

გია დეკანოზიშვილი

დაყოფის თანამედროვე ჰრონოტემები
სახელმწიფო-სამართლებრივ
და უნივერსიტეტებში

გრიგოლ რობაქიძის სახელობის უნივერსიტეტი

თბილისი
2010

მონოგრაფია შესრულებულია გრიგოლ რობაქიძის სახელობის უნივერსიტეტში. კვლევის შედეგები ინპლამენტირებულია მაგისტრატურის საგანმანათლებლო საფეხურის კრიმინალისტიკის დისციპლინის სასწავლო პროგრამაში.

ნაშრომი დაეხმარება არა მარტო მაგისტრატურის და დოქტორანტურის მსმენელებს არამედ დეტექტივებს, დეტექტივის თანაშემწეებს (გამომძიებლებს, ოპერატიულ თანამშრომლებს), ადვოკატებს და მოსამართლეებს - მოწმებთან, დაზარალებულებთან, ეჭვმიტანილებთან და ბრალდებულებთან, დაკითხვის სწორი ტექტიკის ჩამოყალიბებისთვის.

რედაქტორი:

იურიდიულ მეცნიერებათა
დოქტორი, პროფესორი

აპოლონ ფალიაშვილი

რეცენზენტები:

სამართლის დოქტორი,
პროფესორი

მანანა მოსულიშვილი

ფსიქოლოგიის დოქტორი,
საქართველოს განათლების
მეცნიერებათა აკადემიის
აკადემიკოსი

ნანა გოგიჩაშვილი

პორექტორი:

ფილოლოგი

ირინე კალმახელიძე

© გია დეკანოზიშვილი 2010

© გრიგოლ რობაქიძის სახელობის უნივერსიტეტის
გამომცემლობა

© Grigol Robakidze University Press

ISBN 999?????????

შინაარსი

შესავალი 7

თავი I.

დაკითხვის ცნება, ჩვენების ფორმირება და დაკითხვის მომზადება

§ 1. დაკითხვის ცნება	11
1.1. დაკითხვის არსი და ზოგადი თავისებურებები	11
1.2. ინდივიდუალური წარმოდგენები დაკითხვაზე	20
1.3. დაკითხვა, როგორც შესწავლის ობიექტი	25
1.4. დაკითხვის პროცესუალური თავისებურებები და ტაქტიკური ხერხები	26
§ 2. ჩვენების ფორმირების და მიღების პროცესი	35
2.1. პიროვნების მიერ ფაქტებისა და გარემოებათა აღქმა, დამახსოვრება და გადმოცემა	35
2.1.1. აღქმა	36
2.2.2. დამახსოვრება	57
2.2.3. გადმოცემა (რეპროდუქცია)	63
2.2. კომუნიკაცია	64
2.3. არავერბალური ინფორმაციები	68
2.3.1. არავერბალური გზავნილები-მესიჯები	68
2.3.2. ეესტ მიმიკის ენა (ნეიტრალური, თავდაცვითი და აგრესიული ადამიანის ტიპის განსაზღვრება)	73
2.3.3. ეესტ-მიმიკის ენის დეკოდირება	77
2.3.4. ეესტ-მიმიკის ენა კულტურაში	79
2.4. ფსიქოლოგთა დაკვირვებები	81
2.4.1. ნეირო-ლინგვისტიკური პროგრამირება	81
2.4.2. ხელოვნურობა	86
2.4.3. დაკითხვისას მონაცემი ამბის დამახინჯება	87
2.4.4. თავისუფალი თხრობისა და მოსმენის აუცილებლობა	89
2.4.5. დესტრუქციის აცილება	90
2.4.6. ემოციების, იდეების, ფაქტების გაგება	91
§ 3. დაკითხვის მომზადების ზოგადი საკითხები	91

თავი II.

**მოწმისა და დაზარალებულის დაკითხვის
მეთოდები და თავისებურებანი**

შესავალი 100

**§ 1. მოწმის დაკითხვის პროცესუალური და
ტაქტიკური თავისებურებანი 104**

1.1. მოწმე, როგორც დაკითხვის სუბიექტი 104

1.2. წარმოდგენები და შეცდომები მოწმის ჩვენებებში 107

1.3. წარმატებული დაკითხვა არაკონფლიქტურ
სიტუაციებში 124

1.4. დაკითხვისას შემთხვევის ადგილისა და
დროის ფაქტორები 126

1.5. ჩვენების გადამოწმება (პერეფრაზირება) 127

1.6. გზავნილების ფიქსაცია 128

1.7. კოგნიტური ინტერვიუ ანუ შემეცნებითი დაკითხვა 130

1.8. არაკონფლიქტურ სიტუაციაში დაკითხვის
თავისებურება 140

**§ 2. დაზარალებულის დაკითხვის პროცესუალური და
ტაქტიკური თავისებურებანი 142**

2.1. არაკონფლიქტური და კონფლიქტური
დაზარალებულები 142

2.2. სიცრუის აღმოჩენა დაკითხვის დროს 148

2.3. არავერბალური კომუნიკაცია სიცრუის დროს და
მისი წარმოშობის საფუძვლები 151

თავი III.

**ეჭვმიტანილისა და ბრალდებულის დაკითხვის
მეთოდები და თავისებურებანი**

§ 1. მონაცემები მსოფლიო პრაქტიკიდან (აშშ) 157

1.1. „მირანდას“ გაფრთხილება 157

1.2. „მინნიკის“ გადაწყვეტილება 161

§ 2. ეჭვმიტანილის დაკითხვის პროცესუალური და ტაქტიკური თავისებურებანი	166
2.1. ეჭვმიტანილის დაკითხვის თავისებურებანი კონფლიქტურ სიტუაციაში	168
2.2. წარმატებული დაკითხვის ხერხები	171
2.3. დაკითხვის მომზადება, ადგილი და გარემო	172
2.4. საქმის მასალებისა და დასაკითხი პიროვნების ცოდნა	174
2.5. განსხვავება დაკითხვისა და გამოკითხვას შორის	175
2.6. დაკითხვის გეგმის შედგენა	178
2.7. დაკითხვისას კარგი ურთიერთობის დამყარება საკმარისი დროის დათმობა	179
2.8. ჩვენების ანალიზი	182
2.9. გამოსადეგი მეტყველებების ნაწილები	184
2.10. შინაგანი ინფორმაციის გათვალისწინება	194
2.11. დამაჯერებლობის (დარწმუნების) აუცილებლობის გათვალისწინება	194
2.12. ჩვენების ბალანსი და შემოწმება	196
2.13. ეჭვმიტანილის მიერ ჩადენილი ქმედების აღიარება ...	198
2.14. ეჭვმიტანილის პარანოია	199
§ 3. ეჭვმიტანილის აღიარების ფსიქოლოგიური ფაქტორები	201
3.1. ეჭვმიტანილებისგან აღიარების მიღებისათვის გასათვალისწინებელი ქმედებები	201
3.2. მაგიური (საჭირო) სიტყვები აღიარების მიღებისათვის	205
3.3. გამართლების მექანიზმის ეფექტურად გამოყენება	212
3.4. აღიარების მიღების თავისებურება (სიცრუე, დაპირებები ან მუქარა)	216

§ 4. ბრალდებულის დაკითხვის პროცესუალური და ტაქტიკური თავისებურებანი	230
4.1. ბრალდებული, როგორც დაკითხვის პროცესუალური სუბიექტი	230
4.2. ბრალდებულის დაკითხვის პროცესუალური და ტაქტიკური ხერხები	234

**თავი IV.
დაკითხვის პროცესში გამოყენებული ტექნიკური საშუალებები**

§ 1. დაკითხვისას ვიდეო და აუდიო აპარატურის გამოყენების პროცესუალური და ტაქტიკური ხერხები	243
§ 2. დაკითხვის არატრადიციული მეთოდები	252
2.1. სიცრუის დეტექტორი (პოლიგრაფი) და მისი გამოყენება დაკითხვისას	252
2.2. ჰიპნოზის გამოყენება დაკითხვისას	256
2.3. ბიორითმოლოგიის გამოყენება დაკითხვისას	257
2.4. სუნისა და მუსიკალური ფონის გამოყენება დაკითხვისას	259
2.5. ნარკოტიკული საშუალებების გამოყენება დაკითხვისას	260
დასკვნა	263
გამოყენებული ლიტერატურა	269
რეზიუმე	277

შესავალი

მოწმის, დაზარალებულის, ეჭვმიტანილის და ბრალდებულის ჩვენება მტკიცებულების რთული სახეა, რომელიც ზოგჯერ ფორმირდება ისეთი ადამიანების განგებაში, რომლებიც ვერ ათვისებენ მომხდარს, მაგრამ ამავე დროს განსაკუთრებით საჭიროა ობიექტური რეალობის დადგენისათვის. გასათვალისწინებელია ის ფაქტორიც, რომ სისხლის სამართლის საქმეების ბედი დამოკიდებულია ამ ჩვენებებზე, რადგან უმეტეს წილად ისინი წარმოადგენენ მტკიცებულების დამოუკიდებელ სახეს. აქედან გამომდინარე მოწმის, დაზარალებულის, ეჭვმიტანილის და ბრალდებულის ჩვენების სისრულის და მართებულობის დადგენა წარმოადგენს გამოძიებისათვის ერთ-ერთ მთავარ პრობლემას.

სისხლის სამართლის საპროცესო კოდექსის მოთხოვნით, ჩვენების სისრულის დადგენა გულისხმობს ყველა არსებული მტკიცებულების ცალ-ცალკე გამოკვლევას, მათი სხვა მტკიცებულებებით გადამოწმებას ანუ ჩვენების სისრულე წარმოადგენს გარკვეული ტაქტიკური, ფსიქოლოგიური, პროცესუალური თუ ტექნიკური ხერხებისა და საშუალებების ერთობლიობით მათ ფორმირებას, რის მიხედვითაც გამოგვაქვს დასკვნა რაიმე ფაქტების, გარემოებების და მოვლენების გარშემო. აღსანიშნავია ისიც, რომ ჩვენების შინაგანი მხარის სისრულე გულისხმობს მოწმის, დაზარალებულის, ეჭვმიტანილისა და ბრალდებულის ჩვენებაში არსებული გონებრივი დასკვნების და ფიზიკური შესაძლებლობების დეტალურ კვლევას.

ამავე დროს დადგენილია, რომ გარკვეულ შემთხვევებში დეტექტივები (შემდგომში გამოყენებული იქნება სისხლის სამართლის საქმეთა გამოძიებელი) ცდილობენ გვერდი აუარონ ამ პრობლემას, რადგან არ იციან, როგორი ინტერპრეტაცია გაუკეთონ ამგვარ მოვლენებს.

სირთულეს ჩვენების დიაგნოსტიკებაში და შეფასებაში, რომლებიც შეიცავენ გაუთვისებელ შეცდომებს, წარ-

მოადგენს მათი ფსიქოლოგიური არსი. უნებური შეცდომები ჩვენებებში არის ადამიანის ფსიქიკის გათვითცნობიერებულ და გაუთვითცნობიერებელ კომპონენტებს შორის გაუაზრებელი და არაკონტროლირებადი ურთიერთქმედების შედეგი, რომელიც განისაზღვრება პიროვნების ინდივიდუალურობით: განწყობით, მიზანმიმართულებით, ტემპერამენტით, კულტურული, ეთნიკური, ეროვნული თავისებურებებით.

დაკითხვის არსებული ტაქტიკურ-ფსიქოლოგიური ხერხები, რომლებიც შემუშავებულია ჯერ კიდევ საბჭოური მმართველობისას, 1960-70 წლების პერიოდში, საჭიროებს გაუმჯობესებას, რაც გამოწვეულია საზოგადოებაში სოციალურ-ეკონომიკური ცვლილებებით და მსოფლიოში სამეცნიერო-ტექნიკური პროგრესით.

ფსიქოლოგიურ-ტაქტიკური ხერხების გაუმჯობესებაში ვგულისხმობთ, პროცესის მონაწილეების ცნობიერებაში და ქვეცნობიერებაში გამომძიებლის ღრმად ჩაწვდომას არა მარტო ლოგიკური ურთიერთქმედების, არამედ ემოციურ ქცევის დონეზეც.

თავისთავად ცხადია, რომ ჩვენების მიღების და ანალიზის ტაქტიკურ-ფსიქოლოგიური ხერხების გაუმჯობესება ითვალისწინებს და ითხოვს გამომძიებლის პროფესიული დონის ამაღლებას. უმეტესი ყურადღება ამ კონტექსტში დათმობილი აქვს გამომძიებლის პროფესიული ცოდნის დონის ისეთ საკითხებს, როგორცაა დაკვირვება - დაკითხვის პერიოდში დასაკითხის რეაქციების შესწავლას; კომუნიკაბელურობა - როგორც ფსიქოლოგიური კონტაქტის დამყარების საშუალება; მოქნილობა - ანუ ტაქტიკურ არსენალში საკმაოდ რაოდენობის ტაქტიკური ხერხების ქონა, კონფლიქტური სიტუაციიდან გამოსვლისათვის და საგამომიებო სიტუაციის დიაგნოსტიკისათვის.

თანამედროვე კრიმინალისტურ სწავლებებს კრიმინალისტები უკავშირებენ კრიმინალისტიკის ტაქტიკის განვითარებას, გამომძიებლის ფსიქოლოგიური საფუძვლების გაუმჯობესებას

გარკვეული მიმართულებით, გამოძიების სხვადასხვა სახის ქცევების შემუშავებას და ასევე ახალი, უფრო ეფექტური ტაქტიკური ხერხების შემუშავებას. ამ მიმართულებაზე დაყრდნობით, სისხლისამართალწარმოების პრაქტიკაში, შემოვიტანეთ სიახლე, მოწმის, დაზარალებულის, ეჭვიმტანილის და ბრალდებულის დაკითხვის ტაქტიკაში ფსიქოლოგიის, ნეიროფიზიოლოგიის, მედიცინის, ნეიროლინგვისტიური პროგრამირების მიღწევების გამოძიების პრაქტიკაში დანერგვის თვალსაზრისით.

წიგნში გადმოცემულია დაკითხვის ტაქტიკური ხერხების გამოყენებისას პროცესუალური ნორმების დაცვის მექანიზმი;

ჩამოყალიბებულია დასაკითხის მიერ ინფორმაციის გადაცემის (ჩვენების მიცემისას) დომინირებული - კინესთეტიკური, აუდიტორიული და ვიზუალური ფორმების დადგენის მეთოდოლოგია;

სისტემატიზირებულია ჩვენების მიღებისას დომინირებული ფორმების შესაბამისი დაკითხვის ტაქტიკური ხერხები;

მოცემულია შემეცნებითი დაკითხვის ანუ ე.წ. „კოგნიტური ინტერვიუს“ გამოყენების საკითხები, მოწმისაგან ან დაზარალებულისაგან სრული და დაზუსტებული ინფორმაციის მიღებისათვის, რაც ითვალისწინებს მოვლენების კონტექსტში აღდგენის, სხვადასხვა თანმიმდევრობით გახსენების, პერსპექტივაში დანახვის და სპეციფიკური გახსენების ტაქტიკური ხერხების გამოყენებას;

პრაქტიკაში, ხშირად, სათანადოდ არ არის განსაზღვრული დაზარალებულის როლი, რამაც არ შეიძლება უარყოფითად არ იმოქმედოს გამოძიების ეფექტურობაზე, ამიტომ განხილულია ისეთი აქტუალური პრობლემა, როგორცაა კონფლიქტური და არაკონფლიქტური დაზარალებულების დაკითხვა და შემუშავებულია რეკომენდაციები ამ ტიპის დაზარალებულების დასადგენად, დაკითხვის შესაბამისი ტაქტიკური ხერხის გამოყენებისათვის;

პრაქტიკულად არის შესწავლილი „ვიქტიმურობის ფენომენი“,

როგორც ადამიანის გაზრდილი შესაძლებლობა, მისი სულიერი და ფიზიკური ფაქტორების, სოციალური როლის ან სტატუსის შედგენად, განსაზღვრული გარემოებების გამო აღმოჩნდნენ დანაშაულის მსხვერპლი;

პირველად საქართველოში მეცნიერული ენით აღწერილია ე.წ. **RPM**–ს (razionalizacion, projection, minimizacition) მეთოდი, რომლის განხორციელების პროცესს „გამართლების მექანიზმი“ ვუწოდეთ, რაც წარმოადგენს ეჭვიტანილების დაკითხვისას დანაშაულის რაციონალიზაციის, გადაბრალების და შემცირების საუკეთესო ტაქტიკურ ხერხს;

ყოველივე ზემოთაღნიშნული სიახლე წარმატებით იქნა გამოყენებული და დღესაც ხდება მისი გამოყენება სისხლის სამართლის საქმეების გამოძიების პრაქტიკაში. მიგვაჩნია, რომ შემუშავებული ხერხები ხელს შეუწყობს კრიმინალისტიკური ტაქტიკის და ცალკეულ დანაშაულთა გამოძიების მეთოდის გაუმჯობესებას.

თავი I.
დაკითხვის ცნება, ჩვენების ფორმირება და
დაკითხვის მომზადება

§ 1. დაკითხვის ცნება

1.1. დაკითხვის არსი და ზოგადი თავისებურებები

დაკითხვა – მართლმსაჯულებაში მტკიცებულების მიღების და შემოწმების ერთ-ერთი პირველი პროცესუალური მოქმედებაა, იგი ყველაზე უფრო მეტად არის გავრცელებული და გამოიყენება სისხლის სამართლის, თუ სამოქალაქო საქმეების წარმოებისას, როგორც საგამოძიებო ორგანოებში, ისე სამართლოში. შესაძლებელია გამოვყოთ დაკითხვის განვითარების სამი ეტაპი, რომელიც მიესადაგება სისხლის სამართლის პროცესის ისტორიულ განვითარებას.

პირველ ეტაპად შეიძლება ჩაითვალოს დაკითხვის ფორმირების აუცილებლობა, როგორც სინამდვილის დადგენის მეტოდი, რომელიც დაკავშირებულია დაკითხვის წარმართვის წესის და ტაქტიკის რაიმე ხსენების არქონასთან. ისტორიულ წყაროებში ნახსენებია მოწმეები, მაგრამ არაფერია ნათქვამი მათი დაკითხვის წესებზე.

ჩვ.წ.აღ.-მდე „მანუ“-ს ძველინდური კანონების ნაკრებში (ძვ.წ.აღ. V საუკუნე) ნათქვამია „მოწმეები უნდა აირჩნენ ისეთი ადამიანებიდან, რომლებიც იმსახურებენ ნდობას, იციან თავიანთი მოვალეობები, არ არიან ხარბები, დანარჩენი სხვანი არ დაიშვებიან.“ პიროვნებების რიცხვი, რომლებიც არ დაიშვებიან მოწმეებად საკმაოდ დიდია. „პირები, რომლებიც არიან ფულის ინტერესის ზემოქმედების ქვეშ, ავადმყოფები, მეგობრები, მსახურები, მტრები, დანაშაულის ჩადენაში ეჭვმიტანილები და სხვა“. აქვე მოსამართლეთა ყურადღება გამახვილებულია ცრუ მოწმეებზე; „ისინი, რომლებიც მოყოლისას ხტებიან ერთი ადგილიდან მეორეზე, ენით ილოკავენ პირის კუთხეებს, რომელთა სახე იფარება ოფლით და იცვლიან ფერს, რომლებიც პასუხობენ ნელა, აკანკალებული და წყვეტილი ხმით, აცმაცუნებენ ტუჩებს, არ პასუხობენ მკვეთრი

ხმით და ღია შემოსევდით, რომლებიც თვითნებურად გამოაგლენენ სუნთქვის, ტანის და ხმის ცვლილებას, ესენი ეჭვმიტანილნი არიან ცრუმოწმობაზე“. [49. გვ. 203.]

ძველ საბერძნეთში საქმეების გარჩევა და დაკითხვა მიმდინარეობდა ღამლამობით, იმ მიზნით, რათა გამოერიცხათ მოწმეების შესაძლებელი ზემოქმედება მოსამართლეებზე, რომლებიც ვერ ხედავდნენ მოწმეების სახეს და ესმოდათ მხოლოდ ხმა.

მეორე ეტაპზე დაკითხვა ხასიათდება მისი წარმართვის გარკვეული რეგლამენტირებით. რომში კანონის მიხედვით საქმეზე მტკიცებულებად ითვლებოდა მოწმეთა ჩვენება, დანაშაულის აღიარება და ფიცი, ჩვენების მიღების საშუალებად ითვლებოდა წამება. მოწმეთა ჩვენებები აღინუსხებოდა ოქმებში და მათი რაოდენობა არ უნდა ყოფილიყო ორზე ნაკლები. მოწმეები უნდა ყოფილიყვნენ მხოლოდ თავისუფალი მოქალაქეები, მოწმეებად არ დაიშვებოდნენ არასრულწლოვანები და ეჭვმიტანილის ახლო ნათესავები. მონების ჩვენებები მიიღებოდა მხოლოდ იმ შემთხვევაში, თუ ისინი მოპოვებული იყო წამების შედეგად.

იულიუს კეისარის (ცეზარის) დროს წამებას იყენებდნენ იმ თავისუფალი მოქალაქეების მიმართაც, რომლებსაც ჩადენილი ჰქონდათ სახელმწიფო დანაშაული. შემდგომში სასამართლოზე შეჯიბრებითობის პროცესი გარიყა სასამართლოს ინკვიზიციურმა ფორმამ, რომლის დროსაც წამება იქცა ეჭვმიტანილისა და მოწმისაგან ჩვენების მიღების ძირითად საშუალებად.

დამკითხველების ძალისხმევა მიმართული იყო ეჭვმიტანილისაგან აღიარების მიღებისკენ, რომელიც ითვლებოდა უტყუარ მტკიცებულებად და გამორიცხავდა შემდგომში მტკიცებულებათა წარდგენის აუცილებლობას. დაკითხვის ხელოვნება დამყარებული იყო ცხოვრებისეულ ფსიქოლოგიაზე: სახის გარკვეულ გამომეტყველებაზე, ქუსტებზე და გრძნობების გამოხატვაზე, რომლებიც აღიწერებოდა და

ექლავდა მტკიცებულებითი მნიშვნელობა. შემდგომ ჩამოყალიბდა დაკითხვის სისტემა, რომლის არსი მდგომარეობდა დამკითხველების მიერ არანათელი, ორაზროვანი შეკითხვების ფორმირებაში ანდა ისეთი კითხვებისა, რომლის პასუხი იმალეობდა დასაკითხისაგან. დასაკითხს ბრალად ედებოდა პასუხის არალოგიკურობა, რომლის აცილებაც თითქმის შეუძლებელი იყო, ამავე დროს მისი შინაგანი მდგომარეობის გათვალისწინება, მისი წამების მიზეზი ხდებოდა.

მრავალი ასწლეულის განმავლობაში სჯეროდათ, რომ წამებით მიღებული ჩვენება შეესაბამებოდა სიმართლეს და არ სურდათ გაეგოთ, რომ აუტანელ ტკივილს შეეძლო ჩვენება ადამიანს თავის წინააღმდეგაც მიეცა, რათა შეწყვეტილიყო წამების პროცესი. [49. გვ. 203]

მესამე ეტაპზე ფეოდალური ხანისათვის დამახასიათებელი დამადანაშაულებელი პროცესი იცვლება სამართლის სამძებრო წესით, რის შედეგადაც აიკრძალა მტკიცებულების მისაღებად წამება: პრუსიაში – 1756 წელს, ავსტრიაში – 1776 წელს, ბავარიაში 1808 წელს.

XVII ს-მდე ინგლისის სასამართლოს (Star Chamber) უფლება ჰქონდა აღიარების მისაღებად ეჭვმიტანილების წამებისა, ისინი იძლეოდნენ ფიცს, რომ უპასუხებდნენ ყველა კითხვას, ამასთან ისეთსაც, რომლებიც მათ დამნაშავეობას გამოაშკარავებდა. მოსაზრება იმის შესახებ, რომ ხელისუფლებამ არ უნდა აიძულოს პიროვნება ჩადენილი დანაშაულის წამებით აღიარებაში, გაჩნდა ინგლისში. იმ დროისათვის ხალხმა დაიწყო გამოსვლა 1487 წელს ჩამოყალიბებული ბრიტანული სასამართლოს წინააღმდეგ. 1641 წელს ამ სასამართლოს გაუქმების შემდეგ, ინგლისის კანონი ითვალისწინებდა პრივილეგირებულ უფლებას თვითაღიარების წინააღმდეგ. [43. გვ. 109]

რუსეთში ჩვენების მიღებისათვის წამება აიკრძალა 1801 წელს ალექსანდრე I – ის პერიოდში. 1864 წელს სასამართლო რეფორმის შედეგად გაუქმებულ იქნა ფორმალური მტკიცებულებ-

ბების თეორია და სისტემაში იქნა მოყვანილი საგამოძიებო მოქმედებები, მათ შორის, დაკითხვა.

XIX საუკუნის ბოლოს, ექსპერიმენტული ფსიქოლოგიის წარმომადგენლების ცდების და დაკვირვებების შედეგად, დაიკარგა მოწმეების ჩვენებებისადმი ნდობა, ხოლო იურიდიულ მეცნიერებაში გაჩნდა თეორია, რომელიც უარყოფდა მოწმის მიერ მიცემული ჩვენებების მტკიცებულებით ხასიათს.

გერმანელი ფსიქოლოგები ვ. შტერნი და ჰანს გროსი თავის ცდებში ახდენდნენ შემთხვევების ინსცენირებას მოწმეების თანდასწრებით, შემდეგ კი აწვობდნენ მათ დაკითხვას, რათა აღმოეჩინათ მათ ჩვენებებში აღქმის სისრულე და შეცდომები. შემდგომში ფსიქოლოგებისა და იურისტების მიერ ასეთივე ცდები ტარდებოდა მსოფლიოს მრავალ ქვეყანაში.

სასამართლო ფსიქოლოგებისა და კრიმინალისტების მიერ კვლევების ჩატარების შედეგად მიღებული დასკვნები იყო როგორც მართებული, ასევე - მცდარიც. ასე მაგალითად, ჰ.გროსი ამტკიცებდა, რომ ყველაზე კარგი მოწმეები არიან 7-9 წლის ბავშვები; ვ. შტერნი ამტკიცებდა, რომ ქალების ჩვენებები უფრო არადამაჯერებელია, ვიდრე მამაკაცებისა. [49. გვ.205]

დაკითხვა – არის პირისგან ჩვენების მიღების პროცესი, რომელსაც გამოსაძიებელი საქმისათვის საჭირო ინფორმაცია გააჩნია. ანუ დაკითხვა, როგორც საგამოძიებო (სასამართლო) მოქმედება, გამოიხატება იმაში, რომ გამოძიებელმა (სასამართლომ) დასაკითხი პირისგან მიიღოს ჩვენება იმ ფაქტებისა და გარემოებების შესახებ, რომელსაც მნიშვნელობა აქვს გამოსაძიებელი საქმისათვის და უშუალოდ კავშირშია მასთან. იგი ყველაზე გავრცელებული და რთული საგამოძიებო მოქმედებაა, მაგრამ საქმე მარტო იმაში კი არ არის, რომ გამოძიებელს ხშირად უპირისპირდება პირი, რომელსაც არ სურს სიმართლის თქმა ან საერთოდ ჩვენების მიცემა, არამედ ადამიანი, რომელსაც აქვს საქმის გარშემო მისთვის ცნობილი, ჭეშმარიტად სრული ინფორმაციის გადმო-

ცემის სურვილი, მაგრამ ჩვენების მიცემისას იბნევა და ცდება. აუცილებლობას წარმოადგენს მოგონილის და ცლომილებების თავისდროული აღმოჩენა, რათა გათვალისწინებული იქნას შემდგომში ჩვენების შეფასებისას.

გამომძიებლისათვის ჩვენება წარმოადგენს მტკიცებულებათა ინფორმაციულ წყაროს, მასში არსებული ფაქტობრივი მონაცემები კი მტკიცებულებას. ეჭვმიტანილისა და ბრალდებულისათვის ჩვენება არის მის წინააღმდეგ წარმოქმნილი ეჭვისა ან წარდგენილი ბრალდებისაგან თავდაცვის საშუალება. ამის გათვალისწინება აუცილებლობას წარმოადგენს დაკითხვის, როგორც საგამომძიებლო მოქმედების შეფასებისას.

დაკითხვა წარმოადგენს გამოსაძიებელი შემთხვევის ანდა მასთან დაკავშირებული გარემოებებისა და პირების შესახებ ინფორმაციის გადაცემის პროცესს. დასაკითხი ამ ინფორმაციას დებულობს ამა თუ იმ მოვლენის ანდა საგნების აღქმის მომენტში, იმახსოვრებს, შემდეგ მეხსიერებაში აღიდგენს და დაკითხვისას გადასცემს გამომძიებელს. ჩვენების ფორმირების პროცესი ატარებს ფსიქოლოგიურ ხასიათს, მოვლენის აღქმიდან ინფორმაციის გადაცემამდე, რის განმავლობაშიც ადამიანის ფსიქიკაზე მოქმედებს მრავალი ობიექტური და სუბიექტური ფაქტორი, რომელიც შემდგომში ჩვენების მართებულობაზე და სისრულეზე სხვადასხვაგვარად აისახება. გამოსაძიებელი მოვლენის ან მისი ელემენტების აღქმის ხელისშემშლელ ობიექტურ ფაქტორებად შეიძლება ჩაითვალოს ცუდი ამინდი, მოვლენის ადგილიდან სიშორე, მოვლენის ან მასზე დაკვირვების მცირე დრო და ა.შ. ზუსტად ასევე მოქმედებს ობიექტური ფაქტორები, როგორცაა ადგენებულობა, შიში, გადაღლილობა, ყურადღების დაძაბვა თუ გაფანტვა, მოვლენისადმი ინტერესი ან უინტერესობა და ა.შ.

დაკითხვა საკმაოდ რთული ფსიქოლოგიური პროცესია. ადამიანის მოქმედება ანუ ქცევა მხოლოდ ფიზიკურ პროცესს არ წარმოადგენს. ქცევა არის იარაღი, საშუალება, რომლის მეშვეობითაც ორგანიზმი გარემოს ერგება. მას, როგორც ფიზიკური, ასევე ფსიქიკური მხარეც გააჩნია. ამა თუ იმ მოქმედე-

ბის განხორციელებაში არსებით როლს ფსიქიკური პროცესები ასრულებენ. ადამიანის გარკვეული მოქმედების ძირითად მომენტს წარმოადგენს საგნის ან მოვლენის აღქმა, მსჯელობა, მოქმედების მიზნის დასახვა, მისი წარმოდგენა, სურვილი, მისწრაფება, შეფასება და ა.შ.

დაკითხვა შესაძლებელია იყოს პირველადი, განმეორებითი ან დამატებითი. განმეორებითი დაკითხვა ტარდება იმ შემთხვევაში, თუ პირველადი დაკითხვის შედეგად მიღებული ინფორმაციის სისწორე და დასაკითხი პიროვნებისაგან მოყვანილი (მონაცემი) ფაქტები ეჭვს იწვევს, ხოლო რაც შეეხება დამატებით დაკითხვას, მოცემულ შემთხვევაში ხდება იმ გარემოებებისა და ფაქტების დადგენა-დაზუსტება, რომლებიც პირველადი დაკითხვის დროს იქნა მიღებული.

დაკითხვის ძირითადი ამოცანა სწორედ ის არის, რომ დასაკითხი პირისაგან მიღებულ იქნას სწორი და ზუსტი ინფორმაცია მომხდარ ფაქტთან დაკავშირებით. ამ ინფორმაციის მიღება გარკვეულწილად ძნელიც კი არის ცალკეულ შემთხვევებში, თუნდაც მაშინ, როდესაც დასაკითხი პიროვნება აშკარად არ გვაძლევს და არც სურს მოგვცეს ზუსტი ჩვენება.

დაკითხვა, ისევე როგორც გამოძიების მთელი პროცესი, უნდა მიმდინარეობდეს საპროცესო კოდექსთან შესაბამისობაში, მუქარის, ფიზიკური და ფსიქიკური ძალადობის გარეშე. დასაკითხი პირები (მოწმე, დაზარალებული, ეჭვმიტანილი, ბრალდებული) არსებითად განსხვავდებიან ერთმანეთისგან ფსიქიკური თავისებურებებით, ცხოვრებისეული გამოცდილებებით, განათლებითა და მრავალი სხვა თვისებით. ასევე განსხვავებულია მათი დამოკიდებულება მომხდარ ფაქტთან და მიმდინარე გამოძიებასთან დაკავშირებით. ასე მაგალითად, მოწმეები და დაზარალებულები, ხშირ შემთხვევაში, ეხმარებიან გამოძიებას ან არ იჩენენ მაინცდამაინც დიდ ინტერესს მომხდართან დაკავშირებით. ყოველივე ეს თითოეული პიროვნებისადმი, მათი თავისებურებებიდან გამომდინარე, ინდივიდუალურ მიდგომასა და დაკითხვის ტაქტიკური ხერხების გამო-

ყენებას საჭიროებს.

იმისათვის, რომ დაკითხვა წარმატებული იყოს, დამკითხავს უნდა ჰქონდეს ისეთი განსაკუთრებული პიროვნული თვისებები, რომლებიც დასაკითხ პიროვნების ნდობას გამოიწვევენ. დაკითხვის მწარმოებელი პირი უნდა იყოს ობიექტური, პრინციპული, ტაქტიკური, მომთხოვნი და ყურადღებიანი. არაკორექტული, უხეში დამოკიდებულება მისი მხრიდან, ხშირ შემთხვევაში, მოქმედებს დასაკითხი პიროვნების ფსიქიკაზე. რაც შემდეგში უარყოფითად მოქმედებს ზუსტი ჩვენების მიღებაზე.

აღსანიშნავია, რომ დაკითხვის დროს დიდი მნიშვნელობა აქვს მეტყველების კულტურას. უნდა ვიცოდეთ, რომ არა მარტო გამომძიებელი სწავლობს დასაკითხი პიროვნების ფსიქიკურ თავისებურებებს, არამედ, თავის მხრივ, დასაკითხიც აკვირდება დამკითხავის თვისებებს.

ნებისმიერ დასაკითხ პიროვნებასთან ურთიერთობისას დაუმუშავებელია ქედმაღლობა, უხეში მიმართვა, ასევე მისი კანონიერი უფლებების დარღვევა. მეორეს მხრივ, დაუშვებელია, რომ დასაკითხი პიროვნება გადავიდეს გამომძიებელთან ურთიერთობის არსებულ ზღვარს. ზოგიერთი პირი დაკითხვის დროს იქცევა ისე, რომ დამკითხავს აკარგვინებს წონასწორობას და ნერვიულობას აწყებინებს. მსგავსი ფაქტების თავიდან აცილების მიზნით, საჭიროა თავიდანვე განემარტოს დასაკითხ პირს თავისი უფლება-მოვალეობანი.

დასაკითხი ყოველთვის უნდა გრძნობდეს, რომ გამომძიებელი არის მშვიდად და მაქსიმალურად ცდილობს სიმართლის დადგენას, იქიდან გამომდინარე, რომ მან კარგად იცის ის არსებითი ფაქტები და გარემოებები, რომლებსაც პირდაპირი კავშირი აქვს მომხდარ ფაქტთან.

იმისათვის, რომ დაკითხვა წარმატებული იყოს, გამომძიებელმა ზუსტად უნდა განსაზღვროს, თუ რა სახის ინფორმაცია უნდა მიიღოს და როგორი ტაქტიკური ხერხები გამოიყენოს. დაკითხვის საგანს წარმოადგენს იმ გარემოებათა და

მოვლენათა თანმიმდევრობა, რომელთა გამორკვევასაც აპირებს გამოძიებელი. მათ რიგს მიეკუთვნება დანაშაულთან დაკავშირებული გარემოებები, რომელიც ადასტურებს ან უარყოფს გარკვეული პირების დანაშაულთან კავშირს და მათი ქცევის მოტივს, რომელიც მოქმედებს დანაშაულის პასუხისმგებლობის ხასიათზე, ასევე დანაშაულით მიყენებული ზარალისადმი დამოკიდებულებას. დაკითხვის საგანში შეიძლება შედიოდეს გარემოებები, რომლებმაც ხელი შეუწვევს დანაშაულის ჩადენას და ყველა სხვა მონაცემი, რომელსაც მნიშვნელობა აქვს გამოსაძიებელ საქმეზე რეალობის დადგენისათვის. დაკითხვის საგანი დამოკიდებულია, როგორც დასაკითხის ფსიქოლოგიურ, პროცესუალურ მდგომარეობაზე, ასევე იმაზე, თუ რა ინფორმაციას ფლობს იგი.

დაკითხვის სხვადასხვა სახეები არსებობს, რომელიც დამოკიდებულია პირის პროცესუალურ მდგომარეობაზე, მის პერსონაზე და საქმის გადაწყვეტის ფორმაზე. დაკითხვის სახეებს პირის პროცესუალური მდგომარეობის შესაბამისად მიეკუთვნება ეჭვმიტანილის, ბრალდებულის, დაზარალებულის, მოწმის, ექსპერტის დაკითხვა. (დაპირისპირება ამოღებულია ამჟამად მოქმედ სისხლის სამართლის პროცესიდან.) პერსონის მიხედვით დაკითხვის სახეებს წარმოადგენს არასრულწლოვანთა დაკითხვა; იმ პირთა დაკითხვა, რომლებსაც თავიანთი ფიზიკური და ფსიქიკური ნაკლის გამო არ შეუძლიათ მთლიანი მოცულობით განახორციელონ უფლებამოსილება; რელიგიის მსახურ პირთა და მორწმუნეთა დაკითხვა. დაკითხვა საქმის გადაწყვეტის ფორმის მიხედვით შეიძლება ხდებოდეს გამოძიების პროცესში და საქმის სამართლოში განხილვის დროს.

მიზანშეწონილად მიგვაჩნია გამოვეყნოთ ის ძირითადი პრინციპები, რის მიხედვითაც დაკითხვა ჩატარდება კანონის დაცვით, ნორმალურ პირობებში, ზნეობრივ-ეთიკური ნორმების გათვალისწინებით.

კანონიერება. დაკითხვის კანონიერება გულისხმობს იმ პროცესუალური ნორმების მტკიცე და განუხრელ დაცვას, რომლე-

ბიც არეგულირებენ ყველა სუბიექტის ჩვენების მიცემის წესსა და პირობებს, დასაკითხი პირის უფლებების დაცვას და უზრუნველყოფენ ჩვენების მიცემის სისრულეს, ყოველმხრივობასა და ობიექტურობას.

ნებაყოფლობითობა. დაკითხვის ნებაყოფლობითობის პრინციპი იმაში გამოიხატება, რომ არ შეიძლება დასაკითხი პირი ვაიძულოთ ჩვენების მიცემისათვის იმ შემთხვევაშიც კი, როდესაც ჩვენების მიცემა წარმოადგენს მათ პროცესუალურ ვალდებულებას. ყველა შემთხვევაში გამოყენებული უნდა იყოს დარწმუნების მეთოდი. პრაქტიკაში გამოირიცხული უნდა იყოს ყოველგვარი იძულება, მუქარა, ფიზიკური ძალადობა, უხეშობა და სიცრუე.

დაკითხვის ეფექტურობა. დაკითხვის ეფექტურობას უზრუნველყოფს მთელი რიგი ისეთი საკითხების გათვალისწინება, რაც საშუალებას მოგვცემს მივიღოთ დასაკითხი პირისგან სწორი და ობიექტური ჩვენება, გავხადოთ დაკითხვა მიზანსწრაფულ მოქმედებად. დაკითხვის ეფექტურობას განაპირობებს ამ საგამოძიებო მოქმედების მომზადებულად ჩატარება, დაკითხვის გეგმის სწორად შედგენა, საქმის მასალების კარგად ცოდნა, დაკითხვის დროისა და ადგილის სწორად განსაზღვრა, დასაკითხ პირთან ნორმალური ფსიქოლოგიური ურთიერთობის დამყარება, დაკითხვის ჩატარება ნორმალურ პირობებში და ვითარებაში, დაკითხვის ტაქტიკური ხერხების შერჩევა კონკრეტული სიტუაციისა და დასაკითხი პიროვნების გათვალისწინებით, გადავიწყებული ფაქტებისა და გარემოების გახსენება - აღდგენაში ხელის შეწყობა.

დაკითხვის ინდივიდუალურობა. ამ პრინციპის არსი იმაში გამოიხატება, რომ დაკითხვის პროცესში გათვალისწინებული უნდა იყოს ინდივიდუალურ-კონკრეტული პირობები. მიუხედავად იმისა, რომ დაკითხვის ყველა სახეს აქვს მრავალი საერთო, თითოეული პირის დაკითხვის დროს მხედველობაში უნდა იყოს მიღებული ამ პირის დამოკიდებულება ჩადენილი დანაშაულისადმი; ის კონკრეტული პირობები, რომლის

დროსაც მან აღიქვა სისხლის სამართლის საქმესთან დაკავშირებული ფაქტები და გარემოებანი; დასაკითხი პირის ისეთი თვისებები, როგორცაა აგრესიულობა და პასიურობა, ობიექტურობა და სიცრუე, კარნაკეტილობა კონტაქტების იოლი დამყარება, ასაკი, ფიზიკური და ფსიქიკური მდგომარეობა.

მეცნიერულ-ტაქტიკური ხერხების გამოყენება. ყოველი ტაქტიკური ხერხი, რომელიც გამოიყენება დაკითხვის პროცესში, უნდა ეფუძნებოდეს მეცნიერებაში მყარად და საიმედოდ დადგენილ დებულებებს. დაკითხვის ყოველი ტაქტიკური ხერხი უნდა იყოს შემოწმებული და აპრობირებული პრაქტიკაში.

ზნეობრივ-ეთიკური ნორმების დაცვა. როგორც დაკითხვის პროცესში, ისე ტაქტიკური ხერხების გამოყენების დროს, დაცული უნდა იყოს ზნეობრივ-ეთიკური ნორმები. დაუშვებელია დაკითხვის დროს ისეთი ტაქტიკური ხერხების გამოყენება, რომელიც ამცირებს დასაკითხი პიროვნების პატივსა და ღირსებას, საშიშია მისი ჯანმრთელობისათვის, დაკითხვის დროს ადგილი არ უნდა ჰქონდეს სიცრუეს, უსაფუძვლო დაპირებებს, ჩვენების გამოძალვას, შანტაჟს. არ შეიძლება ისეთი ფსიქოლოგიური „შემაკობა“ და ფსიქოლოგიური „ხაფანგების“ გამოყენება, რომელიც ფსიქიკურ ზეგავლენას ახდენს დასაკითხზე.

დაკითხვის ჩატარების აღნიშნული და შემდგომში დაწვრილებით განხილული მოთხოვნათა დაცვა წარმოადგენს აბსოლუტურ აუცილებლობას საგამოძიებო მოქმედების შესრულების დროს. იგი იძლევა გარანტიას, რომ ჩვენების შედეგად მიღებულ ფაქტებსა და გარემოებებს მიენიჭება მტკიცებულებითი მნიშვნელობა.

12. ინდივიდუალური წარმოდგენები დაკითხვაზე

წარმოდგენები დაკითხვაზე, ხშირ შემთხვევაში, განსხვავებული აქვთ პროფესიონალ გამომძიებლებს, ოპერატიული

სამსახურის თანამშრომლებსა და იურისტებს. ეს წარმოდგენები ანუ მითები ზოგიერთი მრავალწლიანი გამოცდილების მქონე მუშაკის არაპროფესიონალური მუშაობის შედეგად ყალიბდება, რასაც ადგილი აქვს ძალოვან სტრუქტურებში, ხოლო რაც შეეხება დამწყებ გამომძიებლებს, მათ ეს წარმოდგენები უყალიბდებათ ძირითადად მასმედიის, ტელევიზიისა და სხვადასხვა დეტექტიური ჟანრის ფილმებისა თუ ნაწარმოებების ზეგავლენით. ეს მითები დროთა განმავლობაში ყალიბდება პიროვნების შეხედულებად, რის გამოც ამ საკითხთან დაკავშირებით მათი წარმოდგენის შეცვლა და მოდიფიცირება საკმაოდ რთულია.

თუმცა ძნელი იქნება, მაგრამ ზოგიერთი მცდარი წარმოდგენის შეცვლა აუცილებელია, ვინაიდან ამაზე არის დამოკიდებული პროცესუალურად დაკითხვის სწორად წარმართვის მექანიზმი. ყოველივე ეს შეიძლება შევადაროთ იმ პიროვნების ავტომრბოლელად გადამზადებას, რომელიც მთელი ცხოვრების მანძილზე მართავს ავტომობილს და თვლის, რომ ეს საქმე საფუძვლიანად ესმის, მაგრამ, უპირველეს ყოვლისა, საჭირო ხდება ზემოხსენებული პიროვნება გადაეჩვიოს და „დაივიწყოს“ ზოგიერთი ის მაგნე ჩვევა, რითაც ძალიან იწონებს თავს. ამ პიროვნებებისაგან განსხვავებით, ახალბედები გამონაკლისს წარმოადგენენ, თუმცადა მათაც გარკვეული შეხედულებები გააჩნიათ ავტომობილის მართვაზე.

წიგნის შემდგომი მიზანიც სწორედ მითებისა თუ სხვადასხვა შეხედულებების ანალიზს ეძღვნება იმ იმედით, რომ განხილული საკითხები ნაწილობრივ მაინც გამოასწორებენ მოცემულ პრობლემას.

„დაკითხვა შეუძლებელია ვისწავლოთ თეორიულად“. ეს აზრი საკმაოდ რაოდენობით შეიცავს სიმართლის ელემენტებს, რის გამოც იგი დასამახსოვრებელი ხდება. მართლაც, რეალურად დამკითხავი ვერასოდეს დაიხვეწება თუ არ ჩაატარებს და არ წარუძღვება (წარმართავს) დაკითხვას. თუმცა უნდა აღინიშნოს, რომ მხოლოდ ეს ვერ დახვეწავს დამკითხავს და ვერ შესძენს მას პროფესიონალიზმს. პრაქტიკის საშუალებით

რაიმე რომ განამტკიცო და დახვეწო, ჯერ უნდა შეისწავლო საკითხი. ამა თუ იმ საკითხის ფუნდამენტის გათავისება, მხოლოდ სწავლის საშუალებითაა შესაძლებელი. ზოგიერთ დამკითხავს მუშაობის ოცი წლის სტაჟი აქვს, მაგრამ ზოგიერთებს ერთი წლის გამოცდილება აქვთ ოცზე გამრავლებული.

ზოგიერთს ჰგონია, რომ დაკითხვა არის მომზადებული, მხოლოდ ერთმანეთზე მიყოლებული კითხვების სერია. ამ აზრს შეიძლება სოციოლოგები და ამომრჩეველთა სიების შემდგენლები დაეყრდნონ, მაგრამ გამომძიებლები - არავითარ შემთხვევაში. ყველაზე უფრო გამოცდილი დამკითხავები დაკითხვას მოიხსენიებენ, როგორც „მიზანდასახულ საუბარს“. ურთიერთობა ანუ კომუნიკაცია მყარდება საუბრის მეშვეობით, რომელიც ორმხრივი პროცესია.

გასაკვირი არ არის, რომ წარმატებული დაკითხვის ჩატარების საფუძველს წარმოადგენს კომუნიკაბელურობა, ჭეშმარიტი ზრუნვის გამოხატვა ხალხის მიმართ, დახვეწილად და შინაარსიანად მეტყველების უნარი, მაგრამ ამ სხვადასხვა ატრიბუტების ერთმანეთში არევა, შეცდომაა.

დაკითხვას მიზანი უნდა ჰქონდეს, ანუ მიზანმიმართული უნდა იყოს. იმისათვის, რომ დამკითხავმა სწორად განსაზღვროს დაკითხვის მიზანი, საჭიროა იგი კარგად მოემზადოს დაკითხვისათვის, რაც შესაძლებელია მიღწეული იქნეს საქმეზე მის ხელთ არსებული ყველა ინფორმაციის გულმოდგინედ შესწავლის საშუალებით (საქმის არსებითი გარემოებები, მტკიცებულებები, პიროვნებები, რომლებიც უშუალოდ არიან დაკავშირებული კონკრეტულ საქმესთან).

მაგრამ ის აზრიც, რომ გამომძიებელი უნდა ეყრდნობოდეს მხოლოდ ფაქტებს, მცდარია. მეცნიერებისაგან განსხვავებით, რომელიც ინფორმაციას ღებულბს ბიბლიოთეკაში არსებული წიგნებიდან, დამკითხავს ურთიერთობა აქვს ინფორმაციის ისეთ წყაროსთან, რომელსაც გააჩნია გრძნობები და ემოციები. ამ ფაქტის გაუთვალისწინებლობა დაკითხვის

ჩავარდნას განაპირობებს. დასაკითხში პოზიტიური გრძნობების აღქმრა, ისეთების, როგორებიცაა: მოვალეობის გრძნობა, სიამაყე, და ა.შ. ამასთან დასაკითხის უარყოფითი გრძნობების ნეიტრალიზება, ისეთები, როგორიცაა შიშის გრძნობა, უნდობლობა – მიუთითებს გამომძიებელს, რომ ეს ხშირად წარმატებული დაკითხვის გასაღებს წარმოადგენს.

თუ საჭირო ემოციური მდგომარეობა მიიღწევა, ფაქტები და ინფორმაცია ბუნებრივად, უპრობლემოდ გადმოიცემა დასაკითხის მიერ. სხვა შემთხვევაში ასე არასოდეს ხდება.

ზოგს წარმოუდგენია, რომ მოსმენა ბუნებრივი პროცესია და მეტი არაფერი, მაგრამ გარკვეულწილად გასათვალისწინებელია ის ფაქტიც, რომ დაკითხვის სწორად წარმართვისათვის, უმეტეს შემთხვევაში, მოსმენა ხელოვნებასაც კი წარმოადგენს.

აქედან გამომდინარე, ნათქვამის გაგებას, შეცნობას, დამახსოვრებას სჭირდება გულისყურით მოსმენა და გარკვეული გონებრივი ძალდატანებაც, სწორედ ამის იგნორირება იწვევს ზოგიერთი დამკითხავის ჩავარდნას დაკითხვის დროს.

არის შემთხვევა, როცა ჩვენების უფრო სრულად და ზუსტად ფიქსირებისათვის ბევრი დამკითხავი ჩანაწერების გაკეთებას პირველხარისხოვან მნიშვნელობას ანიჭებს და დებულობს გადაწყვეტილებას სიტყვასიტყვით ჩაიწეროს ის, რასაც დასაკითხი ამბობს და ამას დაკითხვის პროცესის დროს აკეთებს. ბუნებრივია, ეს აფერხებს საუბარს, არღვევს დამყარებულ ფსიქოლოგიურ კონტაქტს და ასუსტებს გამომძიებლის შესაძლებლობას, დააკვირდეს დასაკითხის ქცევას, რაც ძალიან მნიშვნელოვანია დაკითხვის დროს. ამის შედეგად სახეზეა ცუდი ჩანაწერები. ასეთი ჩანაწერების თავიდან ასაცილებლად აუცილებელია, გაანალიზებული და განხილული იქნას ყველაფერი, რაც დასაკითხმა განაცხადა დაკითხვის პროცესში. ეს ყველაფერი დასაკითხის თანდასწრებით უნდა მოხდეს, ვინაიდან თავიდან იქნას აცილებული იმ ინფორმაციის შელამაზება, რომელიც მიღებული იქნა დაკითხვის

პროცესში.

დამკითხავი უნდა დომინირებდეს და აკონტროლებდეს სიტუაციას. ფაქტობრივად ეს ასეც უნდა იყოს, მაგრამ შეცდომა მდგომარეობს არა თვით ზემოაღნიშნულ პრინციპში, არამედ მის ინტერპრეტაციაში. ახალბედა გამომძიებლის ინსტრუქტირება იმის შესახებ, რომ ის უნდა დომინირებდეს, ძალზე ფრთხილად უნდა მოხდეს, წინააღმდეგ შემთხვევაში ეს შესაძლოა სხვანაირად იქნას აღქმული ან გაგებული და შესაბამისი არასასურველი შედეგი მოჰყვეს, რაც გამოიხატება ძირითადად უფლებამოსილების გადამეტებაში. მაშასადამე, დამკითხავი ხშირ შემთხვევაში სიტუაციას უნდა აკონტროლებდეს არა მუქარის საშუალებით, არამედ დაკითხვის დროს წყნარი ტონითა და თავდაჯერებულობით.

კარგად და საფუძვლიანად მომზადებული კითხვები, რომელიც გამიზნულია ტყუილის მთქმელის თავისივე სიტყვებში გამოჭერისათვის, ჯვარედინი დაკითხვის არსს წარმოადგენს. ზოგიერთი პროფესიონალი მართლაც დახელოვნებულია ამ საკითხში და ახერხებს გამოააშკაროს ჩვენების მიმცემის ტყუილი. მიუხედავად იმისა, რომ ამ პროცესს გააჩნია უამრავი დადებითი მხარე, დაკითხვასთან მისი გაიგივება მაინც არ შეიძლება. ჯვარედინი დაკითხვის დროს შესაძლებელია დამკითხავი დარწმუნდეს დასაკითხის ბრალეულობაში ან სხვა დაარწმუნოს ამაში, მაგრამ ძალიან იშვიათია მისგან აღიარების მიღება. ეს იმიტომ ხდება, რომ აღამიანები, მათი ფსიქოლოგიიდან გამომდინარე, არ აღიარებენ დანაშაულს მხოლოდ დასმული კითხვების შედეგად, არამედ აღიარებენ დანაშაულს იმიტომ, რომ დამკითხავმა მისცა მას ამისთვის საჭირო მიზეზი.

ჯვარედინ დაკითხვასა და დაკითხვას შორის სხვაობის არცოდნას დამკითხავი ხშირად მიჰყავს დაკითხვის ჩაგდებად. წარმოიდგინეთ დამკითხავი, რომელიც მუდმივად უმეორებს დასაკითხს შეკითხვას, ჩაიდინა თუ არა მან დანაშაული, ხოლო დასაკითხი, რაღა თქმა უნდა, მუდმივად უარყოფს ამას.

ყოველივე ზემოაღნიშნულიდან შეიძლება დავასკვნათ, რომ მიუხედავად დღევანდელი მსოფლიო უახლესი ტექნოლოგიური მიღწევებისა, რომელთაგანაც ბევრმა სამართალდამცავ სტრუქტურებშიც შეაღწია და მათი დანაშაულთან ბრძოლის ერთ-ერთ საშუალებად წარმოდგინდა, უამრავი დანაშაულის გამოკვლევა მაინც ცოცხალ ადამიანთან არის დაკავშირებული და ამ საშუალებების ეფექტურად გამოყენებისათვის საჭიროა, რომ გამოძიებლები კარგი დამკითხავები იყვნენ. უნდა აღინიშნოს, რომ მხოლოდ პრაქტიკა არ განამტკიცებს პროფესიონალიზმს – ვარჯიში და სწავლა მუდამ აუცილებელია.

1.3. დაკითხვა, როგორც შესწავლის ობიექტი

დაკითხვა, როგორც უკვე აღვნიშნეთ, კომუნიკაციის ერთ-ერთი ფორმაა, რომელიც ფართოდ გამოიყენება სამართალდამცავების მიერ. მოწმისაგან ინფორმაციის მიღება, ან დანაშაულის ჩამდენისაგან აღიარება, დიდად არის დამოკიდებული დაკითხვის სწორად ორგანიზებასა და ჩატარებაზე. დაკითხვის არასწორად წარმართვამ შესაძლოა უარყოფითი შედეგი გამოიწვიოს დაკითხვაში მონაწილე ყველა მხარისათვის. ამ მხარეებს კი წარმოადგენენ: მოწმეები, დაზარალებულები, ეჭვმიტანილები, გამოძიებლები, პოლიციელები და სხვადასხვა ძალოვანი სტრუქტურის წარმომადგენლები, რომლებსაც დაკითხვასა და გამოკითხვაში მონაწილეობის პროცესუალური უფლება გააჩნიათ.

არსებობს გარკვეული წესები, რომლებიც დამკითხავმა დაკითხვის წარმოებისას არ უნდა დაარღვიოს. ამ წესების გათავისება და თანმიმდევრობით შესრულება გამოძიებელს უამრავ პრობლემას ააცილებს, რომელიც ჩვეულებრივ თავს იჩენს არასწორი დაკითხვის დროს.

დავიწყოთ ზოგადად, ეტაპობრივად ჯერ იმ უმარტივესი საერთო წესების, საერთო ხასიათის პროცესუალური და ტაქტიკური ხერხების განხილვით, რომლის მონაწილედ შესაძლებელია გახდეს ყველა კატეგორიის დასაკითხი პიროვნება, შემდგომში განვიხილოთ ჩვენების ფორმირების და

გადაცემის პროცესი, როგორც მოვლენის აღქმის ფსიქოლოგიური თავისებურებები, ასევე ინფორმაციის გადაცემის თავისებურებები.

შემდგომში განვიხილოთ შემთხვევები, როდესაც საქმე გვაქვს ცრუ მოწმესთან, ცრუ დაზარალებულთან, რომლებიც შესაძლებელია შემდგომში ეჭვმიტანილებიც გახდნენ. და ბოლოს, განვიხილოთ ისეთ რთულ კატეგორიებს, როგორებიც არიან უშუალოდ დასაკითხი დამნაშავეები.

აქვე გავითვალისწინოთ ისიც, რომ გარკვეული საკითხი, ზოგიერთი პრობლემის გადაწყვეტისათვის შესაძლებელია გამეორდეს. მიგვაჩნია, რომ ასეთი სახით მასალის გადმოცემა ხელს უწყობს მკითხველს უკეთ გაეცნოს ნაშრომს.

14. დაკითხვის პროცესუალური თავისებურებები და ტაქტიკური ხერხები

საერთო ხასიათის პროცესუალური თავისებურებები ითვალისწინებს დაკითხვის წარმოების პროცესუალურ თანმიმდევრობას, რომელიც საერთოა ყველა კატეგორიის დასაკითხი პირონებებისათვის, რაც გამოიხატება იმაში, რომ საგამოძიებო მოქმედება შესაძლებელია ჩატარდეს იმ ადგილზე, სადაც მიმდინარეობს გამოძიება ან სადაც იმყოფება დასაკითხი პირონება, როგორც წესი დღის საათებში. დასაკითხ პირებს ჩვენება შეუძლიათ მისცენ გამოძიებელს პირისპირ, იმ შემთხვევების გარდა, როცა კანონი პირდაპირ მიუთითებს დამცველის, პედაგოგის, არასრულწლოვანის მშობლების ან მათი ახლო ნათესავების ყოფნას დაკითხვაზე.

დაკითხვის დაწყებისას გამოძიებელი, საჭიროებისამებრ, უნდა დარწმუნდეს დასაკითხის ვინაობაში, უნდა აუხსნას მას თავისი უფლება-მოვალეობები, გაარკვიოს საჭირო საანკეტო მონაცემები. დაკითხვა არსებითად იწყება წინადადებით მოყვას დასაკითხი საქმის გარშემო რაც იცის, რის შემდეგაც გამოძიებელს შეუძლია დაუსვას შეკითხვები.

ჩვენება იწერება ოქმში, პირველ პირში, შეძლებისდაგვარად

სიტყვასიტყვით. საჭიროების შემთხვევაში იწერება დასმული კითხვები და მასზე პასუხები. დასაკითხს შეუძლია ჩვენება დაწეროს თავის ხელით. დაკითხვის დამთავრების შემდეგ ოქმი წარედგინება მას წასაკითხად ან მისი თხოვნით წაკითხავს გამომძიებელი. ბოლოს, ოქმს ხელს აწერს დასაკითხი, გამომძიებელი და დაკითხვაში მონაწილე სხვა წევრები.

სანამ განვიხილავთ დაკითხვის ზოგად ტაქტიკურ ხერხებს, ჩამოვყალიბოთ თუ დაკითხვის რა ტაქტიკურ პირობებს უნდა აკმაყოფილებდეს გამომძიებელი.

დაკითხვის ტაქტიკური პირობებია:

- აქტიურობა ან პასიურობა;
- მიზანდასახულობა;
- ობიექტურობა და სისრულე;

დაკითხვის აქტიურობა გამოიხატება გამომძიებლის მიერ ინიციატივის ქონაში, ყველა აუცილებელი ტაქტიკური ხერხის ზუსტად და მარჯვედ გამოყენებაში. იმ პირობის მიმართ, რომლებიც თავს არიდებენ ზუსტი ჩვენების მიცემას, დაკითხვას აქვს თავდასხმითი ხასიათი, გამომძიებელი, მის ხელში არსებული ყველა კანონით გათვალისწინებული საშუალებების გამოყენებით ცდილობს მიიღოს რეალური ჩვენება და არ იყოს მხოლოდ უბრალოდ მონაყოლის რეგისტრატორი.

დაკითხვის მიზანდასახულობა ნიშნავს მის ჩატარებას წინასწარ საჭირო და განსაზღვრული ჩვენების და არა ყველანაირი ინფორმაციის მისაღებად. მიზანდასახულობით უზრუნველყოფილია ის გამომძიებელი, რომელსაც აქვს მყარი წარმოდგენა დაკითხვაზე.

დაკითხვის ობიექტურობა და სისრულე გამომჟღავნდება იმაში, რომ გამომძიებელს არა აქვს უფლება თავისი შეხედულების მიხედვით შეამოკლოს მიღებული ჩვენება, შეცვალოს იგი თავისი შეხედულებისამებრ და თავს მოახვიოს იგი დასაკითხს. ობიექტურობის გარანტიაა კანონით აკრძალული

მიმნიშნებელი კითხვების დასმა, ხოლო სისრულის – ჩვენების შექმნის დაგვარად სიტყვასიტყვით ჩაწერის მოთხოვნა.

დაკითხვის ზოგადი ტაქტიკური ხერხები ისეთი ხერხებია, რომელიც შესაძლებელია გამოყენებულ იქნას ყველა კატეგორიის დასაკითხი პირის მიმართ.

მათ მიეკუთვნება:

- ა. დაკითხვისათვის ნორმალური პირობების შექმნა;
- ბ. დაკითხვის თანმიმდევრობის განსაზღვრა;
- გ. დასაკითხ პირთან ფსიქოლოგიური კონტაქტის დამყარება;
- დ. საკონფლიქტო სიტუაციების განმუხტვა დადებითი ემოციების წახალისების გზით;
- ე. შეკითხვების მიცემის მიზანშეუწონლობა თავისუფალი თხრობის დროს;
- ვ. დავიწყებული ფაქტებისა და გარემოებების აღდგენა მოფიქრებული და თანმიმდევრული შეკითხვების მიცემის გზით;
- ზ. დარწმუნების ზემოქმედების ხერხის გამოყენება, როდესაც პირი არ იძლევა ჩვენებას ან იძლევა შეგნებულად ცრუ ჩვენებას;
- თ. წახალისების ხერხის გამოყენება, როდესაც პირს სურს მისცეს სწორი ჩვენება;
- ი. მტიცებულებათა წარდგენისა და დემონსტრაციის ტაქტიკური ხერხი სწორი ჩვენების მიღების მიზნით;
- კ. ჩვენების ფიქსაცია ტექნიკური საშუალებების გამოყენებით.

თემის სრულად გახსნამდე, რაც ითვალისწინებს ცალ-ცალკე დაზარალებულის, მოწმის, ეჭვმიტანილის, ბრალდებულის და არასრულწლოვანების დაკითხვისას მათი გამოყენების თავისებურებებს, მოკლედ განვმარტოთ აღნიშნული ტაქტიკური ხერხები, რათა სრული წარმოდგენა შეგვექმნას მათზე.

დაკითხვის ნორმალური პირობების შექმნას გარკვეული დადებითი მნიშვნელობა აქვს სწორი, სრული და ობიექტური ჩვენების მისაღებად. დაკითხვისთვის ნორმალური პირობების

შექმნა გულისხმობს დაკითხვის სწორ ორგანიზაციას. დაკითხვა უნდა მოხდეს განმარტოებით, გარეშე პირების დაუსწრებლად. ამ დროს გამორიცხული უნდა იყოს ტელეფონზე საუბარი განყენებულ თემებზე, ტელევიზორის ცქერა და ა.შ. მიღებული უნდა იყოს ზომები, რომ დასაკითხი პირები ერთმანეთს არ შეხვდნენ დაკითხვამდე უარყოფითი ზეგავლენის მოხდენის მიზნით. თვით გამომძიებელი ადგილზე უნდა დახვდეს დასაკითხ პირს, არ ალოდინოს მას, შეხვდეს დასაკითხ პირს დადებითი განწყობით, იყოს თავაზიანი.

ზოგიერთი დაკითხვა შესაძლებელია შედგეს პოლიციის განყოფილების კედლებს მიღმა. დაკითხვაზე გარკვეული გავლენა აქვს სამართლებრივ ნორმებსა და დაკითხვისათვის ხელსაყრელი ოთახის არსებობას. გავლენა შეიძლება იქონიოს ოჯახურმა და სამსახურებრივმა მოვალეობებმა. დრო საკმარისი უნდა იყოს. ყოველთვის უნდა გაითვალისწინოთ გარემოცვა, ხმაურისა და სხვა ხელისშემშლელი ფაქტორების არსებობის შესაძლებლობა. ბევრი ადამიანი არჩევს საკუთარ სახლს, თუმცა ამ შემთხვევაშიც საჭიროა დავფიქრდეთ, რამდენად შევძლებთ ოჯახურ გარემოცვაში მშვიდად და დაუბრკოლებლად დაკითხვის წარმართვას. ინფორმაციის გახსენება კონცენტრაციასა და მშვიდ გარემოს მოითხოვს. რამდენად მართებულია თანამოსაუბრის სახლი ან სამუშაო ადგილი გამოიყენო? ნივთიერი მტკიცებულების არსებობის შემთხვევაში, რამდენად მოსახერხებელია, მისი მიტანა დაკითხვის ადგილზე? ყოველივე ამას გარკვეული ტაქტიკური მნიშვნელობა აქვს სწორი ჩვენების მიღებისათვის და ნორმალური ურთიერთობის დამყარებისათვის.

საქმის მასალების შესწავლის შემდეგ, რომლის დროსაც გათვალისწინებული უნდა იყოს კონკრეტული კრიმინალური სიტუაცია და ობიექტური ჩვენების მიღების შესაძლებლობა, გამომძიებელმა სიტუაციიდან გამომდინარე უნდა დაადგინოს დასაკითხ პირთა თანმიმდევრობა. ამ ტაქტიკური ხერხის გამოყენებას, გარკვეული მნიშვნელობა აქვს სწორი და სრული ჩვენების მიღებისათვის. პირველად და უფრო ადრე უნდა დაიკითხოს ის პირი, ვინც თანამშრომლობს გამოძიებასთან ანუ

ვისგანაც უფრო მოსალოდნელია სრული და ობიექტური ჩვენების მიღება; პირი, რომლის ჩვენებასაც გადამწვევტი მნიშვნელობა აქვს ჭეშმარიტების დასადგენად; პირი, ვინც დადებითად აშუქებს საქმესთან დაკავშირებულ ფაქტებსა და გარემოებებს; პირი, ვინც იძლევა ჩვენებას ისეთი გარემოებების შესახებ, რომელსაც ადრე ჰქონდა ადგილი; პირი, ვიზუც შეიძლება ზემოქმედება მოახდინონ დაშინების, მუქარის, ძალადობის ან შანტაჟის გამოყენებით; პირი, ვინც იმყოფება საავადმყოფოში, როდესაც არსებობს ვარაუდი, რომ შემდგომში მისი დაკითხვა შეუძლებელი იქნება, ასეთ შემთხვევაში დაკითხვა ხდება მეურნალი ექიმის ნებართვით და თანდასწრებით; პირი, რომელიც დანაშაულის ჩადენის დროს ასრულებს მეორეხარისხოვან როლს.

საქმის მასალების შესწავლის შემდეგ უნდა გაირკვეს, თუ რომელი მტკიცებულება არის ხელმისაწვდომი და გადამწვევტი, რისი მიღწევაა საჭირო დაკითხვით. აუცილებელია ისეთი კითხვების გათვალისწინება, როგორიცაა:

- ა. ვისთან და რა თანმიმდევრობით უნდა წარიმართოს დაკითხვა?
- ბ. რატომ არის ამა თუ იმ მოწმის შეხედულება მნიშვნელოვანი?
- გ. რა ინფორმაციის მოპოვებაა დაუყოვნებლად საჭირო?
- დ. ახლავე დავეკითხოთ რესპოდენტი, თუ დაველოდოთ, სანამ დამატებით ინფორმაციას მოვიპოვებდეთ, ჩადენილი დანაშაულის სხვადასხვა გარემოებათა შესახებ?

აღნიშნული ტაქტიკური ხერხების გამოყენება ბევრ შემთხვევაში გვაძლევს სასურველ შედეგს.

დასაკითხ პირთან სასურველი ფსიქოლოგიური კონტაქტი გულისხმობს ისეთი ატმოსფეროს შექმნას, როდესაც დასაკითხი პირი განეწყობა გამომძიებლისადმი დადებითად, პატივისცემით, გაგებით მოეკიდება მის მოვალეობებს და გამორიცხავს ყველანაირ პირად მოტივს მის მოქმედებაში. ყველანაირი უხეში ქცევა - ყვირილი, ლანძღვა, მუქარა,

როგორც წესი, დასაკითხ პირს განაწყოებს უარყოფითად, რაც შემდგომში აისახება ჩვენების სისრულეზე და ობიექტურობაზე.

დასაკითხის გამოცხადებისთანავე, გამომძიებელი არკვევს რამის ვინაობას და პიროვნებას, დამოკიდებულებას სხვა დასაკითხ პირთან, უმარტავს რა უფლებებსა და მოვალეობებს, ამყარებს მასთან გარკვეულ ფსიქოლოგიურ კონტაქტს, ზემოთ მოყვანილი ინფორმაციის შესაბამისად. ფსიქოლოგიური კონტაქტის დამყარება, როგორც ტაქტიკური ხერხი მიზნად ისახავს განაწყოებს დასაკითხი პირი სწორი და ობიექტური ჩვენების მიცემისათვის, განმუხტოს დაძაბული ვითარება, უარყოფითი ემოციები და საკონფლიქტო სიტუაცია, განაწყოებს პირი დადებითად. ამ მიზნის მისაღწევად სასურველია, რომ გამომძიებელი განყენებულ თემაზე ესაუბროს დასაკითხ პირს, შეაქოს იგი დროული გამოცხადებისათვის, მოუწოდოს მას აქტიური მოღვაწეობისათვის დანაშაულის წინააღმდეგ ბრძოლაში. ხაზი გაუსვას დასაკითხი პირის დადებით თვისებებს, მის გულწრფელობასა და პრინციპულობას.

განსაკუთრებული სიფრთხილეა საჭირო დაკითხვის იმ ტაქტიკური ხერხის გამოყენებისას, რომელსაც დასაკითხ პირზე ფსიქოლოგიურ ზემოქმედებას ვუწოდებთ – ე.წ. „ფსიქოლოგიური ხაფანგები“. ამ ტაქტიკური ხერხის გამოყენება არ უნდა ეწინააღმდეგებოდეს პროცესუალურ კანონს და მის პრინციპებს, ეთიკურ და ზნეობრივ ნორმებს. ფსიქოლოგიური ზემოქმედების ქვეშ ვგულისხმობთ გამომძიებლის მიერ რესპოდენტის დარწმუნებას იმაში, რომ გამომძიებლისთვის ცნობილია მომხდარის შესახებ ყველაფერი, არსებობს საკმარისი მტკიცებულებები, რათა მან ილაპარაკოს სიმართლე საქმის გარშემო, ყველა ტყუილი რაც კი ითქმება, იმოქმედებს მასზე უარყოფითად. საჭიროების შემთხვევაში წარუდგინოს მტკიცებულებები, მისცეს დასაკითხ პირს შეკითხვები იმ თანმიმდევრობით და იმ საკითხებზე, რომლებიც ამხელს მას გარკვეულ სიცრუეში.

ჩვენების მიცემის დროს თავისუფალი თხრობის პროცესში

ტაქტიკურად დაუშვებელია დასაკითხი პირის შეჩერება, ჩვენების შეწყვეტა და შეკითხვების მიცემა, რადგან ყოველივე ამას შეუძლია გამოიწვიოს დაბნეულობა, ჩამოყალიბებული აზრის გადავიწყება და არასასურველი სიტუაციის ჩამოყალიბება. თავისუფალი თხრობის დროს დასაკითხი პირის შეჩერება შეიძლება მხოლოდ იმ შემთხვევაში, როდესაც იგი საუბრობს ისეთი ფაქტებისა და გარემოებების შესახებ, რომელთაც არავითარი კავშირი არა აქვს მოცემული სისხლის სამართლის საქმესთან.

სწორი და სრული ჩვენების მიღებისათვის აუცილებელ პირობას წარმოადგენს დასაკითხი პირისადმი მოფიქრებული შეკითხვების მიცემა, მათი თანმიმდევრობა და კონკრეტულობა. იმ შემთხვევაში, თუ თავისუფალი თხრობის დროს დასაკითხმა პირმა არ გააშუქა ისეთი გარემოება, რომელსაც აქვს არსებითი მნიშვნელობა და რომლის გამოც იკითხება პირი, მას უნდა მიეცეს ძირითადი შეკითხვა, დაკავშირებული დაკითხვის საგანთან. თავისუფალი თხრობის დროს გამორჩენილი ფაქტებისა და გარემოებათა გაშუქების მიზნით დასაკითხ პირს მიეცემა დამატებითი ხასიათის შეკითხვები, ხოლო იმ მიზნით, რომ მოვაცნოთ გადავიწყებული ფაქტები და გარემოებანი, დასაკითხ პირს მიეცემა მოსაგონებელი შეკითხვები. იმ შემთხვევაში, როდესაც თავისუფალი თხრობის დროს არასრულად იქნა გაშუქებული საკითხები, დასაკითხ პირს მიეცემა დამაზუსტებელი ხასიათის შეკითხვები. იმ მიზნით, რომ შემოწმდეს ჩვენების სისწორე, დასაკითხ პირს მიეცემა საკონტროლო ხასიათის შეკითხვები. თავისუფალი თხრობის შემდეგ დასაკითხ პირს, კანონის ძალით, არ შეიძლება მიეცეს მისახვედრი შეკითხვები. ეს ის შეკითხვებია, როდესაც გამომძიებელი ფაქტიურად კარნახობს შეკითხვის პასუხს და უბიძგებს პირს გარკვეული პასუხის მიცემისაკენ.

როდესაც დასაკითხი პირი სწორ ჩვენებას იძლევა, მაგრამ იგი ვერ იხსენებს გარკვეულ სიტუაციებს და გარემოებებს, ვერ აზუსტებს მომხდარ ფაქტებს, ასეთ დროს გარკვეული დადებითი ტაქტიკური მნიშვნელობა აქვს დამატებითი, დამაზუსტებელი და მოსაგონებელი შეკითხვების მიცემას

გადავიწყებული და არაზუსტად აღწერილი ფაქტების სწორი და სრული გაშუქების მიზნით.

იმ შემთხვევაში, როდესაც პირი საერთოდ არ იძლევა ჩვენებას, გამოყენებული უნდა იქნას დაკითხვის სხვა ტაქტიკური ხერხი. თუ დასაკითხი არის მოწმე, დაზარალებული, ექსპერტი, მათ უნდა განემარტოს ვალდებულება მისცენ ჩვენება და აეხსნათ მათ ჩვენების მიცემაზე თავის არიდებისა და შეგნებულად ცრუ ჩვენების მიცემისათვის, უსაფუძვლოდ უარის თქმის შემთხვევაში სისხლისსამართლებრივი პასუხისმგებლობის შესახებ. ეჭვმიტანილებისა და ბრალდებულების დაკითხვისას დადებითი შედეგის მისაღებად შესაძლებელია დარწმუნების ტაქტიკური ხერხის გამოყენება, რაც გამოიხატება მათ წინაშე ცნობილი ფაქტებისა და გარემოებების მოყოლაში. ეუწყოთ მათ ჭეშმარიტების დადგენის აუცილებლობის შესახებ და ა.შ.

ცრუ ჩვენების მოსმენისას, ზემოთ აღნიშნული ტაქტიკური ხერხების გარდა, შესაძლებელია მტკიცებულებათა წარდგენის ხერხის გამოყენება, რაც ხორციელდება კონკრეტული სიტუაციების გათვალისწინებით. მტკიცებულებას შეიძლება წარმოადგენდეს სისხლის სამართლის საქმის მონაწილეთა დაკითხვის ოქმები. ჯერ წარუდგენენ მცირე მნიშვნელობის მტკიცებულებას, მერე უფრო ფასეულს და ასე შემდეგ, სანამ პირს არ გაუჩნდება სურვილი რეალური ჩვენების მიცემისა. ზოგჯერ საკმარისია ერთი ფასეული მტკიცებულების წარდგენაც. მაგრამ როცა გამოძიებისათვის ყველაფერი ცნობილია, შესაძლებელია ყველა მტკიცებულების ერთდროულად წარდგენა. ასეთი ტაქტიკური ხერხის გამოყენება, გარკვეულ შემთხვევებში, უბიძგებს პირს სწორი ჩვენების მიცემისაკენ.

დაკითხვისას, გარდა მტკიცებულებათა წარდგენისა, შესაძლებელია მტკიცებულებათა დემონსტრირების ტაქტიკური ხერხის გამოყენება, რაც გამოიხატება, როგორც ნივთმტკიცებათა წარდგენაში, ასევე მაგნიტოფონზე ან ვიდეოკამერით ჩაწერილი ფაქტების დემონსტრირებაში. ასეთი ტაქტიკური ხერხის გამოყენება არწმუნებს ცრუ ჩვენების მიმცემს, რომ ყველა

ფაქტი და გარემოება სრულად და ობიექტურად არის ასახული ტექნიკური საშუალებების გამოყენების შედეგად.

კონკრეტული ტაქტიკური ხერხების გამოყენება და მისი ეფექტურობა მჭიდრო კავშირშია საქმის მასალების გულდასმით შესწავლასთან, დასაკითხი პიროვნების გარკვევასთან, მის მიერ მიცემული ჩვენების კრიტიკულ ანალიზზე. იმისათვის, რომ დავადგინოთ ცრუ ჩვენების მიღების ფაქტი, აუცილებელია ამ ჩვენების დეტალური შესწავლა, მათში წინააღმდეგობათა დადგენა, მისი შეფასება სხვა მასალათა ერთობლიობაში. ასეთი კრიტიკული შეფასების საფუძველზე გამომძიებელი განსაზღვრავს დასაკითხი პირისადმი მისაცემ შეკითხვებს, მათ თანმიმდევრობას, მტკიცებულებათა წარდგენისა და დამონსტრაციის ხერხს და სხვა ტაქტიკურ საშუალებებს, რომლებიც ხელს შეუწყობენ სწორი და სრული ჩვენების მიღებას პირის განმეორებითი დაკითხვის დროს.

ერთ-ერთ ტაქტიკურ ხერხს წარმოადგენს ჩვენების აუდიო და ვიდეო ფიქსაცია, რომელიც პროცესუალურად არ არის სავალდებულო და გამოიყენებს გამომძიებელი, რათა შემდგომში დაწვრილებით შეისწავლოს დასაკითხი, გაშიფროს ინტონაციები, სხვადასხვა ვერბალური თუ არავერბალური ქცევები; ასევე, როდესაც ჩვენებას აქვს საქმისათვის გადამწყვეტი მნიშვნელობა; როდესაც საჭიროა ჩვენების მიღება მძიმე ავადმყოფისაგან, მომაკვდავისაგან; როდესაც დაკითხვაში მონაწილეობს თარჯიმანი; როდესაც არსებობს ჩვენების შეცვლის მოლოდინი; როდესაც ჩვენების მიღება ხდება ცალკეული დავალების შესრულებით; როდესაც დაკითხული უნდა იყოს პირი, რომელსაც თავისი ფიზიკური ან ფსიქიკური ნაკლის გამო არ შეუძლია განახორციელოს დაცვის უფლება.

§ 2. ჩვენების უოტმირების და მიღების

პროცესი

2.1. პიროვნების მიერ ფაქტებისა და გარემოებათა აღქმა, დამახსოვრება და გადმოცემა

ადამიანებთან ურთიერთობა გამომძიებლის საქმიანობის ძირითადი ნაწილია. ადამიანის ფიზიოლოგიისა და ფსიქოლოგიის, ურთიერთობის დამყარების, ურთიერთობის სწორად წარმართვის და კომუნიკაციის უნარ-ჩვევების ცოდნა პროფესიონალი გამომძიებლისთვის (დამკითხავებისთვის) აუცილებელია, ვინაიდან დასაკითხებიდან მოწოდებული ინფორმაციის და ფაქტების ანალიზი უნდა გაკეთდეს არა მხოლოდ დაკითხვის ბოლოს, არამედ უშუალოდ დაკითხვის პერიოდში. ჩვენებებში ზოგჯერ წარმოიქმნება შეუთავსებლობები ფაქტებთან, ადრე მოცემულ ჩვენებებთან, მტკიცებულებებთან, რისი ანალიზიც უშუალოდ დაკითხვის მიმდინარეობის პერიოდშია საჭირო, რადგან ზოგჯერ უსწორობები დაკითხვისას ყოველთვის როდი ნიშნავს, რომ ცრუ ჩვენებასთან გვაქვს ადგილი. სხვადასხვა სახის ხარვეზები ჩვენებებში შეიძლება ჰქონდეს იმ ადამიანებსაც, რომელთაც სურთ შემთხვევის შესახებ სრული ინფორმაციის მოწოდება.

ჩვენების ფორმირება თავისი სიზუსტით, ზოგჯერ ხარვეზებით და უსწორობებით წარმოიქმნება ჩვენების ფორმირების პროცესში, რომელიც მოიცავს სამ ფაზას. ეს არის ფაქტებისა და გარემოებების აღქმა, მათი დამახსოვრება და გადმოცემა, მოწოდების პროცესი (რეპროდუქცია).

ფაქტებისა და გარემოებათა შესახებ ცნობების მიღებისა ან მათი უშუალო ნახვიდან ჩვენების მიცემამდე გადის გარკვეული დრო, ამ პერიოდში ხდება ჩვენების საწყისი და უშუალოდ ფორმირება, რასაც საფუძვლად უდევს ფიზიოლოგიური და ფსიქოლოგიური პროცესები.

ჩვენების ფორმირება, დამკითხავისა და დასაკითხის ურთიერთობის დროსაც მიმდინარეობს გარკვეული ინფორმაციების გაცვლის მეშვეობით. ინფორმაციების გაცვლა ურთიერთ-

ბისას, არის პროცესი, რომელიც გულისხმობს ინფორმაციის გადაცემას და მიღებას. სუბიექტს, რომელიც გადასცემს ინფორმაციას გადამცემა ეწოდება, ხოლო ის ვისაც გადასცემს ინფორმაციას არის მიმღები, მათი როლები იცვლება პროცესის შეცვლისთანავე. ყოველდღიურ ცხოვრებაში ხშირად მიმღები ისე არ იგებს ინფორმაციას, როგორც გადამცემს სურს, ასეთი ურთიერთობა წყდება, საერთოდ კი ურთიერთობის შეწყვეტა ბევრმა ფაქტორმა შეიძლება გამოიწვიოს. ჩვენი მიზანია დამკითხავებს გავაცნოთ ეფექტური კომუნიკაცია, რათა მათ შეძლონ ოპონენტებთან ურთიერთობის დამყარება და თავიდან აიცილონ ურთიერთობის შეწყვეტა.

ამ თავში ჩვენ განვიხილავთ ჩვენების ფორმირების საფეხურების აღქმას, იგი ადამიანებს შორის ყოველგვარი ურთიერთობის საფუძველს წარმოადგენს; ფაქტებისა და გარემოებების დამახსოვრებას - განხილული იქნება ადამიანის, როგორც მთლიანი სისტემა თავისი ყურადღებით, წარმოსახვით, აზროვნებით, მეხსიერებით, გრძნობებით, შინაგანი მეტყველებით. გავეცნობთ ფსიქოლოგების დაკვირვებებს; ფაქტებისა და გარემოებების გადაცემისას ურთიერთობის პროცესს. განასხვავებენ სიტყვიერ (ვერბალურ) და არასიტყვიერ (არავერბალურ) კომუნიკაციას. ვერბალურ კომუნიკაციაში ეფექტური ადგილი უჭირავს სიტყვიერ უნარ-ჩვევებს, ხოლო არავერბალური კომუნიკაცია არის ქესტებით, მიმიკითა და მოძრაობით გამოსატყული ურთიერთობა.

2.1.1. აღქმა

აღქმა არის ჩვენების ფორმირების პროცესის პირველი საფეხური, რომლის დროსაც სისხლის სამართლის საქმესთან დაკავშირებული ფაქტების, გარემოებების, მოვლენების ნახვისა და დაკვირვების შედეგად ადამიანის დიდი ტვინის ქერქში ყალიბდება ნანახისა და მოსმენილის დროებითი ნერვიული კავშირი.

ფაქტების, მოვლენების, საგნების აღქმა შეიძლება მოხდეს წინასწარ დასახული მიზნის საფუძველზე ანუ თვითნებურად

და უნებურად. თვითნებური აღქმისათვის დამახასიათებელია აღქმული ფაქტების, გარემოებების, მოვლენების, საგნების შედარებითი სიზუსტე და სისრულე, ვინაიდან ამ დროს ადამიანის ყურადღება გადატანილია ნანახის და მოსმენილის დამახსოვრების სურვილზე. ამ თვისებას შედარებით მოკლებულია აღქმის ისეთი სახე, როგორიცაა უნებური აღქმა, რომლის დროსაც ყურადღება გაფანტულია და აღქმა ხდება უნებურად.

ადამიანი გარე სამყაროს გრძნობის ორგანოებით აღიქვავს. ფსიქოლოგების განმარტებით, გრძნობის ორგანო, ამ სიტყვის ფართო მნიშვნელობით, სამი ძირითადი ნაწილისაგან შედგება. პირველია რეცეპტორი - სპეციფიკურად აგებული გარე აპარატი, რომელიც გაღიზიანების მისაღებადაა მოწყობილი. მეორეა გამტარი ნერვი, რომელიც გაღიზიანებას გრძნობის ორგანოს მესამე ნაწილისკენ – თავის ტვინის შესატყვის სენსორულ არეებში მოთავსებული ცენტრებისკენ ატარებს. გრძნობის ორგანოები მკაფიოდ არიან ურთიერთისაგან გამოყოფილი. განსაკუთრებით ოთხი გრძნობის ორგანო – **მხედველობის, სმენის, სუნის და გემოს**. თითოეული მათგანი სხეულის გარკვეულ ადგილზეა მოთავსებული და შესატყვის გაღიზიანებას მხოლოდ მათი საშუალებით ვღებულობთ: სინათლის სხივებში მთელი ორგანიზმია გახვეული, მაგრამ, იგი მხოლოდ თვალზე მოქმედებს. ასეა ხმაც, სუნიც და შეიძლება გემოც.

განსაკუთრებული ადგილი უკავია ამ მხრივ ე.წ. მეხუთე გრძნობის ორგანოს – ჩვენი სხეულის ზედაპირს, კანს, ანუ როგორც მას უწოდებენ **შეხების ორგანოს**. როგორც გამოირკვა, იგი სრულიადაც არ არის მარტო ერთი გრძნობის ორგანო, მას ორგანოების მთელი რიგი აღმოაჩნდა: ცალკე წერტილები, რომლებიც სითბოსა და სიცივის გაღიზიანებას ღებულობენ და ტემპერატურის გრძნობის შესაძლებლობას იძლევიან; წერტილები, რომლებიც შეხების გაღიზიანებას აღიქვამენ და ტკივილის გამღიზიანებელი მიმღები ცალკე ადგილები. ამას უნდა დაემატოთ გრძნობიერი ნერვების დაბოლოებები კუნთებსა და სახსრებში, როგორც სრულიად

განსხვავებული გრძნობის კინესთეტიკური გრძნობის ორგანოები და დასასრულს, სხეულის წონასწორობის გრძნობის ორგანოც.

გამლიზიანებლების ზემოქმედების შედეგად გრძნობის ორგანოში გარკვეული ფიზიოლოგიური პროცესი, ე.წ. აგზნება ჩნდება. იგი გამტარებელი ნერვის საშუალებით თავის ტვინს აღწევს და განსაზღვრულ არეებში, სათანადო სენსორულ ცენტრებში ვრცელდება. იმ ფსიქიკურ პროცესს, რომელიც ამის შედეგად წარმოიქმნება, შეგრძნება ეწოდება.

გარე სინამდვილის განცდა მხოლოდ შეგრძნების გზით ხერხდება; სხვა გზა ცოცხალ არსებას არა აქვს. მიუხედავად ამისა, სინამდვილე მაინც არასდროს არ განიცდება ცალკე ფერების, ცალკე ტონების, თუ რომელიმე სხვა ცალკეული შეგრძნების სახით, როცა თუნდაც ფანჯარაში ვიყურებით და აყვავებულ ბუნებას ვაკვირდებით, ვერ ვიტყვით, რომ შეგრძნებათა მთელი ქაოსი გვეძლევა, მაგალითად: ამდენსა და ამდენ ფერს ან სინათლეს ვხედავთ, ან რაღაც ხმაური, თუ შრიალი გვესმის, არამედ ჩვენ ხეებს, მისი ფორმისა და ფერის, ნიავის დროს კი მათი შრიალით აღვიქვავთ. ერთი სიტყვით, სინამდვილეში ნაირნაირ შეგრძნებათა ქაოსი როდი გვეძლევა, არამედ ყოველთვის მხოლოდ გარკვეული თვისებების მქონე საგნები, რომლებიც ჩვენს გარეთ არსებულ სივრცეში იმყოფებიან და იქიდან აღიქმებიან.

აქედან ცხადია, რომ, მართალია, სინამდვილესთან ჩვენ მხოლოდ შეგრძნების გზით მივდივართ, მაგრამ არასოდეს არ ხდება, რომ იგი შეგრძნების სახით გვეძლეოდეს; სინამდვილეს კი არ შევიგრძნობთ, ჩვენ მას აღვიქვამთ იმიტომ, რომ შეგრძნება, მაგალითად ფერისა არ შეიძლება. სინამდვილეში კი ჩვენ მხოლოდ ფერს კი არა, ყოველთვის ამა და ამ ფერის საგანს ვხედავთ. საგნის განცდა კი აღქმაა და არა შეგრძნება.

ცოცხალ არსებას საგნებთან აქვს საქმე, თავის მოთხოვნილებებს, მათი საშუალებით იკმაყოფილებს და არა თავისთავად

ფერის, სუნის, გემოს საშუალებით. ამიტომ გასაგებია, რომ მას საგნების აღქმის უნარი შეუმუშავდა და არა შეგრძნებათა ქაოტური განცდისა. ეს პროცესი, რომელსაც ჩვეულებრივ აღქმას უწოდებენ ხანგრძლივად იყო ფსიქოლოგიური კვლევა ძიების საგანი.

აღქმა არის რთული ფსიქოლოგიური პროცესი. მის სიზუსტეზე, სისრულეზე, ნათელყოფაზე, სისწორეზე გავლენის მოხდენა შეუძლია მთელ რიგ გარემოებებს და მათ ერთობლიობას. კერძოდ, აღქმის სიზუსტეზე და სისრულეზე გავლენის მოხდენა შეუძლია, როგორც სუბიექტურ და ობიექტურ ფაქტორებს, ისე ამ ფაქტორების გარკვეულ სინთეზს (ფიზიკურ და ფსიქიკურ მონაცემებს, მეტეოროლოგიურ პირობებს, დროის მონაკვეთებს, ასაკს, განწყობას, გამოცდილებას, პროფესიას, ადამიანის ათვისების უნარს და ასე შემდეგ).

ობიექტურს მიეკუთვნება ისეთი ფაქტორები, რომლებიც არ არის დაკავშირებული პიროვნებასთან და მის განწყობასთან. ამ ფაქტორებს შეუძლიათ აღქმის პროცესზე მოახდინონ როგორც დადებითი, ისე უარყოფითი გავლენა. ძირითადად ობიექტურ ფაქტორებს მიეკუთვნება აღქმის გარე პირობები, აღსაქმელი საგნების თავისებურებები და მათი ერთობლიობა; ესენია ცუდი მეტეოროლოგიური პირობები (თოვლი, ქარი, წვიმა, ძლიერი სიციხე, სიცივე), ხილვადობის არახელსაყრელი პირობები (მძლავრი განათება, განათების უკმარისობა, ნისლი, ღრუბელი), დანახული ობიექტების და მოვლენების სიშორე, მათი დანახვის ხანმოკლე დრო, ხმაურის ფონი, ძალიან მადალი და დაბალი ტემპერატურა და ასე შემდეგ.

სუბიექტურს მიეკუთვნება ისეთი ფაქტორები, რომლებიც დაკავშირებულია პიროვნებასთან და მის განწყობასთან. ამ ფაქტორებს მიეკუთვნება ჯანმრთელი ადამიანის გრძნობის ორგანოების ბუნებრივი ფიზიკური შეზღუდვები, ფიზიკური ნაკლი (სიყრუე, სიმუნჯე, დაღტონიზმი), ფიზიკური მდგომარეობა (ავადმყოფობა, დადლილობა, სიმთვრალე, ინტოქსიკაცია), ფსიქიკური მდგომარეობა (სულიერი აღელვება, ნერვიული სისტემის მოშლა), პროფესია (პროფესიონალიზმი) და

ბოლოს განწყობა (ემოციურობა, შიში, უჭურადღებობა, დარწმუნებულობა, დამოკიდებულება და სხვა).

ჩვენების ფორმირების პროცესის საწყისი ფაზა, აღქმა, ხშირ შემთხვევაში სუბიექტური და ობიექტური ფაქტორების გარკვეულ ერთობლიობაზე და შერწყმაზეა დამოკიდებული. ამიტომ შედარებით სირთულეს წარმოადგენს დროის მონაკვეთის, მოძრაობის სინქარის, ფერისა და სივრცის აღქმა, რადგან ყოველივე ეს ობიექტურ და სხვა ფაქტორებთან ერთად პიროვნების სუბიექტურ წარმოდგენაზეა დამოკიდებული.

ასე მაგალითად, ფერის შეგრძნების განსაზღვრისათვის გათვალისწინებული უნდა იყოს, ადამიანის როგორც სუბიექტური თვისებები (ამ ფერის აღქმის უნარი), ასევე ობიექტური, რადგან მაგალითად წითელი ფერი შედარებით უკეთესად აღიქმება და შორი მანძილიდან ჩანს. დროის აღქმა ადამიანის სუბიექტურ მდგომარეობაზე, ემოციურობაზეცაა დამოკიდებული. დადებითი ემოციებისას დრო ჩქარა გადის, უარყოფითი ემოციებისას - ნელა. თუ ვიცით ორი ენა (ქართული და რუსული) და ადამიანს მისი გარეგნული შეხედულების მიხედვით აღვიქვავთ, როგორც გასაუბრების ობიექტს, მას იმ ენაზე დაველაპარაკებით, რა გარეგნული შეხედულებაც აქვს. (რუსული გარეგნობისას, რუსულად) და ასე შემდეგ.

ყოველივე ზემო თქმულიდან გამომდინარე, ჩვენების ფორმირების პირველი საფეხური, აღქმა, განხილულ უნდა იქნას, არა მარტო, როგორც მასზე მოქმედი სუბიექტური და ობიექტური გარემოებების ზეგავლენა, არამედ ასევე, როგორც ამ სუბიექტური და ობიექტური ზეგავლენების ერთობლიობა. ამიტომ საკითხის შესწავლა უნდა მოხდეს სუბიექტური და ობიექტური ზეგავლენების ერთობლიობით, რათა გამოძიებლებმა და სისხლის სამართლის პროცესით დაკითხვის უფლებამინიჭებულმა პირებმა იცოდნენ ის ფაქტორები, რომლებიც მოქმედებენ ადამიანების აღქმაზე. ეს საშუალებას მოგვცემს სწორად და შეუცდომლად გავაანალიზოთ მოცემული ჩვენება, თავის ბუნებრივად მონაყოლ თუ ხელოვნურად მოგონილ ფაქტებთან ერთად.

შეიძლება მოგვეჩვენოს, რომ ადამიანები ერთსა და იგივე მოვლენას ერთნაირად აღიქვამენ, მაგრამ რეალობაში ხშირად ასე არ არის. ყველა ინდივიდს ახასიათებს სამყაროს უნიკალური და თავისებური აღქმა. ეს განპირობებულია იმით, რომ ადამიანის მიერ გარე სამყაროს აღქმაზე გავლენას ახდენს გრძნობის ორგანოები და გარკვეულ სიტუაციებში მათი ფიზიკური შეზღუდვები. ე.ი. აღქმა ყოველთვის როდი იძლევა საგნის ობიექტურად სწორ, უტყუარ ასახვას. გარკვეულ პირობებში, ადგილი გვაქვს საგნის არასწორ, დამახინჯებულ აღქმასთან. არასწორი აღქმის სამ სახეს ასხვავებენ:

- ა. „ფიზიკური ილუზიები“, გრძნობის ორგანოების ფიზიკური შეზღუდვები, მათზე მოქმედი ზოგადი ფაქტორები;
- ბ. „ფიზიოლოგიური ილუზიები“ და მოქმედი გარე ფაქტორები;
- გ. „ფსიქოლოგიური ილუზიები“

ა. გრძნობის ორგანოების ფიზიკური შეზღუდვები, მათზე მოქმედი ზოგადი ფაქტორები, „ფიზიკური ილუზიები“. უპირველეს ყოვლისა აღსანიშნავია ე.წ. გრძნობის ფიზიკური შეზღუდვა, მდგომარეობა, რომელშიც დამკვირვებელი იმყოფება და „ფიზიკური ილუზიები“. ეს ის ილუზიებია, რომელსაც იწვევს საგნის მოცემულობის ფიზიკური პირობები. განვიხილოთ ყველაფერი ერთობლიობაში.

შეგრძნებების შეზღუდულობის გამო ადამიანი გარე სამყაროს სრულიად ვერ აღიქვამს, მაგ. რადიო ტალღებს, ინფრა წითელ და ულტრა იისფერ სხივებს, გარკვეული სიხშირის ბგერებს, რადიაციის გარკვეულ სახეობას. რეცეპტორული სისტემის შეზღუდულობის უნარი გვაიძულებს აღვიქვათ მხოლოდ ნაწილი იმისა, რაც ხდება ჩვენს გარშემო. გარე სამყაროს შეზღუდულ აღქმას მაშინაც შეიძლება ჰქონდეს ადგილი, როდესაც ჩვენს გრძნობებს ფიზიკურად შეუძლია მისი აღქმა.

მხედველობა - მხედველობის შეგრძნებათა როლი ადამიანის ცხოვრებაში განსაკუთრებით დიდია. შეიძლება ითქვას, რომ ადამიანი სინამდვილესთან ურთიერთობაში პირველ რიგში

მხედველობით ხელმძღვანელობს. თვალის მთელი რეტინა (თვალის ბადურა) იძლევა სინათლისა და ფერის შეგრძნების საშუალებას, მაგრამ მხოლოდ ცენტრალური ნაწილი იძლევა საშუალებას, საგნები ცნობიერ აღქმამდე ავიყვანოთ, რადგან პერიფერიული ნაწილის შთაბეჭდილებანი ბუნდოვანია.

ადამიანის მხედველობითი აღქმა უფრო შეზღუდულია, ვიდრე ზოგიერთი ცხოველისა ადამიანის თვალს არ შეუძლია აღიქვას რაიმეს ძალზე სწრაფი მოძრაობა, როგორცაა გასროლილი ტყვიის მოძრაობა. სიბნელეში ადამიანის მხედველობა უარესდება, ძნელი ხდება ფორმებისა და ფერების აღქმა.

ცუდად განათებული ნივთების გარჩევა რთულია განსაკუთრებით მაშინ, თუ მათი ფერი ერწყმის სხვა ნივთების ფერს; სავსე მთვარის შუქზე ადამიანის ამოსაცნობად მისგან 10 მეტრის მანძილზე უნდა ვიმყოფებოდეთ; ღამე ნელა მოძრავი საგნების გარჩევა რთულია; მოძრავი სუბიექტი გვერდულად, პროფილში მდგომმა ადამიანმაც შეიძლება შეამჩნიოს და პირდაპირი ხედვით, ანფასითაც, მაგრამ უმოძრაო საგნების შემჩნევა გვერდულად, პროფილში მდგომი ადამიანისათვის შეუძლებელია.

ფერის ზუსტად აღქმაზე გავლენას ახდენს შემდეგი ფაქტორები: თვალის ბადურის მიერ სხვადასხვა კუთხიდან ფერი ერთნაირად ვერ აღიქმება; განათებამ და შუქმა შეიძლება გავლენა მოახდინოს ფერის აღქმაზე (სურ. 1 და სურ. 2); მუქი სათვალე, განსაკუთრებით ღამით; წითელი და ლურჯი ობიექტების შედარებისას, ლურჯი ობიექტი უფრო დიდი ჩანს.

თვალი ასევე ძნელად უმკლავდება განათების სწრაფ ცვლილებას. მხედველობის აღდგენისთვის საჭიროა გარკვეული დრო, განათების ცვლილების პროცესში კი აღდგენა ძნელი ან საერთოდ შეუძლებელია. აუცილებელიცაა ცოდნა იმ ფაქტორებისა, რომლებიც გავლენას ახდენენ მხედველობის შეზღუდვაზე: განათებული ადგილიდან ბნელში ან პირიქით სწრაფი გადასვლა ზემოქმედებას ახდენს აღქმაზე, ვინაიდან

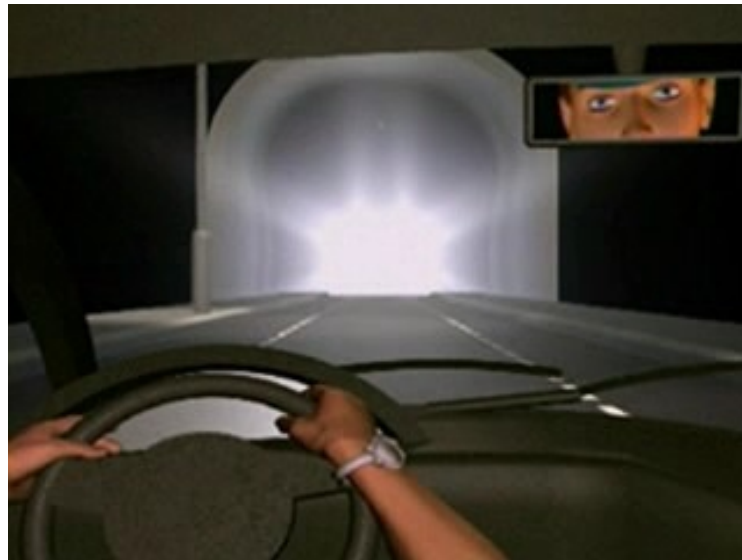
სურ. 1

სურ. 2

სურ. 3

სურ. 4

მხედველობის დაკარგვა, კონტროლის დაკარგვას უკავშირდება (სურ. 3 და სურ. 4). [23]

გარდა ამისა მხედველობაზე გავლენას სხვადასხვა ფაქტორებიც ახდენენ. მათგან აღსანიშნავია:

- მანძილი, ზომა;
- დამკვირვებლის მდებარეობა;
- ამინდი (წვიმა, ძლიერი ქარი, ნისლი);
- სულიერი და გონებრივი მდგომარეობა, მაგალითად შიში, მოღუწება (დეტალურად განხილულია შინაგან ფაქტორებში).

სმენა - სმენა იძლევა ბგერის შეგრძნებას და შემჩნევის საშუალებას. ბგერა ორგანოა ხმაური ანუ ჩქამი და ტონი, რომელთა არევა ერთმანეთში შეუძლებელია.

მაგრამ ადამიანის სმენაც შეზღუდულია. ხმაურიან ადგილას ყოფნის შემდეგ ადამიანს სმენის სრულად აღსადგენად გარკვეული დრო ესაჭიროება. გამოძიებულმა უნდა იცოდეს, რომ ჩაკეტილ პატარა სივრცეში ხმაურს, თუნდაც გასროლის ხმას, შეუძლია ადამიანს გარკვეული პერიოდით დააკარგინოს სმენა.

სმენაზე გავლენას შემდეგი ზოგადი ფაქტორებიც ახდენენ: ხმის წარმოქმნის ადგილის დადგენა უფრო ადვილია ცალი ყურით; მანძილი ხმის წარმოქმნის ადგილამდე განისაზღვრება ხმის ინტენსივობასთან შეფარდებით; გამოცდილ ადამიანებს გაცილებით უადვილდებათ ხმის გარჩევა; ღამით ხმა შორ მანძილზე ისმის; ღამით ხმის გამომცემი ობიექტი უფრო დიდი ჩანს.

ყნოსვა და გემო - სუნისა და გემოს შეგრძნება გრძნობის რეცეპტორებზე ქიმიური ზემოქმედების შედეგად წარმოიქმნება. საჭიროა იმ ასპექტების გათვალისწინებაც, თუ რა გავლენას ახდენს ყნოსვისა და გემოს აღქმაზე სხვადასხვა ფაქტორები; სუნის შეგრძნებას ძლიერი ადაპტაცია ახასიათებს, ერთი და იგივე სუნის ხანგრძლივი მოქმედების შედეგად მგრძნო-

ბელობა მის მიმართ ეცემა და ზოგჯერ დროებით ქრება კიდევ. რამდენიმე სუნის შერევის შედეგად ხდება ერთი სუნის მიერ მეორეს ჩახშობა, ზოგჯერ სუნის ნეიტრალიზაცია ან ახალი სუნის შეგრძნება. ბევრი ნივთიერების განსხვავება სუნით არის შესაძლებელი; ბენზინი და მსგავსი ნივთიერებები ადამიანს გარკვეული დროით ყნოსვას აკარგვენ; სურდოს დროს ადამიანს უჭირს სუნის აღქმა და ამავე დროს გემოს შეგრძნებაც სუსტდება.

გამომიბეღმა კარგად უნდა იცოდეს ის ფაქტორები, რომლებიც გემოზე ახდენენ ზეგავლენას, კერძოდ: გემოთი შეიძლება დადგინდეს ტკბილი, მწარე, მჟავე და მარილიანი ნივთიერებები. შეგრძნებაზე გარკვეულ გავლენას ახდენს საზრდოს მოთხოვნილების მდგომარეობა. გარკვეულ ფარგლებში გემოს განცდა იცვლება იმის მიხედვით, შია ადამიანს თუ არა ან რამდენად შია. ამავე დროს გემოს შეგრძნებაში ადგილი აქვს ადაპტაციას და კიდევ უფრო გამოკვეთილი სახით კონტრასტის მოვლენას. მაგალითად: სოდიანი ხსნარით პირის გამოვლების შემდეგ ჩვეულებრივი წყალი პირველ მომენტში ტკბილი გვეჩვენება. მჟავის შემდეგ ოდნავ მოტკბო საჭმელი ძალიან ტკბილი გვეჩვენება და ა.შ. გემოს შეგრძნება ძალიან ფრთხილად უნდა იქნეს გამოყენებული, რათა თავიდან ავიცილოთ სახიფათო სიტუაციები, სხვადასხვა მოწამვლები. გემოს ხშირად აღარებენ სუნს.

სხეულის ზედაპირი, კანი - კანი ადამიანის ერთ-ერთი გრძნობის ორგანოა, რომელსაც აღქმის განსაკუთრებულად რთული ფუნქციები აკისრია. სხეულის ზედაპირის, კანის ფუნქციებს ფსიქოლოგები შეხების მოდალობებს უწოდებენ.

ადამიანის შეხებათა შეგრძნებებს უკავშირებენ:

- ა. უბრალოდ შეხებისა და წნევის განცდას; სიმაგრისა და სირბილის განცდას; სიმახვილის და სიბლაგვის განცდას; სიმშრალისა და სინოტივის განცდას;
- ბ. ტემპერატურის შეგრძნებას;
- გ. ვიბრაციის შეგრძნებას;

- დ. კინესთეტიკური ანუ მოძრაობის შეგრძნებას;
- ე. წონასწორობის ანუ სხეულის სივრცეში მდგომარეობის შეგრძნება;
- ვ. ორგანული ანუ სასიცოცხლო პროცესებთან (სისხლის მიმოქცევა, სუნთქვა, საჭმლის მონელება და სხვა) დაკავშირებული შეგრძნებას.

შეხების მოდალობებზე ანუ შეხებით აღქმაზე გავლენას ახდენს შემდეგი ფაქტორები: ადაპტაცია გამლიზიანებლების მიმართ, (მაგ. ვერ ვგრძნობთ საათს, ხელს თუ არ ავამოძრავეთ; თბილი წყალი შეძლება ცივად მოგვეჩვენოს, თუ მასში ხელს ჩავყოფთ მას შემდეგ, რაც ხელები ცხელ წყალში გვექონდა); არასტანდარტული მდგომარეობა (ჩხუბის დროს); შეხებით შეიძლება ბევრი საგნის ან მოვლენის დადგენა (სითბო, სიცივე, ვიბრაცია, მუხტი და სხვა).

შეგრძნებების ზოგად ფიზიკურ მახასიათებლებთან ერთად გარკვეულ როლს თამაშობს შინაგანი სუბიექტური ფაქტორები. მაგალითად ადამიანი შეიძლება დადგინდეს იყოს, ჰქონდეს ცუდი მხედველობა ან დაქვეითებული სმენა. დადლილობა და ასაკიც ახდენს გრძნობის ორგანოებზე გავლენას. (სურ. 5) გამომძიებელმა უნდა იცოდეს, რომ სმენის შეზღუდულობამ შეიძლება იმოქმედოს ჩვენების სიზუსტეზე. ხშირად ადამიანები არ აღიარებენ საკუთარ ნაკლოვანებებს, რის გამოც შესაძლოა მოცემული ჩვენება არასარწმუნო აღმოჩნდეს. ამიტომ ზოგჯერ საჭიროა გადამოწმდეს მოცემული ჩვენება. [23]

ბ. ადამიანის აღქმაზე მოქმედი გარე ფაქტორები, „ფიზიოლოგიური ილუზიები“. „ფიზიოლოგიური ილუზიები“ და გარე ფაქტორები, რომლებმაც შესაძლოა გავლენა იქონიოს გრძნობის ორგანოებსა და ადამიანის მიერ მოვლენათა აღქმაზე, შესაძლოა იყოს ინტოქსიკაცია, ოპტიკური და ხმის კვალი ანუ სინათლის ანარეკლი და ექს. (სურ. 6) ზოგიერთი ასეთი ზემოქმედების შედეგად აღქმულს, ხალხში მოჩვენებებს ეძახიან. აღქმის ეს ილუზიები (მოჩვენებები) გამოწვეულია ბუნებრივი მოვლენების ზემოქმედებითა და ორ-

განიზმში მიმდინარე პროცესების გავლენით. [23]

ინტოქსიკაცია - ნარკოტიკის, მედიკამენტების ან ალკოჰოლის გავლენის ქვეშ მყოფ პირებს დარღვეული აქვთ აღქმის უნარი. რამდენადაც შეიძლება გამოიწვიოს ინტოქსიკაციური ილუზიები (სურ. 7). [23]

სინათლის ანარეკლი - გარკვეული სახის ანარეკლს შეუძლია დიდი გავლენა იქონიოს ვიზუალურ აღქმაზე. მზის ანარეკლში წყლიანი ჭიქა შეიძლება ვერ აღვიქვათ ნორმალურად, (იხ. სურ. 8 და სურ. 9). წყალში ჩაშვებული ჯოხი ან წყლიან ჭიქაში ჩაშვებული კოვზი გადატეხილად აღიქმება, რისი მიზეზიც სხივების განსხვავებული გარდატეხაა გამჭვირვალე სითხეში და მის გარეთ. მზის კაშკაშა სხივი შესაძლოა ავარიის მიზეზიც გახდეს. [23]

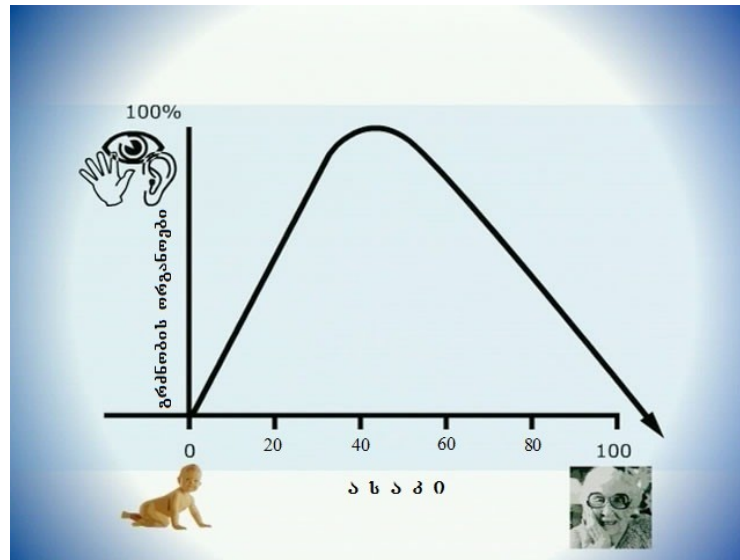
ექო - ხმის ექოც შეიძლება არასწორად იქნას აღქმული. ექოს შეუძლია შეცვალოს ხმის აღქმა. მაგალითად, შენობაში გასროლის დროს ძნელია სროლის ადგილის და გასროლილი ტყვიების რაოდენობის განსაზღვრა. (სურ. 10). [23]

გ. შინაგანი, ფსიქოლოგიური ფაქტორები, „ფსიქოლოგიური ილუზიები“. და ბოლოს, მესამე ჯგუფს შინაგანი, ფსიქოლოგიური ფაქტორები ანუ „ფსიქოლოგიური ილუზიები“ წარმოადგენს. ეს ის ილუზიებია, რომლებიც ფსიქიკური ფაქტორითაა განპიროვნებული. ამ ჯგუფს მიეკუთვნება ემოციით, ძლიერი აფექტით, ძლიერი სურვილით, მტკიცე რწმენით, დაძაბული მოლოდინით, ძლიერი მოთხოვნილებით, მტკიცე განწყობით ან სხვისი სიტყვების შეგონებით, აღქმის სტრუქტურითა და სხვა ფსიქიკური ფაქტორებით გამოწვეული ილუზიები.

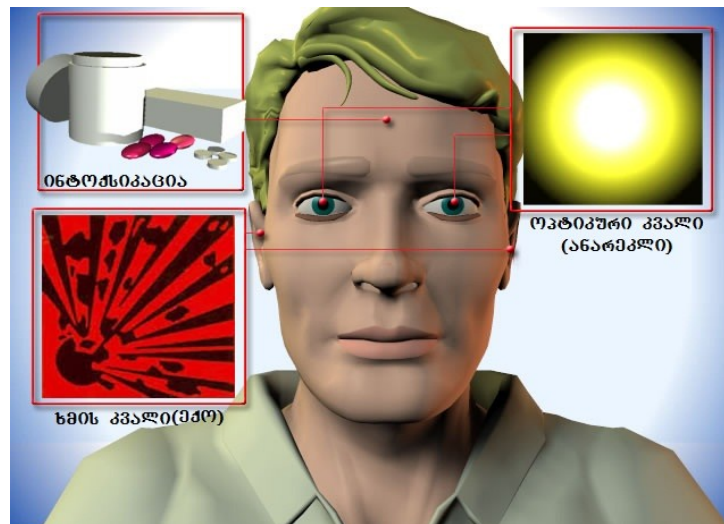
ილუზორული აღქმა - აღქმაზე გავლენას ახდენს ისეთი ფსიქოლოგიური ფაქტორი, როგორცაა ე.წ. ილუზორული აღქმა. ადამიანები ერთიანობაში აღიქვავენ გარე სამყაროს, მაგრამ აღმოჩნდება, რომ სინამდვილეში გარკვეულ ელემენტებს საერთოდ არ ჰქონია ადგილი. მხედველობის საბაზო

დონეზე ეს ეფექტიც თამაშობს გარკვეულ როლს. ზოგი ადამიანი აღიქვავს ერთ გამოსახულებას, ხოლო სხვები

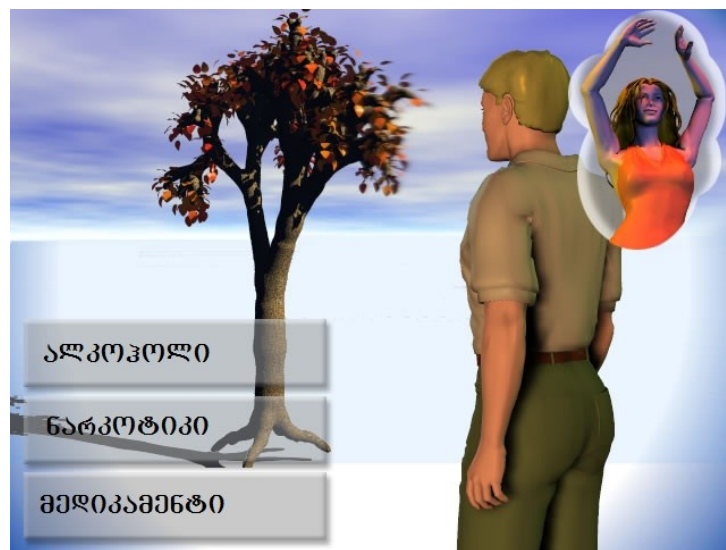

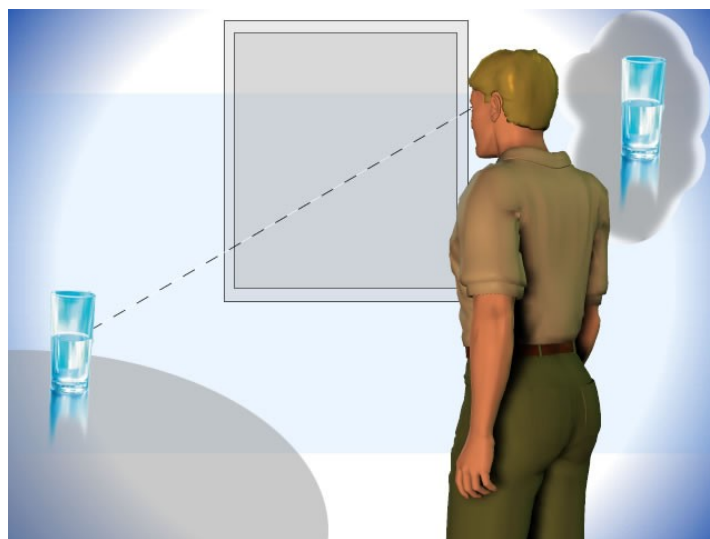
სურ. 5

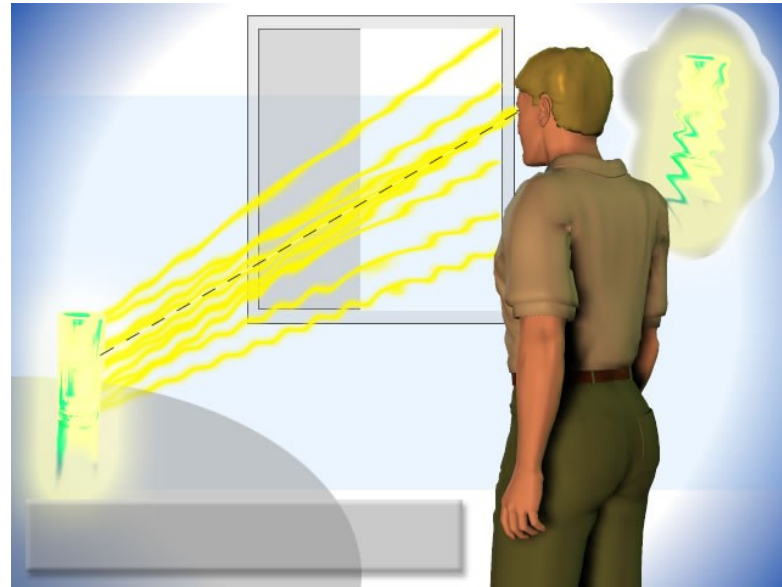
სურ. 6

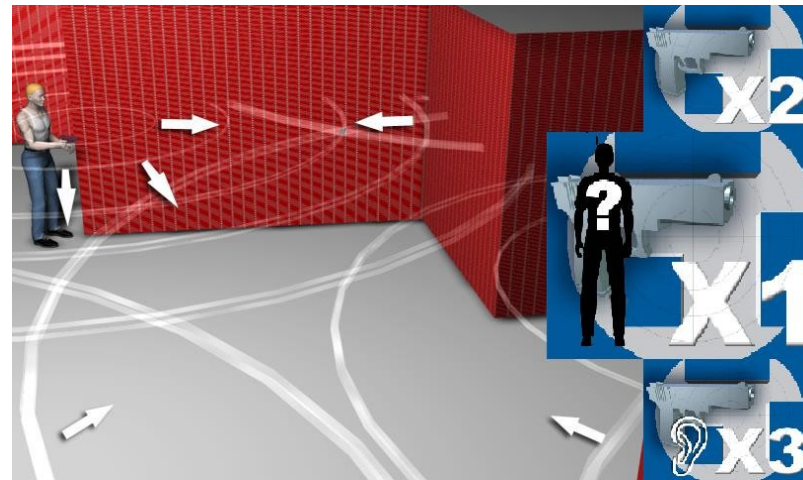
სურ. 7

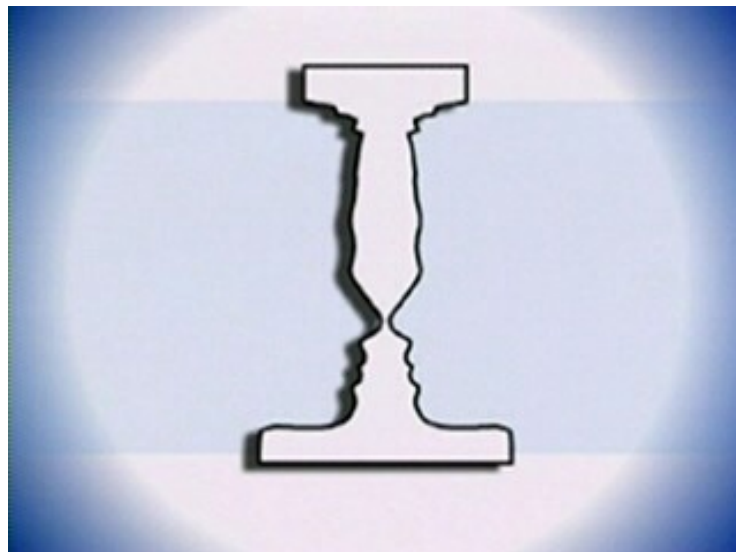
სურ. 8

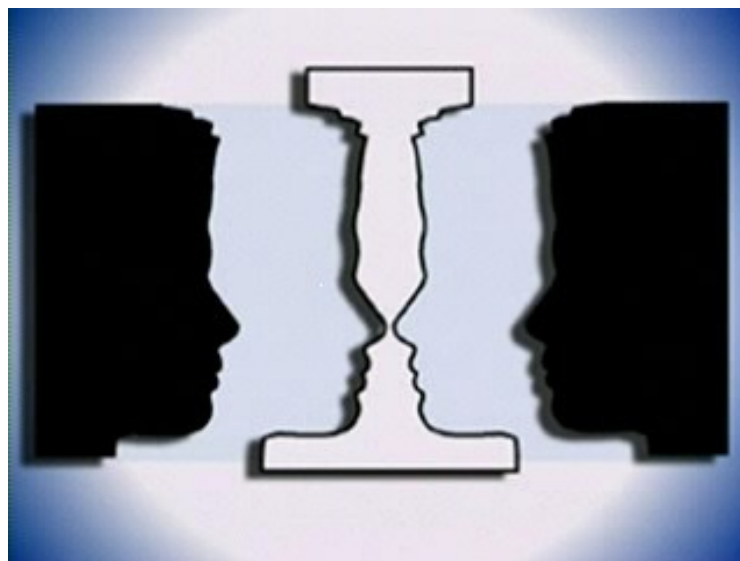
სურ. 9

სურ. 10

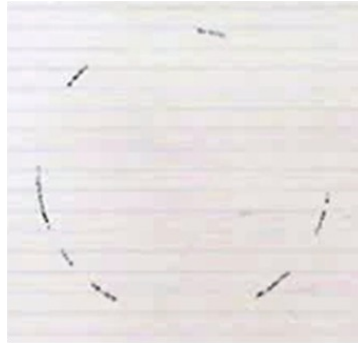
სურ. 11

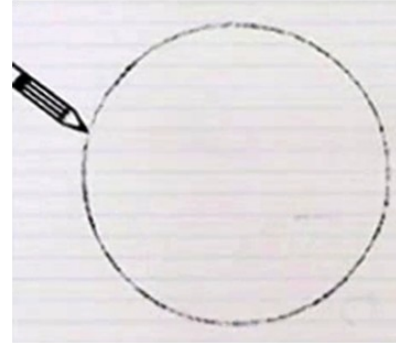
სურ. 12

სრულიად განსხვავებულს. ასეთი ორაზროვანი სურათების ერთ-ერთი ფართოდ ცნობილი მაგალითია ე.წ. რუბინის „თასი და პროფილები“. (სურ. 11 და სურ. 12). [23]

ეს კარგად ჩანს დანართში მოყვანილი მაგალითიდანაც: ხალხი ჩვეულებრივ პატარ პატარა ზოლებს (სურ. 13 და სურ. 14) წრის ნაწილად აღიქვავს.

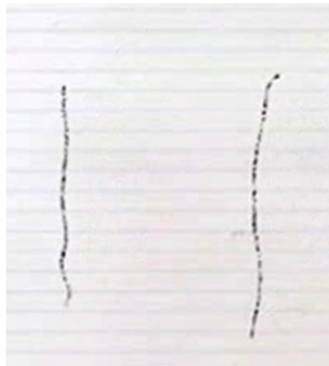

სურ. 13

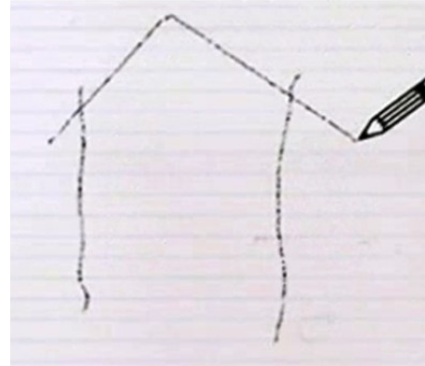

სურ. 14

ბევრისთვის სურ. 15 მოყვანილი ხაზები არაფრის მოქმედი და უაზროა; გარკვეული ხაზების დამატებით კი (სურ. 16), უმრავლესობა ხედავს სახლის გამოსახულებას; [23]

სურ. 15

სურ. 16

ეს უფრო მეტად ეხება მხედველობით და სმენით აღქმულ კომბინაციებს. ხშირად აღამიანები წარმოიდგენენ იმას, რაც

ესმოდათ. დამკითხველმა ამ ფაქტორების გათვალისწინებით უნდა შეაფასოს ჩვენების უტყუარობა.

ფსიქოლოგიურ ილუზიათა შესწავლაში დიდი წვლილი შეიტანა დიმიტრი უზნაძის ხელმძღვანელობით თბილისში წარმოებულმა ექსპერიმენტულმა კვლევამ. ამ კვლევებით დამტკიცდა, რომ ილუზიათა რიგს, რომელიც მანამდე შეგრძნების ორგანოს მოქმედების ეფექტად ითვლებოდა, საფუძვლად უდევს სუბიექტის მთლიანი მდგომარეობა – განწყობა, სახედობრ ფიქსირებული განწყობა. თუ კი წინასწარ განმტკიცდა, დაფიქსირდა, გარკვეულ ობიექტთა აღქმის განწყობა, შემდეგში მცირედ განსხვავებულ საგანთა აღქმისას ამ ფიქსირებული განწყობის გავლენით ეს საგნები არასწორად, სხვა საგნის მიმართ განმტკიცებული განწყობის შესატყვისად აღიქმება.

საქართველოში დიმიტრი უზნაძის ხელმძღვანელობით წარმოებული კვლევების შედეგად ირკვევა, რომ ფსიქოლოგიურ ილუზიათა დიდ ნაწილს განწყობის ფაქტორი განსაზღვრავს.

შიშის გამო ადამიანი თუ განწყობილია, რომ შებინდებისას მგელი შეხვდება ტყეში, შეიძლება კუნძი ან ბუჩქი მართლაც მგლად აღიქვას. იგივე ადამიანი სხვა პირობებში იგივე კუნძს ან ბუჩქს მგლად არ აღიქვავს. თუ ადამიანი დარწმუნებულია, რომ მას ოდეკოლონში დასველებულ ბამბას აძლევენ დასაყნოსად, ადვილად შეიძლება აღიქვას წყალში დასველებული ბამბის სუნი ოდეკოლონის სუნად, რადგან ამ სუნის აღსაქმელად მტკიცედ იყო განწყობილი.

მუქართ ან შეურაცხყოფით გამოწვეულ ძლიერ ემოციას შეუძლია არსებითად იმოქმედოს ადამიანის აღქმაზე. მაგალითად მძარცველთან პირისპირ შეჯახების შემდეგ გამოწვეულმა ემოციამ შეიძლება გამოიწვიოს იმის დავიწყება, თუ როგორ გამოიყურებოდა მძარცველი, ან შეიძლება თქვას, რომ მას დიდი დანით ემუქრებოდნენ, მაგრამ ეს დანა სულაც არ ყოფილიყო დიდი.

განწყობა და ემოციურობა იწინს თავს მაშინაც, როცა საქმე

გვაქვს დროის აღქმასთან. თეორიით და პრაქტიკით არის დადგენილი, რომ პიროვნების დადებითი ემოციებით განწყობის შემთხვევაში დრო შედარებით მაღლე გადის, ვიდრე სინამდვილეში და პირიქით - პიროვნების უარყოფითი ემოციების შემთხვევაში დროის ფაქტორი უფრო ხანგრძლივად გვეჩვენება, ვიდრე ამას სინამდვილეში აქვს ადგილი.

აღქმის პროცესის ბუნების კიდევ ერთ-ერთი დამახასიათებელი თავისებურება ისაა, რომ შეგრძნების ორგანოებიდან სიგნალი ცნობიერ დონემდე ასვლის დროს განიცდის პიროვნულ ინტერპრეტაციას. ადამიანს ინტერპრეტაციის უნარი უვითარდება ცხოვრების დასაწყისიდან, სწავლის პროცესში. ახლდაბადებული არასრულწლოვანის აღქმა შედგება ერთმანეთში არეული შეგრძნებებისაგან, რომელთაც არა აქვთ გარკვეული მნიშვნელობა. დროთა განმავლობაში ის თანდათანობით სწავლობს სიგნალთა მნიშვნელობას, მას ესმის დედის ხმა და ხედავს მის სახეს, რაც ნიშნავს მისთვის, რომ მოუვლიან და აჭმევენ. შემდეგ არასრულწლოვანი უკვე შედეგად აღიქმავს სამყაროს, ახერხებს ყურადღება მიაქციოს მისთვის საჭირო საგნებს, როდესაც სამყაროს სტრუქტურირებას ახდენს, არასრულწლოვანი საგანთა მნიშვნელობებსაც წვდება.

ასეთი ორიენტაცია გარე სამყაროში გრძელდება მთელი ცხოვრების განმავლობაში. რაც უფრო კარგად ვიცნობთ ადამიანებსა და საგნებს, მით უფრო ნაკლები დაკვირვება გვესაჭიროება მათ ამოსაცნობად. ჩვენ შეგვიძლია თვალის მოკვრით ან ნაბიჯების ხმით ვიცნოთ ჩვენი უახლოესი მეგობარი.

რამდენადაც შეგრძნების ორგანოების აღქმითი შესაძლებლობები შეზღუდულია, ჩვენი ინტერპრეტაცია გარე სამყაროს შესახებ ეყრდნობა არასრულ ინფორმაციას. ეს შეზღუდულობა რამდენადმე კომპენსირდება იმით, რომ ინტერპრეტაციის პროცესი ეყრდნობა აგრეთვე ადრეულ გამოცდილებას, მაგრამ ეს არ გვაძლევს იმის გარანტიას, რომ ჩვენ სამყაროს ადეკვატურად აღვიქვით. ჩვენი ნებისმიერი აღქმითი პროცესი აუცილებლად შეფერილია პიროვნული გა-

მოცდილებით.

ავილოთ მაგალითად მეტყვევ, სამხედრო მოსამსახურე ოფიცერი და პოეტი, რომლებიც ერთად სეირნობენ ტყეში და არავითარი სხვა მიზანი არ გააჩნიათ. სამივე ხედავს ერთი და იგივე მდელოებს, ბილიკებს, მზის ნათებას, ხეებს, ბუჩქებს, მაგრამ აღქმა სამივეს სხვადასხვანაირი აქვთ. მეტყვევ აკვირდება ხეებს, მათ ლპობას, უსისტემო განლაგებას, ცხოველების კვალს. სამხედრო ოფიცერი ამჩნევს ადგილებს სადაც შეიძლება ჩასაფრება, ნაღმების დადება, ხოლო პოეტი კი მათნაირად ნამდვილად ვერ დაინახავს.

არავის შეუძლია თქვას, რომ რომელიმეს მიერ აღქმული სამყარო მცდარია. ისინი განპირობებულია განსხვავებული პიროვნული ინტერესებით, გამოცდილებითა და თავისებურებებით, გარდა ამისა ინფორმაციის მიღების შეზღუდული უნარის გამო ადამიანები მოვლენებს მათთვის მისაღებ, მათთვის დამაჯერებელ ფორმას აძლევენ ინტერპრეტაციის პროცესში. როდესაც არსებობს შერჩევითი დამოკიდებულება ფაქტისადმი, ადამიანები მათ მთლიანობაში აერთიანებენ ლოგიკური დამაჯერებლობის თვალსაზრისით. ასეთი მცდარი გაგება ფაქტებისა ყოველთვის მოითხოვს მათი ნამდვილი მიმდინარეობის აღდგენას.

განწყობა ადამიანების მიმართ ყოველთვის ახდენს გავლენას ფაქტების ინტერპრეტაციაზე. თუ ორი ბიჭი ჩხუბობს, ერთი მათგანი „კარგი“ რეპუტაციის არის, მეორე კი „ცუდი“, გინდაც „კარგი“ რეპუტაციის ბიჭი იყოს დამნაშავე, ადვილად დამაჯერებელია, რომ მასწავლებელმა ან სხვა „ობიექტურმა“ პირმა ვერ გამოიტანონ სწორი დასკვნა; „კარგი“ ბიჭი ჩხუბობს თავდასაცავად, ხოლო ცუდი თავს ესხმის. ადამიანებს ყოველთვის აქვთ განსხვავებული განწყობა გარშემო მყოფ ხალხზე. ეს ურთიერთობა მუშავდება მათ ქცევაზე დაკვირვებით და აუცილებლად განიცდის პიროვნულ ფაქტორების, გარკვეული მოლოდინების ზეგავლენას. ამ მოლოდინების შესაბამისად ჩნდება პიროვნებისათვის სიმპათიური და უსიმპათიო ხალხი.

ზემოთ ჩამონათვალის შეჯამების შედეგად შეიძლება ითქვას, რომ ადამიანის ორიენტაცია გარე სამყაროში არის ბიოლოგიური პროცესი, რომლის დროსაც ინფორმაციის მიმღები აპარატის შეზღუდული უნარი კომპენსირდება ინტერპრეტაციის უნარით და ამგვარად წარმოდგება მთელი გარე სამყაროს სურათი. აღქმის პროცესი შესაძლებელია გადასრები რეალობიდან, რომელთაც განაპირობებს:

- აღქმის სელექციური ხასიათი, რომელიც ზღუდავს გარეშე სიგნალების ინტერპრეტაციას და ემყარება ინდივიდის ადრეულ გამოცდილებას;
- ლოგიკური შევსების მექანიზმი, რომელსაც ხშირად მიყვავართ მოვლენების არარეალური მსვლელობის აგებად;
- განწყობები, პიროვნული ინტერესები და სიმპათიები, რომელიც წინ უსწრებს აღქმის მონაცემების ინტერპრეტაციას.

2.1.2. დამახსოვრება

დამახსოვრება არის ჩვენების ფორმირების პროცესის მეორე საფეხური, რომლის დროსაც აღქმული საგნების, გარემოებების, მოვლენების, ფაქტების შესახებ ცნობები ადამიანის დიდი ტვინის ქერქში მყარდება და უცვლელი რჩება გარკვეული პერიოდის განმავლობაში. გამომძიებლებს დაკითხვისას უპირველეს ყოვლისა აინტერესებთ დასაკითხის მოგონებები მოვლენებზე, რომლებიც მათ განიცადეს.

ისე, როგორც აღქმაზე, დამახსოვრებაზეც გავლენას ახდენს მთელი რიგი სუბიექტური და ობიექტური, ფაქტორები, რომელთა შესახებაც ზემოთ იყო აღნიშნული.

დამახსოვრება ისე, როგორც აღქმა, შეიძლება იყოს ორი სახის: თვითნებური და უნებური. პირველ შემთხვევაში დამახსოვრების დრო და ხარისხი უფრო დიდია და სრულყოფილი, რადგან პირი ცდილობს დაიმახსოვროს აღქმული საგნები და მოვლენები. დამახსოვრების ამ სახისათვის დამახ-

ასიათებელია გააზრებული მოქმედება. უნებური დამახსოვრების დროს აღქმული საგნებისა და მოვლენების დამახსოვრება ხდება ყოველგვარი ძალის დატანების გარეშე – მექანიკურად. ამიტომ დამახსოვრების დრო და ხარისხი შედარებით დაბალია.

ადამიანის ფსიქიკაში აისახება არა მხოლოდ ამჟამად მოცემული გარემო საგნები, რომელნიც ამჟამად ფიზიკურად ზემოქმედებს მასზე, არამედ წარსულში განცდილიც, წარსულში აღქმული, გაგებული, გააზრებული და ასე შემდეგ. ინდივიდის მიერ წარსულში განცდილის ამა თუ იმ სახით ასახვა მის ფსიქიკაში მეხსიერების გამოვლინებას წარმოადგენს. ადამიანს აქვს უნარი მოვლენების მოგონებებით ანუ ცნობიერი ხატების წარმოდგენის საშუალებით აღიდგინოს თავისი ადრეული დაკვირვებები ან ფაქტები, რომელშიც მას მონაწილეობა მიუღია. ასეთი „მოვლენების მოგონებები“ ანუ „ხატები“ ემყარება წარმოდგენებს, რომელთაც ინდივიდი ინახავს მოვლენის შესახებ. ზოგიერთი მეცნიერი მას აღნიშნავს გამოთქმით „მეხსიერების ხატები“ ან „მეხსიერების ხატების სიზუსტე“. ჩვენ შემთხვევაში, როცა საქმე გვაქვს დაკითხვისას რეალური მოვლენების პიროვნების მეხსიერებიდან ამოღებასთან, ამ ტერმინით აღინიშნება ის ძირითადი, რისი გადმოცემაც უნდა ადამიანს ის, თუ რამდენად ზუსტად შეიძლება აღიდგინოს ადამიანმა თავისი ადრეული დაკვირვებანი.

მოვლენების დამახსოვრების უნარი დამოკიდებულია სხვადასხვა მრავალი ხასიათის ფაქტორებზე და პიროვნების ინდივიდუალურ თვისებებზე. ერთი პიროვნება ადვილად იმახსოვრებს იმას, რაც დაკავშირებულია მხედველობასთან, მეორე - იმას, რასაც კავშირი აქვს სმენადობასთან, მესამე - შედარებით უკეთ იმახსოვრებს დროს და მის ხანგრძლივობას, მეოთხე - საუბრის შინაარსს, მეხუთე - საგნების ფორმასა და მოცულობას, მეექვსე - ყველაფერ იმას, რაც დაკავშირებულია მოძრაობასთან, მეშვიდე - ყველაფერ იმას, რაც დაკავშირებულია ემოციებთან, ამავე დროს ერთი და იგივე პიროვნებას შესაძლებელია ჰქონდეს უნარი, რომ ერთდროულად დაი-

მასსოვროს ნანახიც, მოსმენილიც, მოძრაობაც და ასე შემდეგ. რადგანაც ყველა ინდივიდი თავისებურად, სუბიექტური აქცენტით ღებულობს რეალობას, „მეხსიერების ხატებიც“ ძალიან ძნელი განსასაზღვრია. შემაღგენლობის მიხედვით ისინი ცვალებადი და არამდგრადი არიან.

დასაკითხის მოვლენები მოვლენებზე ანუ მეხსიერების ხატები, რომლებიც პიროვნების ინტერესს არ იპყრობენ, სწრაფ წარმავალი არიან. ბევრი ადამიანისთვის ძნელია გაიხსენოს, თუ ამ დღეს რა მოხდა, რას აკეთებდა რამდენიმე დღის უკან, მით უმეტეს რამოდენიმე წლის წინ, თუ მას შესაძლებლობა არ მიეცა რეკონსტრუქცია გაუკეთოს იმ დღეს, დროს, რომლის განმავლობაშიც რაიმე მნიშვნელოვანი არ მომხდარა. მაგრამ მოვლენების მნიშვნელობაც არ განსაზღვრავს მათ დიდხანს არსებობას მეხსიერებაში ე.წ. „მეხსიერების ხატებად“. დროის განმავლობაში ისინიც იცვლებიან, ან იკარგებიან, გვავიწყდება მოვლენების მიმდევრობა, გვერევა დეტალები ან ახლებურად ვაკავშირებთ მათ. როდესაც დრო გადის, ადამიანს ახსოვს მხოლოდ მოვლენის არსი, ძირითადი ნაწილი. ასე რომ, დროის ფაქტორი გავლენას ახდენს მეხსიერებაზე. პიროვნება შედარებით სრულად და ზუსტად იმასსოვრებს გარკვეულ ფაქტებსა და გარემოებებს მოკლე დროის მანძილზე. რაც უფრო დიდი დრო გავა აღქმოდან ჩვენების მიცემამდე, მით უფრო დაბალია დამასსოვრების სიზუსტე.

გარდა დროისა, დამასსოვრებაზე გავლენას ახდენს მთელი რიგი ფაქტორები. მათ შორის თვით პიროვნების სურვილი, დაიმასსოვროს აღქმული გარემოება. ასეთ შემთხვევაში დამასსოვრების სისრულესთან გვაქვს საქმე; აღქმული საგნების კარგი ცოდნა - რაც უფრო კარგად იცის პიროვნებამ აღქმული საგნებისა და ფაქტების პარამეტრები, მათი ნიშანთვისებები, მით უფრო კარგად იმასსოვრებს მას; შთაბეჭდილების სიძლიერე - პიროვნება შედარებით კარგად იმასსოვრებს იმ ფაქტებსა და მოვლენებს, რომლებმაც მასზე მოახდინეს დიდი შთაბეჭდილება და პირიქით; პიროვნების პროფესია - დასაკითხი პირი შედარებით უკეთ იმასსოვრებს

იმ მოვლენებს, რაც დაკავშირებულია მის პროფესიულ ცოდნასა და პროფესიულ ჩვევებთან; პიროვნების ასაკი – რაც უფრო ასაკოვანია პიროვნება, მით უფრო ნაკლები დროის განმავლობაში იმახსოვრებს ფაქტებსა და მოვლენების არსებობას და მათ ნიშან-თვისებებს. პიროვნების ფიზიკური მდგომარეობა - მისი ჯანმრთელობა, დაქანცულობა, სიფხიზლე და სიმთვრალე, ფიზიკური ხასიათის ნაკლოვანება; პიროვნების ფსიქოლოგიური მდგომარეობა – ნერვიული კავშირების მოშლა, გონებრივი განვითარების ჩამორჩენა, შიშის თუ სიხარულის გრძნობა, ადამიანის ტემპერამენტი (შედარებით კარგად იმახსოვრებს ფაქტებს და მოვლენებს დინჯი, ფლეგმატური, მელანქოლიური პიროვნებები, ვიდრე ექსპანსიური და სწრაფი აღგზნების პირები).

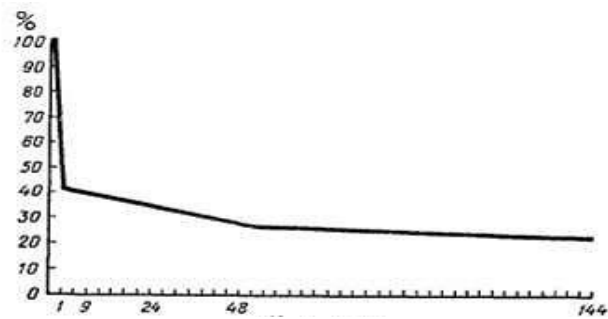
მეხსიერების სპეციფიკური ფენომენია რეტროაქტიური და პროაქტიური შეზღუდვები. ეს მნიშვნელოვანია მაშინ, როცა ვცდილობთ გავასხენოთ პიროვნებას ისეთი რამ, რაც დამაკავშირებელი რგოლია მსგავს მოვლენათა შორის. მოვლენები, რომლებიც მოვლენათა ჯაჭვში პირველები არიან, ზღუდავენ მომდევნო მოვლენების ზუსტად რეკონსტრუქციის უნარს (პროაქტიური შეზღუდვა). ასევე ძნელი ხდება მოვლენების ზუსტად გახსენება, თუ მის შემდეგ აღქმული იქნა ბევრი მსგავსი მოვლენა (რეტროაქტიური შეზღუდვა). ეს შეზღუდვები (ცვლილებები) უნდა განვიხილოთ, როგორც გამარტივების მექანიზმები, რომლებიც უადვილებს მუშაობას შთაბეჭდილების მიმღებ აპარატს. აქედან გამომდინარე, მეხსიერება, მოვლენების მოგონებები „ხატები“ გამარტივებული ფორმით წარმოდგებიან, ამარტივებენ ნამდვილი მოვლენის სურათებს. ხშირად მრავალი მსგავსი მოვლენის ადგილას ერთი მათგანი იკავებს ადგილს, სხვები კი ქრებიან.

ორივე პროცესი, უმნიშვნელო დეტალების თანდათანობითი მივიწყება და მეხსიერების „ხატებისათვის“ ინდივიდუალური ხასიათის მიცემა, მეტად თუ ნაკლებად ავტომატურად ხორციელდება. სელექციური მექანიზმი შეიძლება მივიჩნიოთ მეხსიერების პროცესის განუყრელ ნაწილად. ადამიანები ადვილად იხსენებენ იმას, რაც პერსონალურად აღელვებთ; ან

კიდევ ისეთ რამეს, რაც ადრეული გამოცდილების შედეგად აგებულ სამყაროს სურათს შეესაბამება. ამიტომ მეხსიერებაში ძირითადად რჩება დაკვირვებები და მოვლენები, რომელთა დახმარებითაც ადამიანები აცნობიერებენ საკუთარ მოტივებსა და მისწრაფებებს, ხოლო უმნიშვნელო მოვლენები უკვალოდ ქრება.

მეხსიერების სელექციური პროცესია დავიწყებაც. ამ დროს საოცარი ძალის მქონეა ადამიანის მიკერძოება და პატივმოყვარეობა. რაც დრო გადის, მეხსიერების შინაარსი უფრო და უფრო ღებულობს პიროვნულად სასურველ სახეს. დამოკიდებულება წარსულთან ადამიანებს მოაგონებთ თავისივე სიზმარს. იშვიათად აცნობიერებენ, რომ მეხსიერება ატყუებთ. დროის ცვლასთან ერთად, რეალობის სურათს ცვლის ლოგიკურად შევსებული ნიღაბი, რომელსაც რეალობად მიიჩნევენ. ამასთან, თუ მათი მეხსიერების საკითხი დაისვა, ღრმად შეურაცხყოფილად გრძნობენ თავს.

ფსიქოლოგების მიერ ჩატარებული კვლევებით დგინდება, რომ ადამიანი თითქმის ნახევარს ივიწყებს პირველ ნახევარ საათში, 1/3-ს 9 საათის განმავლობაში, 1/4-ს 3 დღის განმავლობაში და 1/5-ს 1 თვის განმავლობაში. (სურ. 17)

დრო საათებში
სურ. 17

როგორც აღქმის ხარვეზები ივსება ადრეული გამოცდილების მასალით, ასევე მეხსიერება მარაგდება ისეთი მასალით, რომელიც აქტუალურ შინაარსს არ ეხება. ასეთი შევსების შინაარსი ზოგჯერ განპირობებულია ინდივიდუალური მოთხოვნებით.

ნიღებებით. აგრეთვე შესაძლოა სხვა მხრივ არასრული შინაარსის ლოგიკური სრულყოფა. სპეციფიკური არახელსაყრელი პირობებით შეცვლილი მეხსიერება („მეხსიერების ხატი“) ხშირად იძენს სრულიად ახალ შინაარსს, რომლის გავლენაც უმართავი ხდება. ჩვეულებრივ პირობებში დაკარგული ან ფრაგმენტირებული მეხსიერება ივსება შთაბეჭდილებებით. ასე იოლად ხდება, როცა დაკვირვების დროს არავინ იცის, რომ მოვლენა შემდეგში მნიშვნელოვანი გახდება.

ზემოთ ვთქვით, რომ მეხსიერებას და აღქმას ბევრი საერთო აქვთ ერთმანეთთან:

- მეხსიერება სელექციური პროცესია. მოვლენების მოგონებები („მეხსიერების ხატები“), რომელიც გარკვეული გზით განმტკიცდება პიროვნების ფსიქიკაში, ხასიათდება მეტი სტაბილურობით.
- მეხსიერების („მეხსიერების ხატის“) დავიწყებული ნაწილის აღდგენა ხშირად ლოგიკურად მისაღები შინაარსით ხდება.
- სხვადასხვა შემთხვევაში, მივიწყებული შინაარსის აღდგენა ხდება პიროვნების მოთხოვნილებისა და ინტერესების შესაბამისად.
- მეხსიერების სისუსტე განიცდის მოსაზღვრე მასალის გავლენას. რაიმე მოვლენის გახსენების დროს შესაძლებელია დეტალური ან მთლიანი ჩანაცვლება უფრო გვიანდელი მოვლენით.
- მეხსიერების ცვლილება გრძელდება მთელი ცხოვრების მანძილზე. ამ პროცესით გამოწვეული უზუსტობები უფრო მნიშვნელოვან ხასიათს იღებს, ვიდრე აღქმის პროცესის თანმხლები შეცდომები.

2.1.3. გადმოცემა (რეპროდუქცია)

გადმოცემა არის ჩვენების ფორმირების პროცესის ბოლო მესამე სტადია, რომლის დროსაც ხდება აღქმული და დამახსოვრებული მოვლენის, ფაქტების, ნიშანთვისებათა

აღდგენა და გადმოცემა.

ინფორმაციის გადმოცემა ხდება კომუნიკაციის საშუალებით, რომელიც მყარდება დასაკითხსა და დამკითხავს შორის. ამ დროს საჭირო ხდება ადრე ნანახი მოვლენების, ფაქტების, საგნების პარამეტრების და დავიწყებული ნიშანთვისებების აღდგენა, ასევე საჭირო ხდება ჩვენების მომცემის ხასიათის ამოცნობა, რათა დარწმუნებული ვიყოთ, გვაძლევს თუ არა დასაკითხი სწორ ჩვენებას, ხომ არა აქვს ადგილი პირადი დაინტერესების მიზნით ფაქტების განზრახ დამახინჯებას, ტყუილს, ფანტაზიას. როგორც ვიცით, დაკითხვის ძირითადი ამოცანაა სწორედ ის არის, რომ დასაკითხი პირისაგან მიღებულ იქნას სწორი და ზუსტი ინფორმაცია მომხდარ ფაქტთან დაკავშირებით. ამ ინფორმაციის მიღება გარკვეულწილად ძნელიც კი არის ცალკეულ შემთხვევებში, თუნდაც მაშინ, როდესაც დასაკითხი პიროვნება აშკარად არ გვაძლევს და არც სურს მოგვცეს ზუსტი ჩვენება. კომუნიკაციის დამყარების არცოდნამ, შეიძლება უარყოფითი შედეგი გამოიღოს ჩვენების ფორმირების პროცესზე.

ჩვენ შემთხვევაში კომუნიკაცია შეიძლება განიმარტოს, როგორც ინფორმაციის გადაცემა და მიღება, სწორად და სრულად ფორმირებული ჩვენების მიღების მიზნით. კომუნიკაციის არასწორად დამყარებამ შესაძლოა უარყოფითი შედეგი გამოიღოს დაკითხვაში მონაწილე ყველა მხარისათვის და ვერ მოხერხდეს ჩვენების სწორად მიღება. ამ მხარეებს კი წარმოადგენენ: მოწმეები, დაზარალებულები, ეჭვმიტანილები, ბრალდებულები, გამომძიებლები, პოლიციელები და სხვადასხვა ძალოვანი სტრუქტურების წარმომადგენლები, რომლებსაც დაკითხვასა და გამოკითხვაში მონაწილეობის პროცესუალური უფლება გააჩნიათ. დამკითხავებისათვის კომუნიკაციის უნარ ჩვევების ცოდნა განაპირობებს დასაკითხებიდან აღქმული და დამახსოვრებული მოვლენის, ფაქტების, ნიშანთვისებათა აღდგენისა და გადმოცემის პროცესის კარგად წარმართვას, რათა დავასრულოთ ჩვენების ფორმირება და მივიღოთ სრული ჩვენება.

2.2. კომუნიკაცია

ეფექტური კომუნიკაცია თითოეული ჩვენგანის მამოძრავებელი ძალაა, რა ტიპის კომუნიკაციაც არ უნდა იყოს ეს: წერითი, ზეპირი, დახვეწილი, დასახვეწი, ფორმალური, არაფორმალური, შიდა კომუნიკაცია თუ გარე კომუნიკაცია. კომუნიკაცია არის ქმედება, რომლის საშუალებითაც ხდება ინფორმაციის გადაცემა ერთი პირისგან მეორეზე ან პირიქით, საერთო სიმბოლოების დახმარებით. კომუნიკაციის პროცესში მონაწილეობს გამგზავნი ანუ ინფორმაციის გადამცემი, გზავნილი (მესიჯი) ანუ ინფორმაცია, საკომუნიკაციო არხი და ინფორმაციის მიმღები.

როგორც აღვნიშნეთ, კომუნიკაცია შეიძლება განისაზღვროს, როგორც პროცესი, რომლის საშუალებითაც ხდება ინფორმაციის გადაცემა ერთი პირისგან მეორეზე საყოველთაოდ ცნობილი სიმბოლოების დახმარებით. ეს სიმბოლოები შეიძლება იყოს მხედველობითი, სმენითი, გააზრებული და გაუაზრებელი. ძირითადი საკომუნიკაციო პროცესი არის ინფორმაციის გაგზავნისა და მიღების სისტემა.

გამგზავნი არის პირი, რომელიც ქმნის და კოდირებას უკეთებს ინფორმაციას, გზავნილს (მესიჯს) და შემდეგ „უგზავნის“ მას მიმღებს.

გზავნილი, ინფორმაცია არის მომზადებული შეტყობინება. ხდება გზავნილის კოდირება შემდეგი სიმბოლოებით, მაგ: ვერბალური, წერითი ან არავერბალური ფორმებით – და საკომუნიკაციო არხის საშუალებით ხდება მისი გადაცემა მიმღებზე. ყველაზე ხშირად გამოიყენება უშუალო (პირისპირ) ურთიერთობა; კომუნიკაციის სხვა სახეებია, მაგ: წერილები, გაზეთები, სატელეფონო საუბრები, ტელევიზია, ელექტრონული ფოსტა, წიგნები.

მიმღები არის პირი, რომელიც ახდენს გზავნილის (მესიჯის) დეკოდირებას, რაც მიმართული იქნება მიმღებისგან. დეკოდირება ნიშნავს სიმბოლოების გარკვევას (გაშიფვრას). როგორც

წესი, ეს კომუნიკაციის პროცესის ყველაზე კრიტიკული ეტაპია და ვერბალური კომუნიკაციის დროს მოითხოვს მოსმენის განსაკუთრებულ უნარ-ჩვევებს.

კომუნიკაციის სწორად დამყარებისთვის საჭიროა, განხორციელდეს შემდეგი პროცესები:

- გამგზავნი ახდენს მესიჯის სწორად კოდირებას;
- საკომუნიკაციო არხი უნდა იყოს თავისუფალი, ბარიერებისა და დაბრკოლებების გარეშე;
- მიმღები ახდენს გზავნილის სწორად დეკოდირებას;
- გამგზავნი მიმღებს აწვდის ინფორმაციას და ელოდება მის პასუხს.

კომუნიკაციის სამი მეთოდი, რომლის გამოყენებაც შეიძლება და რომლის საშუალებითაც შესაძლებელია ინფორმაციის გადაცემა, არის შემდეგი:

ზეპირი ანუ ვერბალური კომუნიკაცია - ის მეთოდი, რომელიც ყველაზე ხშირად გამოიყენება კომუნიკაციის დასამყარებლად არის ზეპირი ანუ ვერბალური ფორმა. ზეპირი კომუნიკაციის გავრცელებულ ფორმებში იგულისხმება სიტყვის წარმოთქმა, ორი ადამიანის ან ჯგუფური დისკუსიები, ასევე ახლობლური (არაოფიციალური) მასლაათი ან ჭორაობა.

1. დადებითი მხარეები

- სისწრაფე: ვერბალური გზავნილების გადაცემა და მასზე რეაგირება ხდება ძალზე მოკლე დროში.
- რეაგირება: თუ მიმღები ზუსტად ვერ იგებს გზავნილის შინაარსს, სწრაფი რეაგირების საშუალებით გამგზავნს შესაძლებლობა ეძლევა მალევე შეასწოროს ინფორმაცია, რომ გასაგები გახდეს მიმღებისთვის.

2. უარყოფითი მხარეები

- დამახინჯება: რაც უფრო მეტი ადამიანი იქნება გზავნილის გამტარი, მით უფრო მეტია მისი დაზიანების ალბათობა. სამართალდამცავ სტრუქტურებში გადაწყვეტილ-

ბებისა და სხვა ინფორმაციის გადაცემა სხვადასხვა იერ-არქიულ საფეხურზე სწორედ ვერბალური ფორმით ხდება. აქ უკვე ჩნდება მყარი საფუძველი იმისა, რომ გზავნილი დამახინჯდეს.

- პიროვნების აქცენტი, ალკოჰოლის ან ნარკოტიკული საშუალების ზეგავლენის ქვეშ ყოფნით გამოწვეული გაუგებრობა, ან ფსიქიკური აშლილობა.

წერილობითი კომუნიკაცია - გულისხმობს მემორანდუმებს, წერილებს, ორგანიზაციის მიერ გამოცემულ მასალებს ან ნებისმიერ სხვა საშუალებას, რისი გადატანაც ხდება დაწერილი სიტყვებით ან სიმბოლოებით.

1. დადებითი მხარეები

- წერილობითი კომუნიკაცია არის მუდმივი, ინახება ხანგრძლივი დროის განმავლობაში, არის აშკარა და შესაძლებელია მისი მტკიცებულებად გამოყენება. როგორც წესი, ორივეს - გამგზავნსაცა და მიმღებსაც აქვთ ჩანაწერები.
- შესაძლებელია წერილობითი გზავნილის შენახვა. თუ მის შინაარსთან დაკავშირებით გაჩნდება კითხვები, ფიზიკურად შესაძლებელია მისი მოგვიანებით გამოყენება.
- სიტყვების ჩაწერისას უფრო მეტი ყურადღებაა საჭირო, ვიდრე ზეპირი მეტყველებისას. წერილობითი კომუნიკაცია მეტი დაფიქრების შედეგია და, შესაბამისად, არის ლოგიკური და ნათელი.

2. უარყოფითი მხარეები

- წერილობით კომუნიკაციაზე უფრო მეტი დრო იხარჯება. ერთი და იგივე ინფორმაცია ზეპირი ფორმით შესაძლოა ათ წუთში გადმოვცეთ, ხოლო მის წერილობით გადატანაში მთელი საათი დაგვჭირდეს.
- წერილობითი კომუნიკაციის დროს შეუძლებელია სწრაფი რეაგირება. ეს არის ზეპირი ფორმისგან მკვეთრად განსხვავებული ფორმა, რომლისგან გამომდინარეც მიმღებს არ ეძლევა საშუალება, სწრაფი რეაგირება დააფიქსიროს გზავნილთან მიმართებაში.

- ნაკლები შარში აქვს, შეცდომები გვხვდება პუნქტუაციასა და ორთოგრაფიაში.

არავერბალური კომუნიკაცია - ნიშნავს სიტყვების გარეშე, სხვა საშუალებებით გზავნილის გადატანას.

ზოგჯერ კომუნიკაციის მნიშვნელოვანი ნაწილი არც ვერბალური და არც წერილობითი ფორმით არ გამოიხატება. კვლევები გვიჩვენებს, რომ **ორი ადამიანის უშუალო კომუნიკაციის დროს** გზავნილის გადატანა ხდება შემდეგნაირად:

- უესტ-მიმიკის ენა - 60 %
- ხმის ტემბრი - 30 %
- ჩვეულებრივი სიტყვები - 10 %

კვლევებმა აჩვენა, რომ კომუნიკაციის 80-90 პროცენტი არავერბალურია. ეს იმას ნიშნავს, რომ კომუნიკაციის მხოლოდ 10 დან 20 პროცენტამდე გადმოიცემა სიტყვებით. არავერბალურ კომუნიკაციას გაცილებით მეტი გამოყენება აქვს, ვიდრე ვერბალურს.

მოკლედ რომ ვთქვათ, ორ ადამიანს შორის კომუნიკაციის დროს 90 % მოდის უესტ-მიმიკის ენასა და ხმის ტემბრზე.

პირისპირ შეხვედრის დროს ქვეცნობიერად ჩნდება თითქმის შეუღწეველი კედელი, ბარიერი. რას ფიქრობს სხვა ადამიანი? რის გაკეთებას შეეცდება ის? შეიძლება თუ არა ადგილი ჰქონდეს ვერბალურ ან ფიზიკურ წინააღმდეგობას, კონფრონტაციას? არც ერთ მხარეს არ შეუძლია წინასწარ იგარაუდოს, რა მოხდება მომდევნო წამების განმავლობაში.

2.3. არავერბალური ინფორმაციები

2.3.1. არავერბალური გზავნილები-მესიჯები

სიტყვები პიროვნების მიერ გადმოცემული მთლიანი ინფორმა-

ციის მხოლოდ ნაწილს გადმოსცემენ. ინფორმაციის 80-90% არავერბალურია. ვერბალური ლათინური სიტყვაა და ზეპირს ნიშნავს ე.ი. მხოლოდ სიტყვებით ნათქვამს, ხოლო არავერბალური – არაზეპირს. ჩვენს შემთხვევაში ეს ადამიანის ქცევებით, ტონით, მიმიკით, ექსტიკულაციით მოწოდებული ინფორმაციაა, მას სიტყვიერი პორტრეტის მეთოდისაში დინამიკურ ნიშნებს უწოდებენ. პოპულარულ სამეცნიერო ლიტერატურაში იგი არავერბალური გზავნილების (მესიჯების) სახელითაა ცნობილი.

ამიტომ კარგად მოსმენაში იგულისხმება ის, რომ დამკითხავი უნდა ისმენდეს არა მხოლოდ იმ ინფორმაციას, რომელიც სიტყვებით გადმოიცემა, არამედ უნდა ჩასწვდეს მათ მნიშვნელობას, უნდა დაუკვირდეს ხმის ტონს, აფიქსიროს თვალების მოძრაობა, სახის გამომეტყველება, სხეულის და კიდურების მოძრაობა, ჩაცმულობაც კი.

ემოცია, დამოკიდებულება სხვადასხვა მოვლენებთან (პოზიცია, შეხედულება) ჩვეულებრივ, გამოიხატება არავერბალური გზავნილებით და ხშირად მათი გადმოცემა მხოლოდ სიტყვებით ძალიან რთულია. მაგალითად, მსმენელმა შესაძლოა თქვას, „მე ძალიან მაინტერესებს ის, რასაც თქვენ ამბობთ“, მაგრამ თუ ამას არ მოჰყვა შესაბამისი სახის გამომეტყველება, არ იქნა თქმული შესაბამისი ტონით, არ ახლდა სხეულის ან კიდურების შესაბამისი მოძრაობა, ზემოთქმული ნაკლები ინტერესის გამომხატველი იქნება და რაღა თქმა უნდა, ის ვერ დაარწმუნებს სუბიექტს, რომ მისი ნათქვამი მართლა აინტერესებს ვინმეს.

იმ დროს, როდესაც გამოუცდელმა დამკვირვებელმა შესაძლოა შემთხვევით აღმოაჩინოს სიცრუე ნათქვამში, არსებობენ პირები, რომელთა საქმიანობაც დაკავშირებულია სიცრუის აღმოჩენასთან და გაცილებით უფრო გაწაფულები არიან არავერბალური გზავნილებების საშუალებით სიცრუის დადგენაში, ვიდრე გამოუცდელები. პოლიგრაფისტები ხშირად თავიანთი ტექნიკური საშუალებების (მოწეობილობების, აპარატურის) დაუხმარებლადაც ადვილად ახერხებენ

ნათქვამში სიცრუის აღმოჩენას (დეტექტირებას), მხოლოდ დაკვირვების და გულისყურით მოსმენის საშუალებით. პროფესიონალი ბანქოს მოთამაშეები ასევე გაწაფულნი არიან სიცრუის დეტექტირების თვალსაზრისით. სწორედ ადამიანში მიმდინარე ფსიქოლოგიური პროცესების უკეთ აღქმის შესაძლებლობა განასხვავებს მათ არაპროფესიონალებისაგან.

კვლევებმა აჩვენა, რომ ისინი ვინც ცრუობენ, ერიდებიან თვალებით კონტაქტს, ნაკლებად ამოძრავებენ თავს, მათ მეტყველებაში შეიმჩნევა ბევრი შეცდომა, ლაპარაკის სიჩქარე შედარებით დაბალია. ფეხის ტერფები ხშირად ყველაზე უფრო კარგ საშუალებად გვევლინება სიცრუის აღმოჩენის (დეტექტირების) თვალსაზრისით, შემდეგ კი - ხელები და სახის გამომეტყველება. უნდა აღინიშნოს, რომ სახის გამომეტყველების საშუალებით სიცრუის დეტექტირება, სხვა წყაროებთან შედარებით, რთულია. სიცრუის გამოყოფა სახის გამომეტყველებაში შესაძლებელია გამოიხატოს თვალების წამიერი გაფართოებით. სახის გამომეტყველებაში მიკროცვლილებების შემჩნევა მაშინვე უნდა მოხდეს, სხვა შემთხვევაში სუბიექტი ახერხებს მათ მასკირებას (დაფარვას). ლიტერატურიდან მრავალი მარტივი წესის შესწავლაა შესაძლებელი, რომლებიც ეხება არავერბალურ კომუნიკაციას. მსმენელი, დამკითხავი ყოველთვის ყურადღებით უნდა იყოს, რომ შეამჩნიოს არავერბალური გზავნილები. მან უნდა იცოდეს ამ არავერბალური ნიშნების რაობა და უნდა შეეძლოს შეიცნოს და გააანალიზოს ისინი.

სიცრუის მანიშნებელი ასევე შესაძლებელია იყოს ნორმიდან გადახვევაც, თუ დამკითხავი კარგად დააკვირდება დასაკითხის ქცევის ნორმებს დაკითხვის საწყის ეტაპზე, იმ დროს, როდესაც ხდება „შაბლონური“ (უბრალო) შეკითხვების დასმა და რომლებზეც მოსალოდნელია სწორი პასუხის მიღება, მაშინ ადვილი შესამჩნევი გახდება მისთვის ქცევაში ცვლილება, როდესაც დასაკითხს დაუსვამს კრიტიკულ შეკითხვებს (რომლებზეც მოსალოდნელია, რომ დასაკითხი იცრუებს). პიროვნების თავდაპირველი ქცევის ნორმიდან გადახრა მისი სიცრუის მანიშნებელია. არავერბალური და ვერბალური ნიშ-

ნების არდამთხვევაც ასევე სიცრუის მანიშნებელია. მაგალითად: ზრდილობიანი სიტყვების გამოყენება გაბრაზებული ხმის ტონის თანხლებით.

კომუნიკაციების კვლევებმა აჩვენა, რომ ეჭვის წარმოქმნელია ისეთი მომენტები, როგორცაა დაკითხვის დროს სუბიექტის მიერ უკიდურესი უხეშობა ან პირიქით, ისე მოქცევა, თითქოს ძალზე მოხარულია, დაკითხვაზე რომ იმყოფება. საეჭვოა ისეთი პასუხები, რომლებიც ან ძალიან მოკლეა ან ძალიან ვრცელი.

კომუნიკაციის სხვადასხვა არხების კონტროლი, ერთსა და იმავე დროს, ძალიან რთულია. ამიტომ ამ საკითხზე შემდგომშიც გავამახვილებთ ყურადღებას.

ყველა ჩვენგანშია საშინელი მიდრეკილება რჩევების მიცემისა და კრიტიკისაკენ. ეს ამახინჯებს მოწმისა თუ ეჭვიტანილისაგან მიღებულ ინფორმაციას.

როგორც აღვნიშნეთ არავერბალური კომუნიკაცია ანუ „კინესიკა“ არის მეცნიერება, რომელიც სწავლობს სხეულის ენას. მოიცავს კომუნიკაციის ყველა იმ ფორმას რომელიც არ გულისხმობს წერილობით ან ზეპირ კომუნიკაციას.

ქვემოთ მოყვანილი ზოგიერთი განცხადება ჩვენთვის კარგად არის ცნობილი. მათ შორის საერთო არის ის, რომ მათი განცხადება გამოიწვია არა იმან, თუ რა ითქვა, არამედ იმან, თუ რა იგრძნობოდა სიტყვებს მიღმა.

- „არ მომეწონა, თუ როგორ თქვა მან ეს“;
- „ის გადაღლილი ჩანდა“;
- „არა მგონია იმას ფიქრობდეს რაც თქვა“;
- „არ ვიცი რაზე ფიქრობს“.

არავერბალური კომუნიკაციის სახეები. არსებობს მრავალი გზა, რომლითაც ჩვენ გამოვხატავთ ჩვენს აზრებს და გრძნობებს, მათ შორის არის:

ა. სხეულის ენა (კინესიკის ტიპის კომუნიკაცია) - ეს ძირითადად არის სახის მიმიკები, სხეულის მოძრაობები, ექსტები და პოზები.

ბ. ფიზიკური გარემო (პროქსემიკური კომუნიკაცია) - ეს არის ადამიანის გარშემო არსებული სივრცე - დისტანცია მეორე ადამიანისგან და სივრცის კონტროლი.

გ. ფიზიკური შესახედაობა (ხელოვნური კომუნიკაცია) - ამაში მოიაზრება ყველა ის საშუალება, რომელსაც პირი იყენებს თავისი შესახედაობის შესაცვლელად.

დ. შორისდებულები - „ააა“; „ჰმ“; „ოჰ“; „აუფ“; „ჰოოო“ და ა.შ.

ე. შეხება (ტაქტილური კომუნიკაცია) - ხელის ჩამორთმევა; ტაშის დაკვრა; მხარზე ხელის დარტყმა.

არავერბალური კომუნიკაციის ელემენტები შეიძლება დაგეხმაროთ შემდეგ სიტუაციებში:

- ამოიცნოთ ადამიანის განწყობა ყოველგვარი სიტყვების გარეშე.
- შეამჩნიოთ, თუ როგორ რეაგირებს პირი ამა თუ იმ ფაქტზე.

არავერბალური კომუნიკაციის ტიპები. არავერბალური კომუნიკაციის სხვადასხვა ტიპი არსებობს და ისინი სხვადასხვა სახით გადმოიცემა. არავერბალური კომუნიკაცია მოიცავს გათვითცნობიერებულ, ქვეცნობიერ, გაუთვითცნობიერებულ ან განზრახ მესიჯებს.

ა. გათვითცნობიერებული არავერბალური მესიჯები - ამ ტიპის არავერბალური მესიჯის შემთხვევაში პირს გათვითცნობიერებული აქვს ამ მესიჯის მნიშვნელობა. მაგალითად, ჩახუტების შემთხვევაში პიროვნებას გათვითცნობიერებული აქვს, თუ რას აკეთებს. ასეთი ქმედება, ჩვეულებრივ, სიყვარულზე ან მოწონებაზე მეტყველებს.

გათვითცნობიერებული არავერბალური მესიჯების რეციპიენტები ხედებიან, რომ მათმა თანამოსაუბრემ თავისი მესიჯით გამოხატა სწორედ ის, რასაც გულისხმობდა.

ბ. ქვეცნობიერი არავერბალური გზავნილები - ქვეცნობიერი გზავნილის რეციპიენტს არ აქვს შეგნებულად გათვითცნობიერებული გზავნილის მნიშვნელობა. თუმცა ეს მესიჯები ყოველთვის მნიშვნელოვანია. ქვეცნობიერი გზავნილები ხშირად შეიძლება გათვითცნობიერებულ არავერბალურ მესიჯებზე მნიშვნელოვანი იყოს კომუნიკაციის დროს.

- შინაგანი რეაქცია ხშირად დაფუძნებულია სუბლიმინალური (25 კადრი, ქვეცნობიერი) მესიჯის ქვეცნობიერ ამოკითხვაზე.
- სამხედრო და პოლიციის უნიფორმები სუბლიმინალურად მეტყველებენ მათი მატარებელი პიროვნების უფლებამოსილებაზე.
- კარგად ჩაცმული პირი თავისდაუნებურად გასცემს მისი ცხოვრებისეული წარმატების და სანდოობის მესიჯს.
- ცუდად ჩაცმული პირი გასცემს წარუმატებლობისა და უნდობლობის მესიჯს.

გ. გაუთვითცნობიერებელი არავერბალური გზავნილები - არავერბალურ მესიჯთა უმეტესობა გაუთვითცნობიერებელია. სხეულის ენით განსაკუთრებით ადვილად გამოიხატება გაუთვითცნობიერებელი მესიჯები. ჩვენ, მათ როგორც წესი, გადმოვცემთ:

- სახის მიმიკებით;
- უესტებით;
- სხეულის პოზებით;
- სახეზე წამოწითლება ამის ერთ-ერთი საუკეთესო მაგალითია და ამის ხელოვნურად თავიდან აცილება თითქმის შეუძლებელია.

დ. განზრახ არავერბალური გზავნილები - შესაძლებელია ადამიანის მიერ არავერბალური მესიჯების გაკონტროლება. როდესაც პირმა იცის რომ ტყუილის თქმისას ადამიანები

ხშირად თვალს ახამხამებენ, იგი ეცდება, რომ ტყუილის თქმისას არ დაახამხამოს თვალები.

არავერბალური გზავნილების ინტერპრეტაცია. არავერბალური მესიჯები ერთიანი საკომუნიკაციო სისტემის განუყოფელი ნაწილია. ცალკეული არავერბალური მესიჯის მნიშვნელობის განსაზღვრა შეიძლება ძალიან რთული აღმოჩნდეს, ვინაიდან თითოეულ მათგანს შესაძლებელია რამოდენიმე მნიშვნელობა ჰქონდეს.

მაგალითად:

- მოქნარება შეიძლება მიუთითებდეს დაუინტერესებლობაზე, დადლილობაზე ან ორივეზე ერთად.
- თვალის ხშირი ხამხამი შეიძლება მიუთითებდეს სიცრუეზე ან ეს შეიძლება მხოლოდ ღინზების ბრალი იყოს.

არავერბალური მესიჯის მნიშვნელობა ადვილი ამოსაცნობია, როდესაც იგი თან სდევს ვერბალურ კომუნიკაციას. მაგალითისათვის თქვენ ადვილად მიხვდებით, თუ რატომ ახამხამებს ხშირად ადამიანი თვალს მეორე პირთან საუბრის დროს.

ცალსახა არავერბალური მესიჯის მნიშვნელობის ამოცნობა ძალიან ძნელია.

2.3.2. ჟესტ მიმიკის ენა (ნეიტრალური, თავდაცვითი და აგრესიული ადამიანის ტიპის განსაზღვრება)

არსებობს ადამიანის ტიპის სამი კატეგორია:

- ნეიტრალური,
- თავდაცვითი,
- აგრესიული.

ა. ნეიტრალური - ნეიტრალური ტიპის ადამიანი არის დაახლოებით თავდაცვით და აგრესიულ ტიპის ადამიანს შორის. ისინი საკუთარ ემოციებს არ ამჟღავნებენ ან თითქმის არ აჩვენებენ. ნეიტრალური ტიპის ადამიანი თითქოს ყოველთვის „დასვენებულია“. ყურადღებით იყავით თითოეულ ცვლილებაზე! სხეულის მოძრაობების ცვლილებები ზოგჯერ ძნელი

აღსაქმელია და შეიძლება აბსტრაქტულიც იყოს.

ბ. თავდაცვითი - თავდაცვითი ტიპის ადამიანებს ძლიერად აქვთ განვითარებული წინააღმდეგობის გაწევის უნარი. ეს შეიძლება გამოჰქვავდეს მათი მხრიდან თქვენი პიროვნების მიმართ გამოსატული რეაგირებით, ან იმაზე რეაგირებით, თუ რას ეტყვი, ან რის გაკეთებას სთხოვთ მათ. მათ შეიძლება წინააღმდეგობა გაგიწიონ ძალზე უბრალო რამეზეც. ხშირად თავდაცვიდან უცებ ხდება აგრესიაზე გადასვლა. როდესაც საქმე გაქვთ ასეთი ტიპის ადამიანებთან, უნდა შეეცადოთ სიტუაციის განმუხტვას ისე, რომ აგრესიული ადამიანი გადაიქცეს ნეიტრალური ტიპის ადამიანად.

გ. აგრესიული - ასეთი ადამიანები მზად არიან სამოქმედოდ! არის შემთხვევები, როდესაც მათი ქმედება სახიფათო არ არის, მაგრამ ხშირ შემთხვევაში ისინი აუტირებულნი არიან და მზად არიან დაპირისპირებისთვის. ეს დაპირისპირება შეიძლება იყოს სიტყვიერი ან ფიზიკური. ფრთხილად იყავით მათთან ურთიერთობისას, რადგანაც მათი სიტყვიერი დაპირისპირება (კონფრონტაცია) ადვილად შეიძლება გადაიზარდოს ფიზიკურში. ასევე მნიშვნელოვანია, აკონტროლოთ საკუთარი თავი, თქვენი საუბარი და ჟესტ-მიმიკა, რომ არ იყოს ის აგრესიული. თუ ადამიანი მტრულად არის განწყობილი თქვენს მიმართ ან აგრესიულია, ისე წარმართეთ საუბარი და ისე იმოქმედეთ, როგორც თქვენ სწორად მიიხსენებთ.

ადამიანის სხეულის ძირითადი ნაწილები. რა ტიპის ადამიანისთვის არის უფრო მეტად დამახასიათებელი ამა თუ იმ სხეულის ნაწილის გამოყენება კომუნიკაციის დროს:

ა. თვალები - თვალები ის ბილიკია, რომელსაც გონება მიჰყვება. რაზეც ჩერდება თვალი, გონებაც იმაზეა კონცენტრირებული. როდესაც ადამიანი ფართოდ გახელილი თვალებით გიყურებთ, ეს შეიძლება ჩაითვალოს ნეიტრალურ ჟესტად. როდესაც ადამიანი გაურბის თვალით კონტაქტს, ეს არის თავდაცვითი ჟესტი. როდესაც ადამიანი თვალებს ავიწროებს

(ტუტავს) და ისე გიყურებთ, ეს აგრესიულ ქესტად ჩაითვლება.

ბ. თავი - როდესაც ადამიანის თავი გაწონასწორებულია და არ მოძრაობს აქეთ-იქეთ, ეს ითვლება ნეიტრალურ ქესტად. როდესაც ადამიანი თავს უკან სწევს, რომ გაზარდოს მანძილი თქვენსა და მას შორის, ეს უკვე ითვლება თავდაცვით ქესტად. როდესაც ადამიანის თავი წინ არის წამოწეული, ეს ითვლება აგრესიულ ქესტად.

გ. ხელები - ადამიანის მკლავების განლაგების მიხედვით ასევე შეიძლება განვსაზღვროთ მისი შესაძლო მოქმედება. სრულიად მოშვებული და ძირს დაშვებული მკლავები მიუთითებს, რომ ადამიანი დასვენებულია გონებრივად. ჯდომის დროს მკლავები სკამის სახელურებზე უნდა იყოს ან მაგიდაზე უნდა ეწყოს. ეს ორივე მდგომარეობა ნეიტრალურ ქესტად ითვლება. როდესაც ხელები მკერდზე გადაჯვარედინებულია, ეს გამოხატავს დაუცველობას, შიშს, უსაფრთხოებას - ეს ითვლება თავდაცვით ქესტად. როდესაც მკლავები და იდაყვები მოხრილია და მკლავები წელს ზემოთ არის დაწყობილი. თუ ადამიანი ზის, ხელები ზემოთაა, მაგიდაზე აწყვია და ხელები დაჭიმულია ან მუშტებად არის შეკრული, ეს უკვე აგრესიულ ქესტად ითვლება.

დ. მტევნები - როდესაც ადამიანს ხელები გაშლილი და მოშვებული აქვს, ხელები გვერდებზე აქვს ან მაგიდაზე უწყვია, ითვლება ნეიტრალურ ქესტად. როდესაც ადამიანი განუწყვეტლად ამოძრავებს თითებს ან ხელებს მაგიდიდან კალთაში იწყობს, მერე ისევ მაგიდაზე და ასე აგრძელებს, ეს უკვე ითვლება თავდაცვით ქესტად. თუ ხელები მუშტებად არის შეკრული და მტევნებს შლის ან მუჭავს ხშირ-ხშირად, ეს უკვე აგრესიულ ქესტად ითვლება.

ფრთხილად იყავით იმ შემთხვევაში, როდესაც ადამიანს ხელები ზურგს უკან აქვს დაწყობილი. ზურგს უკან დაწყობილი ხელები შეიძლება ორგვარად გავიგოთ. თუ ადამიანი სამხედრო პირია ან იყო, მაშინ უნდა გავითვალისწინოთ, რომ ეს მისი ჩვეული მანერაა და ეს ქესტი მისთვის ბუნებრივიცაა,

მაგრამ, ამავე დროს, ეს ეჭვსაც იწვევს, რომ ამ მანერით ადამიანი შეიძლება მაღალდგეს რაღაცას ზურგს უკან.

ე. ფეხები - დგომის თუ ჯდომის დროს ადამიანის ფეხების განლაგების მიხედვით შეგვიძლია გარკვეული დასკვნები გავაკეთოთ მისი დამოკიდებულების შესახებ. თუ ადამიანი დგას ორივე ფეხზე თანაბრად და სიმძიმის ცენტრი გადატანილი არა აქვს ერთ-ერთ ფეხზე ან თუ არც ერთი ფეხი წინ არა აქვს წამოწეული, ეს ითვლება ნეიტრალურ შესტად. თუ ადამიანი რაიმეს ეყუდება ზურგით და მთელი სიმძიმით ეყრდნობა ქუსლებს, ეს უკვე ითვლება თავდაცვით შესტად. სწრაფი თავდასხმისთვის ადამიანმა უნდა მომართოს ძალები და სიმძიმის ცენტრი ფეხის წვერებზე გადაიტანოს. ამგვარად, ისინი უფრო მოხერხებულად მოძრაობენ და ადვილად შეუძლიათ გაიქცნენ კიდევ და ადვილადაც შეუძლიათ დაგარტყან. როდესაც ადამიანი წინ იხრება და ფეხის წვერებზე დგება, ეს უკვე აგრესიულ შესტად ითვლება.

როდესაც ადამიანი ზის, ფეხების დაწყოების მანერა აქ ისევე მნიშვნელოვანია, როგორც დგომის დროს. როდესაც ტერფები მთლიანად იატაკს ეყრდნობა და წვივები სკამის ფეხების პერპენდიკულარულად მდებარეობს, ეს არის ნეიტრალური შესტი. თუ ადამიანი, რომელიც ზის, ფეხებს აწყობს სწორად თავისსა და მოსაუბრეს შორის და ფეხს ფეხზე დებს, ეს არის თავდაცვითი შესტი. როდესაც ადამიანი ფეხებს სკამის ქვეშ აწყობს, ფეხის წვერით იატაკს ეყრდნობა და თან წინ იწევა, ეს უკვე აგრესიულ შესტად ითვლება.

ფეხების დაწყოების მანერიდან შეიძლება მეტი ინფორმაციის მიღება იმის შესახებ, ადამიანი მემარჯვენეა თუ მემარცხენე. ჩვეულებრივ, ადამიანი „დომინანტ ფეხს“ (თუ მემარჯვენეა - მარჯვენას და თუ მემარცხენეა - მარცხენას) უკან წაიდებს ძალის მოსაკრებად. ეს ინსტინქტური რეაქციაა ასე, რომ ადამიანი „მოჩხუბარიც“ რომ არ იყოს, ასეთი გზით გამოხატავს თავის რეაქციას. ჯდომის დროს, თუ ვინმე უფრო აგრესიული ხდება საუბარსა თუ დამოკიდებულებაში, ისინი ფეხების განლაგების მანერას ცვლიან, დომინანტ ფეხს უკან სწევენ

და მოქმედებისთვის ემზადებიან. ფრთხილად იყავით, თუ ადამიანი შეცვლის ფეხების განლაგების მანერას! ეს უკვე მოქმედების დაწყების მანიშნებელია.

უცაბედ შემოხედვაში თქვენ ყურადღება უნდა მიაქციოთ ადამიანის თვალებს, მტევნებს, ხელებსა და ფეხებს. მათი მოძრაობის მანერამ შესაძლოა გამოაშკარავოს ის, რისი გაგებაც თქვენ გასურდათ და რის მიხედვითაც დაგეგმავდით მომავალ მოქმედებებს. არ ივარაუდოთ ან წინასწარ არ განსაზღვროთ, რას გააკეთებს თქვენი ოპონენტი. კონცენტრირება არ გააკეთოთ მხოლოდ ნალაპარაკეზე. ისწავლეთ ქესტ-მიმიკიდან უფრო რთული მესიჯის შეცნობა.

2.3.3. ქესტ-მიმიკის ენის დეკოდირება

სხეული გარკვეულწილად წარმოადგენს გზავნილის (შეტყობინების) საშუალებას. ჩვენი სხეული ყოველთვის იძლევა სიგნალს და ეს ჩვენი შეგრძნებებისა და ემოციების მთავარ გასაღებს წარმოადგენს. წარმოიდგინეთ, რამდენად სასარგებლო იქნება, ამ სიგნალების სხვა ადამიანებში ამოკითხვაც რომ შეგვეძლოს. ქესტ-მიმიკის ენის წაკითხვის ცოდნა ძალიან სასარგებლო საკომუნიკაციო უნარია. არ აქვს მნიშვნელობა, რა სიტყვებს წარმოვთქვამთ, ქესტ-მიმიკის ენა ზუსტად ასახავს მოსაუბრის ნამდვილ ფიქრებსა და მოტივებს. ასევე პირიქით, თუ ვინმე გისმენთ, ქესტ-მიმიკის ენა ასევე შეიძლება გამოვიყენოთ იმის გამოსარკვევად, თუ რას ფიქრობს მოცემული პირი, რა ინფორმაცია მიაწოდეს მას და რა არა.

არსებობს ქესტ-მიმიკის ენის, *ქესტიკულაციის* ორი ძირითადი ჯგუფი:

ა. ღია/დახურული - ღია/დახურული ქესტ-მიმიკა ყველაზე აშკარაა. თუ ადამიანს ხელები მოხრილი აქვს (გულზე დაკრეფილი) და ფეხები გადაჯვარედინებული, ეს იმის მაჩვენებელია, რომ იგი უარყოფს გზავნილს (ინფორმაციას). თუ ადამიანს ხელები გაშლილი აქვს, სახით მთლიანად თქვენსკენ არის მობრუნებული და ორივე ფეხი მყარად უდგას მიწაზე.

ინფორმაციას იღებს (ეთანხმება).

ბ. წინა/უკანა მიმართულების - წინა და უკანა მიმართულების ქესტ-მიმიკა აღნიშნავს ადამიანი დადებითად რეაგირებს კომუნიკაციაზე თუ უარყოფითად. როდესაც წინ იხრებიან და თქვენი მიმართულებით მიუთითებენ, ისინი აქტიურად იღებენ ან უარყოფენ მესიჯს (მიწოდებულ ინფორმაციას). როცა უკან იხრებიან, უყურებენ ჭერს, ფეხით რაღაცას ხაზავენ ხალიჩაზე, სათვალეს წმენდენ, ისინი პასიურად იღებენ ან უარყოფენ ინფორმაციას.

ქესტ-მიმიკის ენის ძირითადი ფორმებიდან შეიძლება გამოვეყოთ ოთხი ძირითადი ფორმა:

ა. საპასუხო ფორმა - საპასუხო ფორმაში ღია/წინა მიმართულების შემთხვევაში ადამიანი აქტიურად იღებს ინფორმაციას. ეს არის პერიოდი, როცა უნდა დასრულდეს ვაჭრობა, სთხოვით შეთანხმება და მოითხოვით დათმობაზე წასვლა.

ბ. უაუქცევითი ფორმა - უაუქცევით ფორმაში, ღია/უკანა მიმართულების შემთხვევაში ადამიანები დაინტერესებულნი არიან და იღებენ ინფორმაციას, მაგრამ არა აქტიურად. კამათის დასრულების მცდელობა ან თანხმობის თხოვნა შეიძლება ეფემერული ფორმის წინაპირობა გახდეს. ეს არის დრო მომავალი ფაქტებისა და სტიმულატორების წარმოსადგენად. ასევე შესაფერისი დროა ჩუმად ყოფნისა და მათთვის დაფიქრების საშუალების მისაცემად.

გ. ეფემერული ფორმა - ეფემერული ფორმა, დახურული/უკანა მიმართულების შემთხვევაში ადამიანები ცდილობენ კომუნიკაციას ფიზიკურად ან გონებრივად თავი დააღწიონ. ეს შესაფერისი მომენტია იმისთვის, რომ ნებისმიერი გზით გაუღვიძოთ ინტერესი, თუნდაც ამისთვის თემიდან გადახვევა დაგჭირდეთ.

დ. თავდაცვითი ფორმა - თავდაცვით ფორმაში, დახურული/წინა მიმართულების შემთხვევაში, ადგილი აქვს აქტიურ წინააღმდეგობას. ამ დროს უნდა ჩაახშოთ სიბრაზე, თავიდან

აიცილოთ დაპირისპირება და შეუსაბამო არგუმენტები და გადაიყვანოთ ისინი უკუქცევით ფორმაში.

ამ ფორმათა ცვლილებები, ქესტიკულაციით გამოსატვის საშუალებები განსხვავდება კულტურათა შორის. ეს ძალზე მნიშვნელოვანია ქესტ-მიმიკის ენის დეკოდირებისას.

2.3.4. ქესტ-მიმიკის ენა კულტურაში

ქესტ-მიმიკის ენა ყველა კულტურაში სხვადასხვაა. მაგ. თუ ინგლისელი იღიმება, შესაძლებელია იგი თქვენდამი მეგობრულ დამოკიდებულებას გამოსატავს, კარგ ხასიათზე ან გეთანხმებათ რაიმეში. თუ იაპონელი იღიმება, შესაძლოა მას სურს დაფაროს დაბნეულობა ან ცუდი ხასიათი.

არაბ მოზარდ ბიჭებს თავიანთი ემოციის გამოსატვა შეუძლიათ ღიად ტირილით ან სიხარულისაგან ყვირილით. ევროპის ჩრდილო-დასავლეთში მოზრდილი მამრობითი სქესის წარმომადგენლები უფრო შეზღუდულები არიან ასეთი ემოციების გამოსატვაში გარდა განსაკუთრებული ადგილებისა (წვეულება ან სპორტი).

მხედველობითი კონტაქტი დასავლეთის კულტურაში ნდობისა და გახსნილი ურთიერთობის ყველაზე კარგი მაჩვენებელია. თუმცა აზიურ და აფრიკულ კულტურაში მხედველობითი კონტაქტი ითვლება თავხედობად, განსაკუთრებით სხვადასხვა სტატუსის მქონე პირებს შორის. კოსოვოში, განსაკუთრებით კი სოფლებში, მხედველობითი კონტაქტი გავრცელებული ფორმით არსებობს. კოსოვოში სხეულით კონტაქტის დამყარება მამაკაცებს შორის, მამაკაცების მიერ ერთმანეთზე შეხება საზოგადოებაში დასაშვებია, მაგალითად, სიარულის დროს ხელის მოკიდება ან მხარზე მკლავის გადახვევა... მაგრამ ანგლო-საქსურ ან სკანდინავიურ კულტურაში იგივე სახის ქმედებამ შესაძლოა სერიოზული პრობლემა გამოიწვიოს.

ფრანგი ან ბელგიელი ხალხი ერთმანეთთან ყოველი შეხვედრისას ხელს ართმევს, ხოლო ანგლო-საქსური კულტურის

წარმომადგენლები ამგვარად იქცევიან უფრო ფორმალურ შეხვედრებზე.

საფრანგეთში და ბელგიის იმ ნაწილში სადაც ფრანგები ცხოვრობენ, ბიჭები დილაობით სკოლაში შეხვედრისას კოცნიან ერთმანეთს, ეს ქცევის მიღებული ნორმაა.

საზოგადოებრივი ტრანსპორტით მგზავრობა: აფრიკელი პირი საზოგადოებრივი ტრანსპორტით მგზავრობისას ეცდება დაჯდეს ხალხთან ახლოს, ისე რომ შეძლოს მათთან საუბარი, ხოლო დასავლეთეუროპელი დაჯდება ისეთ ადგილას, რომ იყუროს სივრცეში და იყოს თავისთვის მარტო.

არსებობს სრულიად განსხვავებული დამოკიდებულება (შეხედულება) იმაზე, თუ რამდენად ახლოს დგანან ერთმანეთთან ადამიანები და განიცდიან თუ არა ისინი დისკომფორტს ერთმანეთთან შეხებისას. ზოგიერთი ადამიანი შეხვედრისას იკავებს ძალიან ახლო დისტანციას და ელაპარაკება მეორეს სახესთან ახლოს. ჩრდილოეთ ამერიკასა და დასავლეთ ევროპაში მამაკაცებს შორის შეხება ძალიან შეზღუდულია, თუმცა მდებარეობით სქესის მეგობრებს შორის ეს შეზღუდვა არ არის. ფიზიკური შეხება ხალხმრავალ ადგილას დაუშვებელია. ლათინურ ამერიკასა და ხმელთაშუა ზღვის ქვეყნების წარმომადგენელთათვის კაცებს შორის შეხება უფრო დასაშვებია, ვიდრე მამაკაცსა და ქალს შორის.

არაბეთის ქვეყნებში ქალსა და მამაკაცს შორის მხედველობითი კონტაქტიც კი თავხედობად ითვლება. მაგალითად თუ ტუნისელს სურს პატივისცემა ან მორიდება გამოხატოს თქვენს მიმართ, იგი თავს აარიდებს თვალებში შემოხედვას.

პირებს შორის დისტანციის დაცვაც განსხვავდება კულტურის მიხედვით. სკანდინავიელები ლაპარაკისას უფრო შორს დგანან ერთმანეთისგან. არაბეთსა და ლათინო ამერიკის ქვეყნებში საუბრისას შედარებით მცირე დისტანციას ირჩევენ.

სოციალურ პატარ-პატარა ჯგუფების წევრებს შეუძლიათ თავად დაადგინონ საკუთარი უესტ-მიმიკის ენა, ჩაცმის ან

დგომის მანერა.

სქესი მნიშვნელოვნად მოქმედებს ქესტ-მიმიკის ენაზე. ამერიკისა და ჩრდილო-დასავლეთის წარმომადგენელი ქალები უფრო ხშირად მიმართავენ მხედველობით კონტაქტს, ვიდრე სხვები.

როდესაც ვსაუბრობთ ქესტ-მიმიკის ენაზე, აუცილებლად უნდა მივიღოთ მხედველობაში კულტურული განსხვავებები. ერთი და იგივე ქესტი სხვადასხვა კულტურაში სხვადასხვა ემოციის გამოხატულებაა.

2.4. ფსიქოლოგთა დაკვირვებები

2.4.1. ნეირო-ლინგვისტიკური პროგრამირება

იმის სურვილი, რომ კარგად გამოვიყურებოდეთ და საზოგადოებას თავი მოვაწონოთ, გვაიძულებს დავსვათ შეკითხვა „რა უნდა ჩავიცვათ?“. სხვადასხვა სეზონის შესაბამისად, ქალები ყიდულობენ ნაირნაირ ქვედაბოლოებს, მამაკაცები შარვლებს თუ კოსტიუმებს, ახალგაზრდები (თინეიჯერები), მიუხედავად მათი ინდივიდურობისა კენ მისწრაფებისა, მაინც თვალისთვის უცხო მსგავს ფორმას ირჩევენ. თუ ამაში ეჭვი გეპარებათ, ეწვიეთ ნებისმიერ ბაზრობას და დარწმუნდებით.

ადამიანები მიისწრაფიან ჰარმონიისაკენ, რადგანაც ისინი თავს უფრო კომფორტულად გრძნობენ, როდესაც თანასწორებთან სინქრონიზაცია შეინიშნება. ისინი უამრავ დაბრკოლებას გადალახავენ, რათა ეფექტს მიაღწიონ. ამ მომენტის გაუთვალისწინებლობამ, შესაძლოა, გამოიწვიოს ის, რომ იმ წრემ, რომელთანაც ისინი ურთიერთობენ, ეს უკანასკნელნი ექსცენტრულ და უცნაურ ადამიანებად გამოაცხადოს, რაც ბევრისათვის მიუღებელი იქნება.

სამი-ოთხი ათეული წლის უკან მეცნიერებმა შეამჩნიეს, რომ ურთიერთობა ადამიანებს შორის მით უფრო გაძლიერებულია, რაც მეტი მსგავსებაა მათ შორის ქცევის ნორმებში, ლა-

პარაკსა თუ აზრის გამოხატვის სხვადასხვა ფორმებში, რასაც ნეირო-ლინგვისტიკური პროგრამირება უწოდეს და ურთიერთ შორის პარმონიის მიღწევისათვის კონცენტრაცია გააკეთეს არა ჩაცმულობაზე, არამედ სიტყვებსა და ქცევებზე.

ნეირო-ლინგვისტიკური პროგრამირება (NLP, Neuro-linguistic programming), შემოკლებით **ნლპ**, რომელიც ზოგიერთ ქართულ სამეცნიერო ლიტერატურაში ნეიროლინგვისტური პროგრამირების სახელითაც არის მოხსენიებული – პრაქტიკული ფსიქოლოგიის სხვადასხვა მიმართულების საუკეთესო მოდელების სინთეზია.

ნლპ წარმოადგენს მოდელების, ტექნიკის და ოპერაციულ პრინციპთა კომპლექსს, რომელიც გამოიყენება პიროვნების განვითარებისა და მასზე ზემოქმედებისათვის, მოდელირების ეფექტური სტრატეგიის საშუალებით.

ოქსფორდის ინგლისური ენის ლექსიკონში ნლპ-ს (NLP) შემდეგი განმარტებაა მოცემული: „მოქმედების წარმატებული თარგების და სუბიექტური გამოცდილების ურთიერთდამოკიდებულებათა პიროვნებათშორისი კომუნიკაციის მოდელი“ და „ალტერნატიული თერაპიის სისტემა, რომლის მიზანია ხალხს ასწავლოს ეფექტური კომუნიკაცია, შეცვალოს მათი ფსიქიურ და ემოციონალურ ქმედებათა თარგები“. [124]

ნლპ დღეს, მიჩნეულია ალტერნატიულ მიდგომად პიროვნებათშორის ურთიერთობებსა და ფსიქოთერაპიაში. აკადემიურ დისციპლინას კი წარმოადგენს ნეიროლინგვისტიკა, რომელიც შეისწავლის ადამიანის ტვინის ნერვულ მექანიზმს, რომელიც აკონტროლებს მეტყველებას. ნლპ ეყრდნობა აკადემიკოს ი.პ. პავლოვის მიერ დამუშავებულ უმაღლესი ნერვული სისტემის მოქმედების ფუნდამენტურ საფუძვლებს.

ნეიროლინგვისტიკის მიღწევებთან ერთად ფსიქოლოგები დაკვირვებით მივიდნენ იმ დასკვნამდე, რომ ადამიანები სხვადასხვანაირი მანერებისა და დინამიკის ხარისხს ავლენენ, როდესაც ბევრ ადამიანთან ურთიერთობენ. გარდა ამისა, ცოცხალი,

სხარტი, სწრაფად მოლაპარაკე ადამიანები უკეთ ურთიერთობენ სხვა სწრაფად მოსაუბრეებთან და პირიქით, ნელი და ღინჯი მოლაპარაკეები უკეთ ურთიერთობენ თავიანთ მსგავსებთან.

მათ ასევე შეამჩნიეს ის, რაც არც ისე იოლი დასაფიქსირებელია – ყველაზე წარმატებული კომუნიკატორები იმ ადამიანის დუბლირებას ახდენენ, ვისთანაც ურთიერთობენ.

შემდეგი ასპექტი, რომელზეც მეცნიერებმა გაამახვილეს ყურადღება, იყო ენის და გამოყენებული სიტყვების თავისებურება. მათ დაადგინეს, რომ ადამიანები თავიანთ სათქმელს სხვადასხვანაირად გამოხატავენ; ისინი იყენებენ განსხვავებულ სიტყვებს და ყველაფერს ამას გარკვეული ლოგიკური თანმიმდევრობით აკეთებენ. მაგალითად: ერთმა შეიძლება თქვას – „მე ვხედავ, თქვენ ამით რისი თქმაც გსურთ...“, მეორემ – „მე მესმის, თქვენ ამით რისი თქმაც გსურთ...“ ხოლო მესამემ – „მე ვგრძნობ, თქვენ ამით რისი თქმაც გსურთ...“

მართალია, სამივე შემთხვევაში პასუხი პოზიტიურია და იგულისხმება, რომ გაიგეს მოსაუბრის ნათქვამი, მაგრამ აღსანიშნავია სწორედ ის, რომ ყველა მათგანმა სხვადასხვაგვარად გამოხატა აზრი. პირველმა ვიზუალურად – „ვხედავ“, მეორემ სმენითად, აუდიტორულად – „მესმის“, მესამემ კი გრძნობით, კინესთეზურად – „ვგრძნობ“.

თუ ამის შემდეგ კიდევ რაიმეს შეეკითხებით პიროვნებას, ის იმავე ფორმით გიპასუხებთ, როგორც ეს პირველად გააკეთა. აღსანიშნავია, რომ ადამიანებს ახასიათებთ განსაზღვრული ფორმით აზრის გამოხატვის დომინანტი ანუ განმეორებითობა და იშვიათად გადადიან ვიზუალურიდან აუდიტორულზე, ამ უკანასკნელიდან კინესთეზურზე, მანამ, სანამ უშუალოდ არ შეიცვლება კონკრეტული სასაუბრო თემა.

მეცნიერებმა დაასკვნეს, რომ მოსაუბრის თვითგამოხატვის დომინირებული ფორმის შენიშვნა და მისი დუბლირება (გადმოღება) დიდ როლს თამაშობს ფსიქოლოგიური კონტაქტის დამყარებასა და შენარჩუნებაში. მათ აღნიშნეს, რომ

დომინირებული ფორმა ზემოქმედებას ახდენს არა მხოლოდ მოვლენის გადმოცემაზე, ამ ფორმისათვის დამახასიათებელი სპეციფიკური სიტყვებით, არამედ ის არის გარკვეული ინდიკატორი და მაჩვენებელი ამ პიროვნების აზროვნების პროცესისა. თუ ადამიანი ამბობს, რომ „ხედავს, რისი თქმაც უნდათ“, ეს ნიშნავს, რომ ის თავის ფიქრებს ვიზუალურს ხდის და როგორც სურათს ისე უყურებს, ის ვისაც „ესმის, რისი თქმაც უნდათ“ – ფიქრობს და ღებულობს აზრს სიტყვებით და ბგერებით, ხოლო ის ვინც „გრძნობს, რისი თქმაც უნდათ“ – ფიქრობს თავის გრძნობებითა და განცდებით.

თუ სამივე პიროვნებას ვთხოვთ, აღწერონ ბუნების რაიმე მოვლენა, მაგალითად შემოდგომის სუსხიანი ქარი, ის პიროვნება, რომლის გადმოცემაშიც დომინირებს ვიზუალური ფორმა, იტყვის, რომ ის „ხედავს“, როგორ ირხევიან ხეები, ცვივა ყვითელი ფოთლები; აუდიტორულს ესმის ქარის ზუზუნი, ფოთლების შრიალი; კინესთეზური კი იტყვის, რომ ის გრძნობს როგორ უბერავს ცივი ქარი, როგორ ეყრება სახეში ფოთლები და ა.შ.

ამგვარად, იმ ადამიანს, რომლის გადმოცემაშიც აუდიტორული ფორმა დომინირებს, რომ შევეკითხოთ, თუ როგორ უყურებს კონკრეტულ პრობლემას და რაში ხედავს გამოსაგაღს, მის განმარტებებში გარკვეულ წინააღმდეგობას შევხვდებით, რადგან მას არ შესწევს უნარი ეს „დაინახოს“ და მით უმეტეს „შეიგრძნოს“, ამიტომაც მას თავდაპირველად შეკითხვა უნდა განუმარტოთ, „ვუთარგმნოთ“, მისთვის გასაგები ფორმით, ე.ი. „თუ როგორ ესმის მოცემული პრობლემა“. ყოველთვის, როდესაც ასეთი განმარტებები, „თარგმანებია“ საჭირო, ურთიერთობას ხელი ეშვება, ამიტომ დამკითხავმა უნდა დაადგინოს დასაკითხის გადმოცემის დომინირებული ფორმა და ამ უკანასკნელს მისივე ენის სტილით ესაუბროს.

ისე ჩანს, თითქოს ადამიანის გადმოცემის დომინირებული ფორმის დადგენა დიდ დროს მოითხოვდეს. გამოძიებლისთვის კი დრო ძალზე ბევრს ნიშნავს, თუმცა უნდა აღინიშნოს,

მცირე დროით ყურადღებით მოსმენაც კი საკმარისია, რომ გამოძიებელი დარწმუნდეს და სწორედ დაასკვნას, თუ რომელი ფორმა დომინირებს მოცემულ მომენტში. ამასთან, საბედნიეროდ, შემუშავებულმა გარკვეულმა ტექნიკამ საერთოდ გამორიცხა მოსმენის აუცილებლობა და საკმარისი გახადა მხოლოდ ცოტადენი ვიზუალური დაკვირვება.

ამ დაკვირვების არსი თვალების მოძრაობაშია. ტვინის ნახევარსფეროთა ფუნქციონალური ასიმეტრიის კონცეფცია წარმოადგენს ნდპ-ს საბაზო პრესუპოზიციათა ერთ-ერთ საფუძველს. თვალის მამოძრავებელი სიგნალები დაკავშირებულია მხედველობით, სმენით, კინესტეტიკურ რეპრეზენტატიულ სისტემებთან და ტვინის განსაზღვრულ ზონებთან. ფუნქციონალური ასიმეტრიის თეორიის მიხედვით, მარცხენა ნახევარსფერო ითვლება უფრო ლოგიკურ-ანალიტიკურ სფეროდ, მაშინ როდესაც მარჯვენა ნახევარსფერო - კრეატიულად. ტვინის ზონები ინაწილებენ სხვადასხვა ფუნქციებს, ანალიტიკურ, მეტყველებით.

გასაგები ენით, რომ ვთქვათ დედამიწაზე მოსახლე ადამიანების 90 %-ს მარცხენა ნახევარსფერო აქვთ განვითარებული, ამიტომ როდესაც რაღაცას იხსენებენ შემდეგი თვალის მოძრაობით ხასიათდებიან:

- ვიზუალური ფორმით გადმოცემის დომინანტის მქონენი იყურებიან მაღლა და მარცხნივ 45 გრადუსიანი კუთხით.
- აუდიტორული ფორმით გადმოცემის დომინანტის მქონენი იყურებიან პირდაპირ და მარცხნივ.
- კინესთეზური ფორმით გადმოცემის დომინანტის მქონენი იყურებიან დაბლა და მარჯვნივ 45 გრადუსიანი კუთხით.

ხოლო დედამიწაზე მოსახლე ადამიანების დანარჩენ 10% მარჯვენა ნახევარსფერო აქვთ განვითარებული ამიტომ, შესაბამისად საპირისპიროდ იქცევიან: ვიზუალური იყურებიან მაღლა და მარჯვნივ 45 გრადუსიანი კუთხით. აუდიტორული, იყურებიან პირდაპირ და მარჯვნივ, ხოლო კინესთეზური ფორმით გადმოცემის დომინანტის მქონენი იყურებიან დაბლა

და მარცხნივ 45 გრადუსიანი კუთხით.

2.4.2. ხელოვნურობა

როგორც ზემოთ აღვნიშნეთ, როდესაც მეცნიერებმა დაადგინეს კავშირი თვალების მოძრაობასა და აზროვნების ფორმას შორის და მისი საშუალებით ფსიქოლოგიური კონტაქტის დამყარებისა და შენარჩუნების შესაძლებლობა დაასაბუთეს, იმავდროულად დაინახეს, რომ ადამიანს შეუძლია სხვა პიროვნების თვალების მოძრაობაზე დაკვირვებით დაადგინოს, ეს უკანასკნელი იხსენებს კონკრეტულ ფაქტს თუ იგონებს, თხზავს მას.

დაკვირვებებმა ცხადყო (ანგენა), რომ როდესაც ადამიანი რაიმეს იგონებს, მისი თვალები იმის საპირისპირო მოძრაობას აკეთებს, რასაც რეალური ფაქტის გახსენების დროს ამრიგად, ადამიანები, რომლებიც რაიმეს იხსენებენ და ამავე დროს, ზემოთ, მარცხნივ იყურებიან, ფაქტის მოგონების შემთხვევაში პირიქით მოქმედებენ – იყურებიან ზემოთ და მარჯვნივ. სხვა დანარჩენიც ანალოგიურად ხდება. ამიტომ დამკითხავი დააფიქსირებს რა დასაკითხის თვალების მოძრაობას, რომელსაც ეს უკანასკნელი ფაქტის გახსენების დროს იყენებს, ეძებს განსხვავებას ამ ფორმიდან, რაც გარკვეული ინდიკატორის როლს თამაშობს გამომძიებლისათვის.

ყოველივე ზემოთქმულის შეჯამების შედეგად შეიძლება გამოვიტანოთ დასკვნა, რომ თხზვის უნარი, დიდ როლს თამაშობს ხელოვნების სამყაროში, დაკითხვის საქმეში კი ის ცუდ და მიუღებელ კატეგორიადაა მიჩნეული. ამიტომ მას ტყუილს უწოდებენ. დამკითხავს შეუძლია გამოიყენოს დასაკითხის თვალების მოძრაობა და მისი საშუალებით აღმოაჩინოს სიცრუე. ამისათვის თავდაპირველად უნდა დადგინდეს თუ თვალების როგორი მოძრაობა ახასიათებს დასაკითხს. ეს შესაძლებელია დაკითხვის დაწყებისას უბრალო კითხვების დასმით, რომელზედაც პასუხის გაცემისთვის მას ესაჭიროება გახსენება. კითხვები მარტივი უნდა იყოს, აქედან გამომდინარე, მათზე სწორი პასუხის გაცემა უნდა იყოს მოსალოდ-

ნელი. ამის შემდეგ, დამკითხავს მხოლოდ თვალის ჩამოკალიბებულ მოძრაობებს შორის განსხვავების აღმოჩენა ესაჭიროება, რათა მიხედვს, დასაკითხი იხსენებს რეალურ ფაქტს თუ იგონებს, თხზავს მას. ყველა განსხვავება ტყუილის მანიშნებელია. ტყუილის აღმოჩენის სხვადასხვა ხერხებზე შემდგომ თავებშიც გვექნება საუბარი.

2.4.3. დაკითხვისას მონაყოლი ამბის დამახინჯება

ინფორმაციის ძირითადი ნაწილი თავისუფალი თხრობის შედეგად მიიღება, მაგრამ თავისთავად წარმოიშობა კითხვა: მაშინ რაღა ეფექტი და დატვირთვა აქვს კითხვების დასმას?. მეცნიერულმა კვლევებმა აჩვენა, რომ ზოგიერთმა კითხვამ შესაძლოა დაამახინჯოს არა მხოლოდ პასუხი, არამედ თვით ადამიანის მეხსიერებაში შენახული ინფორმაცია.

რამდენად შთამაგონებელი შეიძლება იყოს კითხვა და რამდენად შეიძლება მოექცეს ადამიანი მისი გავლენის ქვეშ ძნელი სათქმელია, მაგრამ თუ მოწმე თავისუფალი თხრობის საშუალებით გადმოსცემს ფაქტებს, მიღებული ინფორმაცია უფრო ზუსტი და სწორი იქნება. ბოლო 50 წლის მანძილზე ჩატარებულმა მეცნიერულმა კვლევებმა აჩვენა, რომ დაკითხვის (ანუ კითხვების დასმის) საშუალებით მიღებული ინფორმაცია უფრო სრულია, მაგრამ თავისუფალი თხრობის ფორმით მიღებული ინფორმაცია უფრო ზუსტი და სწორია. ამ დასკვნის გაკეთების საფუძველს კი შემდეგი გარემოება იძლევა: როდესაც ადამიანი იძულებულია დასმულ სპეციფიკურ შეკითხვებს უპასუხოს, მათი სიზუსტე ირღვევა, თანაც ზოგიერთი კითხვა არღვევს მათ სისწორეს.

თუ დამკითხავი თავდაპირველად მოისმენს მოწმისათვის ცნობილ სრულ ინფორმაციას, შემდეგ კი დაუსვამს სპეციფიკურ პასიურ კითხვებს, რომლითაც შეავსებს თავისუფალი თხრობის დროს მიღებულ ცნობებს, ის მიიღებს სრულ და სწორ ჩვენებას. ასეთ დროს მოსმენაც ისეთივე აუცილებელი და საჭირო ხდება, როგორც თავად კითხვების დასმა. ამიტომ უმთავრესია დამკითხავმა წინასწარ გამოავლინოს ის სპეცი-

ფიკური კითხვები, რომლებიც გაართულებენ დასაკითხთან ურთიერთობას და რთული გასაგები გახდება მისთვის. შესაბამისად, ასეთ კითხვებზე სწორი პასუხის გაცემაც უკვე სირთულეს წარმოადგენს.

აღსანიშნავია, რომ ზოგჯერ კითხვები ემყარება ძირითადად დამკითხავის გაცნობიერებულობას მოვლენასთან დაკავშირებით და გარკვეულწილად შთაგონების ელემენტებით ხასიათდება, რადგან ეფუძნება დამკითხავის წარმოდგენას იმაზე, რაც მოხდა. აქედან გამომდინარე უნდა გაკეთდეს დასკვნა:

პირველი – დაკითხვა უნდა აღბეჭდავდეს მოწმის მოსაზრებას და არა დამკითხავისას. თუ ეს ასე არ არის, ის გარკვეულწილად სიბნელებს შეუქმნის დამკითხავს, რადგანაც მოწმის ნამდვილი მოსაზრება ჯვარედინი დაკითხვის დროს გამოჩნდება სასამართლო პროცესზე.

მეორე – ასეთმა მიდგომამ შესაძლოა დაამახინჯოს მიღებული ინფორმაცია იმისდა მიხედვით, თუ რამდენად შთამბგონებელია სპეციფიკური კითხვა.

მესამე – მოწმისაგან ამ გზით მიღებული ინფორმაცია შეზღუდულია.

ამავე დროს კითხვების გრძელმა სერიამ მოწმეს შესაძლოა აფიქრებინოს, რომ მხოლოდ განსაზღვრული ცნობებია საჭირო და არა თავისუფალი ინფორმაცია.

ასევე, თუ დამკითხავი მომზადებულ შეკითხვებზე გააკეთებს კონცენტრირებას, დამოუკიდებელი ინფორმაციიდან რაიმეს გაგება შეუძლებელი გახდება.

აქედან გამომდინარე, იმისდა მიხედვით, თუ რამდენად ნაკლები შთაგონების მქონე კითხვაა დასმული, მოწმე ისე გრძნობს თავს, თითქოს ყველაფერი, რასაც იტყვის, მნიშვნელოვანია. სწორედ ასეთი ინფორმაცია აქცევს დაკითხვას უფრო სრულ და ზუსტ კატეგორიად.

2.4.4. თავისუფალი თხრობისა და მოსმენის

აუცილებლობა

ყოველივე ზემოაღნიშნულიდან გამომდინარე, შეიძლება გადაკეთოთ დასკვნა, რომ დაკითხვის დროს უფრო სრული და ზუსტი ინფორმაციის მიღება მხოლოდ მოსმენის გზითაა შესაძლებელი. გაცნობის, ანუ ფორმალუბის შემდეგ, დამკითხავმა უნდა იკითხოს „რა მოხდა?“. რის შემდეგაც დასაკითხს ხანგრძლივი დროის განმავლობაში უნდა უსმინოს გულისყურით, რაც შესაძლებლობას აძლევს პიროვნებას, გადმოსცეს მთელი ისტორია იმგვარად, როგორც დაინახა, ანდა მოისმინა. თუ დამკითხავი ცოტაოდენი ინტერესით მაინც უსმენს დასაკითხს, ეს უკვე აისახება დაკითხვაზე. მხოლოდ მას შემდეგ, რაც მთელი მოვლენა გადმოცემული იქნება თავისუფალი თხრობის პროცესის საშუალებით, შეჩერებების გარეშე, დასაშვები იქნება სპეციფიკური კითხვების დასმაც. ეს კითხვები უნდა ავსებდნენ თავისუფალი თხრობის შედეგად გადმოცემულ ინფორმაციას და ბოლოს უნდა დაისვას ის კითხვები, რომლებიც დამკითხავს წინასწარ ექნება მომზადებული.

მოსმენისას ერთერთ აუცილებელ პირობას წარმოადგენს დამკითხავის ქცევა. იმისათვის, რომ სრულად მივიღოთ ის ინფორმაცია, რომელსაც იხსენებს დასაკითხი პიროვნება, უნდა ვუსმინოთ აქტიურად და არა პასიურად.

კარგი მოსმენა საკმაოდ რთულია. მსმენელის ქცევა, როგორცაა: სხეულის მოძრაობა, თვალებით კონტაქტი, სახის გამომეტყველება, უნდა აგრძნობინებდეს მოწმეს, რომ დამკითხავი დაინტერესებულია მისი მონათხრობით, ისევე, როგორც მისი პიროვნებით. მოსაუბრისაკენ გადახრა ატარებს დაინტერესებულობის არავებბალურ სიგნალს, იმ დროსაც კი თუ მოსმენილ ინფორმაციას საერთოდ არ მოვყავართ აღტაცებაში. ხმის ტონის, სახის გამომეტყველებისა და სხეულის მოძრაობის საშუალებით, დამკითხავმა შეიძლება გასცეს ემოციები (ურწმუნოების, იმედგაცრუების), რამაც შესაძლოა გაართულოს დასაკითხთან ურთიერთობა და მიუდგომელი გახადოს ის.

2.4.5. დესტრუქციის აცილება

ადამიანების უმრავლესობა წუთში 125 სიტყვას ამბობს. ეს გაცილებით უფრო დაბალი სინქარეა იმასთან შედარებით, ვიდრე ტენის შეუძლია აღიქვას. ცუდი მსმენელები ოცნებობენ და სხვა რამეებზე ფიქრობენ, იმის მაგივრად, რომ დაუფიქრდნენ და გააანალიზონ ნათქვამი. მაშინ, როდესაც მსმენელი ფიქრობს ჩართო თუ არა დამცავი საშუალება ავტომობილზე, მოწმემ ან ეჭვმიტანილმა შესაძლოა რაიმე საინტერესო თქვას. ეს ფრაზა შესაძლოა მხოლოდ ერთხელ ითქვას იმ დროს, როდესაც მსმენელი სულ სხვა რამეზე ფიქრობს, ის შესაძლოა შეიცავდეს მნიშვნელოვან მტკიცებულებას, მაგრამ გამოუკვლეველი დარჩეს იმის გამო, რომ დამკითხავი თვლემს.

მოსმენის დროს კონცენტრაციის ხელშეწყობის მიზნით, მსმენელმა ფიქრისათვის უნდა გამოიყენოს დროის მცირე მონაკვეთი, რათა ფორმულირება გაუკეთოს მოსაუბრის იდეებს, მოსაზრებებს და ლოგიკურად მიუერთოს ინფორმაცია მანამდე თქმულს. მან ასევე თავი უნდა შეიკავოს გადმოცემულის (მტკიცებულებების) აწონ-დაწონისაგან მანამ, სანამ სრული ინფორმაცია არ ექნება მიღებული დასაკითხი პირისაგან. გარკვეული ტენდენცია შეინიშნება იმისა, რომ გაანალიზებულ იქნეს ნათქვამი მანამ, სანამ მიღებული (გაგებულ) იქნება მონათხრობის სრული არსი. გულისთად მოსმენას უნდა მოჰყვეს კითხვები, რომლის საშუალებითაც შესაძლებელი გახდება სიცრუის გამიჯვნა სიმართლისაგან.

მაჯის საათზე ყურება, შესაძლოა, იყოს კარგი სმენის ჩვევების დამრღვევი. „მოდი, საქმეზე გადავიდეთ“, „თქვი ის, რაც მთავარია“, „მითხარი ის, რაც ბოლოს იყო“, ანდა მოუთმენლობის გამოხატვის სხვა ფორმებმა შესაძლოა გამორიცხოს უამრავი მნიშვნელოვანი დეტალი ნებისმიერი დაკითხვიდან. იმის ცოდნა „რაც ბოლოს იყო“ უადგილო იქნება, თუ მას წინ არ უსწრებს ახსნა იმისა, რაც ხდებოდა მანამ.

წინასწარ მომზადებულ შეკითხვებზე, ფიქრმა, შესაძლოა

შეასუსტოს ყურადღების კონცენტრაცია. ამ დროს დამკითხავი ხშირად უფრო იმაზე ფიქრობს, თუ რა უნდა ჰკითხოს ამა თუ იმ კითხვის მერე, და არა იმაზე, რომ მოუსმინოს დასაკითხს და გააანალიზოს მისი ნათქვამი. ზოგიერთი კითხვა, რომელიც უფრო გასაგებს ხდის მოწმის მონათხრობს, შესაძლოა ჩამოყალიბდეს მხოლოდ შესაბამისი მოსმენის შედეგად.

2.4.6. ემოციების, იდეების, ფაქტების გავება

ზოგიერთ დასაკითხს პიროვნებას სურს, რომ დამკითხავებმა გაიგონ მათი ემოციები, იდეები, პოზიცია თუ დამოკიდებულება სხვადასხვა მოვლენასთან დაკავშირებით. შესაბამისად, ისინი ფაქტებს იყენებენ მხოლოდ თავიანთი იდეების მხარდასაჭერად. ერთავთ რა მოწმის ნებას, თავისუფალი თხრობის მეშვეობით ჩამოაყალიბოს აზრი, საშუალება გვეძლევა გავიგოთ მისი მოსაზრება და შეხედულება უფრო სწორად და სრულად. მით უმეტეს, ასეთ დროს ის მოვლენებს ნაკლები დამახინჯებით (შელამაზების გარეშე) გადმოსცემს.

დაკითხვის დროს ერთ-ერთ დიდმნიშვნელოვან მომენტს წარმოადგენს მოწმის ან სხვა სუბიექტის კითხვების მოსმენა. უკმაყოფილო მოწმეებს ხშირად სურთ იცოდნენ თუ სად აღმოაჩინეს, ან სად შეიძლება აღმოაჩინონ გატაცებული საქონელი და სად ან როდის უნდა გამოცხადდნენ ჩვენების მისაცემად. დამკითხავი, რომელსაც არასაკმარისი მოთმინება გააჩნია, ასეთ დროს დაკითხვას არაპროდუქტიულს ხდის, რადგან მოწმეს ფაქტობრივად უფრო აჯიუტებს, უგულებელყოფს რა მის შეკითხვას.

§ 3. დაკითხვის მომზადების ზოგადი საკითხები

სრული და რეალური ჩვენების მიღების ერთ-ერთი აუცილებელი პირობაა დაკითხვის სათანადო მომზადება, რომელიც გულისხმობს ისეთი საკითხების განხილვა-გადაწყვეტას, როგორცაა:

- საქმის მასალების სრულად შესწავლა;

- დაკითხვის საგნის განსაზღვრა ანუ იმ გარემოებების დადგენა, რის გარშემოც საჭიროა ინფორმაციის მიღება;
- მტკიცებულებების შესწავლა და მომზადება მათი ეფექტური გამოყენების მიზნით;
- დასაკითხი პირების დადგენა, მათი შესწავლა და მათზე მონაცემების მოპოვება;
- იმ პირთა განსაზღვრა, რომლებმაც საჭიროებისამებრ პროცესუალურად უნდა მიიღონ მონაწილეობა დაკითხვაში;
- დასაკითხი პირის გამოძახება და დაკითხვის გეგმის შედგენა;
- დაკითხვის ნორმალური პირობების შექმნა;
- საჭირო ტექნიკური საშუალებების მომზადება;

ამ საკითხების გადაწყვეტის გარეშე ვერ მივიღებთ იმ საჭირო ეფექტს, რაც დაგვეხმარება რეალური ჩვენების მიღებაში.

საქმის მასალების სრულად შესწავლა - პირველ რიგში აუცილებელ პირობას წარმოადგენს სისხლის სამართლის საქმის ფუნდამენტალური და ოპერატიულ-სამძებრო მონაცემების გულდასმით შესწავლა, რაც მოგვცემს იმ თემების განსაზღვრის საშუალებას, თუ რა გარემოებებზე გვეჭირდება მივიღოთ ინფორმაცია დასაკითხისაგან და სისხლის სამართლის საქმის რომელ გვერდზეა მოცემული ეს გარემოებები, რა საბუთები და მტკიცებულებები გვაქვს ამ გარემოებების შესახებ.

დაკითხვის საგნის განსაზღვრა ანუ იმ გარემოებების დადგენა, რის გარშემოც საჭიროა ინფორმაციის მიღება - დასაკითხი საგნის განსაზღვრა გულისხმობს წინასწარ მის გარშემო მონაცემების დადგენას. დაკითხვის საგნის გარშემო ინფორმაცია შეიძლება ატარებდეს სპეციალურ ხასიათს და მოითხოვდეს სპეციალურ ცოდნას, სპეციალური ლიტერატურის შესწავლას, ტექნოლოგიური პროცესების გაცნობას და ასე შემდეგ. ამ შემთხვევაში გამოძიებელს სრული უფლება აქვს კონსულტაციები მიიღოს შესაბამისი სპეციალისტებისგან. დასაკითხი საგნის გარშემო ინფორმაცია

შეიძლება მიღებული იქნას ოპერატიული სამმებრო საქმიანობის შედეგად, ამ შემთხვევაში აუცილებელია სპეციალური წესების დაცვით განისაზღვროს, თუ რომელი ინფორმაცია შეიცავს მტკიცებულებას და რომელი არის დაკითხვისას ორიენტაციის განმსაზღვრელი.

მტკიცებულებების შესწავლა და მომზადება მათი ეფექტური გამოყენების მიზნით - საქმის მასალების გაცნობის შემდეგ გამომძიებელმა უნდა განსაზღვროს ის მტკიცებულებები (ნივთმტკიცებები, დოკუმენტები), რაც საჭიროების შემთხვევაში უნდა წარედგინოს დასაკითხ პირს მისგან ობიექტური ჩვენების მიღების ან გადავიწყებული ფაქტებისა და გარემოებებთან აღდგენის მიზნით. გარდა განსაზღვრისა, აუცილებელია ამ დოკუმენტებისა და ნივთმტკიცებების შესწავლა.

დასაკითხი პირების დადგენა, მათი შესწავლა და მათზე მონაცემების მოპოვება - სანამ დასაკითხი პირი გმოცხადდება გამომძიებელთან, პიროვნების შესწავლისა და საქმის მასალების გაცნობის შედეგად, გამომძიებელმა უნდა შეისწავლოს დასაკითხი პირი ანუ რესპონდენტი. დაკითხვის ეფექტურად წარმართვისათვის რესპონდენტი უნდა აღიქვას, როგორც ინდივიდი. თითოეულ დაკითხვას ახლებურად უნდა მიუდგეს. იმოქმედოს მიუკერძოებლად და ყურადღებით ნებისმიერ კონკრეტულ შემთხვევაში. ამისათვის უნდა ჰქონდეს ამომწურავი და გამოსადეგი ინფორმაცია.

აუცილებელია შემდეგ ფაქტორთა გათვალისწინებაც:

ასაკი, სქესი და ოჯახური მდგომარეობა - ეს არის დამხმარე ინფორმაცია დამკითხავსა და რესპონდენტს შორის ურთიერთობის დასამყარებლად. ასაკის ცოდნა დამკითხავს დაკითხვის შესაფერის დროის დანიშვნაში ეხმარება. გარკვეული ტიპის დანაშაულის გახსნისას მნიშვნელოვანია თანამოსაუბრის სქესის ცოდნა, რადგან კონკრეტულ შემთხვევებში დამკითხავი შესაძლებელია გასაუბრებისათვის შესაფერისი ადამიანი არ აღმოჩნდეს.

ინფორმაცია რესპონდენტის შესახებ - რესპონდენტის წარმომავლობა, თუ რა კულტურულ გარემოშია აღზრდილი, მიმართვის ფორმას განაპირობებს. უნდა გადაწყდეს, თუ რამდენად ფორმალური შეიძლება იყოს მიდგომა.

განათლება - რესპონდენტის განათლებისა და მიღწევების შესახებ ინფორმაცია შესაძლებელია მათი დაუცველობის ხარისხის დადგენაში დაგვეხმაროს. ინტელექტის დაბალი მაჩვენებლის რესპონდენტმა შეიძლება კითხვების მნიშვნელობა ვერ გაიგოს და ვერც საკუთარ პასუხთა აზრს ჩახედოს.

ფიზიკური და გონებრივი ჯანმრთელობა - ზოგიერთი რესპონდენტი დაუცველი შეიძლება იყოს ფიზიკური ან მენტალური ავადმყოფობის გამო. მზადების პროცესში აუცილებლად გასათვალისწინებელია ავადმყოფობის ნიშნები და სიმპტომები. ინფორმაციის მოპოვება შესაძლებელია ბინის მისამართზე, რესპონდენტის საქციელიდან, ბიოგრაფიიდან გამომდინარე და ნაცნობებისაგან.

ადრე ჩადენილ დანაშაულთა ნუსხა და ადგილობრივი ოპერატიული სამსახურის მასალები - აღნიშნული ინფორმაცია დამკითხავს ეხმარება დანაშაულის ტიპისა და დამნაშავის მიერ გამოყენებული დანაშაულის ჩადენის მეთოდის დადგენაში. ნუსხა გამოადგება მაშინაც, როცა დაკითხვის საფუძველზე მიღებული მასალის ჭეშმარიტების გადამოწმებას შეეცდება. იმის ცოდნა, თუ ვინ მიაწოდა და რა სახის ინფორმაციაა დანაშაულის შესახებ, დამკითხავს დაეხმარება გაარკვიოს, რესპონდენტი რეალურად ეხმარება, თუ არაკეთილგანწყობილია მის მიმართ. სამართალდამცავებთან ურთიერთობის ისტორია შესაძლებლობას მისცემს გათვალისწინოს, თუ რამდენად თანამშრომლებს რესპონდენტი გამოძიებასთან.

უახლესი წარსული - დამკითხავმა უნდა გაითვალისწინოს რესპონდენტის არა მხოლოდ პიროვნული მახასიათებლები, არამედ ის გამოცდილება, რომელიც უახლოეს წარსულში შეიძინა. ეს გაგვენას იქონიებს დაკითხვის დროს, რადგან რესპონდენტს შესაძლოა დასჭირდეს განსაკუთრებული მოპყ-

რობა ან სოციალური თანადგომა.

იმ პირთა განსაზღვრა, რომლებმაც საჭიროებისამებრ პროცესულურად უნდა მიიღონ მონაწილეობა დაკითხვაში - დაკითხვამდე საჭიროება მოითხოვს იმ პირთა განსაზღვრას, რომლებმაც უნდა მიიღონ მონაწილეობა დაკითხვის წარმოებაში, დაკითხვას ხელმძღვანელობს და წარმართავს გამომძიებელი (სასამართლო) და სწორედ მან უნდა გადაწყვიტოს საკითხი კონკრეტული ვითარებიდან გამომდინარე, თუ ვინ და ვის როლში უნდა დაესწროს საგამომძიებო მოქმედებას.

პროკურორი უფლებამოსილია ყველა შემთხვევაში დაესწროს დაკითხვის ჩატარებას, როგორც თავისი ინიციატივით, ასევე გამომძიებლის თხოვნით ან დასაკითხი პირის შუამდგომლობის საფუძველზე. ზოგიერთ შემთხვევაში პროკურორის დასწრება კანონით არის სავალდებულო.

დამცველის მოწვევის შესახებ საკითხი უნდა გადაწყდეს დაკითხვის დაწყებამდე იმ შემთხვევაში, როცა მისი მონაწილეობა დაკითხვის დროს კანონითაა სავალდებულო. სხვა შემთხვევაში ამ საკითხის გადაწყვეტა შედის, როგორც გამომძიებლის, ისე დასაკითხი მოწმის, ეჭვმიტანილისა და ბრალდებულის კომპეტენციაში.

არასრულწლოვანი პირის დაკითხვის დროს, კანონის შესაბამისად, მოწვეული უნდა იყოს სპეციალისტი. ამ მიზნით გამომძიებელმა უნდა შეარჩიოს ისეთი სპეციალისტი, რომელმაც კარგად იცის არასრულწლოვანის ფსიქოლოგია, იცნობს დასაკითხ პირს, სარგებლობს მის წინაშე გარკვეული ავტორიტეტით. ასეთი სპეციალისტების სახით, როგორც წესი, შერჩეული უნდა იყოს პედაგოგი. ამ დროს ასევე წყდება საკითხი დამცველის, კანონიერი წარმომადგენლის დასწრების შესახებ (მშობელი, მეურვე, მზრუნველი).

თუ საქმის მასალების შესწავლის საფუძველზე გამომძიებელი მივა დასკვნამდე, რომ დასაკითხი პირი ცუდად ან ვერ ფლობს სამართალწარმოების ენას, უნდა გადაწყდეს საკითხი და მიღებული იყოს ზომები თარჯიმნის მოწვევის შესახებ.

ერუ-მუნჯის დაკითხვისათვის საჭიროა მოწვეული იყოს თარჯიმნის როლში ისეთი პირი, რომელიც კარგად ფლობს ამ პირთა სალაპარაკო ენას.

ზოგ შემთხვევაში მოწვეულ უნდა იყოს სპეციალისტის სახით ოპერატორი, რომელმაც უნდა გამოიყენოს ტექნიკური საშუალებები (ფოტო, ვიდეო გადაღებისას). თუ დასაკითხი პირი ავადაა ან იმყოფება საავადმყოფოში, მისი დაკითხვისას საჭიროა მკურნალი ექიმის ნებართვა და დაკითხვას უნდა დაესწროს ექიმი-სპეციალისტი.

დაკითხვის გეგმის შედგენა და დასაკითხი პირის გამოძახება

- დაკითხვის მომზადება და მიზანსწრაფული ჩატარება შეუძლებელია ისე, თუ გამოძიებელი არ შეადგენს დაკითხვის გეგმას. გეგმის შედგენა წარმოადგენს დაკითხვის მომზადების ერთ-ერთ მნიშვნელოვან საკითხს. დიდ და რთულ საქმეებზე დაკითხვის გეგმა უნდა შედგეს წერილობით, მარტივ საქმეებზე იგი შეიძლება ატარებდეს ზეპირ ხასიათს. დაკითხვის გეგმის შედგენა არ უნდა იყოს განხილული, როგორც დოკმა. იგი შეიძლება დაზუსტდეს და შეიცვალოს დაკითხვის პროცესში, კონკრეტული ვითარებიდან გამომდინარე.

დაკითხვის გეგმაში უნდა იყოს შეტანილი შემდეგი ძირითადი საკითხები: თუ ვინ უნდა დაიკითხოს და ვის როლში; როდის და სად ჩატარდეს დაკითხვა; რა ფაქტები და გარემოებები უნდა იყოს დადგენილი დაკითხვის შემდეგ; რა სახის მასალები მოიპოვება საქმეში დაკითხვის საგნის შესახებ (უნდა მიეთითოს საქმის ფურცლის ნომერი); რა საკითხები უნდა იყოს გარკვეული დაკითხვის დროს; რა შეკითხვები და რა თანმიმდევრობით უნდა დაესვას დასაკითხ პირს; რა სახის ნივთმტკიცებები და მტკიცებულებანი უნდა წარედგინოს დასაკითხ პირს იმ შემთხვევაში, თუ მას გადაავიწყდა ცალკეული ფაქტები და გარემოებები ან იძლევა შეგნებულად ცრუ ჩვენებას; რა სახის ტაქტიკური ხერხები უნდა იყოს გამოყენებული დაკითხვის დროს (ეს საკითხი განისაზღვრება საქმის მასალებიდან გამომდინარე და დასაკითხი პიროვნების

გათვალისწინებით).

დაკითხვისათვის მზადება გულისხმობს დასაკითხი პირის გამოძახებას. კანონის საფუძველზე (სსს კოდექსის 295 – ე მუხლი გამოძახება დაკითხვაზე). მოწმეს, დაზარალებულს, აგრეთვე თავისუფლებაში მყოფ ექვმიტანილს ან ბრალდებულს დასაკითხად იძახებენ უწყებით. საკითხს, თუ რომელი ხერხი ჯობია გამოძახებისათვის, წვევებს გამოძიებელი, ირჩევს იმას, რომელიც მოცემულ სიტუაციაში ოპტიმალურად შეუწყობს ხელს დასაკითხთან ფსიქოლოგიური კონტაქტის დამყარებაში, გამოძახების ფაქტის უცხო პირებისაგან საიდუმლოდ დარჩენაც ერთ-ერთი პირობაა კონტაქტის დამყარებისათვის.

უწყება იგზავნება ფოსტით ან შიკრიკის ხელით. გამოძახება შეიძლება აგრეთვე ტელეფონოგრამით, დეპეშით, რადიოგრამით, ფაქსით ან კავშირგაბმულობის სხვა ტექნიკური საშუალებით. გამოძახების შესახებ უწყებასა თუ სხვა შეტყობინებაში აღნიშნული უნდა იყოს, ვინ და რისთვის, ვისთან და რა მისამართზე არის პირი გამოძახებული, გამოცხადების დღე და საათი, აგრეთვე არასაპატიო მიზეზით გამოუცხადებლობის შედეგები.

უწყების (შეტყობინების) ხელზე მიღება გამოძახებულმა ხელის მოწერით უნდა დაადასტუროს. თუ გამოძახებული ადგილზე არ იმყოფება, უწყება (შეტყობინება) მისთვის გადასაცემად ხელმოწერით უნდა ჩაჰბარდეს მისი ოჯახის სრულწლოვან წევრს, ადგილობრივი მმართველობის ან თვითმმართველობის ორგანოს წარმომადგენელს.

პირებს, რომლებიც საგამოძიებო ან დროებითი ყოფნის იზოლაცორში, მიმღებ გამანაწილებელში, სასჯელაღსრულებით დაწესებულებაში ან აღმზრდელობით კოლონიაში იმყოფებიან, იძახებენ ამ დაწესებულებათა ადმინისტრაციის მეშვეობით.

იმ შემთხვევაში, თუ დასაკითხი პირი არასაპატიო მიზეზით არ ცხადდება, გამოძიებელი ღებულობს ზომებს მისი იძულებ

ბითი წესით მოყვანის შესახებ.

დაკითხვის თანმიმდევრობის, ადგილისა და დროის შერჩევა. ნორმალური პირობების შექმნა - საქმის მასალებიდან გამომდინარე ჯერ უნდა შეირჩეს დასაკითხ პირთა თანმიმდევრობა, რათა არ დაიკარგოს ჩვენებებში მიზანმიმართულება. ეს ნიშნავს, რომ ერთი მხრივ აუცილებლად გაჩნდება რაღაც პრობლემები და მეორეს მხრივ, გვექნება არასაჭირო ინფორმაცია. საერთო წესების მიხედვით პირველ რიგში უნდა დაიკითხონ ის პირები, რომელთაც გააჩნიათ უფრო მეტი საჭირო ინფორმაცია მომხდარზე ანდა დროის გასვლის გამო შესაძლებელია მათ მიერ დავიწყებულ იქნას გარკვეული ფაქტები (ასაკის, ავადმყოფობის გამო). მაგრამ უპირველესად მაინც იკითხებიან პირები, რომლებიც რაიმე დამოკიდებულებაში არიან ეჭვმიტანილთან, ბრალდებულთან, იმის გამო, რომ მათზე ვერ მოასწრონ ზემოქმედება ამ უკანასკნელებმა და მათმა ახლობლებმა. არ არის საჩქარო იმათი დაკითხვა, რომლებსაც შეუძლიათ გაახმაურონ ის ფაქტები, თუ ვისზე და რა გარემოებებზე ამახვილებს გამომძიებელი ყურადღებას.

რამდენიმე ბრალდებულის შემთხვევაში პირველები იკითხებიან ისინი, რომლებიც მოიაზრებიან, რომ მოგვცემენ სრულ და მართალ ინფორმაციას (პირები, რომლებიც პირველად იღებენ დანაშაულის ჩადენაში მონაწილეობას, დანაშაულში მეორეხარისხოვანი მოქმედი პირები, ანდა პირები რომელზედაც გამომძიებელს აქვს უფრო მეტი დამაჯერებელი მამხილებელი მტკიცებულებები).

ამასთანავე უნდა განისაზღვროს დაკითხვის დრო, რომლის შერჩევა დამოკიდებულია მთელ რიგ კრიმინალისტურ სიტუაციებთან. დაკითხვა უნდა ჩატარდეს დღის საათებში, გარდა იშვიათი გამონაკლისისა, როდესაც ამ საგამომძიებლო მოქმედების გადადებას შეუძლია ზიანი მოუტანოს ჭეშმარიტების დადგენას. დაკითხვის დროის განსაზღვრისას აუცილებლად გასათვალისწინებელია პროცესუალური მოთხოვნები. დაკითხვის დროის განსაზღვრასთან ერთად უნდა განისაზღვროს, თუ რა დროს მოანდომებ დაკითხვას და მონაცემთა ფიქსაციას,

რათა დასაკითხები არ კარგავდნენ დროს ლოდინში სანამ ერთნი დაკითხებიან, ან რათა თავიდან ავიცილოთ დასაკითხების ერთმანეთთან შეხვედრა, მათ შორის არასასიამოვნო კონტაქტის გამო.

დაკითხვის მომზადება გულისხმობს აგრეთვე ნორმალური პირობების შექმნას ანუ ოთახი, ტერიტორია სადაც უნდა ჩატარდეს დაკითხვა, უნდა იყოს ისე მოწყობილი, რომ დაკითხვის პროცესის მონაწილეების ყურადღებას არ ზღუდავდეს რაიმე ფაქტორები (ტელევიზორი, ტელეფონი, ხმაური, არასასიამოვნო გარემო ოთახში და სხვა). მაგრამ დაკითხვა, დამკითხავის ტაქტიკური მოსაზრებისა და საქმის მასალებიდან გამომდინარე, შესაძლებელია ჩატარდეს არა მარტო გამოძიების ადგილზე ან იზოლატორში არამედ ადგილზე, სადაც დასაკითხი პირი იმყოფება (საცხოვრებელი ადგილი, სამსახური, საავადმყოფო).

ტექნიკური მომზადება - ამ საკითხში შედის საჭირო ოქმის ბლანკების, საწერი ქაღალდის, საწერი საშუალებებისა და საჭიროების შემთხვევაში ტექნიკური საშუალებების მომზადება, როგორცაა ხმის ჩამწერი და ვიდეო მოწყობილობები.

ყველა აღნიშნული საკითხის განხილვა-გადაწყვეტის შემდეგ დაკითხვის მომზადება ითვლება დამთავრებულად და გამომძიებელი ემზადება დაკითხვის უშუალო წარმოებისათვის.

თავი II.
მოწმისა და დაზარალებულის დაკითხვის
მეთოდები და თავისებურებანი

შესავალი

გამოძიების პრაქტიკა გვიჩვენებს, რომ მოწმეთა ჩვენებები ყოველთვის არ შეიძლება იყოს სანდო და არასაკამათო მტკიცებულება. ერთ-ერთ ძირითად პრობლემას, ცრუმოწმობასთან ერთად, წარმოადგენს მისი მცდარობა. გამოკითხული გამოძიებლების 80% აღნიშნავენ, რომ პერიოდულად მოწმისა და დაზარალებულების ჩვენებებში აწყდებიან შეცდომებს, თუ არ ჩათვლიან ცრუ მოწმობას. 13% აღნიშნავს ასეთ სიტუაციას, როგორც მუდმივ მოვლენას, 4% იშვიათად ხდება ცდომილებებს ჩვენებებში, მხოლოდ 3% აცხადებს, რომ ისინი არ შეხვედრიან შეცდომებს მოწმისა და დაზარალებულის ჩვენებებში. რესპოდენტების ბოლო კატეგორიას წარმოადგენენ 2-დან 5 წლამდე, უმეტესად 3 წლის, სტაჟის მქონე გამოძიებლები.

მცდარი ჩვენებები, კანონის დარღვევის მიუხედავად, არ მიეთითება ოქმებში, მაგრამ თუ მიეთითება, რჩებიან უყურადღებოდ, ანალიზის გარეშე და არ აისახებიან დასკვნებში. ყველაზე ცუდ შემთხვევებში, დღევანდელი კანონმდებლობის მოქმედებისას, ეს ცდომილებები შეიძლება ჩაითვალოს ცრუ ჩვენებად და მოწმეც და დაზარალებულიც მიეცეს სისხლის სამართლის პასუხისგებაში. (სისხლის სამართლის საპროცესო კოდექსი - მუხლი 70, პუნქტი 3. დაზარალებულს ცრუ ჩვენების მიცემისათვის ეკისრება პასუხისმგებლობა საქართველოს სისხლის სამართლის კოდექსის 370-ე მუხლის შესაბამისად). სისხლის სამართლებრივი დევნა ამ საფუძველით შეიძლება დაიწყოს მხოლოდ განაჩენის ან სხვა შემაჯამებელი სასამართლო გადაწყვეტილების კანონიერ ძალაში შესვლის შემდეგ. (საქართველოს სისხლის სამართლის კოდექსი, მუხლი 370 - ცრუ ჩვენება, ყალბი დასკვნა ან არასწორი თარგმანი; 1. მოწმის ან დაზარალებულის მიერ ცრუ ჩვენების მიცემა ან ექსპერტის მიერ ყალბი დასკვნის ან ჩვე-

ნების მიცემა ანდა თარჯიმნის მიერ განზრახ არასწორად თარგმნა გამოძიების დროს ან სასამართლოში).

პრაქტიკული გამოცდილებიდან გამომდინარე საგამოძიებო დანაყოფებში, მოწმეებისა და დაზარალებულების დაკითხვის ტაქტიკა, გარკვეული კრიტერიუმების გათვალისწინებით, წარმოადგენს უფრო დიდ სირთულეს, ვიდრე ეჭვმიტანილებისა და ბრალდებულების დაკითხვა. კონფლიქტურ სიტუაციაში, ეჭვმიტანილისა და ბრალდებულის დაკითხვისას, დამკითხავსა და ეჭვმიტანილს ან ბრალდებულს შორის წარმოიქმნება ღია ჭიდილი, თავიანთი ინტერესების დასაცავად (გამონაკლისს წარმოადგენს არაკონფლიქტური სიტუაციები, რომლებიც იშვიათია პრაქტიკაში). ამ პირობებში გამომძიებლის ამოცანაა გადახაროს ეჭვმიტანილი ან ბრალდებულის მართებული ჩვენების მიცემისაკენ, აღიარებისაკენ. ამავე დროს კი დასაკითხი ცდილობს გაუძლოს შეტევას, არ მოხვდეს გამომძიებლის მიერ დაგებული კითხვების მახეში. ასეთ დაპირისპირებას შეიძლება ვუწოდოთ ინტერესების გააზრებელი, მდგრადი შეჯახება, რომლის დროსაც თითოეული მხარე აანალიზებს მიზნის მიღწევისათვის თავის ძალებს.

სულ სხვა სიტუაცია წარმოგვიდგება მოწმის ანდა პატიოსანი დაზარალებულის დაკითხვის დროს, რომლებიც განწყობილი არიან სრულიად ჭეშმარიტი ჩვენების მოსაცემად. ასეთ დროს ყოველთვის არსებობს უარყოფითი საგამოძიებო სიტუაციის შექმნის შესაძლებლობა, დაკავშირებული აღქმული ინფორმაციის დამახინჯებასთან, რომლის გადაწყვეტაც შეუძლებელია მოწმის ჩვენების ფსიქოლოგიის ცოდნის გარეშე. ასეთ სიტუაციაში გამომძიებელი უმოქმედოდ რჩება მოწმისა და დაზარალებულის გაუაზრებელი პროცესების პირისპირ, რადგანაც ისინი ვერ ახერხებენ იმ გარემოებების გახსენებას, რომლის თვითმხილველებიც იყვნენ ან ამახინჯებენ ფაქტებს.

მოწმისა და დაზარალებულის ჩვენება შეიძლება გავაერთიანოთ ერთი ნიშნის ქვეშ, თუ ავიღებთ ჩადენილი დანაშაულის გარემოებებზე დამოწმების მსგავსებას. ანუ მოწმისა და დაზარალებულის ჩვენებას აქვს მსგავსი მტკიცებულებითი

მნიშვნელობა. ამავე დროს ამ ჩვენებებს აქვს სხვადასხვა პროცესუალური ბუნება, შინაარსი და ფორმირების განსხვავებული პირობები.

დაზარალებულის ჩვენება წარმოადგენს არა მარტო მტკიცებულების წყაროს, არამედ სისხლის სამართლის პროცესში დაზარალებულის ინტერესების დაცვის საშუალებაცაა. ამავე დროს მოწმეს არ გააჩნია დამოუკიდებელი სრულყოფილი სტატუსი, შესაბამისად არა აქვს განსაზღვრული უფლებების ფართო წრე, შემოფარგლულია მხოლოდ ჭეშმარიტი ჩვენების მიცემის მოვალეობით. საქართველოს მოქმედი სისხლის სამართლის საპროცესო კოდექსის 93-ე მუხლის თანახმად მოწმედ შეიძლება გამოძახებულ იქნეს ნებისმიერი პირი, რომელმაც შეიძლება იცოდეს სისხლის სამართლის საქმის გარემოებათა დასადგენად საჭირო მონაცემები. ხოლო საქართველოს სისხლის სამართლის საპროცესო კოდექსის პროექტის 54-ე მუხლის თანახმად მოწმეა ნებისმიერი ფიზიკური პირი, რომელმაც შეიძლება იცოდეს სისხლის სამართლის საქმის გარემოებათა დასადგენად საჭირო მონაცემი. პირი მოწმის სტატუსსა და უფლება-მოვალეობებს იძენს სასამართლოში ცრუ ჩვენების მიცემის შესახებ სისხლის სამართლებრივი პასუხისმგებლობის თაობაზე გაფრთხილებისა და ფიცის დადების შემდეგ. საქართველოს სისხლის სამართლის საპროცესო კოდექსის პროექტის 56-ე მუხლის „ვ“ პუნქტის თანახმად უფლება აქვს, მოითხოვოს დაცვის სპეციალური ღონისძიებების გამოყენება.

დაზარალებულის მოვალეობაა გამოძახებისთანავე გამოცხადდეს დაკითხვაზე და მისცეს სრული და მართებული ჩვენება, მაგრამ რეალურად დაზარალებული ჩვენების მიცემით რეალიზებას უკეთებს თავის უფლებას, როცა მოწმე მხოლოდ წარმოადგენს მარტო მტკიცებულების წყაროს, მისი ინტერესებიდან დამოუკიდებლად.

დაზარალებულის პროცესუალური სტატუსი რეგლამენტირებულია საქართველოს მოქმედი სისხლის სამართლის საპროცესო კოდექსის 68 მუხლით, და განისაზღვრება,

როგორც პირი, რომელსაც დანაშაულის შედეგად მიაღვა მორალური, ფიზიკური ან ქონებრივი ზარალი. მოწმეს არ გააჩნია პროცესუალური სტატუსი, მოქმედი საპროცესო კოდექსის მიხედვით, შემოიფარგლება მხოლოდ უფლებამოსილებებით (სისხლის სამართლის საპროცესო კოდექსის მუხლი 94.) გარკვეული მცირე სტატუსი აქვს ახალი სისხლის სამართლის საპროცესო კოდექსის მიხედვით (მუხლი 54), მაგრამ აქაც იგი განიხილება მტკიცებულების წყაროდ, რომელმაც უნდა მისცეს ჩვენება საქმის გარშემო ყველა გარემოებაზე, რაც საჭიროებს დადგენას.

ზოგ შემთხვევაში დაზარალებულს შეუძლია ჩვენების მიცემა, როგორც იმ გარემოებებზე, რომელიც წინ უსწრებდა დანაშაულს, ასევე შემდგომში გამოწვეულ დანაშაულებრივ შედეგებზე. მისი მომხდართ გათვითცნობიერებულობა საგრძნობლად ფართოა მოწმესთან შედარებით, რადგან მომხდარი დანაშაულის გარშემო შეიცავს ინფორმაციას (ცნობებს) არა მარტო დამდგარი მატერიალური შედეგების შესახებ, არამედ ინფორმაციას (ცნობებს) იმ გარემოებებისა და მოქმედებების გარშემო, რის გამოც დადგა ეს შედეგი. ძირითად კრიტერიუმზე დაყრდნობით, ანუ მიღებული გარკვეული ზიანისა და ამის შედეგად წარმოქმნილი გარკვეული უფლებების გამო მას უნდა ვუწოდოთ დაზარალებული.

დაზარალებულისაგან განსხვავებით მოწმის ჩვენება შემოიფარგლება ჩადენილი დანაშაულის მთლიანი სურათის გარკვეული ფრაგმენტების აღქმით. ეს გარემოება აისახება მისი ჩვენების ხარისხზე.

არსებობს გარკვეული განსხვავებები დაზარალებულის და მოწმის აღქმას, დამახსოვრებასა და გადმოცემას შორის. თუ შევადარებთ ორ პიროვნებას, რომელთაგან ერთი დაზარალებულია და მეორე მოწმე, არ არის გამორიცხული ერთი და იგივე სისხლის სამართლის საქმეზე მოგვცენ სხვადასხვა ჩვენებები. ეს განსხვავება გამოიხატება მათი დამოკიდებულებით დანაშაულთან, ემოციური შეფერვით, ყურადღების მიმართულებით და სხვა პოზიციებით. ამიტომ არ შეიძლება

შეგადართო ეს ჩვენებები მისი სრული ჭეშმარიტებით. მოწმის ჩვენება ხშირად განსხვავდება დაზარალებულის ჩვენებიდან, ამ უკანასკნელის აღქმაზე მოქმედი ემოციის გამო, მაგრამ ეს განსხვავება ჩვენებებში კიდევ არ გვაძლევს საფუძველს ვივარაუდოთ, რომ ერთ-ერთი მათგანი არ არის გულახდილი.

ხშირია შეცდომების ალბათობა მაშინაც, როდესაც დაკითხვა წარმოებს თარჯიმნის მონაწილეობით. მისაღებად შეიძლება ჩაითვალოს ცნობილი ფსიქოლოგის ს. ლ. რუბინშტეინის ფრაზები, სადაც იგი მიუთითებს: იმისათვის, რომ სუბიექტის აზრმა, როგორც ცხოვრებისეულმა ფაქტმა, სწორად პოვოს თავისი გამოსახულება, აუცილებელია იგი აღქმულ იქნას არა მხოლოდ როგორც მეტყველების ფორმალური ტექსტი, არამედ უნდა მოხდეს ე.წ. ქვეტექსტის ზუსტი გაშიფვრა, რათა გაირკვეს არა მხოლოდ ის, ფორმალურად რაც ითქვა, არამედ რისი თქმაც სუბიექტს სურდა და რაც ჰქონდა მხედველობაში. ე.ი. განისაზღვროს მოტივი და მიზანი. [35. გვ.60].

§ 1. მოწმის დაკითხვის პროცესუალური და ტაქტიკური თავისებურებანი

1.1. მოწმე როგორც დაკითხვის სუბიექტი

მოწმის ჩვენების შინაარსი განპირობებულია (დამოკიდებულია) გამოსაკვლევი მოვლენის ხასიათით, მისი დროის და სივრცული მახასიათებლებით, განუმეორებელი ინდივიდუალურობით, მაგრამ რაღაც შემთხვევითი თუ კანონზომიერი პროცესების შედეგად ეს მოვლენა გახდა მოწმის ცხოვრების ფაქტი, რომლითაც გადაიკვეთა მისი პირადი გარემოებები, ცხოვრებისეული ცალკეული მომენტები. ზუსტად მოწმის ამ ცხოვრებისეულ გარემოებებში იმყოფება დაკითხვაზე გამოსაძიებელი შემთხვევის გახსენების, აღდგენის საყრდენი წერტილი. ამიტომ მოწმის საკუთარი ცხოვრებისეული გარემოებებისა და შემთხვევის გახსენების ერთმანეთთან თანაფარდობა იქნეს დიდ მნიშვნელობას გამოსაძიებელი საქმისათვის. ამ თანაფარდობაზე აკეთებს ორიენტაციას მოწმე ჩვენების მიცემისას, ეს თანაფარდობა გამოიყენება დაკითხვისას საყრდენ

და მაკონტროლებელ პუნქტად. იმის განხილვისას, თუ რა აზრი ჰქონდა მომხდარ ფაქტს მოწმისათვის, მომხდარი ფაქტის მისი ცხოვრებისეულ კონტექსტში განხილვისას, დამკითხველებს შესაძლებლობა ეძლევათ გადალახონ მცდარი წარმოდგენები, გამორიცხონ მცდარი წარმოდგენები და უფრო ზუსტად გაერკვნენ საქმის არსებით გარემოებებში.

მოწმის პოზიციებიდან გამომდინარე, თავიანთ მოვალეობასთან დამოკიდებულებით, იურიდიული თეორია და პრაქტიკა განასხვავებს საქმეზე დაინტერესებულ და დაუინტერესებულ, კეთილსინდისიერ და არაკეთილსინდისიერ მოწმეებად, ხოლო მათ მიერ მოცემული ჩვენება კვალიფიცირდება, როგორც მართებული და მცდარი.

მაგრამ უნდა გავითვალისწინოთ ზოგჯერ ისეთი ურთიერთ გამომრიცხავი შეხედულებები, როცა საქმეზე დაინტერესებულ მოწმეებს წინასწარ უკვე თვლიან არაკეთილსინდისიერებად ან - პირიქით, მათ ჩვენებას კი - ტყუილად ან მართებულად. როგორც ზემოთ ვახსენეთ, ცნობილია, რომ დაზარალებულები ეკუთვნიან ადამიანთა იმ კატეგორიას, რომლებიც დაინტერესებულები არიან საქმის შედეგებით, თუ დანაშაულის შედეგად მათ მიადგათ მატერიალური და მორალური ზიანი. ამავე დროს, იშვიათად ცნობილია ისეთი ფაქტებიც, როდესაც დაზარალებულები არაკეთილსინდისიერად უდგებიან თავიანთ მოვალეობებს და იძლევიან მცდარ ჩვენებებს. ხდება ისეც, რომ მოწმეებიც, რომელთა ინტერესებსაც არ შეხებიან, რომლებიც თითქოს არ არიან დაინტერესებული საქმის გარშემო მცდარი ჩვენების მოცემით, რაღაც გარემოებების გამო მაინც მაღავენ მომხდარზე საჭირო ფაქტებს, ამახინჯებენ საქმის რეალობას.

გამოძიების მსვლელობისას მოწმეების დაყოფა საქმეზე დაინტერესებულ და დაუინტერესებულ, მით უმეტეს კეთილსინდისიერ და არაკეთილსინდისიერ მოწმეებად, უნდა ატარებდეს წინასწარ საორიენტაციო ხასიათს, რადგან საქმის მსვლელობისას ასეთი წარმოდგენების შექმნა იწვევს მოწმეებისა და მათი ჩვენებების მიმართ არაობიექტურ, ტენდენციურ

მიდგომას, რაც უარყოფითად იმოქმედებს გამოძიების მსვლელობაზე. ამის გარკვევა უფრო ხდება საქმის დასრულებისას, რადგან გამოძიებლისთვის უფრო მთავარი უნდა იყოს რეალობის დადგენა და არა სასურველი თუ არასასურველი ჩვენებების მიღება, ამაში გამოიხატება მისი პროფესიონალიზმი. ამასთან ერთად მოწმეების წინასწარი საორიენტაციო შეფასება საჭიროა ყურადღების გამახვილებისათვის და სათანადო ორიენტაციისათვის, რათა შერჩეულ იქნას მოქნილი დაკითხვის ტაქტიკა.

კრიმინალისტიკაში და სასამართლო ფსიქოლოგიაში საორიენტაციო ხასიათის ნიშნების მიხედვით დამკითხავის და დასაკითხის ურთიერთობის პროცესში, განასხვავებენ ორი ტიპის ტაქტიკურ სიტუაციას: კონფლიქტურს და არაკონფლიქტურს.

არაკონფლიქტური სიტუაცია ხასიათდება გამოძიების გარკვეულ ეტაპზე ინტერესების დამთხვევით და არ მოდის წინააღმდეგობაში იმ მიზნებთან, რომლისკენაც არის მიმართული ამა თუ იმ მხარის ძალისხმევა. სხვადასხვა სირთულის და ხანგრძლივობის კონფლიქტური დამოკიდებულება ხასიათდება ურთიერთსაწინააღმდეგო ქმედების და დაპირისპირების ელემენტებით. ობიექტურად ათვისებულებიერებენ რა თავიანთ მდგომარეობას, გარკვეული სირთულეების და ხარვეზების შექმნით ორივე მხარე მიზანმიმართულად ცდილობს თავიანთი მიზნის მიღწევას.

არ უნდა ვიფიქროთ, რომ წინააღმდეგობების გადასალახავად მხოლოდ კონფლიქტურ სიტუაციებშია საჭირო დამკითხავების ტაქტიკური ხელფონება და ტექნიკური ცოდნა. არაკონფლიქტურ სიტუაციებში დაკითხვასაც გააჩნია განსაკუთრებული სირთულეები, რომელიც განპირობებულია ჩვენების ფორმირების კანონზომიერებებით.

ზემოთ აღნიშნულიდან გამომდინარე, პირველ რიგში განვიხილოთ არაკონფლიქტური სიტუაცია, როცა საქმე გვაქვს მოწმეებთან, რომლებიც თანამშრომლობენ გამოძიებასთან. ასეთივე წესები და ტაქტიკური ხერხები გამოიყენება პატიო-

სანი დაზარალებულების შემთხვევაშიც ამიტომ არ მივიჩნით აუცილებლად მათი ცალ ცალკე განხილვა.

12. წარმოდგენები და შეცდომები მოწმის ჩვენებებში

საქმეზე რეალობის დადგენა დამკითხავებისთვის ერთ-ერთი მოვალეობაა, რომლის საშუალებასაც მას გამოძიების პროცესის ერთ-ერთი მონაწილე, მოწმე აძლევს. არსებობს სიტუაციები, როცა იგი ამას ვერ ახერხებს ისეთი მოწმეებიდანაც, რომელსაც ნამდვილად სურვილი აქვს კეთილსინდისიერად მოუყვეს გამოძიებელს ყველაფერი, რაც მან დაინახა, რის გამოც დაკითხვა უშედეგოდ მთავრდება.

ამის მიზეზი უნდა ვეძებოთ იმ ფაქტორებში, რაც ჩვენ წინა თავში განვიხილეთ. ეს არის ადამიანის უნარი სრულად და სწორად აღიქვას ის, რაც მან დაინახა, გაიგონა და განიცადა ან სულაც ვერ დაინახა, მარტო გაიგონა, მაგრამ თავისი წარმოდგენები აქვს, რომელსაც იგი მართებულად მიიჩნევს.

მართებული ჩვენება – ეს არის მონაცემი ინფორმაცია, რომელიც შეესაბამება მოწმის სუბიექტურ წარმოდგენას აქმულ მოვლენებზე. მოცემულ შემთხვევაში „სიმართლე“ შემოსაზღვრულია აქმის სუბიექტური შესაძლებლობებით, მოწმის მესხიერების თავისებურებებით, პირობებით, რომელშიაც მიმდინარეობდა ინფორმაციის დამახსოვრება და ასახვა პირებზე შემდგომი მისი გადაცემით (რეტრანსლიაციით). მოწმის მართებული ჩვენება გაიგივებულია მის გულახდილობასთან.

თუ რამდენიმე მოწმის ჩვენება არ ემთხვევა ერთმანეთს, ეს არ არის ყოველთვის იმის მანიშნებელი, რომ ერთ-ერთი მათგანი ცრუობს. ყოველი მათგანი შეიძლება იყოს სუბიექტურად სწორი. ამ შემთხვევაში უნდა გადაწყდეს საკითხი არა იმ მხრივ, თუ, რომელი მათგანი იძლევა ცრუ ჩვენებას, არამედ იმ მიმართულებით, თუ, რომელი მოწმე იძლევა უფრო ზუსტ ჩვენებას. ამა თუ იმ ჩვენების შეფასება შესაძლებელია

მხოლოდ წინასწარი და საორიენტაციო ანალიზით.

ასეთი ანალიზის ერთ-ერთ ინსტრუმენტად შეიძლება ჩაითვალოს არსებულ რეალობასთან ჩვენების შესაბამისობა. შეფასება ხდება გამომძიებლის ცოდნის, ცხოვრებისეული და პროფესიონალური გამოცდილების საფუძველზე. გარკვეულ შემთხვევებში, ჩვენების ცხოვრებისეულ პრაქტიკასთან შედარება გვაძლევს შეუსაბამობების გამოვლენის საშუალებას.

წინასწარი შეფასების ერთ-ერთ კრიტერიუმს წარმოადგენს მოწმის კომპეტენტურობა, როცა მისი ჩვენების ხასიათი და პიროვნული თვისებები გვაძლევს საშუალებას გამოვიტანოთ დასკვნა, რომ მას არ შეუძლია მოიგონოს აღწერილი შემთხვევა.

მოწმის ჩვენების სანდოობის განხილვისას საჭიროა განვასხვაოთ საკითხების ორი ჯგუფი, რომლებიც ძალიან იოლად ცვლიან და ერევიან ერთმანეთში; პირველი ეს არის მართებულობისა და სიცრუის საკითხი (მოწმე სიმართლეს ამბობს თუ ტყუილს); მეორე კი - რეალობისა და მცდარობის საკითხი (რეალობას ყვება თუ ცდება).

საგამომძიებო და სასამართლო პრაქტიკაში მოწმის ჩვენების რეალური შეფასებისათვის აუცილებელ პირობას წარმოადგენს ერთი მხრივ სიმართლისა და ტყუილის შეუსაბამობა და მეორე მხრივ რეალობისა და ცდომილების გათვალისწინება. მართებული ჩვენება შეიძლება წარმოადგენდეს რეალობას, გადმოცემულს ისე, როგორც მიმდინარეობდა მოვლენა ან შესაძლებელია შეიცავდეს მცდარ პოზიციებს, რომელიც არ შეესაბამება სინამდვილეს. ცრუ ჩვენებები კი ყოველთვის მთლიანად ან რაღაც ნაწილში არასწორად აშუქებენ გამოსაძიებელ შემთხვევას. მაგრამ ზოგჯერ ხდება ხოლმე, (რაც არ უნდა პარადოქსული იყოს), რომ რეალობის გაუკუღმართებული მომენტები ცრუ მოწმის ჩვენებაში გადმოცემულია მართებულად. ამიტომ ყოველთვის უნდა განვასხვაოთ მოწმის სუბიექტური კეთილსინდისიერება და მისი ჩვენების ობიექტური მართებულობა, რაც ერთი და იგივე არ არის.

რეალობის გადმოცემისას ხარვეზები გამომდინარეობს ორი წყაროდან. ერთი არის გათვითცნობიერებული ტყუილი, მეორე კეთილსინდისიერი ცდომილებები, დაბნეულობა. თითქოს იოლია ზედაპირულად მათ შორის განსხვავების აღმოჩენა, მაგრამ პრაქტიკა გვიჩვენებს, რომ ეს ასე არ არის. ამიტომ ხაზგასმით უნდა აღინიშნოს შემდეგი მდგომარეობები: მათი ერთმანეთში გაერთიანების საფუძველია ის, რომ როგორც ტყუილი, ისე კეთილსინდისიერი ცდომილებები არის სინამდვილის არაადეკვატური ანარეკლი, რეალობის დამახინჯება არასწორი ინფორმაციით; ორივე ურთიერთწინააღმდეგობა ტყუილიცა და ცდომილებაც წარმოიქმნება მოწმის ფსიქიკაში, რომლის დანახვა და ჩაწვდომა არ შეუძლია სხვა ადამიანის აღქმას; კეთილსინდისიერი ცდომილებისაგან განსხვავებით ტყუილი არის შეგნებული, ნებაყოფლობითი აქტი; ცრუ მოწმეს გააზრებული აქვს ის, რომ მისი ჩვენება არ ემთხვევა რეალობას და სურს ასე; კეთილსინდისიერი მოწმე გულახდილია, იღებს რა მცდარ აღქმას რეალობად.

პროცესუალურ-კრიმინალისტიკურ და სასამართლო-ფსიქოლოგიურ ნაშრომებში როცა ლაპარაკია მოწმეების ჩვენებების ცდომილებებზე, ისინი განიხილებიან ცალკეულ ფსიქიკურ პროცესებთან მიმართებაში, განასხვავებენ რა აღქმის, მეხსიერების, აზროვნების, სიტყვიერი გადმოცემის და სხვა ცდომილებებს. ასეთი კლასიფიკაცია მიუთითებს საქმეზე გარემოებების გაყალბების არათვითნებურ მექანიზმზე, ესე იგი შეცდომების მიზეზებზე. მაგრამ მათი წარმოქმნის ისტორია სრულიად არ ხსნის თავად შეცდომების არსს, რომელსაც „მზა ფორმით“ ხვდებიან დამკითხავები, გამომძიებლები ან მოსამართლეები.

ამავე დროს ერთი და იგივე ხასიათის შეცდომები შესაძლებელია წარმოქმნილი იყოს სხვადასხვა მიზეზებით: აღქმის ჩავარდნებით, დავიწყებით, შემდგომი წარმოდგენების ზედდებით და სხვა ფაქტორებით. ამიტომ პრაქტიკული თვალსაზრისით არანაკლებ ღირებულია შეცდომების შემცველობითი მხარე, ე.ი. ის, თუ რაში მდგომარეობს ეს შეცდომები. განზოგადებულად ფაქტების ყველა დამახინჯება თავს იყრის

საერთო სახეებში, ფორმებში:

- მთლიანი მოვლენების, გარემოებების, მოქმედებების, ობიექტების დანაწევრება-დაყოფა ერთმანეთისგან დამოუკიდებელ და დაუკავშირებელ ნაწილებად;
- ცალკეული, ერთმანეთთან დამოუკიდებელი მოვლენების, გარემოებების, ფაქტების, ობიექტების ერთ მთლიანში გაერთიანება, რომლებიც სინამდვილეში არ არსებობდა.
- რაიმე რეალური ზომების, დროის ხანგრძლივობის, ძალის, სიკაშკაშის, მოვლენების ინტენსივობის გაზვიადება ან შემცირება, სხვადასხვა მოვლენების, მოქმედებების, ნიშან-თვისებებისა და ობიექტების აღწერისას;
- მოვლენების, მოქმედებების, საგნების აღწერისას, საეჭვო და მათთვის არადაძახისათებელი თვისებების დამატება და მიკუთვნება;
- მოვლენების, მოქმედებების, საგნების აღწერისას მათი ნიშან-თვისებების, ხასიათის, დეტალების, გამოვლინებების გამორიცხვა, ამოღება, გამოტოვება;
- ერთი რეალური ობიექტის, ნიშნის, თვისების, ან მოქმედების გადაადგილება, მეორეთი შეცვლა, დროში გადაადგილება ან ერთი ადგილიდან მეორეზე გადატანა;
- ფორმის, სტრუქტურის, მოვლენის რეალური მიმდევრობის, მოქმედების, ხარვეზებით გადმოცემა;
- სხვადასხვა ობიექტების, საგნების პირების გაიგივება ან პირიქით;
- მცდარი გამონათქვამები და გამოსაძიებელ საქმეში მონაწილეთა საუბრისას ნათქვამის მცდარად გაგება, და ბოლოს იგივე დამკითხავსა და დასაკითხს შორის ურთიერთობისას.

შეცდომების ჩამოთვლილი სახეები, როგორც წესი, მთლიანად არ ახასიათებს მოწმეების ჩვენებებს, ისინი არ ატარებენ ტოტალურ ხასიათს, არამედ მიეკუთვნებიან გამოსაძიებელი საქმის რაიმე ცალკეულ ფაქტობრივ გარემოებებს, ცალკეულ დეტალებს და მომენტებს. მაგრამ ამ შეცდომებს ენიჭებათ განსაკუთრებული მნიშვნელობა, როცა ისინი ცვლიან

საქმისათვის ძალზედ საჭირო რეალურ გარემოებებს.

გამომძიებლები ხშირად აწყდებიან ილუზორული აღქმის შემთხვევებს, განვიხილოთ რამოდენიმე მაგალითი, რომელიც თვალნათლივ მიგვითითებს მოწმეების მიერ მოცემული ჩვენებების მცდარობაზე. სწორედ ასეთი სახის შეცდომები უნდა აღმოაჩინოს დამკითხავმა, რათა სრულად აღადგინოს დანაშაულის სურათი.

ავტო საგზაო შემთხვევის მოწმეებს ხშირად დაჯახების ხმა ესმით და ვერ ხედავენ უშუალოდ დაჯახებას, მხოლოდ დაჯახების ხმის გაგონების შემდეგ შებრუნდებიან და მერე ხედავენ უშუალოდ მომხდარ შემთხვევას, თუმცა ისინი დარწმუნებულები არიან, ამასთანავე ამტკიცებენ, რომ დაინახეს ავტო საგზაო შემთხვევა. [23]

იგივე ხდება ჩხუბის შემთხვევაში ადამიანებს ესმით ყვირილი და მერე ხედავენ, რომ ერთი (A) პიროვნება უკან იხევს მეორე (B) კი წინ მიიწევს, თუმცა მას პირველისთვის არ დაურტყამს. ასეთ შემთხვევაში ხშირად იძლევიან ჩვენებას, რომ მეორემ (B-მ) სცემა პირველი (A). სინამდვილეში კი თავიდან პირველმა (A-მ) დაარტყა მეორეს (B-ს) და ამის შემდეგ დაიხია უკან. მოწმე მხოლოდ უკან დახევის მომენტიდან აკვირდება სიტუაციას, მაგრამ მზად არის დაიფიცოს, რომ დაინახა თუ როგორ დაარტყა მეორემ (B-მ) პირველს (A-ს). ასეთ შემთხვევებში გამომძიებელმა უნდა იცოდეს, რომ მოქალაქის სიტუაციის მისეული აღქმა არ შეესაბამება სინამდვილეს. [23]

სქემატურად განვიხილოთ შემთხვევა, რათა თვალნათლივ დავინახოთ, თუ მოწმის მიერ აღქმულს, როგორ შეუძლია შეიყვანოს შეცდომაში გამოძიება. ამ შემთხვევას რეალურად ჰქონდა ადგილი, როცა პოლიციური ოპერაციის დროს საჭირო იყო ეჭვმიტანილის დაკავება.

ერთ-ერთი პოლიციელი მისდევს ეჭვმიტანილს, რომელიც გარბის მცირედ განათებულ დახურულ სივრცეში. პიროვნება, რომელიც გახდა ამ ფაქტის მოწმე დგას უკანა პლანზე (სურ.

18.1 და სურ. 18.2).

ამ დროს პოლიციელი აწარმოებს ერთ გასროლას, რომელიც სცდება ეჭვმიტანილს. (სურ. 19.1 და სურ. 19.2).

ეჭვმიტანილი შეუხვევს მარცხნივ და გააგრძელებს სირბილს, პოლიციელი მიჰყვება მას და აწარმოებს მეორე გასროლას, რომელიც ისევ სცდება ეჭვმიტანილს. (იხ. დანართი სურ. 20.1 და სურ. 20.2). სამაგიეროდ გასროლა საბედისწერო გახდა უბრალო გამვლელისთვის, რომელიც ცეცხლის ხაზზე შემთხვევით იდგა, ტყვია მოხვდა მას, რითაც შემდეგ იგი გარდაიცვალა (იხ. სურ. 21). ტყვია გამჭოლი აღმოჩნდა, ამიტომ მისი პოვნა ვერ მოხერხდა.

პოლიციელმა მხოლოდ ორჯერ გაისროლა, მაგრამ მოწმე, რომელიც შემთხვევის ადგილზე იმყოფებოდა, დაკითხვისას ამტკიცებდა, რომ გაიგონა სამი გასროლის ხმა (სურ. 22).

სინამდვილეში მოხდა შემდეგი: პოლიციელმა მოახდინა პირველი გაისროლა და გააგრძელა დევნა, გასროლის ხმა მოესმა მოწმესაც (სურ. 23), მაგრამ რამოდენიმე წამის შემდეგ მოწმემ გაიგონა ამ გასროლის ექო (სურ. 24.1 და სურ. 24.2), რომელიც აღიქვა მან მეორე გასროლად. შემდეგ კი მოესმა მესამე გასროლა (სურ. 25).

ვინაიდან ტყვია გამჭოლი აღმოჩნდა და მისი პოვნა ვერ მოხერხდა, პოლიციელს საბედისწერო გასროლის ფაქტი ვერ უმტკიცდებოდა. იგი ამბობდა, რომ ორი გასროლა მოახდინა, მაგრამ მოწმე მიუთითებდა სამი გასროლის შესახებ. დადგინდა, ეჭვმიტანილის დაკავების ოპერაციაში მონაწილე სხვა პოლიციელებს გასროლა საერთოდ არ მოუხდენიათ. მოწმის ჩვენებიდან გამომდინარე, გამოძიებამ ვერ დაადასტურა, რომ სასიკვდილო გასროლა პოლიციელმა მოახდინა და მივიდა არასწორ დასკვნამდე. თეორიულად მესამე გასროლა შეიძლება ვინმე სხვას მოეხდინა, რომლის გარკვევაც შეუძლებელი აღმოჩნდა. ამის შემდეგ დამნაშავე პოლიციელი გამართლებული იქნა. (სურ. 26 და სურ. 27) [23]

სურ. 18.1

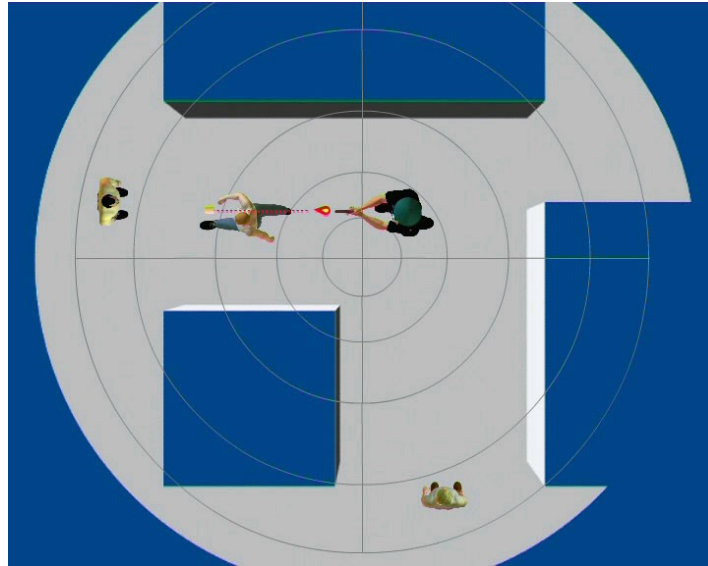
სურ. 18.2

სურ. 19.1

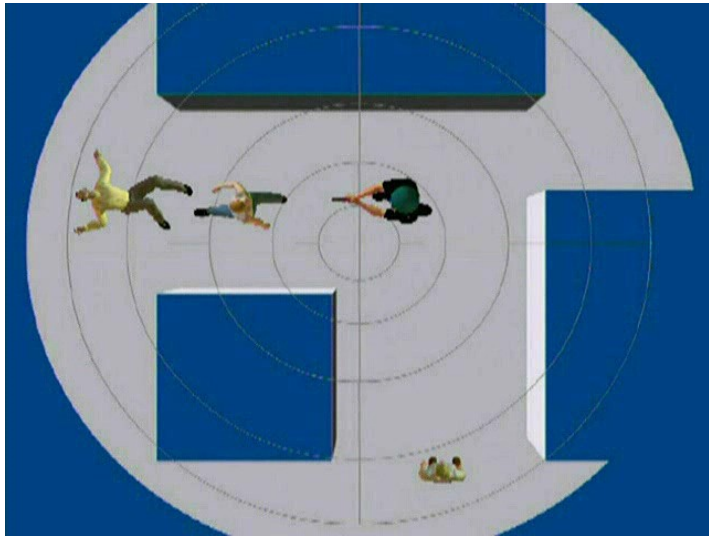
სურ. 19.2

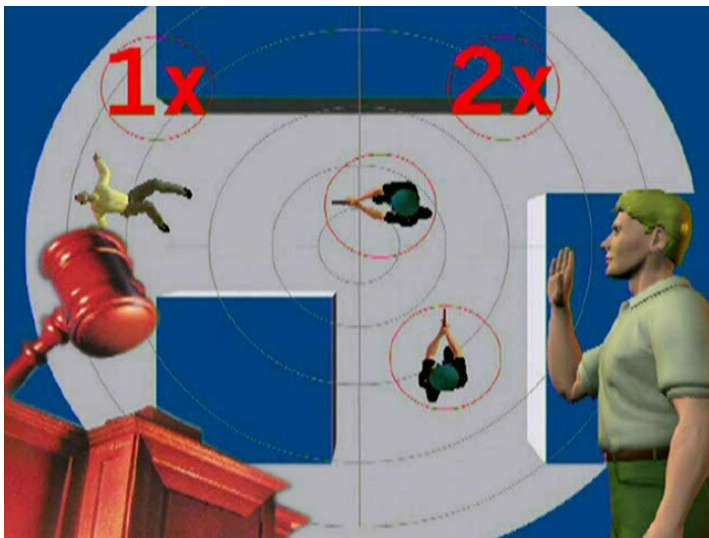
სურ. 20.1

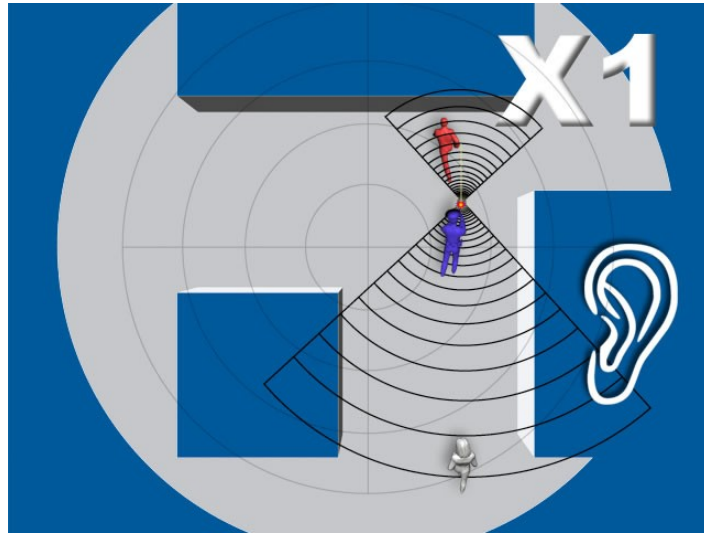
სურ. 20.2

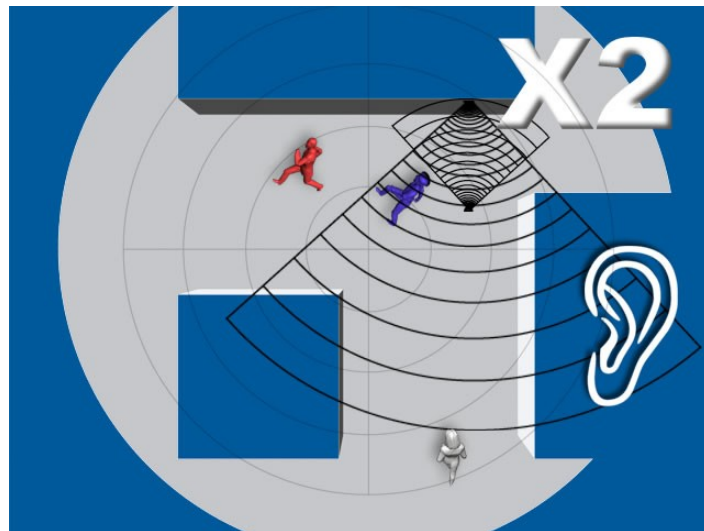
სურ. 21

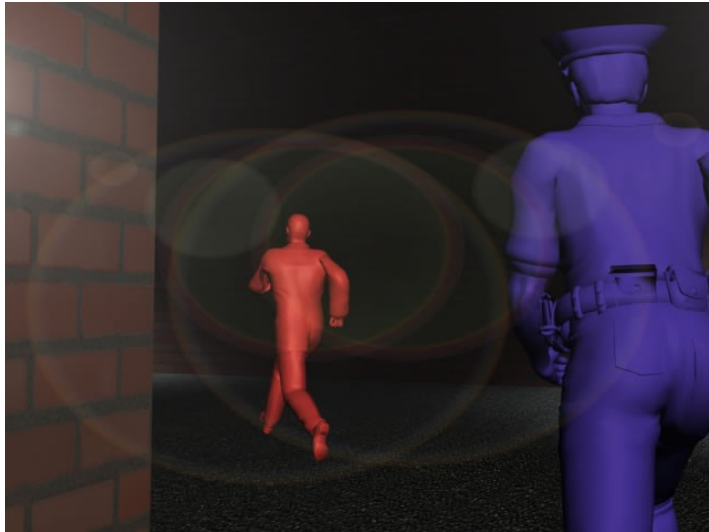
სურ. 22

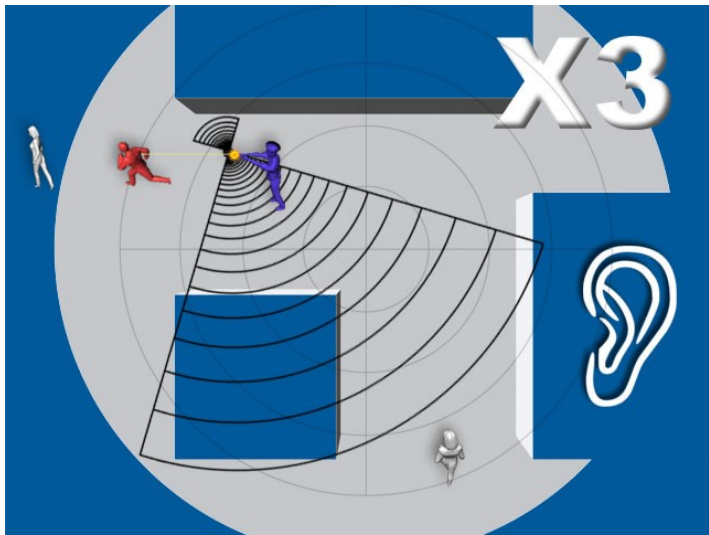
სურ. 23

სურ. 24.1

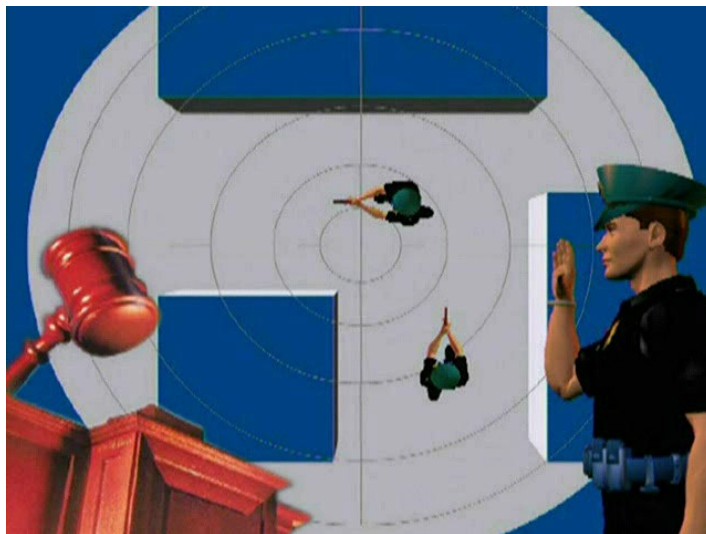
სურ. 23.2

სურ. 25

სურ. 26

სურ. 27

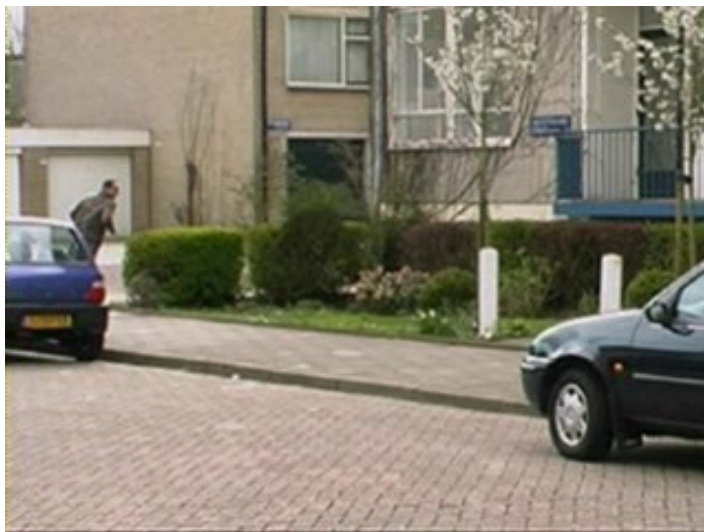

სურ. 28

სურ. 29

სურ. 30

სურ. 31

სურ. 32

სურ. 33

განვიხილოთ მეორე შემთხვევა, რომლის დროსაც მოწმე დარწმუნებულია თავის სიმართლეში, მაგრამ რეალურად საქმის ვითარება სხვანაირად იყო.

ქალბატონი სახლის სადარბაზოში პირდაპირ შეეჩხება მძარცველს. მოწმე, რომელმაც დაინახა, როგორ გამორბოდა სადარბაზოდან კაცი (სურ. 28 და სურ. 29), იძლევა შემდეგ ჩვენებას: დავინახე, როგორ გამოვარდა კაცი სადარბაზოდან, მას ქალი მოსდევდა, ის კაცი სახლის კუთხისკენ გაიქცა, შეუხვია, ჩაჯდა მანქანაში და მანქანა წავიდა (სურ. 30 და სურ. 31). მოწმემ ნანახის და გაგონილის შეჯამებით ჩამოაყალიბა ერთიანი სურათი.

მაგრამ სინამდვილეში მძარცველმა, რომელიც სადარბაზოდან გამოვარდა და ქალი მოსდევდა, შეუხვია სახლის კუთხეში და გაიქცა პირდაპირ, რასაც მოწმე ვერ ხედავს. ამავე დროს სხვა პიროვნება ჯდება მანქანაში, ხურავს კარებს (რაც ესმის მოწმეს) და დაძრავს მანქანას მოწმის მხედველობის არისაკენ (სურ. 32 და სურ. 33). [23]

ეს მაგალითები ამტკიცებს, თუ რა მცდარი შეიძლება იყოს მოწმის მიერ მომხდარი ფაქტის აღქმა, დანახულის და გაგონილის შეჯამებით. ამიტომ უნდა მოხდეს მოწმეების ინფორმაციის გადამოწმება, სხვადასხვა ტაქტიკური ხერხების მეშვეობით, რომელსაც შემდეგში განვიხილავთ.

აქედან გამომდინარეობს, რომ მოწმის ჩვენების ადეკვატურობა, რომელსაც ნამდვილად ჰქონდა ადგილი, პირდაპირ დამოკიდებულებაშია როგორც მოწმის შემეცნებით აღქმასთან, ასევე, დამკითხავის შემეცნებით მოღვაწეობასთან. მოწმის ჩვენებაში ხარვეზები აიხსნება, როგორც მისი ფსიქოლოგიური მდგომარეობით, ასევე დამკითხავის ანალიზით. ამიტომ არ იქნება ნორმალური დაკითხვის პროცესის განხილვა, როგორც ინფორმაციის მოძრაობა დასაკითხიდან დამკითხავისკენ. დაკითხვისას ინფორმაცია მარტო კი არ გადაიცემა, არამედ ფორმირდება ან დეფორმირდება კიდევ, ზუსტდება და ვითარდება. ამ პროცესებში მონაწილეობას იღებს ორივე მხარე.

13. წარმატებული დაკითხვა არაკონფლიქტურ სიტუაციებში

არაკონფლიქტურ სიტუაციებში *მოქმედების გეგმის შედგენა* - დამკითხავმა უნდა განსაზღვროს დაკითხვის დრო და მოამზადოს კითხვები, რომლებიც დაეხმარება გამოძიებისათვის საინტერესო ფაქტების შესახებ სრული ინფორმაციის მიღებაში. გამომძიებელმა უნდა შეისწავლოს საქმესთან დაკავშირებული ყველა გარემოება, რომლებიც მას დაკითხვის წარმართვისას დასჭირდება.

დამკითხავმა პირადად უნდა უხელმძღვანელოს დაკითხვას და აარიდოს მას ხელისშემშლელი ფაქტორები.

დასაკითხთან ურთიერთობის გაადვილება - ემოცია და სტრესი დიდ როლს თამაშობს დაკითხვაში და დამკითხავს გაუჭირდება ნევროზულ პიროვნებასთან ურთიერთობა. გამოკითხვა შეიძლება ნაკლებად მნიშვნელოვანი საკითხითაც დაიწყოთ სიტუაციის განსამუხტად.

დასაკითხისათვის საუბრის უფლების მიცემა - ერთ-ერთი უდიდესი შეცდომა, რომელიც, შესაძლოა გამომძიებელმა დაუშვას, ბევრი ლაპარაკია. დანაშაულის შესახებ ინფორმაციის მიღების წყაროს სწორედ დასაკითხის საუბარი წარმოადგენს.

კითხვების სწორად დასმის ტექნიკა - ცოდნა, თუ როგორ უნდა დაისვას შეკითხვა, ისევე აუცილებელია, როგორც იმის ცოდნა, თუ რა უნდა ვკითხოთ. აუცილებელია, რომ კითხვები გასაგები იყოს. ეს შესაძლებლობას აძლევს დასაკითხს, რომ კონცენტრაცია გააკეთოს პასუხებზე და არა იმაზე, რომ გაშიფროს თუ რას ნიშნავენ ისინი.

კითხვების ფრთხილად შერჩევა - არ უნდა იქნას გამოყენებული კითხვები, რომლებზეც მოკლე პასუხების გაცემაა შესაძლებელი, როგორიცაა – „დია“ ან „არა“. საჭიროა ისეთი კითხვების დასმა, რომლებიც აიძულებს დასაკითხს გადმოსცეს ყველაფერი, რაც მოვლენის შესახებ იცის. მაგალითად:

დანაშაულის თვითმხილველი მოწმის დაკითხვის დროს, გამომძიებელმა უნდა სთხოვოს დასაკითხს თავისი სიტყვებით გადმოსცეს ის, რაც ნახა. ეს შესაძლებლობას აძლევს დამკითხავს უკეთ განსაზღვროს მიღებული ინფორმაციის საიმედოობა.

მისახვედრი კითხვები, რომლებიც თავის თავში პასუხს ატარებენ და ასევე შთამაგონებელი კითხვები, ისინი, რომლებიც აიძულებს დასაკითხს ორიდან ნაკლებად ცუდი პასუხი შეარჩიოს, საერთოდ არ უნდა დაისვას, ვინაიდან მოწმე ხშირ შემთხვევაში ხვდება, თუ როგორი პასუხის გაგონებას არჩევს გამომძიებელი.

კარგი მსმენელი - კარგი დამკითხავი არის კარგი მსმენელი. გამომძიებელი კონცენტრირებას უნდა აკეთებდეს არა მხოლოდ იმაზე, თუ რას ეკითხება დასაკითხს, არამედ იმაზეც, თუ როგორ ეკითხება. დამკითხავი არ უნდა გადავიდეს შემდეგ შეკითხვაზე, სანამ დასაკითხი არ დაასრულებს საუბარს. დაუშვებელია უკმაყოფილების ხმამაღლა გამოხატვა, როგორც არ უნდა იყოს პასუხი.

მიღებული პასუხის პრობლემატურობა – დამკითხავმა არ უნდა გამოხატოს უკმაყოფილება, როგორც არ უნდა იყოს პასუხი, აუცილებელია შეიკავოს თავი ემოციებისაგან და არ მისცეს თავს უფლება გამოამუღავნონ ისინი, რითაც ხელს შეუშლიან დაკითხვის პროცესს.

დაკითხვის დროს ზოგიერთი ადამიანი ცდილობს თავი აარიდოს დასმულ კითხვაზე პასუხის გაცემას. კარგი მომზადება, ანუ ის, რაზეც ამ თემის დასაწყისში ვთქვით, შეიძლება ითქვას, რომ გასაღებს წარმოადგენს დაკითხვაზე კონტროლის შენარჩუნებისათვის და დასაკითხის დასარწმუნებლად, რომ იგი ვერაფერს გახდება.

მოკლე ჩანაწერების გაკეთება – ეს შესაძლებლობას აძლევს დამკითხავს გაიხსენოს მნიშვნელოვანი დეტალები, რომლებიც დაკითხვის დროს მიიღო. თუმცა აღსანიშნავია, რომ ჩანაწერების გაკეთების დროს თვალის კონტაქტი დასაკითხთან

არ უნდა დაიკარგოს.

თავისუფალი თხრობის დამთავრებისთანავე დაკითხვის ფიქსაცია – ეს ეხმარება დამკითხავს გაიხსენოს მნიშვნელოვანი ინფორმაცია. მხოლოდ ამის შემდეგ არის შესაძლებელი დასაკითხს დაესვას კითხვები, რომლებიც შეაფასებენ თავისუფალი თხრობის შედეგად გადმოცემულ ინფორმაციას.

დაკითხვის დამთავრება - დამკითხავის მოვალეობათა ნუსხაში ასევე შედის დაკითხვის დამთავრების სიგნალის გაცემაც. ეს შეიძლება გამოიხატოს ფეხზე წამოდგომით, ან უბრალოდ იმის გამოცხადებით, რომ დაკითხვა დამთავრებულია.

გამოცდილებიდან სწავლა – კრიტიკა ყველაზე კარგი საშუალებაა დასახვეწი მხარეების აღმოსაჩენად.

ამ მარტივი წესების დამახსოვრება აუცილებელია დაკითხვის სწორად გადლოლისა და ჩატარებისათვის. მართალია, მათ არ შეუძლიათ აღმოფხვრან ყველა ის პრობლემა, რომელიც დაკითხვის დროს წამოიჭრება, მაგრამ ისინი გარკვეულწილად განაპირობებენ წარმატებული დაკითხვის ჩატარებას.

14. დაკითხვისას შემთხვევის ადგილისა და დროის ფაქტორები

როგორც წინა თავში აღვნიშნეთ, დაკითხვის დროს უფრო სრული და ზუსტი ინფორმაციის მიღება მხოლოდ მოსმენის გზითაა შესაძლებელი. გაცნობის, ანუ ფორმალუბის შემდეგ, დამკითხავმა უნდა იკითხოს „რა მოხდა?“ რის შემდეგაც მოწმეს ხანგრძლივი დროის განმავლობაში უნდა უსმინოს გულისყურით, რაც შესაძლებლობას აძლევს პიროვნებას გადმოსცეს მთელი ისტორია იმგვარად, როგორც დაინახა, ანდა მოისმინა.

მოწმის მიერ თავისუფალი თხრობის პროცესში დამკითხავს თანდათან გონებაში უნდა ჩამოუყალიბდეს დროის ჩარჩოები (დანაშაულის ჩადენის პროცესის დრო), შემდეგ კი უნდა გა-

ნამტკიცოს ის კითხვების დასმის საშუალებით.

შემთხვევის ადგილის რუკა ასევე საჭიროა, რომელზეც აღნიშნული უნდა იყოს ყველა მოწმის, ეჭვმიტანილის, იარაღის, მანქანების და ა.შ. მდებარეობა. ასევე უნდა აისახოს მათი გადაადგილების მიმართულებები ისე, როგორც ამას ადგილი ჰქონდა თავად მოვლენისას. დაკვირვებებმა აჩვენა, რომ ექსპერიმენტების დროს, ისინი, ვინც ამ გარემოებას უგულბებულყოფენ, ხშირად კარგავენ ძალზე საჭირო ინფორმაციას. მოსმენა დროის ჩარჩოებისა და ადგილმდებარეობის კონტექსტის გათვალისწინებით შესანიშნავი საშუალებაა იმისათვის, რომ აიწონ-დაიწონოს სისწორე და სიზუსტე, როგორც მოწმეების, ასევე ეჭვმიტანილების ჩვენებებიდან, რადგანაც დროისა და ადგილმდებარეობის შესახებ სიცრუის დადგენა ძალიან მარტივია. დროისა და სივრცის შესახებ მოტყუება კიდევ უფრო რთულდება დამატებითი და განმეორებითი დაკითხვების დროს. ბევრ პიროვნებას ავიწყდება ნათქვამი ტყუილი.

1.5. ჩვენების გადამოწმება (პერეფრაზირება)

საიდან შეიძლება გაიგოს დამკითხავმა, რომ მოწმის ჩვენება ზუსტად არის დაფიქსირებული? იმდენად, რამდენადაც გამომძიებელი შეჩვეულია ჩვენების ფიქსირების დროს შეამოკლოს სიტყვები, ხშირად დაფიქსირებული ინფორმაცია საკმაოდ განსხვავდება იმისგან, რაც ფაქტობრივად მოწმემ თქვა.

ყველა ჩვენგანი სხვადასხვა სიტყვებს ვიყენებთ ჩვენი სათქმელის გამოსახატად, გაგვანია განსხვავებული შეხედულება სხვადასხვა მოვლენებთან დაკავშირებით, ხშირად ჩვენი შეხედულებები ასახვას პოულობენ მოწმისაგან მიღებული ინფორმაციის ფიქსირებულ ფორმაში. არსებობს ერთადერთი გზა იმისათვის, რომ დამკითხავის შეხედულებები და ლექსიკა არ აღმოჩნდეს ჩვენების დაფიქსირებულ ვარიანტში. ეს არის ჩვენების ჩანაწერის დასაკითხისთვის წაკითხვა და გადამოწმება (პერეფრაზირება). პერეფრაზირება უნდა გაგრძელდეს მანამ, სანამ დასაკითხი სრულად არ

დაეთანხმება იმას, რაც დაფიქსირებულია და არ აღნიშნავს, რომ სწორედ ისე წერია, როგორც ის ამბობდა და გულისხმობდა.

ამ მეთოდის გამოყენებით დამკითხავი იღებს ზუსტ ინფორმაციას და დასაკითხიც რწმუნდება იმაში, რომ მისი ინფორმაცია სწორად იქნა მიღებული, გაგებული და დაფიქსირებული. ამიტომაც, იცის რა დამკითხავმა, რომ მან აუცილებლად უნდა დააკმაყოფილოს მოწმე მისივე აზრების გამეორების საშუალებით, საჭიროა და აუცილებელი კარგად უსმინოს მას.

პიროვნებას არ შესწევს ძალა სწორად გაუკეთოს პერეფრაზირება ნათქვამს, თუკი ის სრულად გასაგები არ იქნება. გადმოცემული აზრის სწორად გაგება და მისი ფიქსაცია გამორიცხავს ნათქვამის დამახინჯებას. როდესაც დამკითხავი იტყვის „*მინდა დაერწმუნდე იმაში, რომ სწორად გაგიგე ყველაფერი. თქვენ ამბობთ ან ამტკიცებთ, რომ...*“, ორივენი, დამკითხავიც და დასაკითხიც დარწმუნებული იქნებიან იმაში, რომ მათი ნათქვამი სწორად და ზუსტად იქნა აღქმული. თუ ფაქტები არასწორად იყო დაფიქსირებული, ის შეიძლება გასწორდეს გადამოწმების, პერეფრაზირების პროცესში. ჩვენებაში უნდა აისახოს არა დამკითხავის, არამედ მოწმის შესვლული უღებები და ემოციები.

1.6. გზავნილების ფიქსაცია

როგორც უკვე ვიცით, ნებისმიერ ნათქვამს, გზავნილს გააჩნია ორი კომპონენტი – შინაარსი და ემოცია. ასევე აღვნიშნეთ, რომ ნათქვამის მნიშვნელობის მთლიანად გაგებისათვის ორივე საჭიროა, მაგრამ, სამწუხაროდ, ჩვენება შეიცავს მხოლოდ შინაარსს ანუ წარმოთქმულ სიტყვებს და იგი სრულად ვერ გადმოსცემს ნათქვამის სრულ, ნამდვილ მნიშვნელობას, რადგან ემოციების გადმოცემა სიტყვების საშუალებით შეუძლებელია. მისი გადმოცემა ხომ სხეულის მოძრაობის, სახის გამომეტყველების და ხმის ტონის საშუალებით ხდება. ამიტომ ჩანაწერებში ასახული უნდა იყოს არა

მხოლოდ წარმოთქმული სიტყვები, არამედ ემოციების გამომხატველი სიგნალებიც. ვფიქრობთ ცუდი არ იქნება ჩვენების ფიქსირებისას დამკითხავმა დაიმახსოვროს, რომ, მაგალითად, მოწმემ გაიღიმა ან წარბი შეკრა, როდესაც რაღაცას ამბობდა, ან თავდახრილი ყვებოდა რაიმე მნიშვნელოვან ფაქტს.

იმ დროს, როდესაც არავერბალური სიგნალების საშუალებით განსაზღვრული დასკვნის გაკეთება სარისკოა, მით უფრო აუცილებელი ხდება ემოციების არავერბალური გამოვლინების დაფიქსირება. ამის საშუალებით დაკითხვის ოქმი უფრო სრულად და ზუსტად ასახავს დაკითხვის პროცესს და გაცილებით ღირებულს ხდის მიღებულ ინფორმაციას. თუმცა, როგორც აღვნიშნეთ, სამწუხაროდ, ძალიან ცოტა ოქმი შეიცავს სხვა რაიმე მნიშვნელოვანს წარმოთქმული სიტყვების გარდა.

საგამოძიებო პრაქტიკაში დიდი ხანია დამკვიდრდა ე. წ. სტილისტური ოქმების ისეთი ფორმები, როგორიცაა: „საქმის ირგვლივ დასმულ კითხვებზე გიპასუხებთ“ ან „კითხვაზე გიპასუხებთ, რომ“ და სხვა. ყოველივე აღნიშნული, ტაქტიკური თვალსაზრისით, მიუღებლად მიგვაჩნია, იგი საგრძნობლად ამცირებს დაკითხვის მტკიცებით ღირებულებას.

ხშირად დამკითხავი შეიძლება უკმაყოფილო იყოს და ფიქრობდეს, რომ ვერ შეძლო სრული და ზუსტი ინფორმაციის მიღება. ამიტომ დაკითხვის რამდენიმე მარტივი წესის გათავისებამ შეიძლება მიიყვანოს დამკითხავი როგორც სრული, ასევე სწორი და ზუსტი ჩვენების მიღებამდე. ისინი, რომლებიც გაითავისებენ ამ ხერხებს, სულ მალე იგრძნობენ, რომ სხვებზე უკეთ უკვებენ და ესმით ადამიანების და ასევე თავიანთი თავისაც, ამიტომ ამ საკითხებზე ჩვენ შემდგომშიც გავამახვილებთ ყურადღებას.

1.7. კოგნიტური ინტერვიუ ანუ შემეცნებითი დაკითხვა

მოწმეების დაკითხვას ზოგიერთი გამომძიებელი იწვევს შეკითხვით: რა სიმაღლის იყო სუბიექტი? რა ფერის თმა ჰქონდა? ნაიარევი ხომ არ ჰქონდა?. მაგრამ დროთა განმავლობაში გამოცდილებას გამომძიებლები მიჰყავს იმ დასკვნამდე, რომ ასეთი სპეციფიკური კითხვები ძალიან მცირე შანსს აძლევს დასაკითხს, რომ თქვას ის, რაც იცის.

თავისუფალი კითხვები, როგორც უკვე აღვნიშნეთ, ყოველთვის უფრო შედეგიანია. მაგალითად, კითხვა „როგორ გამოიყურებოდა სუბიექტი?“ გულისხმობს, რომ გამომძიებელს აინტერესებს ყველა დეტალი, რაც დასაკითხმა შეამჩნია. მას ყოველთვის შეუძლია დასაკითხს დაუსვას პირდაპირი, სპეციფიკური კითხვები, რათა შეავსოს და დააზუსტოს მიღებული ინფორმაცია. მაგრამ რა ხდება მაშინ, როდესაც ვერც თავისუფალი და ვერც პირდაპირი კითხვების საშუალებით ვერ ხერხდება მოწმისაგან ზოგიერთი დეტალის მიღება? სწორედ ასეთ დროს შემეცნებითი, დეტალური დაკითხვის მეთოდი (კოგნიტური ინტერვიუ) წარმოადგენს საუკეთესო საშუალებას, რომ დასაკითხისაგან მივიღოთ ის ინფორმაცია (დეტალები), რომელსაც მანამდე ვერ იხსენებდა. სწორედ ეს მეთოდი ეხმარება დასაკითხს გაიხსენოს და გადმოსცეს მივიწვებული მოვლენები.

განვიხილოთ შემთხვევა სადღეღამისო აფთიაქში ძარცვასთან დაკავშირებით. ოპერატიული სამსახურის პოლიციელმა, შემთხვევის ადგილზე გამომძიებლის მისვლამდე, წინასწარ დაკითხა პროვიზორი. მაგრამ, მიუხედავად იმისა, რომ არსებობდა დაკითხვის ოქმი, გამომძიებელი მაინც იმედოვნებდა დასაკითხისაგან დამატებითი ინფორმაციის მიღებას. იგი ეწვია აფთიაქს, გაეცნო პროვიზორს, რომელიც გამომძიებლის დანახვაზე განერვიულდა. მომკვლევმა აუხსნა, რომ სანერვიულო არაფერი ჰქონდა და პროვიზორთან მხოლოდ იმისათვის მივიდა, რომ მისი დახმარება ესაჭიროებოდა. ამასთან აღვნიშნა, რომ ამ საქმეში მხოლოდ ის თუ დაეხმარებოდა. გა-

მომძიებელმა ასევე განუმარტა, რომ ესმოდა თუ რა მიმიე ტრაგედია გადაიტანა და დაწინარების საშუალება მისცა. იგი მოერიდა კითხვების დასმას მანამ, სანამ არ დარწმუნდა, რომ დასაკითხი დაწინარდა. შემდეგ კი პროვიზორს სთხოვა, ყველაფერი, რაც მოხდა შეძლებისდაგვარად თავიდან მოეყოლა. დასაკითხმა უპასუხა:

„მე ვიდექი დახლის უკან, როდესაც მოულოდნელად გავიგე ხმა, რომელიც მეუბნებოდა, მიმეცა მთელი ფული, რაც სალაროში იყო და არაფერი დამიშავდებოდა. მე თავი ავწიე და დავინახე ადამიანი ნილაბში, ჩემსკენ იარაღი ჰქონდა მომარჯვებული. შიშისაგან გავშეშდი და მხოლოდ იარაღს ვუყურებდი. მან კი მითხრა დროზე მემოქმედა, თორემ პრობლემა შემექმნებოდა. მე გაეხსენი სალარო და რაც ფული იყო მას მივეცი. ეს იყო დაახლოებით ასი ლარი. ნილბიანმა მიბრძანა იატაკზე დაწოლა და გაუნძრევლად ყოფნა. მე ისე გაეაკეთე, როგორც მან მითხრა და მხოლოდ მას შემდეგ ავდექი, როდესაც დავრწმუნდი, რომ მოძალადე ნამდვილად წასული იყო. მე მაშინვე დაეურეკე აფთიაქის მეპატრონეს და შევატყობინე მომხდარი ფაქტი. მან მკითხა კარგად თუ ვიყავი და რამე ხომ არ დამიშავდა. როგორც შემდეგ მითხრა, მას გადაურეკავს პოლიციის განყოფილებაში. დაახლოებით 45 წუთში მოვიდნენ პოლიციიდან და მათაც სწორედ ის ვუამბე, რასაც თქვენ გიყვებით. მე არ ვიცი, ვინ იყო ის კაცი და საით წავიდა. მაპატიეთ, მაგრამ მეტს ვერაფერს დავამატებ, იმიტომ, რომ სულ ეს არის, რაც ვიცი.“

გამომძიებელი მთელი ამ დროის მანძილზე უსიტყვოდ უსმენდა და მხოლოდ მას შემდეგ, რაც პროვიზორმა დაამთავრა თხრობა, უთხრა, რომ იგი ძალიან დაეხმარა, მაგრამ სურდა, თუ წინააღმდეგი არ იქნებოდა, ხელახლა მოეყოლა ყველაფერი და თან გააფრთხილა, ხანდახან თხრობას შეაწყვეტინებდა ამა თუ იმ ფაქტის დასაზუსტებლად და შესაბამისად, კითხვებსაც დაუსვამდა. მართლაც თხრობის პროცესში გამომძიებელი უსვამდა შეკითხვებს, აზუსტებდა მომხდარის დროს, იარაღის სახეობას, რომელიც მძარცველს ეკავა, მის სიმაღლეს, აქცენტს, სხვა მოწმეების არსებობის შესაძლე-

ბლობას, მაგრამ ბევრ მნიშვნელოვან დეტალზე პროვიზორი ამბობდა, რომ არ ახსოვდა და რაც იცოდა, რისი გახსენებაც შეძლო, უკვე ყველაფერი მოყვა.

ამ ფაქტიდან გამომდინარე ჩნდება პრობლემა, რასაც პირობითად შეიძლება დავარქვათ დამახსოვრების შეუძლებლობა. ზემოთ მოყვანილი ფაქტი გვინვენებს შემთხვევას, რომელსაც ხშირად აწყდებიან ხოლმე გამომძიებლები. ეს პრობლემა გამოწვეულია არა იმით, რომ გამომძიებელი არ სვამს სწორ კითხვებს, არამედ იმით, რომ დასაკითხს უბრალოდ არ შეუძლია პასუხი გასცეს დასმულ შეკითხვებს. პასუხები, როგორებიცაა „მე არ მახსოვს“, „სულ ეს არის, რაც დავინახე“ ან „ვერ ვიხსენებ“ გარკვეულწილად გამოუსადეგარს ხდის დაკითხვას, რადგან დასაკითხი სწორედ რომ უმნიშვნელოვანესი დეტალების გახსენებას ვერ ახერხებს.

სხვადასხვა ქვეყნების ისტორიიდან შეიძლება გაეიხსენოთ ფაქტები, როდესაც ამ პრობლემის გადასაწყვეტად გამომძიებლებმა მიმართეს ჰიპნოზს, იმაზე დაყრდნობით, რომ ჰიპნოზი ააქტიურებდა დასაკითხის მეხსიერებასა და შესაძლებლობას იძლეოდა, დასაკითხისაგან მიეღოთ დავიწყებული ინფორმაცია, რომელიც მის მეხსიერებაში ინახებოდა. დროთა განმავლობაში ჰიპნოზის საშუალებით მიღებულმა მონაცემებმა გამომძიებლებს დაანახეს, რომ მთავარი პრობლემა აღქმის სისუსტეში კი არ მდგომარეობდა, არამედ დასაკითხის მიერ აღქმულის დამახსოვრების შეუძლებლობაში. გამომძიებლებს ამის თაობაზე ეჭვი თავიდანვე გააჩნდათ და მიღებულმა შედეგებმა, უბრალოდ, განამტკიცა მათი აზრი. აღსანიშნავია, რომ ჰიპნოზის გამოყენების მეშვეობით გარკვეულ მომენტებში დადებითი შედეგი მიიღეს, მაგრამ მალე ცხადი გახდა, რომ მისი გამოყენება ყოველთვის არ იყო გამართლებული, ანუ ხდებოდა ფაქტების დამახინჯება. სასამართლომ გონივრულად ცნო დამცველების (ადვოკატების) მტკიცება იმის შესახებ, რომ ჰიპნოზის საშუალებით მიღებული ინფორმაცია შესაძლოა შეიცავდეს შეცდომებს, და რომ ჰიპნოზის გამოყენება მეხსიერების გასააქტიურებლად მეცნიერულად არ არის დასაბუთებული. ამიტომაც გამომძიებლები ჰიპნოზს

მხოლოდ უკიდურეს შემთხვევაში მიმართავდნენ. მათ იცოდნენ, რომ ჰიპნოზის გამოყენებით შესაძლებელი იყო, მოწმე ავტომატურად გამოთიშულიყო სასამართლო პროცესიდან იმის გამო, რომ სასამართლოს შეეძლო მოწმისაგან ჰიპნოზის საშუალებით მიღებული ინფორმაცია მტკიცებულებად არ მიეღო.

ამ პრობლემის გადაწყვეტა მდგომარეობს კოგნიტურ ინტერვიუში. როგორც უკვე აღვნიშნეთ, ჰიპნოზის გამოყენება გამოძიებლებს უამრავ პრობლემას უქმნიდა სასამართლო პროცესის დროს, ამიტომაც მოწმის მეხსიერების გასააქტიურებლად, იმისათვის, რომ ჰიპნოზისათვის გვერდი ავევლოთ, ფლორიდის საერთაშორისო უნივერსიტეტის პროფესორებმა: რონალდ ჰ.ფიშერმა და ედვარდ გეიზელმანმა შექმნეს სისტემა, რომელსაც უწოდეს კოგნიტური ინტერვიუ. [104. გვ.25] ეს სისტემა არ შეიცავდა რაიმე ახალ იდეებსა და მოსაზრებებს. მათ უბრალოდ სისტემატიზაცია გაუკეთეს იმ ტაქტიკურ ხერხებსა და საშუალებებს, რომლებსაც პერიოდულად და ნაწილ-ნაწილ იყენებდნენ პრაქტიკაში გამოძიებლები. კვლევებმა აჩვენა, რომ კოგნიტური ინტერვიუს მეთოდი ზრდიდა მიღებული ინფორმაციის სიზუსტესა და მოცულობას. ამასთანავე, ჰიპნოზისაგან განსხვავებით, არ იქმნებოდა მოწმის შესაძლო გამოთიშვის საშიშროება სასამართლო პროცესის დროს. ამ მოსაზრების უკეთ გაცნობიერებისათვის აუცილებლობას წარმოადგენს, ერთმანეთს შევადაროთ ჩვეულებრივი გამოკითხვა და კოგნიტური ინტერვიუ. ამისათვის საჭირო ხდება განვიხილოთ კოგნიტური ინტერვიუს ტექნიკა, რომლის მეშვეობითაც ხდება მოწმის მეხსიერების გააქტიურება.

ასეთებია:

- ა. მოვლენის კონტექსტის აღდგენა;
- ბ. მოვლენის გახსენება სხვადასხვა მიმდევრობით (ანუ ეპიზოდურად);
- გ. მოვლენის დანახვა სხვადასხვა პერსპექტივაში;
- დ. სპეციფიკური (შედარებითი) გახსენება.

ამასთანავე, აქვე განხილული იქნება განსაკუთრებული საკითხები, რომლებიც ზემოქმედებას ახდენენ დაკითხვაზე (დროის ფაქტორი და ა.შ.)

ა. მოვლენის კონტექსტის აღდგენა - მოწმეებისა და დაზარალებულების ტრადიციული გამოკითხვა ჩვენს მიერ ზემოთ მოყვანილი მაგალითის მსგავსად, ჩვეულებრივ იწყება იმით, რომ გამოძიებელი ეცნობა დასაკითხ პიროვნებას მანამ, სანამ დაიწყებს კითხვების დასმას: „რა მოხდა?“, „რა შეგიძლიათ მითხრათ ამის შესახებ?“. ამას მოყვება სპეციფიკური კითხვები, რომლებიც ავსებს მიღებულ ინფორმაციას და ასე შემდეგ. კოგნიტური ინტერვიუს მხარდამჭერები კი აცხადებენ, რომ ასეთი დაკითხვით ჩვეულებრივ ვერ ხერხდება ოპტიმალური შედეგების მიღება.

ადამიანებისათვის იმის თხოვნა, რომ გამოყონ ცალკეული ფაქტები დღის განმავლობაში მომხდარი მოვლენებისაგან და შემდეგ ისინი გადმოსცენ ზეპირად (ვერბალურად), გარკვეულ სირთულეებს უქმნის მათ. ლაპარაკია იმაზე, რომ გამოძიებლის შეკითხვა „რა მოხდა?“ გამოყოფს დანაშაულის შემთხვევას დღის სხვა მოვლენებისაგან და იზოლირებულ ეპიზოდად წარმოადგენს მას დასაკითხის მეხსიერებაში. ასევე სირთულეს წარმოადგენს სრულად გაიხსენონ მომხდარი, თუნდაც არ არსებობდეს ფსიქიკური ტრავმა, რომელსაც ხშირად იწვევს დანაშაულის მოვლენასთან კავშირი. ადამიანის მეხსიერება უკეთ ფუნქციონირებს მოვლენათა კონტექსტში და სწორედ ამას ითვალისწინებს კოგნიტური ინტერვიუც.

ყოველივე ზემოთქმულის გასაგებად საჭიროა განისაზღვროს თუ რა იგულისხმება მოვლენათა კონტექსტში და როგორ ქმნიან მას დამკითხავები. დამკითხავი ცდილობს აღადგინოს ის გარემო და განწყობა, რომელიც დასაკითხს გააჩნდა დანაშაულის მოხდენამდე, მის დროს და მის შემდეგ. დამკითხავი დასაკითხს ისეთ კითხვებს უსვამს, რომლებიც მას გონებრივად კიდევ ერთხელ განაცდევინებს ყველაფერს, რასაც განიცდიდა მოვლენის დროს, მანამდე და მას შემდეგ.

დაუბრუნდეთ აფთიაქის ძარცვის ფაქტს, სადაც გამოძიებული უკვე გაეცნო დაზარალებულს და სთხოვა დახმარება. იმის მაგივრად, რომ ეკითხა თუ რა ხდებოდა დანაშაულის დროს, კოგნიტური ინტერვიუს პრინციპის თანახმად, მან დაკითხვა შემდეგნაირად დაიწყო: „მაშინ ჯერ მხოლოდ დილის 10 საათი იყო, თქვენთვის დღე საკმაოდ რთულად დაიწყო და დამთავრდა. რას იტყვით იმის შესახებ, რომ მომიყვებთ, საერთოდ, როგორ დაიწყო თქვენი დღე. მითხარით, რომელ საათზე ადექით, რას აკეთებდით გადავიძების შემდეგ და ყველაფერი, რაც სამსახურში მისვლამდე მოხდა.“

იმ დროს, როდესაც დაზარალებული ყვებოდა, თუ რას აკეთებდა სამსახურში მისვლამდე, გამოძიებული ერთვებოდა საუბარში და ცალკეულ მოვლენებს მასთან ერთად განიხილავდა. მათ შორის პრობლემებს, რომლებიც მოსამსახურე დედას გააჩნია, რა მოამზადა საუზმეზე და ყველა სხვა დეტალი. მხოლოდ მას შემდეგ, როცა ნათელი სურათი დაიხატა და ყველა დეტალი განხილულ იქნა, გამოძიებელმა სთხოვა გადასულიყო შემდეგ ეპიზოდზე და მოეთხრო, თუ როგორ და რით იმეზავრა სამსახურამდე. მომკვლევმა აქაც ყველაფერი დაწვრილებით გამოიკითხა და არ დაუსვამს ისეთი შეკითხვა, რომელიც დააჩქარებდა დასაკითხს მისუდიყო დანაშაულის მოვლენამდე. პირიქით, ის სთხოვდა, რომ დაწვრილებით მოეყოლა თუ რა ხდებოდა გზაზე, მგზავრობის დროს რა მოვლენებზე გაამახვილა ყურადღება და ბოლოს, რა შეამჩნია მაშინ, როდესაც მოუახლოვდა სამსახურს. ამით დამკითხავს სურდა არა მხოლოდ ის, რომ დასაკითხს ზოგადად აღეწერა დღე, არამედ ხელახლა წარმოედგინა ყველაფერი და გონებრივად განეცადა მომხდარი ფაქტი.

გამომძიებელმა გამოიკითხვის იგივე ტექნიკა გამოიყენა სამსახურში მისვლის მოვლენების გადმოცემის დროსაც. ამით ისინი თანდათან მიუახლოვდნენ ძარცვის სცენას და ამასთან იგი ჩასვებს მოვლენათა კონტექსტში. მოვლენის კონტექსტში ჩასმას დაკითხვისას უდიდესი მნიშვნელობა აქვს, რადგან ამ დროს დასაკითხმა შესაძლოა გაიხსენოს ისეთი დეტალები, რომლებსაც სხვაგვარად ვერ გაიხსენებდა. ასეთ დროს მეხ-

სიერების კონცენტრაცია გაცილებით მეტია, ვიდრე სხვა ხერხების გამოყენებით ჩატარებული დაკითხვისას, რომლებიც ემყარება მხოლოდ იზოლირებულ კითხვა პასუხს. მით უმეტეს პასუხი „არ მასხოვს“, გაცილებით იშვიათად გვხვდება.

ბ. მიმდევრობის შეცვლა - გამოკითხვის გაგრძელებისა და მოწმის მესხიერების შემდგომი გააქტიურებისათვის არსებობს კოგნიტური ინტერვიუს მეორე ფაზა, რომელიც მდგომარეობს მოვლენის არა ქრონოლოგიურად, არამედ მისი ცალკეული ეპიზოდების ცალ – ცალკე გადმოცემაში. როდესაც ადამიანები გადმოსცემენ მოვლენებს, ისინი მათ ალამაზებენ და გარკვეულ წილად რედაქტირებას უკეთებენ. ამის მიზეზი ის არის, რომ ცალკეულ მომენტებზე მოწმე ფიქრობს, თვლის, რომ ისინი დიდი მნიშვნელობის მქონენი არიან, ხოლო ზოგიერთებს უმნიშვნელოდ მიიჩნევს და თავს იკავებს მათი გადმოცემისაგან. პრაქტიკაში ხშირია შემთხვევები, როდესაც უმნიშვნელოვანესი ინფორმაცია მიუღებელი დარჩენილა იმის გამო, რომ მოწმემ თავი შეიკავა მათი გადმოცემისაგან, ჩათვალა რა ისინი ნაკლები მნიშვნელობის მქონედ.

მოვლენის არაქრონოლოგიური მიმდევრობით გახსენება ეხმარება მოწმეს, სხვადასხვა ეპიზოდს შეხედოს როგორც დამოუკიდებელ ობიექტს. მათთვის სირთულეს წარმოადგენს ამ მოვლენათა შეღამაზება იმ დროს, როდესაც ისინი ცალკეულ ეპიზოდებს ცალ – ცალკე გადმოსცემენ, განსხვავებით იმისაგან, როცა ფაქტებს მოვლენათა ქრონოლოგიური მიმდევრობით ყვებიან.

დავუბრუნდეთ ჩვენს მოყვანილ მაგალითს. გამომძიებელი, კოგნიტური ინტერვიუს ტექნიკის თავისებურებიდან გამომდინარე, შემდეგნაირად გააგრძელებდა: ის გამოკითხავდა დაზარალებულს და განიხილავდა მასთან ერთად იმ საუბარს, რომელსაც ადგილი ჰქონდა დაზარალებულსა და ოპერატიულ თანამშრომელს შორის; ამავე დროს, შეეკითხებოდა თუ სად იყო და რას აკეთებდა, როდესაც ოპერატიული თანამშრომელი მოვიდა. ამით ის მიუახლოვდებოდა თავად ძარცვის სცენას, რომელსაც დაზარალებული უკვე სხვა მიმდევრობით

მოუყვებოდა. ასეთ დროს მიღებული ინფორმაცია მთლიანი მოვლენის პატარა-პატარა ნაწილებს წარმოადგენს, რომლებსაც დასაკითხი არაქრონოლოგიური მიმდევრობით იხსენებს. მოვლენის სხვადასხვა ეპიზოდის გახსენებამ მოწმეს შესაძლოა „დაანახოს“ ადრე შეუმჩნეველი „საგნები“.

გ. პერსპექტივის შეცვლა - მოწმის ან დაზარალებულის მეხსიერების შემდგომი გააქტიურებისა და აღდგენისათვის კოგნიტიური ინტერვიუს მეთოდის გამოყენებისას მიზანშეწონილია პერსპექტივის შეცვლა, ანუ მოვლენისათვის სხვა კუთხით შეხედვა. ისინი მოვლენას ერთხელ აკვირდებიან, თუმცა მათ მომხდარი შეიძლება შეიცნონ (აღიქვან) სხვადასხვა კუთხით. ჩვეულებრივ ისინი გადმოსცემენ იმას, რაც დაინახეს და ნაკლებად აფიქსირებენ თავიანთ შეხედულებას მომხდარზე. დამკითხავი შთააგონებს რა დაზარალებულს მეხსიერებაში შეიცვალოს პოზიცია, ამით აძლევს მას შესაძლებლობას, მეტი გაიხსენოს აღქმულიდან. დამკითხავს შეუძლია შეცვალოს პერსპექტივა და დაზარალებულს სთხოვოს, განიხილოს და შეაფასოს მომხდარი სხვისი შეხედულებით, მაგალითად, ვითომდა სხვა მოწმის ან თუნდაც ფარული კამერის „ხედვით“.

მოწმის პერსპექტივის შეცვლის ტექნიკის გამოყენებით, გამოძიებელს ზემოთ მოყვანილ სცენარში შესაძლოა ეთქვას: „თქვენ იცით იმ ფარული კამერების შესახებ, რომლებიც ბანკებსა და ზოგიერთ სუპერმარკეტში აყენია?, როგორ ფიქრობთ, რას ჩაიწერდა აქაც ასეთი კამერა რომ ყოფილიყო? მას ნამდვილად სხვა კუთხით ექნებოდა დაფიქსირებული ყველაფერი, ვიდრე თქვენ გაქვთ დამახსოვრებული.“ ამ განცხადების შემდეგ გამოძიებელმა შეიძლება დაზარალებულთან ერთად იმსჯელოს იმაზე, თუ რის დაფიქსირებას შეძლებდა კამერა კედელზე რომ ყოფილიყო დამონტაჟებული. ეს ტექნიკა არა მარტო ეხმარება დაზარალებულს ხელახლა გაიხსენოს მომხდარი განსხვავებულ პერსპექტივაში, არამედ ის დიდად უწყობს ხელს მომხდარისა და შემდგომი სიტუაციის სისტემატიზაციაში. ფილმების დამახსოვრება და მოყოლა გაცილებით ადვილია, ვიდრე შეიარაღებული ძარცვის გახსენება.

დ. სპეციფიკური (შედარებით) გახსენება - დამკითხავს შეუძლია, დანაშაულის ფაქტზე, მოწმის ან დაზარალებულის ინფორმაციაზე დაყრდნობით, გამოიყენოს დამატებითი ტექნიკა იმისათვის, რომ დაეხმაროს მოწმეს მესსიერების გააქტიურებასა და ფაქტების გახსენებაში. მას შემდეგ, რაც მოწმე ან დაზარალებული მოვლენას ქრონოლოგიურად გადმოსცემს, ცალკეულ ეპიზოდებს სხვადასხვა მიმდევრობითა და სხვადასხვა პერსპექტივაში, გამომძიებელს შეუძლია გაზარდოს სპეციფიკური გახსენების ხარისხი პირდაპირი კითხვების საშუალებით. სპეციფიკური გახსენების ტექნიკა მდგომარეობს გარეგნობის, ჩაცმულობისა და ხმის ასოცირებულ გახსენებაში, დამკითხავისათვის ცნობილი კატეგორიების საშუალებით.

ამ ტექნიკაზე დაყრდნობით, გამომძიებელმა ჩვენს მიერ მოყვანილ მაგალითში შეიძლება შემდეგნაირად გააგრძელოს დაზარალებულის დაკითხვა: „თქვენ ამბობთ, რომ მას შეშინებული ხმა ჰქონდა, როგორ მიხვდით? გახსენებთ ის ვინმეს, ვისაც იცნობთ ან იქნებ ვინმეს, ვინც ფილმში გყავთ ნანახი? გინახავთ ადრე ისეთი ტიპის ქურთუკი, რომელიც მას ეცვა? სად? მოკლე იყო თუ გრძელი?“.

როდესაც ხდება პიროვნების აღწერა, გამომძიებლის შეკითხვა „გახსენებთ თუ არა ეს პიროვნება ვინმეს, ვისაც იცნობთ და რა მხრივ?“ სთავაზობს დასაკითხს კონტექსტს, რომლის საშუალებითაც მას შეუძლია შედარება გააკეთოს კონკრეტულ მაგალითსა და მის მესსიერებაში არსებულ მსგავს კატეგორიებთან. ამასთანავე, უკეთ გაიხსენოს ის დეტალები, რის გამოც ეს უკანასკნელი აგონებს პირველს.

ე. დროის ფაქტორი - როგორც უკვე აღვნიშნეთ, კოგნიტური ინტერვიუ ეხმარება მოწმეს მესსიერების გააქტიურებაში. ამასთანავე, დროის ფაქტორი ისეთივე დიდმნიშვნელოვანია, როგორც ზემოთ მოყვანილი ტექნიკა და ამიტომაც დამკითხავებმა უარი უნდა თქვან ისეთ „მაგნე ჩვევებზე“, რომლებიც ახასიათებს დამწყებ ზოგიერთ გამომძიებელს. ასეთ „მაგნე ჩვევებს“ წარმოადგენს მოწმის დანქარება, თავისუფალი

თხრობის პროცესში მისი შეჩერება და კითხვების დასმა.

მოწმე დარწმუნებული უნდა იყოს, რომ მას აქვს საკმარისი დრო სასაუბროდ. ამაში დამკითხავებმა აუცილებლად უნდა დაარწმუნონ ისინი და მისცენ იმდენი დრო, რამდენიც მოწმეს სჭირდება და უნდა მოერიდონ თავისუფალი თხრობის დროს დასაკითხი პიროვნებების შეჩერებას. ხშირად დამკითხავი ამბობს „მომიყვით, რაც მოხდა“, მაგრამ 30 წუთიც არ გადის, რომ ის იწყებს მოწმისათვის სპეციფიკური კითხვების დასმას და აწვევტინებს თავისუფალ თხრობას. სწორედ აქ უშვებს ის შეცდომას, რადგანაც სპეციფიკური კითხვების დასმა მხოლოდ მაშინ არის დასაშვები, როდესაც მოწმე დაასრულებს ამბის გადმოცემას. ამასთანავე, დასაკითხს სპეციფიკური კითხვების დასმის დროსაც უნდა მიეცეს საშუალება და დრო იმისათვის, რომ პასუხი გასცეს მათ. მოწმის დაჩქარება იწვევს გახსენების დაქვეითებას, ასევე აფიქრებინებს მას, რომ ინფორმაცია, რომელსაც ის ფლობს, ტრივიალურია. თუ დამკითხავი არ აძლევს მოწმეს საკმარის დროს, ის ვერ ახდენს კონცენტრაციას და ვერ ახერხებს ფაქტების გახსენებას.

კოგნიტური ინტერვიუს ტექნიკა გამიზნულია არა მხოლოდ მესხიერების გასააქტიურებლად, არამედ იმ არსებული პრობლემის გადასაწყვეტად, როგორც არის დაკითხვის დროს ფსიქოლოგიური კონტაქტის შენარჩუნება. გამოუცდელი დამკითხავები ხშირად ფიქრობენ „მეტს ვერაფერს ვიგონებ, რომ შევეკითხო“, ანდა ამბობენ „არის კიდევ ისეთი რამ, რაც არ გითქვამთ?“. თუ მოწმე უარყოფითად უპასუხებს, ეს დაკითხვის დამთავრების მანიშნებელია, ამიტომაც კოგნიტური ინტერვიუს ტექნიკის გამოყენება შესაძლებლობას აძლევს დამკითხავებს, თავიდან აიცილონ ამ მომენტამდე მისვლა. გამოცდილება გვიჩვენებს, რომ კოგნიტური ინტერვიუს ტექნიკის გამოყენებით ჩატარებული გამოკითხვა ყოველთვის გვაძლევს იმის საშუალებას, რომ ნებისმიერ დროს შეუფერხებლად განვახლოთ მოწმესთან ურთიერთობა და მოვლენის ან მისი ცალკეული მხარეების ხელახალი განხილვა. უნდა აღინიშნოს, რომ მოწმესთან შემდგომში გაგრძელებული საუბარი,

თუ ეს უკანასკნელი კონსტრუქციული და მიზანმიმართული იქნება, მოგვცემს დამატებითი ინფორმაციის მიღების საშუალებას.

1.8. არაკონფლიქტურ სიტუაციაში დაკითხვის თავისებურება

კრიმინალისტიკაში დანერგილი უახლესი მეცნიერული მიღწევების მიუხედავად, დანაშაულთა უმრავლესობის გახსნა ადამიანისაგან მიღებული ინფორმაციის საშუალებით ხდება. გამოძიების პროცესში გამოკითხვა ინფორმაციის მიღების უმთავრეს წყაროდ რჩება.

მიუხედავად იმისა, რომ მოწმეებისა და დაზარალებულების უმრავლესობას სურს, ითანამშრომლონ და დაეხმარონ გამოძიებას, მათ ხშირად არ ძალუძთ გაიხსენონ მოვლენის არსებითი დეტალები და ამისათვის დახმარება სჭირდებათ. ეს დახმარება კი გამოძიებელმა უნდა გაუწიოს. უბრალოდ, სწორედ დასმულ შეკითხვას არ შეუძლია გაააქტიუროს დასაკითხის მესხიერება და გაახსენოს ის დეტალები, რომლებიც ესოდენ საჭიროა გამოძიებისათვის. შემეცნებითი დაკითხვის, ანუ კოგნიტური ინტერვიუს (როგორც მას დღეს უწოდებენ) ტექნიკით მიდგომამ კი დაამტკიცა, რომ ის არის ყველაზე ეფექტური საშუალება მოწმისა და დაზარალებულისაგან ინფორმაციის მიღებისათვის. მისი საშუალებით იზრდება მიღებული ინფორმაციის სიზუსტე, ხარისხი და მოცულობა, მაგრამ ამ მეთოდს საქართველოში რატომღაც არ იყენებენ და ისევ მოძველებული მეთოდებით ხელმძღვანელობენ.

ყოველივე ზემო განხილულ საკითხებზე დაყრდნობით შესაძლებელია ჩამოვაყალიბოთ არაკონფლიქტურ სიტუაციებში დაკითხვის სტრუქტურა რჩევა-დარიგებებით, რომელიც დაეხმარება გამოძიებლებს უკეთ აითვისონ განხილული საკითხი.

1. დაკითხვის მომზადება:

- ა) ფაქტებისა და საქმეში არსებული მასალების შესწავლა;

- ბ) დაკითხვის დროის განსაზღვრა;
  - გ) დაკითხვის ადგილის განსაზღვრა და შერჩევა პრინციპებით:
- შენი „მოედანი“ – უკეთესი კონტროლი.
მათი „მოედანი“ – დასაკითხები უფრო დამშვიდებული და გამჭრიახები ხდებიან, ეს კი ზოგჯერ სახიფათოა.

2. წარდგენა:

- ა) სახელი, გვარი, უფლებამოსილება (თანამდებობა), მიზანი;
- ბ) შესაძლებელია შეირჩეს ტონი მოსალოდნელი დაკითხვისათვის;
- გ) ბუნებრივი სიტუაცია, დასაკითხის მიმართ პატივისცემის გამოვლინება;
- დ) ხშირად სასარგებლოა გაცნობის გახანგრძლივება, დროში გაჭიმვა.

3. კითხვები:

- ა) ვინ, რა, როდის, სად, რატომ, როგორ;
- ბ) თავისუფალი კითხვები, რასაც თან ახლავს გულისყურით მოსმენა;
- გ) შემეცნებითი გამოკითხვა. (კოგნიტური ინტერვიუ).

4. შემოწმება.

- ა) განამტკიცებს ურთიერთგაგებას;
- ბ) ჩვენების ფიქსირებისას ამაღლებს ინფორმაციის ხარისხს;
- გ) ხელს უწყობს და ამაღლებს მოწმის მიერ დავიწყებულის გახსენებას.

5. შესამოწმებელი კითხვები.

- ა) პოზიტიური შეხსენება – „რა დამავიწყდა რომ მეკითხა?“
- ბ) ნეგატიური შეხსენება – „რა არ გითქვამთ ჩემთვის?“

6. განშორება.

- ა) დასაკითხს უნდა ჩამოუყალიბდეს პოზიტიური შეხედულება;
- ბ) დამკითხავმა უნდა შექმნას იმის პირობები, რომ საჭიროების შემთხვევაში დაუკავშირდეს დასაკითხს.

7. კრიტიკა. (შეფასება).

- ა) ერთადერთი გზაა ისწავლოთ თქვენს შეცდომებზე;
- ბ) შეაფასეთ თქვენს მიერ ჩატარებული დაკითხვა ზემოთ ჩამოთვლილი ყველა საფეხურის კრიტიკული შეფასების საშუალებით.

§ 2. დაზარალებულის დაკითხვის პროცესუალური და ტაქტიკური თავისებურებანი

2.1. არაკონფლიქტური და კონფლიქტური დაზარალებულები

აქტუალურ პრობლემას წარმოადგენდა და დღესაც წარმოადგენს დაზარალებულთა დაკითხვა და მისი წარმოების ტაქტიკა. პრაქტიკაში ხშირად სათანადოდ არ არის განსაზღვრული დაზარალებულის როლი, რამაც არ შეიძლება უარყოფითად არ იმოქმედოს გამოძიების ეფექტურობაზე. დაზარალებული, შეფასების კრიტერიუმებით, პროცესში მონაწილეებს შორის წარმოადგენს ერთ-ერთ ცენტრალურ ფიგურას, როგორც კრიმინალისტიკურად საჭირო ინფორმაციის მატარებელი. ასევე მათ აქვთ საქმის წარმოების მიმდინარეობის და შედეგებით დაინტერესების ობიექტური მიზეზი.

როგორც ადრე აღვნიშნეთ, კანონის თანახმად მოქალაქის დაზარალებულად მიჩნევის საფუძველია მისთვის ფიზიკური, ქონებრივი ან მორალური ვნების მიყენება უშუალოდ დამნაშავეს ან შეურაცხადი პირის მართლსაწინააღმდეგო ქმედების შედეგად.

დაზარალებულისადმი მორალური ზიანი შეიძლება გამოიხატოს მწვავე წუხილის განცდაში, რომელიც შეიძლება გამოწვეული იყოს სასურველი ადამიანის დაკარგვით, სამსახურიდან უკანონო განთავისუფლებით, ცილისწამებით, რაიმე შემარცხვენელი აზრის გავრცელების გამო, ოჯახის შეურაცხყოფით, სამკურნალო საიდუმლოების გამჟღავნებით, ღირსებისა და საქმიანი რეპუტაციის შელახვით, რაიმე უფლების უკანონო ჩამორთმევით, დასახინჩრებით, რითაც წაერთვა

მომხიბვლელი იერი და ასე შემდეგ.

ფიზიკური ზიანი გამოიხატება ადამიანის სხეულის ქსოვილის ან აღნაგობის განზრახ ან გაუფრთხილებლობით დარღვევაში, როცა დაზარალებულმა დაკარგა შრომის უნარი ან მიიღო სახის წარუხოცველი დამახინჯება.

ქონებრივი ზიანი გამოიხატება დაზარალებულის კუთვნილი ან მასზე მინდობილი ქონების განადგურებაში ან დაზიანებაში.

ფსიქოლოგიური თვალსაზრისით დაზარალებულის დაკითხვა შედარებით განსხვავებული საგამოძიებო მოქმედებაა, რადგან დაზარალებულმა უშუალოდ განიცადა დამნაშავეს უკანონო მოქმედება, როგორც ქონებრივი, ასევე ფიზიკური და მორალური ხელყოფის მხრივ. ამდენად მისი ჩვენება არა მარტო პროცესუალური მოვალეობაა, არამედ უფლებაცაა; მან შეიძლება სამოქალაქო სარჩელიც დააყენოს. ამიტომ გამომძიებელი ვალდებულია გაითვალისწინოს მისი კანონიერი უფლებები. ამასთანავე გათვალისწინებული უნდა იქნეს მისი ნერვიული დაძაბულობა, შიში და სხვა მრავალი ფაქტორი. იგი გამოთქვამს საყვედურს, არის აფორიაქებული, ვერ გადმოსცემს დამნაშავეთა მოქმედებას წყობილად, ვერ ალაგებს თითოეული დამნაშავეს როლსა და მოქმედებას და ასე შემდეგ. ამიტომ დაზარალებული დამშვიდებას, დაიმედებას, მხარდაჭერას საჭიროებს, რათა მან დახვეწოს, დაალაგოს, აღიდგინოს მესხიერებაში მომხდარი ფაქტის ყოველი წვრილმანი და თანმიმდევრულად გადმოსცეს.

გამომძიებლის მიერ დაზარალებული პირის პირველი დაკითხვა და განსაკუთრებით მათი შეხვედრის პირველი წუთები ურთიერთ გაცნობასა და ურთიერთ „გაზომვას“ ემსახურება. დაზარალებული გაუბედავად, მაგრამ მაინც ფხიზელი თვალთვალს ამოწმებს გამომძიებლის დამოკიდებულებას, თვით ოთახის განლაგებას, ნივთებს, სადაც მიმდინარეობს დაკითხვა. გამომძიებელი უფრო ინტენსიურად და გაბედულად უნდა ასრულებდეს ამ საქმიანობას. სწავლობდეს დაზარალებულს

ბულ პირს ფსიქოლოგიურად, აძლევდეს მას საქმის გარშემო კითხვებს, ინტერესდებოდეს მისი პიროვნებით, ოჯახით, წარსულით, ავლენდეს სითბოს, მხარდაჭერას, არჩევდეს საჭიროების შემთხვევაში ოფიციალურ ტონს და ასე შემდეგ.

ეს მოქმედება საგამოძიებო ტაქტიკაა, რომლითაც გამოძიებელი ცდილობს დაუახლოვდეს დაზარალებულის მისაღვომებს და ბოლოს იოლად შეაბიჯოს მის სამყაროში, საიდანაც აშკარად და შეპარვით იწყება პიროვნების ინტენსიური დაკითხვა შემდეგ უკვე იმ ტაქტიკური ხერხების გამოყენებით, რომლებიც განვიხილეთ მოწმის დაკითხვის შემთხვევაში.

მაგრამ გარდა ამისა, შეიძლება გამოვყოთ დაზარალებულების მეორე ჯგუფიც პირველი ისინი, რომლებიც მართლა შემთხვევით გახდნენ დანაშაულებრივი ქმედების მსხვერპლნი, რაც ზოგადად განვიხილეთ და მეორე ისინი, რომელთა მოქმედებები და ქცევები წინ უსწრებდა დანაშაულს, ან უფრო მეტიც, პროვოცირებას უკეთებდა დანაშაულს დანაშაულის ჩადენაში. ასეთი ტიპის დაზარალებულები იურიდიულ ლიტერატურაში ცნობილია, როგორც „ვიქტიმური ქცევის“ მქონე დაზარალებულები.

რაც შეეხება დაზარალებულების პირველ ჯგუფს, ისინი წარმოადგენენ დასაკითხთა სპეციფიკურ სუბიექტებს, რაზედაც ბევრი ვილაპარაკეთ ზემოთ და რაც გამოიხატება თავისებური ფსიქიკური განცდებით, რომელიც გამოწვეულია დანაშაულით და მისი შედეგებით. დანაშაულებრივი ქმედებით გამოწვეული შიში, ტკივილი, ფიზიკური განცდები, მისი სურვილი, რომ განთავისუფლდეს დანაშაულებრივი ზემოქმედებისაგან, აზნება და დაძაბულობა, რომელიც გამოწვეულია სხვადასხვა ზემოქმედებებისაგან, დაზარალებულებში იწვევენ რთული, თავისებური ფსიქიკური მდგომარეობის წარმოქმნას. მართალია ამ ჯგუფის დაზარალებულების ჩვენება, ხშირად არის სრული, მაგრამ არ შეიძლება არ გავითვალისწინოთ მათ ჩვენებებში რაღაც დეფექტების წარმოქმნის შესაძლებლობები.

როგორც ვთქვით, რთული ფსიქოლოგიური განცდების ზემო-

ქმედების გამო, დაზარალებულებს ხშირად უჭირთ იმ გარემოებების გახსენება (განსაკუთრებით პირველი დაკითხვისას), რაც უსწრებდა დანაშაულებრივ ქმედებას, ან კიდევ რაც მოჰყვა ამ ქმედებას (მეხსიერების რეტროაქტიური და პროაქტიური დამუხრუჭება). ამასთანავე ძლიერმა ფსიქოლოგიურმა სტრესმა შესაძლებელია ზოგჯერ გამიწვიოს მეხსიერებაში განცდილის ნაწილობრივი წაშლა, ამნეზია.

უფრო მეტად დაზარალებულების ჩვენებაში გვხვდება:

1. გადატანილი მოვლენის რაღაც მომენტების სხვადასხვა სახის გახვიადებები;
2. სხვადასხვა პირების დანაშაულში მონაწილეობის განზოგადება.
3. მომხდარის გარშემო მოვლენების აღწერისას, საჭირო მომენტების გამოტოვება;
4. დანაშაულის ქმედით განვითარების მიმდინარეობაში მოვლენების ერთმანეთში არევა, კონკრეტული დეტალების შეცვლა, მოქმედი პირების ქმედებების გადაადგილება და სხვა.

ამის საფუძველზე არ შეიძლება გამოვიტანოთ დასკვნა, დაზარალებულის ჩვენების გამოუყენებლობის შესახებ, მის მიერ მოწოდებული ინფორმაციის მიხედვით საქმეზე ჭეშმარიტების დადგენის შეუძლებლობაში. ცდომილებები დაზარალებულის დაკითხვისას არ ატარებს მისი მეხსიერებისათვის ყოველმომცველ ხასიათს, ის ეხება მომხდარის მხოლოდ ცალკეულ გარემოებებს. ამიტომ აქედან გამომდინარე ასეთი ჯგუფის დაზარალებულების დაკითხვის ტაქტიკა არ განსხვავდება უკონფლიქტო სიტუაციაში მოწმის დაკითხვის ტაქტიკისაგან და შესაძლებელია მისი ყველა ელემენტის გამოყენება, რაც განხილული გვაქვს ზემოთ.

სულ სხვა პროცესს წარმოადგენს ე.წ. „ვიქტიმური ქცევის“ მქონე დაზარალებულების დაკითხვა. კრიმინალისტიკურ ლიტერატურაში „ვიქტიმურობა“ განისაზღვრება, როგორც ადამიანის გაზრდილი შესაძლებლობა, რომ მისი სულიერი და

ფიზიკური ფაქტორების, სოციალური როლის ან სტატუსის შედეგად, განსაზღვრული გარემოებების გამო აღმოჩნდნენ დანაშაულის მსხვერპლად.

პრაქტიკა გვიჩვენებს, რომ ზოგჯერ უშუალოდ დაზარალებულის ქმედება უბიძგებს დამნაშავეს დანაშაულის ჩადენისკენ, რაც შეიძლება გამოიხატებოდეს მსხვერპლის მართლსაწინააღმდეგო და ამორალურ მოქმედებაში. ასეთი მოქმედებებია ზიანის მიმყენებლისადმი პირველადი თავდასხმა, უხეში მოპყრობა, მოტყუება, შეურაცხყოფა, პროვოკაცია, წაქეზება და სხვა ისეთი სიტუაციის შექმნა, რომელიც შემდგომში აიძულებს დამნაშავეს დანაშაულის ჩადენაში. ადამიანს, რომელსაც არა აქვს მიდრეკილება დანაშაულის ჩადენისკენ, ზოგჯერ გარემოების ზემოქმედების ინტენსივობა მსხვერპლის მიზეზით იმდენად მაღალია, რომ იძულებულს ხდის მას ჩაიდინოს დანაშაული.

დანაშაულის მექანიზმში დაზარალებულის როლი, შეიძლება გამოიხატებოდეს თვითდაზიანებაშიც, რომელიც გამოიხატება გაუფრთხილებლობაში, (მაგალითად, თუ აუფეთქდა თვითნაკეთი მოწყობილობა). ან განზრახ ქმედებაში (თვითდაზიანება სხვაზე გადაბრალების მიზნით) და სხვა. ამიტომ ეჭვგარეშეა, რომ ზოგჯერ კრიმინალური სიტუაცია წარმოიქმნება, არა მარტო დამნაშავის, არამედ დაზარალებულის მიზეზითაც.

ასეთი ტიპის დაზარალებულები, რომლებმაც მიიღეს მატერიალური, მორალური ან ფიზიკური ზიანი უმეტეს შემთხვევაში გვაძლევენ ინფორმაციას მათ მიერ ცნობილი ფაქტების შესახებ, მაგრამ პრაქტიკა გვიჩვენებს, რომ ისინი მაინც მაღავენ გარკვეული ფაქტების ნაწილს ან შეგნებულად ამახინჯებენ მას. ერთ-ერთი ამის მიზეზი მდგომარეობს იმაში, რომ დაზარალებულმა დამალოს თავისი როლი ჩადენილი დანაშაულის მსველელობაში ან უფრო მეტიც, ხელი შეუშალოს მომხდარისათვის სისხლისსამართლებრივი კვალიფიკაციის მინიჭებას. აქედან გამომდინარე, ასეთი ქცევის მქონე დაზარალებულების დაკითხვა უნდა ჩატარდეს მისი დანა-

შაულში მონაწილეობის როლის განსაზღვრის შემდეგ და ამის შემდეგ უნდა გამოვიყენოთ ეს მონაცემები დაკითხვის ტაქტიკური ხერხის შერჩევაში, რათა დადგენილ იქნას საქმეზე რეალობა.

დაკითხვის მომზადებისას განსაკუთრებული ყურადღება უნდა მიექცეს დაზარალებულის ყოველმხრივ შესწავლას და მისი ქცევების დადგენას. მაგრამ ეს არ ნიშნავს იმას, რომ შესწავლა შემოიფარგლებოდეს მხოლოდ საქმის მასალებით. შესწავლილი უნდა იქნას მისი წარსული, კავშირები, სოციალური მდგომარეობა, ჯანმრთელობა, ქცევის მანერები განათლება და სხვა; რაც გამოგვაადგება მისი დაკითხვის მსვლელობისას.

ძირითადი ქმედება რაც შეიძლება განახორციელოს დამკითხავმა ასეთი ტიპის დაზარალებულებისადმი და თუნდაც მსგავსი ტიპის მოწმეებისადმი, არის მათი ტყუილში გამოჭერა.

საიდუმლო და ტყუილი დევს დანაშაულის ჩადენის თუ დამალვის ფესვებში. დამნაშავე დანაშაულის მზადებისას ცდილობს გადახაროს ადამიანები, ნდობის მოხვეჭით, თავის მხარეს. რის გამოც ხდება ხოლმე, რომ დანაშაულის გამჟღავნების შემდეგ იტყუებიან არა მარტო დამნაშავეები, არამედ მოწმეებიც. ასეთ შემთხვევაშიც, როგორც არაპატიოსანი დაზარალებულების შემთხვევაში, საჭირო ხდება მათი ტყუილში გამოჭერა.

კვლევებმა გვიჩვენა, რომ სისხლის სამართლის საქმის გამოძიებისას დაკითხვისას გარემოებების გაუკუღმართება მიიღწევა შემდეგი ხერხებით:

- ჩვენების მიცემისას გარკვეულ გარემოებებში მათი ან სხვის ქმედებაში ცვლილებების შეტანით, ცალკეული ელემენტების გაუმხილებლობით, დამალვით, გამორიცხვით;
- გამოგონილი დეტალებით და ელემენტებით ჩვენების შევსება, დამატება, რისი მეშვეობითაც შემთხვევას

აძლევენ სასურველ ხასიათს და ელფერს;

- ჩვენების მიცემისას მომხდარი ფაქტის ცალკეული ფრაგმენტების გადაადგილება, შეცვლა მისი ადგილის, დროის, თანმიმდევრობის, ურთიერთკავშირის მიხედვით;
- შემთხვევის ცალკეული ელემენტების გამოგონილი ფაქტებით და დეტალებით ჩანაცვლება.

2.2. სიცრუის აღმოჩენა დაკითხვის დროს

დაკითხვისას იმ მოწმეების ან დაზარალებულების ფსიქიკური მოღვაწეობა, რომლებიც იძლევიან რეალურ ან მცდარ ჩვენებებს განსხვავებულია. თუ კეთილსინდისიერი მოწმეებსა და დაზარალებულებისათვის ეს მოღვაწეობა ატარებს რეპროდუქციულ (გახსენებით) ხასიათს, მატყუარებისათვის ის წარმოადგენს ხელოვნურობის პროცესს. ამავე დროს, რეპროდუქციულობის ამოცანა კეთილსინდისიერი მოწმისა ან დაზარალებულისთვის მდგომარეობს ადრე აღქმული მოვლენების გახსენება - გადმოცემაში და არ ემსახურება სხვა მიზნებს. ცრუ მოწმეებისათვის ამოცანა გაცილებით რთულია. ეს ხელოვნურობის პროცესია, სადაც არის რეპროდუქციულობის ყველა ელემენტი, ამავე დროს მის პარალელურად მიმდინარეობს ნანახი მასალის გადამუშავება ისე, როგორც ეს აწეობს მატყუარას. მოცემულ შემთხვევებში მონაყოლი ემყარება განსაზღვრული, მისთვის სასურველი ვერსიის შემუშავებას.

ფსიქიკური თვალსაზრისით ტყუილის თქმა შედარებით რთულია, ვიდრე სიმართლის ლაპარაკი. კეთილსინდისიერი მოწმეებისაგან განსხვავებით, რომლებიც მიმართავენ მოვლენების გახსენების გონებრივ ერთადერთ მიმართულებას ანუ ერთ სახეს, ცრუ მოწმეების გონებაში ერთმანეთს კონკურენციას უწევს ორი მიმართულებით აზროვნება, სინამდვილეში აღქმული და რეალური სახე, რომლის დამალვასაც ის ცდილობს და მეორე გონებრივად გამოგონილი სახე, რითაც ცდილობს რეალობის შეცვლას.

საყოველთაოდ აღიარებულია, რომ ჩვენმა წინაპრებმა გენეტი-

კურად უამრავი რეფლექსი გადმოგვცეს. ერთ-ერთი ასეთი რეფლექსი თავის გადარჩენის პრინციპს გულისხმობს. ეს არის რეფლექსი, რომელიც „გაიქეცი ან შეებრძოლეს“ სახელით არის ცნობილი. ეს ფენომენი მნიშვნელოვან ადგილს იკავებს ადამიანის ცხოვრებაში და ზრდის მისი სასიცოცხლო ორგანოების ფუნქციონირებას კრიზისულ სიტუაციაში. კრიტიკულ ვითარებაში ამოქმედდება ზემოთ დასახელებული რეფლექსი, რომელსაც თან ახლავს მისთვის დამახასიათებელი ნიშნები. ისინი ადამიანის შინაგან სამყაროში წარმოიქმნება და გარე სამყაროშიც ვლინდება. ეს ნიშნებია:

- 1. ადრენალინისა და შაქრის მომატება სისხლში;**
- 2. პულსისა და სუნთქვის აჩქარება;**
- 3. თვალის გუგების გაფართოვება;**
- 4. ნერწყვის გამომყოფი ჯირკვლების ფუნქციონირების შეჩერება (პირის სიმშრალე);**
- 5. საჭმლის მომნელებელი სისტემის ფუნქციონირების შეწყვეტა.**

დამკითხავებთან შეხვედრისას დასაკითხი საფრთხეს გრძნობს და მისი სისტემა იმდაგვარად იქცევა, როგორც ნებისმიერი ადამიანისა, როდესაც სასიცოცხლო ფუნქციებს საშიშროება ემუქრება. შინაგანად ტყუილის მთქმელი მოწმის ან დაზარალებულის (ექვმიტანილიც, დამნაშავეც) სხეული ემზადება „გასაქცევად“ ან „საბრძოლველად“. თუმცა უნდა აღვნიშნოთ, რომ გარე სამყაროში ეს მზადება შენიღბულია. მათ არ შეუძლიათ გაქცევა, შებრძოლება ან თუნდაც იმის მცირეოდენი გამოხატვაც კი, რომ მათ ამის გაკეთება სურთ. ეს კონფლიქტი თავისთავად წარმოშობს სიმპტომებს, რომლებზე დაკვირვებაც გამომძიებლებს უამრავ სასარგებლო და მნიშვნელოვან ინფორმაციას მისცემს.

სამართალდამცავი ორგანოების თანამშრომლებთან დაკითხვაზე მყოფი ადამიანები სხვადასხვა ნიშნებით გამოხატავენ აღელვებასა და აღვზნებულობას. მას შემდეგ, რაც გამომძიებელი დასაკითხთან დაამყარებს ფსიქოლოგიურ კონტაქტს, ის უნდა დააკვირდეს მის ქცევას და განსაზღვროს, თუ როგორი

ნიშნები ახასიათებს უმნიშვნელო საკითხებზე საუბრის დროს, ანუ ისეთ საკითხებზე, რომელთა დაფარვასაც არ ცდილობს დასაკითხი. ასეთ დროს დაფიქსირებული ნიშნები გამოძიებულს დიდ დახმარებას გაუწევს დასაკითხთან კრიტიკულ საკითხებზე საუბრის დროს (რომლებზეც, სავარაუდოდ, დასაკითხი იცრუებს). დასაკითხის ქცევასა და მის მიერ გამოვლენილ ნიშნებში მკვეთრი ცვლილება გამოძიებლისათვის გამაფრთხილებელი ნიშნის მიმცემი უნდა იყოს.

უამრავი მეცნიერული ნაშრომი არის დაწერილი იმ სპეციფიკური ქცევების შესახებ, რომლებიც ტყუილის აღმოჩენაში ეხმარებიან გამოძიებლებს. სპეციფიკურ ნიშნებს მიეკუთვნება: ნევროზული მანერა, მდგომარეობის ხშირი შეცვლა, მთქნარება. ყოველივე ეს სტრესის მაჩვენებელი რამოდენიმე ნიშანია. ამ ყველაფერს იწვევს დასაკითხის მიერ „გაქცევის“ ან „შებრძოლების“ უნარის შენიღბვის მცდელობა. მიუხედავად დასაკითხის სურვილისა, არ დაუშვას თავისი შინაგანი განცდების გარე სამყაროში გამოვლენა, ზოგიერთის შეჩერებას იგი მაინც ვერ ახერხებს და სწორედ ისინი ხდებიან ინდიკატორები გამოძიებლის მიერ ტყუილის აღმოჩენისა.

უნდა აღინიშნოს, რომ გამოძიებლებს არ სჭირდებათ დაიმასხვრონ გრძელი ნუსხა ქცევებისა, რომლებიც ტყუილის მაჩვენებელია (გამომხატველია). შეუძლებელია რაიმე კონკრეტული ქცევა სხვადასხვა ადამიანებში ერთსა და იმავეს გამოხატავდეს, ასევე დაუშვებელია ამ ქცევის სიცრუის ინდიკატორის ფორმულად გამოცხადება. ფაქტობრივად ასეთ ქცევებს მხოლოდ გამაფრთხილებელი სიგნალის ფუნქცია უნდა გააჩნდეთ. ამ შემთხვევაში ჩნდება კითხვა, როგორ უნდა გამოიყენონ გამოძიებლებმა არავერბალური ქცევა „გაიქცვი/შებრძოლე“ სინდრომის დროს, იმისათვის, რათა სიცრუე აღმოაჩინონ? ისინი ამას შეძლებენ მარტივი პროცედურის განხორციელების საშუალებით:

1. უნდა დაამყარონ ფსიქოლოგიური კონტაქტი დასაკითხ პიროვნებასთან;
2. განსაზღვრონ დასაკითხის ნამდვილი ქცევა;

3. შეეცადონ, იპოვონ განსხვავება დასაკითხის ქცევაში იმ დროს, როდესაც განიხილება კრიტიკული მნიშვნელობის მქონე საკითხები;
4. დააფიქსირონ ქცევაში ცვლილებები უმნიშვნელო საკითხებიდან მნიშვნელოვანზე გადასვლის დროს;
5. დარწმუნდნენ, რომ ასეთ ქცევას ყოველთვის აქვს ადგილი კრიტიკული საკითხების განხილვისას;
6. გადაწყვეტილების მიღება დაუშვებელია მხოლოდ ცალკეული მოქმედებების საფუძველზე.

2.3. არავერბალური კომუნიკაცია სიცრუის დროს და მისი წარმოშობის საფუძვლები

როგორც აღვნიშნეთ დღესდღეობით ეფექტური დაკითხვის ჩატარებისათვის ერთ-ერთი ყველაზე მნიშვნელოვანი საკითხია არავერბალური კომუნიკაციის გაგება და მისი არსის ცოდნა. ნათქვამია, რომ „მეტყველების უნარი ადამიანებს იმისათვის მიეცათ, რათა შესაძლებლობა ჰქონოდათ თავიანთი გრძნობების დაფარვისა“. ჩვენ ეს საკითხი განხილული გვაქვს წინა თავებში. ეს თავი კი ეძღვნება არავერბალური, ანუ რეფლექსური ქცევის სხვადასხვა ფორმებს და მათ დეტალურად განიხილავს, რათა დაკითხვის დროს გამომძიებლებმა ეფექტურად გამოიყენონ ისინი. რა თქმა უნდა, ზოგიერთი საკითხი და რჩევა მეორდება, მაგრამ ეს ხელს არ შეგვიშლის; პირიქით, სწორი დასკვნების გამოტანაში დაგვეხმარება, რომლებიც შემდგომში ისევ ჩვენს სასარგებლოდ იმუშავებს.

ისტორიიდან ცნობილია, რომ არავერბალური ქცევის შესახებ ხალხს განსაზღვრული ცოდნა გააჩნდათ ჩვენს წელთაღრიცხვამდეც. ერთ – ერთმა დამკვირვებელმა სიცრუის მოქმედი შემდეგნაირად აღწერა პაპირუსის ქაღალდზე: „ის არ პასუხობს შეკითხვებზე, სისულელეს ლაპარაკობს, ცახცახებს, თმებს აწვალავს თითებით.“

თანამედროვე კვლევებმა აჩვენა, რომ ადამიანები დიდად არ შეცვლილან 3000 წლის მანძილზე. 1948 წელს *პოლიგრაფიისტმა* (სიცრუის დეტექტორის ოპერატორი. ეს საკითხი

განიხილება შემდგომ თავში) ჯონ რეიდმა შეამჩნია, რომ სუბიექტები სხვადასხვაგვარად იქცევიან სწორი და ცრუ პასუხების გაცემის დროს. ამ დაკვირვებების შედეგები რეიდმა დაკითხვების დროს გამოიყენა. იგი აკვირდებოდა კითხვების დასმისას დამნაშავეთა ვერბალურ და არავერბალურ ქცევას. მან დაასკვნა, რომ დასაკითხის არავერბალური ქცევა, შესაძლოა, მისივე ნათქვამის სიმართლის, ან სიცრუის მანევრებელი იყოს. [87. გვ.264]

ა. არავერბალური ქცევა. ჩვეულებრივ, ადამიანები სპონტანურად და უნებურად იქცევიან, როდესაც გამომძიებელთან იმყოფებიან დაკითხვაზე. ეს გამოწვეულია იმ სტრესული მდგომარეობით, რომელიც თან ახლავს დაკითხვას. სხეულის მოძრაობა, სხეულის მდგომარეობა, სახის გამომეტყველება და ფიზიოლოგიური სიმპტომები არავერბალურ კომუნიკაციას წარმოადგენენ. სუბიექტის არავერბალური ქცევის სწორმა ინტერპრეტირებამ, შესაძლოა, გამომძიებელს ზუსტი დასკვნების გაკეთების საშუალება მისცეს, რაც გამოსაძიებელი საქმის წარმატებით და სწორად გადაწყვეტის პირობას წარმოადგენს.

ბ. სხეულის მოძრაობა. ადამიანის სხეული არავერბალური კომუნიკაციის ერთ – ერთი საუკეთესო წყაროა იმიტომ, რომ ის ყველაზე ნაკლებად კონტროლირებადი არავერბალური არხია. წყნარი, უემოციო სახე და ამ დროს ხელებისა და ფეხების აქტიური მოძრაობა, ტყუილის მანევრებელია. მაგალითად: როდესაც მოწმეები ან ეჭვმიტანილები ცრუობენ, ისინი საუბრის დროს ნაკლებად იხრებიან წინ და უფრო აქტიურად ამოძრავებენ ხელ – ფეხს, ვიდრე სიმართლის თქმის დროს. არავერბალური ნიშნები ხშირად თავად სიტყვებსაც კი ცვლიან ხოლმე. მაგალითად: როდესაც ადამიანი პასუხად თავს ზევით – ქვევით აქნევს, ეს იგივე „ღიას“ –ის შემცვლელია.

ხელები და ხელის მტევნები ასევე ერთ – ერთი საუკეთესო გამომხატველები არიან ადამიანის შინაგანი ემოციური მდგომარეობისა. განსაკუთრებით აღსანიშნავია გადაჯვარედი-

ნებუდი ხელები. თუ ვინმეს „მსუბუქად“ აქვს გადაჯვარედინებული ხელები, ეს შესაძლოა, მოდუნებისა და სიმშვიდის მაჩვენებელი იყოს, მაგრამ, როდესაც ხელები მჭიდროდ არის გადაჯვარედინებული – ეს უკმაყოფილების, უარყოფის ან კამათში გამოწვევის ნიშანია.

მართალი ადამიანები ქესტებს თავიანთი სხეულის გარეთ აკეთებენ, ხოლო მატყუარები კი პირიქით. შემჩნეულია, რომ ტანსაცმლის (დილების, ჰალსტუხის) წვალებას ხშირად მიმართავენ ისინი, ვინც ტყუილს ამბობენ, რადგანაც ეს ეხმარება ადამიანს დაფაროს მომატებული აღელვება, რასაც ტყუილის თქმის, ან მისი მოფიქრების დროს განიცდის. უნდა აღვნიშნოთ, რომ ამ ტენდენციების შემჩნევა, მართალია ძალიან ადვილია, მაგრამ ისინი უნდა შევაფასოთ, როგორც სუბიექტის ქცევის მთლიანი განმსაზღვრელის მხოლოდ ნაწილი.

გ. სახის გამომეტყველება. ადამიანებმა დიდი ხნის წინ შეამჩნიეს, რომ სახის ნახევრები ერთმანეთის იდენტური არ არის. ერთი თვალი შესაძლოა ცოტათი უფრო გადახრილი იყოს, ან უფრო ფართო იყოს, ვიდრე მეორე. სახის ასეთი ასიმეტრია უფრო მეტად მულავენდება, როდესაც პიროვნება სახის გამომეტყველებას იცვლის. თითქმის ყოველთვის სახის ერთ ნახევარზე ორგანოები სხვაგვარად მოძრაობს, ვიდრე მეორეზე. ერთი თვალი შეიძლება უფრო მეტად მოდუნდეს, ვიდრე მეორე.

როდესაც სახის გამომეტყველება სპონტანურია, მისი კუნთების მოძრაობა და მდგომარეობა ორივე ნაწილზე ერთნაირი უნდა იყოს, მაგრამ, თუკი სახის კუნთების მოძრაობა წინასწარ მოფიქრებულია, მაგალითად, იმ დროს, როდესაც პიროვნება იტყუება, კუნთები მარცხენა ნაწილში უფრო მეტს მოძრაობენ, ვიდრე მარჯვენაში. კარგ დამკვირვებელს შესაძლებლობა აქვს გამოიყენოს სახის ეს ასიმეტრია იმისათვის, რომ მიხვდეს პიროვნება სიმართლეს ამბობს თუ არა.

ეს განსხვავება სახის სპონტანურ და მოფიქრებულ გამომეტყ-

ველებში გამოწვეულია თავის ტვინის თავისებურებით, რომელიც არეგულირებს სახის კუნთებს. სახის სპონტანური მოძრაობა გაივლის ტვინის შემეცნებით ცენტრებს, მაგრამ, არის შემთხვევები, როდესაც ადამიანები განზრახ ამოძრავებენ სახის ნაწილებს. სახის კუნთების მამოძრავებელი სიგნალები გამოდიან თავის ტვინის ქერქიდან, ანუ ტვინის იმ ნაწილიდან, რომლის მეშვეობითაც ხორციელდება ცნობიერი გადაწყვეტილებების მიღება. სწორედ ეს ნაწილი, რომელიც ამ პროცესშია ჩართული, სახის მარცხენა ნაწილზე უფრო მეტ გავლენას ახდენს; ამიტომაც, რომ სახის მარცხენა მხარის ნაწილები უფრო მეტად მოძრაობენ.

სახის ასიმეტრიაზე, როგორც გარკვეულ ინდიკატორზე, შეიძლება ისიც ვთქვათ, რომ ის სხვა არავერბალურ ქცევებთან კომბინაციაში ტყუილის საუკეთესო მაჩვენებელია. მაგალითად: როდესაც ინდივიდი ცრუობს, შინაგანი სტრესი გამოიწვევს თვალის დახამხამების მაჩვენებლის შეცვლას; კერძოდ, ერთი დახამხამებიდან რამდენიმე წამში ერთხელ, დახამხამება გაიზრდება ერთ ან ორ დახამხამებამდე წამში. შინაგანმა სტრესმა ასევე შეიძლება გამოიწვიოს თვალის ნორმალურზე უფრო მეტად გაფართოება. პირდაპირი თვალის კონტაქტისათვის თავის არიდება და სხვაგან ყურება ასევე შესაძლებელია, რომ ტყუილის მანიშნებელი იყოს.

დ. ფსიქოლოგიური სიმპტომები. როდესაც ადამიანი ტყუილს ამბობს, მის სხეულში უამრავი ფსიქოლოგიური ცვლილება ხდება. ეს ცვლილება მოიცავს: ოფლიანობას, სახის კანის სიწითლეს ან სიფერმკრთალეს, პულისის აჩქარებას, ვენების გამოჩენას თავზე, კისერსა და ყელზე. გარდა ამისა, მშრალი პირი და ენა, აჩქარებული სუნთქვა, ტუჩების კანკალიც ტყუილის მაჩვენებელია. დაკითხვის დროს ყველა ეს ინდიკატორი დაფიქსირებული უნდა იყოს.

ე. გადახრები მეტყველებაში. დაკითხვის დროს არის მომენტები, როდესაც ის, რაც დასაკითხმა თქვა, ნაკლებად მნიშვნელოვანია, ვიდრე ის, თუ როგორ თქვა. გადახრები მეტყველებაში მოიცავს ყველა იმ მახასიათებლებს, რაც ხმას

გაანჩნია, სიტყვების გარდა. როდესაც კარგად არის გაანალიზებული ვარიაციები, მომდევნო მახასიათებლებს შეუძლიათ ტყუილის მაჩვენებლის როლი ითამაშონ:

1. ხმის სიმაღლე;
2. მეტყველების სიჩქარე;
3. ხმის ჟღერადობის ხარისხი;
4. სპეციალური ვოკალიზაცია – ანუ ტირილი, სიცილი, ასევე ისეთი მომენტები, როგორც არის ხმის კანკალი, ენის დაბმა;
5. სიერცის შემესებები – „უჰ“, „ოჰ“, „აჰ“ და სხვა.

ყოველივე ამას კი იწვევს თვითკონტროლის დაკარგვა. როდესაც დასაკითხები ცრუობენ, ისინი ნაკლებად მჭერმეტყველებენ. მათი პასუხები ნაკლებად სარწმუნოა, უფრო ვრცელია და სიერცის მეტ შემესებებს საჭიროებენ. ასევე ხშირია გამეორებული ფრაზებიც.

მოფიქრებული ტყუილი ასევე იწვევს სუბიექტის მომატებულ ნევროზულობას. ეს ნევროზულობა კი განაპირობებს საუბრის მაღალ ტონს, მეტყველების დაბალ სიჩქარეს, მეტ დაყოვნებას კითხვასა და პასუხს შორის, ასევე თავისუფალი ინფორმაციის ნაკლებობას. მაგრამ უნდა აღინიშნოს, რომ არსებობს გამონაკლისებიც. მაგალითად, ადამიანები, რომლებიც ალკოჰოლური ან ნარკოტიკული საშუალებების ზემოქმედების ქვეშ იმყოფებიან. პროფესიონალი დამნაშავეები შესაძლოა არ გამოხატავდნენ ნორმალურ (ჩვეულებრივ) არავერბალურ ქცევას.

გ. დაკითხვის ხელმძღვანელობა. წლების მანძილზე შეიქმნა არაერთი ტაქტიკა და წესი იმისათვის, რომ დამკითხავები წარმატებით გაძლოდნენ საქმეს და ჩაეტარებინათ დაკითხვა. მთავარი კი მაინც ისაა, რომ იგი კარგად უნდა იცნობდეს საქმეს, რომლის მონაწილესაც დაკითხავს და სანამ სუბიექტი მეგობრულად არ განეწყობა დაკითხვა უნდა ჩატარდეს მისთვის უჩვეულო გარემოში. მიზანშეწონილია ეს იყოს პატარა ოთახი ფანჯრებით. ასევე აუცილებელია, რომ ოთახიდან გატანილი იყოს ყველა ის საგანი, რომელმაც,

შესაძლოა, ყურადღება გაუფანტოს დასაკითხს (მაგალითად, სურათები). დასაკითხისა და დამკითხავის სკამები პირისპირ უნდა იდგეს. დაკითხვა 4 საათზე მეტ ხანს არ უნდა გაგრძელდეს. დაშვებულია დღის განმავლობაში პირის რამდენჯერმე დაკითხვა, დასასვენებლად არანაკლებ ერთსაათიანი პაუზებით. ამასთან, დაკითხვის საერთო ხანგრძლივობა დღის განმავლობაში 8 საათს არ უნდა აღემატებოდეს (სსსკ მუხლი 302).

დაკითხვის არავერბალურ კომუნიკაციაში უკეთ გარკვევის მიზნით, დამკითხავი იწყებს უბრალო საუბარს. ეს ეხმარება მას ფსიქოლოგიური კონტაქტის დამყარებასა და პიროვნების მართალი „სხეულის ენის“ გაგებაში. შემდეგ დამკითხავმა კონცენტრაცია პირის ვერბალურ ქცევაზე უნდა გადაიტანოს. დააკვირდეს ქესტებს, სახის გამომეტყველებას, სხეულის პოზას და იმავდროულად დასაკითხის სიტყვებს უნდა უსმინოს.

აუცილებელია აღვნიშნოთ, რომ ეს დაკვირვებები ზოგადი ხასიათისაა. სანამ დამკითხავი გადაწყვეტს პასუხი სიმართლეა, თუ სიცრუე, მან უპირველეს ყოვლისა უნდა იცოდეს იმ არავერბალური ქცევის თავისებურებების შესახებ, რომელიც დასაკითხის ჭეშმარიტად მართალ პასუხებს ახლავს. ეს შესაძლებლობას აძლევს დამკითხავს, რომ დასაკითხის ყველა პასუხი სწორად შეაფასოს.

ზ. პოლო თქმა. საერთოდ, ადამიანები სიმართლის თქმისას ნაკლებად დელავენ. მაგრამ, როდესაც ცრუობენ მათი გონება და სხეული გამოსცემენ უნებურ სიგნალებს, რომელთა აღმოჩენისა და სწორი ინტერპრეტაციის საფუძველზეც შეგვიძლია ტყუილის განსაზღვრა. არავერბალური ქცევის „ენა“ რთული და დინამიკურია. მართალია დიდი დრო, მონდომება და ძალისხმევა სჭირდება იმას, რომ პროფესიულ დონეზე იქნას აყვანილი არავერბალური ქცევის „კითხვის“ ტექნიკა, მაგრამ მიგვაჩნია, რომ ამისათვის გაწეული ხარჯები ნამდვილად კეთილგონივრული და ღირებულია. ამავე დროს აუცილებელია სისხლის სამართლის საპროცესო კოდექსის ყველა მოთხოვნის გათვალისწინება.

თავი III.
ექვმიტანილისა და ბრალდებულის
დაკითხვის მეთოდები და თავისებურებანი

§ 1. მონაცემები მსოფლიო პრაქტიკიდან (აშშ)

1.1. „მირანდას“ გაფრთხილება

ამერიკის შეერთებულ შტატებში არის კარგად ცნობილი ე.წ. „მირანდას“ გაფრთხილება, რომელიც იცავს ბრალდებულებისა და ექვმიტანილების უფლებებს. აშშ უზენაესმა სასამართლომ დაადგინა სამართლის ნორმა, რომელსაც შეეძლო არსებითი გავლენა მოეხდინა სამართალდამცავი ორგანოების მიერ დაპატიმრებულთა დაკითხვის ფორმაზე. კერძოდ, სასამართლომ სამართალდამცავებს შეუზღუდა შესაძლებლობა განეგრძოთ დაპატიმრებულის დაკითხვა მას შემდეგ, რაც ის დამცველის დასწრებას მოითხოვდა. ასევე განვიხილავთ ე.წ. „მინნიკის“ გადაწყვეტილებას და მისი გავლენის განსაზღვრას, რაც დამკითხავებს სთავაზობს ლეგიტიმურ საფესურებს, რათა შეძლონ შეზღუდონ გარკვეული უარყოფითი ეფექტი დანაშაულთა გამოძიებისას. ეს ყოველივე მოგვცემს საშუალებას გავეცნოთ მსოფლიო პრაქტიკაში გავრცელებულ, კანონით გათვალისწინებულ, გარკვეულ ქმედებებს, რათა შემდგომში გავითვალისწინოთ იგი ჩვენს თეორიასა და პრაქტიკაში.

აშშ კონსტიტუციის მეხუთე შესწორების ნაწილში ვკითხულობთ: „არც ერთი ადამიანი... არ შეიძლება ვაიძულოთ, რომ იყოს მოწმე საკუთარი თავის წინააღმდეგ, ნებისმიერი დანაშაულის საქმის დროს...“. პოლიციის მიერ დაპატიმრებულის დაკითხვის დროს, იქმნება ისეთი ფსიქოლოგიური იძულებითი ატმოსფერო, რომელიც პირდაპირ ეწინააღმდეგება კონსტიტუციის მეხუთე შესწორებას.

სხვა სიტყვებით რომ ვთქვათ, დაკავებული პიროვნება, რომელსაც პოლიცია ჰკითხავს, თავს ვალდებულად გრძნობს, ანუ ვარდება იძულებით გარემოში, რათა უპასუხოს დამ-

კითხვის შეკითხვებს. ეს ვალდებულება, რომელიც დაპატიმრებულის დაკითხვის შედეგია, ეწინააღმდეგება აშშ კონსტიტუციის მეხუთე შესწორებას ინკრიმინირების საკითხში. ამიტომ 1966 წელს უზენაესმა სასამართლომ შექმნა „მირანდას“ გაფრთხილება იმისათვის, რომ დაპატიმრებულთა დაკითხვის დროს შეამციროს ვალდებულების ხარისხი და მოითხოვოს, რომ ეს გაფრთხილება მიეცეს ყველა დაპატიმრებულ დასაკითხს. ამ გაფრთხილებას აქვს კავშირი გარკვეულ ისტორიასთან და მოვლენებთან, რასაც გზადაგზა განვიხილავთ.

მოსაზრება იმის შესახებ, რომ მთავრობამ არ უნდა აიძულოს პიროვნება ჩადენილი დანაშაულის აღიარებაში, წარმოიშვა ინგლისში XVII საუკუნეში. იმ დროისათვის, ხალხმა დაიწყო 1487 წელს ჩამოყალიბებული ბრიტანული სასამართლოს (Star Chamber) წინააღმდეგ გამოსვლა. სასამართლოს უფლება ჰქონდა აღიარების მისაღებად ეჭვიმტანილების წამებისა, ისინი იძლეოდნენ ფიცს, რომ უპასუხებდნენ ყველა კითხვას, ამასთან ისეთსაც, რომელებიც მათ დამნაშავეობას გამოაშკარებდა. 1641 წელს ამ სასამართლოს გაუქმების შემდეგ, ინგლისის კანონი ითვალისწინებდა პრივილეგირებულ უფლებას თვითაღიარების წინააღმდეგ, რაც შემდგომში გადაიღო ამერიკის კოლონიებმა და შეტანილ იქნა (Bill of right) კონსტიტუციის პირველ ათ შესწორებაში. კერძოდ, როგორც დასაწყისში აღვნიშნეთ, მეხუთე შესწორება იძლევა ინფორმაციას, რომ არც ერთ კრიმინალურ საქმეში პიროვნება არ შეიძლება იყოს მოწმე საკუთარი თავის წინააღმდეგ. [43. გვ.109].

მიუხედავად ასეთი გარანტიებისა, 1930 წელს ჩატარებულმა კვლევებმა აჩვენა, რომ ეჭვიმტანილებისგან ინფორმაციის მისაღებად პოლიციაში ხშირად იყენებდნენ ძალას, მუქარას. ცრუ დაპირებებს - უფრო ნაკლებად. ასევე 1960-იანი წლებში გამოიყენებოდა ფსიქოლოგიური იძულებები ოჯახთან და ახლობლებთან ურთიერთობების საკითხებზე. ასევე ეჭვიმტანილის შეუსვენებელი დაკითხვის ტაქტიკა და მათი ასეთი გზით დადლა, მოტყუება და ა.შ. ყოველივე ამას მოჰყვა ეჭვიმტანილების უფლებების დასაცავად შექმნილი გადაწყ-

ვეტილებები, კერძოდ 1963 წელს უზენაესმა სასამართლომ მიიღო მეექვსე შესწორება, რომელიც გულისხმობს ფინანსურად გაჭირვებული ექვმიტანილისათვის, მთავრობის მიერ, ადვოკატი უზრუნველყოფას. მომდევნო 1964 წელს სასამართლომ დაადგინა, რომ ექვმიტანილს უფლება აქვს ადვოკატი ჰყავდეს პოლიციაში დაკითხვისას. და ბოლოს, 1966 წელს უმაღლესმა სასამართლომ მოახდინა ექვმიტანილის დასაცავი საჭირო გაფრთხილებების ფორმულირება და მოითხოვა, რომ ეს გაფრთხილება მისცემოდა ყველა პიროვნებას, რომელიც „დაკავებული ან სხვაგვარად შეზღუდული იყო თავისუფალ მოქმედებაში“.

ნებისმიერი დაკითხვისას, დამკითხავმა, ექვმიტანილი უნდა გააფრთხილოს:

1. თქვენ გაქვთ დუმილის შენარჩუნებისა და კითხვებზე პასუხის გაცემაზე უარის თქმის უფლება.
2. ყოველივე, რასაც თქვენ იტყვით შეიძლება გამოყენებული იქნას თქვენს წინააღმდეგ სასამართლოში.
3. თქვენ გაქვთ უფლება შეხვდეთ ადვოკატს, ვიდრე იტყვოდეთ რამეს და დაასწოროთ იგი ყველა დაკითხვას ახლაც და მომავალშიც.
4. თუ თქვენ არ გაქვთ ადვოკატის აყვანის საშუალება, თქვენი სურვილით იგი შეიძლება დაგენიშნოთ სახელმწიფოს ხარჯზე.
5. თუკი ახლა გადაწყვეტთ, უპასუხოთ კითხვებს დამცველის გარეშე, თქვენ მაინც ინარჩუნებთ უფლებას მომავალში უარი თქვათ თქვენს მიერ გაცემულ პასუხებზე.
6. თუ თქვენ არ გესმით სახელმწიფო ენა, თქვენ უფლება გაქვთ მოითხოვოთ უფასო თარჯიმანი.

ექვმიტანილებმა შეიძლება უარი თქვან, ან თავი შეიკაონ ამ უფლებების გამოყენებაზე, მაგრამ მხოლოდ და მხოლოდ იმ შემთხვევაში, თუ იციან ამ უფლებების შესახებ გააზრებულიად. იმ შემთხვევაში, თუ პოლიციამ ან დამკითხავმა ექვმიტანილს არ მისცა სათანადო გაფრთხილება მისი უფლებების შესახებ, პროკურატურას არა აქვს უფლება, ასეთი ჩვენება

გამოიყენოს ეჭვიანილის წინააღმდეგ.

ამ გაფრთხილებას „მირანდას“ გაფრთხილება დაერქვა. გარემოება, რომელმაც მას სახელი მისცა, ეხებოდა 23 წლის სატვირთო მანქანის მძღოლს, ვინმე ერნესტო მირანდას, რომელიც დაკავებული იყო გატაცებისა და გაუპატიურების ბრალდებით. 1963 წელს მისი ორსაათიანი დაკითხვის შემდეგ, ერნესტო მირანდამ აღიარა დანაშაული. ამ შემთხვევამდე, პოლიციაში მიღებული ყველა ჩვენება ითვლებოდა ნებაყოფლობითად და გამოიყენებოდა სასამართლოში. პოლიციაში იგი არ გაუფრთხილებიათ მისი უფლებების შესახებ. ერნესტო მირანდა სასამართლომ დამნაშავედ ცნო და მიუსაჯა 20-დან 30-წლამდე პატიმრობა. მაგრამ მოგვიანებით, მისმა ადვოკატებმა მოითხოვეს აპელაცია, გააპროტესტეს განაჩენი იმის გამო, რომ კონსტიტუციის მეხუთე დამატება, რომელიც იცავდა ეჭვიანილს დანაშაულის თვითადიარებისაგან, გაერთიანებული იყო მეექვსე შესწორებასთან, რომელიც უზრუნველყოფდა მას ადვოკატით. 1966 წელს უზენაესმა სასამართლომ ერნესტო მირანდას დაუნიშნა ახალი მოსმენა და მოსამართლე ერლ უორენმა ეს შესწორება პირველმა გამოიყენა, რაც ცნობილი გახდა, როგორც „მირანდას უფლებები“. სასამართლომ შეცვალა განაჩენი, უორენმა დაწერა სასამართლოს უმრავლესობის აზრი, რომ ერნესტო მირანდას ჩვენებები არ იყო „ნებაყოფლობითი“. დამთრგუნველი გარემოება, რომელსაც ადგილი ჰქონდა პოლიციაში დაკითხვისას, ქმნიდა დანაშაულის აღიარების პირობას, აქედან გამომდინარე უორენმა დაასკვნა, რომ: „თუ არ შეიქმნება ეჭვიანილის ადეკვატური დამცავი პირობები, არც ერთი აღიარება არ შეიძლება ჩაითვალოს თავისუფალი ნების პროდუქტად“. ამის შემდეგ, სასამართლომ მოახდინა „მირანდას“ გაფრთხილების ფორმულირება, რაც ზემოთ იყო განხილული.[123]

თუ „მირანდას“ გაფრთხილების შემდეგ დასაკითხი გამოიყენებს მინიჭებულ უფლებას (დუმილის უფლება, დამცველის უფლება), ეს უკვე კანონის იმპერატიული მოთხოვნაა, რომ დაკითხვა უმაღვე უნდა შეწყდეს.

როდესაც დასაკითხი დუმილის უფლებას იყენებს, დაკითხვის ხელახლა გაგრძელება დასაშვებად ითვლება თუ: 1. დროს გარკვეულმა პერიოდმა განვლო (გააზრების, მოფიქრების) ან 2. დაკითხვის განახლება ხდება ეჭვმიტანილის ინიციატივით. ამ ორივე შემთხვევაში დასაკითხს კვლავ უნდა წარუდგინონ „მირანდას“ გაფრთხილება და ჰკითხონ აცხადებს თუ არა მასზე უარს. მაგრამ, როდესაც დასაკითხი უბრალოდ დროს კი არა დამცველის დახმარებას ითხოვს, ეს მოთხოვნა აუცილებლად უნდა დაკმაყოფილდეს და დაკითხვა უნდა გადაიდოს მანამ, სანამ დასაკითხი დამცველისაგან არ მიიღებს კონსულტაციას, ან არ დაასწრებს მას დაკითხვაზე. ამ დროს არა აქვს მნიშვნელობა იმას, ადრე ჰქონდა თუ არა კონსულტაციები დამცველთან. ეს ეხება როგორც ეჭვმიტანილებს ასევე დაპატიმრებულებს.

12. „მინიკის“ გადაწყვეტილება

როგორც უკვე აღვნიშნეთ, აშშ სასამართლო ხელისუფლებაში მოხდა არსებითი გარდატეხა, რაც „მირანდას“ გაფრთხილებით არის ცნობილი. ეს თავი ეხება ბრალდებულის დაკითხვის ე.წ. „მინიკის“ გადაწყვეტილებას, მის გავლენას სამართალდამცავ სისტემაზე და ასევე დამკითხავებს სთავაზობს ლეგიტიმურ საფეხურებს, რათა შეზღუდონ დაკითხვის ზოგიერთი უარყოფითი ეფექტი დანაშაულთა გამოძიებისას. ეს ყოველივე მსოფლიო პრაქტიკაში გავრცელებული, კანონით გათვალისწინებული გარკვეული ქმედებების გაცნობის საშუალებას იძლევა, რათა შემდგომში გათვალისწინებულ იქნას პრაქტიკაში.

მოვიყვანოთ მაგალითი:

რობერტ მინიკი და ჯეიმს დიაზი გაიქცნენ მისისიპის შტატის კლარკ ქაუნთის ციხიდან და დაიწყეს მოსახლეობის ძარცვა. ციხიდან გაქცეულებმა ისარგებლეს ერთ-ერთ სახელში ნაპოვნი იარაღით, მოკლეს სახლის ორი მობინადრე და შემთხვევის ადგილიდან მიიმალნენ მოპარული მანქანით. მინიკი ოთხი თვის შემდეგ დააპატიმრეს კალიფორნიაში. [123]

მისი დაკავების შემდეგ გამოძიების ფედერალური ბიუროს ორმა აგენტმა გამოკითხა იგი, განუმარტა მისთვის მინიჭებული უფლებების არსი, რომელსაც აშშ-ში „მირანდას“ გაფრთხილება ჰქვია. მიუხედავად იმისა, რომ ამ უფლებების გამოყენებაზე უარის წერილობით მიცემა უარყო, მინიკი მაინც დათანხმდა ეპასუხა ზოგიერთი შეკითხვისათვის. გამოკითხვის პროცესში მან რამოდენიმე მაინკრიმინირებელი განცხადება გააკეთა, რის შემდეგაც განაცხადა, რომ სრულ ჩვენებას მხოლოდ დამცველთან კონსულტაციის შემდეგ მიცემდა. იმის გამო, რომ მინიკმა გამოიყენა თავისი უფლება აყვანა დამცველი, აგენტებმა უმაღლეს შეწყვიტეს დაკითხვა.

გამოძიების ფედერალური ბიუროს აგენტებთან დაკითხვის შემდეგ, მინიკი შეხვდა დამცველს. სამი დღის შემდეგ, მისისიპიდან ჩამოვიდა კლარკ ქაუნთის შერიფი ჯ.ს. დენჰამი, რომელსაც სურდა გამოეკითხა მინიკი. მიუხედავად იმისა, რომ მინიკმა კვლავ უარი განაცხადა წერილობით უარყო „მირანდით“ მინიჭებული უფლებები, ის მაინც დაეთანხმა ესაუბრა შერიფთან. გამოკითხვის დროს მინიკის მიერ გაკეთებულმა განცხადებებმა საფუძველი დაუდო მის პასუხისგებაში, მკვლელობაში ბრალდებულად მიცემის საკითხს.

სასამართლო პროცესზე მინიკმა უარყო დენჰამისათვის მიცემული ჩვენება, მაგრამ სასამართლომ ეს არ გაითვალისწინა და სიკვდილით დასჯა შეუფარდა მას შემდეგ, რაც ბრალდებულად იქნა ცნობილი ორი ადამიანის განზრახ მკვლელობაში. გადაწყვეტილება გასაჩივრებულ იქნა მისისიპის შტატის უმაღლეს სასამართლოში და იგი უცვლელად დარჩა. თუმცა შემდგომ აშშ უზენაესმა სასამართლომ შეცვალა ეს გადაწყვეტილება.

მინიკის მცდელობას, უარყო დენჰამისათვის მიცემული ჩვენება, საფუძველად ედო აშშ კონსტიტუციის მეხუთე დამატება. გამოიყენა მან დამცველის აყვანის უფლება გამოძიების ფედერალური ბიუროს (ფგბ-ს) აგენტებთან საუბრისას, დენჰამმა მას ხელახლა არ განუმარტა ამ უფლებების არსი და ის დამცველის გარეშე დაკითხა. სწორედ ამიტომ უზენაესმა სა-

სამართლომ ეს დასაკითხისათვის „მირანდათი“ მინიჭებული უფლებების დარღვევად აღიარა და მისი ჩვენებაც მტკიცებულობის არ მქონედ ჩათვალა.

აქედან გამომდინარე, სამართალდამცავები არაუფლებამოსილნი არიან დაკითხონ დაპატიმრებული, ბრალდებული პირი, რომელმაც დამცველი მოითხოვა მანამდე, სანამ ეჭვმიტანილის დამცველი არ გამოცხადდება ან ეჭვმიტანილი აზრს არ შეიცვლის და თავისი ინიციატივით გააგრძელებს დაკითხვას. იმის გამო, რომ პირველი ალტერნატივა უსიამოვნოა, ხოლო მეორე უმეტესად არარეალური, დაპატიმრებულის დაკითხვის სწრაფად განახლება იშვიათად ხდება.

მართალია „მინიკის“ საქმესთან დაკავშირებით აშშ უზენაესი სასამართლოს გადაწყვეტილებაში პირდაპირ არ იყო მითითებული აღნიშნული წესის ნებისმიერი სისხლის სამართლის დანაშაულის გამოძიებისას გამოყენების შესახებ, მაგრამ აუცილებელია აღნიშნოთ, რომ ის ყველა შემთხვევაში გამოძიებელმა უნდა გაითვალისწინოს ხელახალი დაკითხვისას. თუკი დაპატიმრებული ერთხელ მაინც მოითხოვს დამცველს, მისი ეს მოთხოვნა ძალაში რჩება მთელი პატიმრობის მანძილზე. როგორც ვნახეთ, აშშ სამართალდამცავი სისტემა ძირითადად აგებულია „მირანდასა“ და „მინიკის“ საქმეებზე, რომლებმაც ფასდაუდებელი სამსახური გაუწია, როგორც მოქალაქეებს, ასევე სამართალდამცავი ორგანოების თანამშრომლებს.

უნდა აღინიშნოს სისხლისსამართალწარმოებაზე საერთაშორისო შეთანხმებების გავლენის როლი, რომელიც მნიშვნელოვანია ადამიანის უფლებების დაცვის თვალსაზრისით. აღნიშნული შეთანხმებების უმეტესობამ დიდი როლი შეასრულა დემოკრატიული ქვეყნების პროცესუალურ კანონმდებლობაზე. ამიტომ დაკავებული პირების, ეჭვმიტანილის, ბრალდებულის დაკითხვის მეთოდების და ტაქტიკური ხერხების შემუშავებისას ყურადღება უნდა მიექცეს საერთაშორისო ხასიათის საყოველთაო აღიარებულ პრინციპულ დებულებებს.

კერძოდ:

გაერთიანებული ერების (გაეროს) გენერალური ასამბლეის რეზოლუციას, „ადამიანის უფლებათა საყოველთაო დეკლარაცია“, მიღებულს 1948 წელის 10 დეკემბერს, [6] სადაც ხაზგასმულია, რომ: ყოველ ადამიანს აქვს სიცოცხლის, თავისუფლებისა და პირადი ხელშეუხებლობის უფლება (მუხლი მე-3); არავის მიმართ არ უნდა იყოს გამოყენებული წამება და სხვა სასტიკი, არაადამიანური და მისი ღირსების შემლახველი მოპყრობა და სასჯელი (მუხლი მე-5); არავის არ აქვს ადამიანის თვითნებური დაპატიმრების ან განდევნის უფლება (მუხლი მე-9).

ადამიანის თავისუფლების ხელშეუხებლობას, დაკავებულისა და დაკავებულ პირთა უფლებების დაცვას, რომელიც ასახულია „ადამიანის უფლებათა და თავისუფლებათა დაცვის ევროპული კონვენციაში“, მიღებულს რომში 1950 წელი 4 ნოემბერს. აღნიშნულ კონვენციაში აღიარებულია: წამების აკრძალვა (მუხლი მე-3); პიროვნების თავისუფლების ხელშეუხებლობა; პიროვნების დაკავებისა და დაპატიმრების პირობები; სასამართლოდან ბრძანების მიღება დაპატიმრებისა და დაკავების შემთხვევაში; უკანონო დაკავებისა და დაპატიმრების დროს კომპენსაციის მიღება (მუხლი მე-5); სამართლიანი სასამართლოს მოთხოვნის უფლება (მუხლი მე-6). [4]

დაკავებულ და დაპატიმრებულ პირთა უფლებების დაცვის საკითხს „საერთაშორისო პაქტში სამოქალაქო და პოლიტიკურ უფლებათა შესახებ“ მიღებულს 1966 წელის 16 დეკემბერს. [9] აღნიშნულ პაქტში ხაზგასმულია წამების დაუშვებლობა (მუხლი მე-7); პიროვნების თავისუფლებისა და პირადი ხელშეუხებლობის უფლება; დაკავებულისა და დაპატიმრებულისათვის უფლებების განმარტება (მუხლი მე-9); თავისუფალადკვეთილი პირისადმი ჰუმანური მოპყრობა (მუხლი მე-10); თანასწორუფლებიანობა კანონისა და სასამართლოს წინაშე; განსასჯელის უფლებების შესახებ სასამართლოში საქმის განხილვის დროს (მუხლი მე-14) და უდანაშაულობის პრეზუმციის შესახებ (მუხლი მე-15).

დაკავებულისა და დაპატიმრებულის მოპყრობის საკითხს, ჩამოყალიბებულს, „კონვენცია წამების, სხვა არაადამიანურ და ღირსების დამამცირებელი ქცევისა და დასჯის წინააღმდეგ“, მიღებულს 1984 წლის 10 დეკემბერს. [10]

დაკავებულთა და დაპატიმრებულ პირთა უფლებების დაცვა ჩამოყალიბებულია კოპენჰაგენის თათბირის დოკუმენტში „კონვენცია ადამიანის განზომილების შესახებ ევროპის უსაფრთხოება და თანამშრომლობის შესახებ“, (კოპენჰაგენი 1990 წლის 29 ივნისი). ამ დოკუმენტში მითითებულია ადამიანის თავისუფლების დაცვაზე (5,7); კანონისა და სასამართლოს წინაშე თანასწორუფლებიანობაზე (5,9); დაცვის უფლების შესახებ (5,10); მოსამართლეთა დამოუკიდებლობის თაობაზე (5,12); დამცველის დამოუკიდებლობაზე (5,13); დაკავებულისა და დაპატიმრებულის უფლებათა შესახებ (5,15); საქმის სასამართლოში ღია სხდომაზე განხილვის თაობაზე (5,16); უდანაშაულობის პრეზუმციის შესახებ (5,16). [2]

აღნიშვნას იმსახურებს აგრეთვე „პარიზის ქარტია ახალი ევროპისათვის“ მიღებული პარიზში 1990 წელს. ამ დოკუმენტში მითითებულია ადამიანის უფლებათა დაცვის აუცილებლობაზე; უკანონო დაპატიმრების, წამების, მკაცრი, არაადამიანური და დამამცირებელი მოპყრობის აკრძალვის თაობაზე. [8]

ადამიანის თავისუფლებათა და ხელშეუხებლობის უფლებათა და სასამართლო დამოუკიდებლობის დაცვის სფეროში გარკვეული როლი ენიჭება მოსკოვის თათბირის დოკუმენტს „კონვენციას ადამიანის განზომილებათა შესახებ ევროპის უსაფრთხოება და თანამშრომლობის შესახებ“, (მოსკოვი 1991წლი) აღნიშნული დოკუმენტი აწესრიგებს მოსამართლეთა დამოუკიდებლობას; მოსამართლეზე ზეგავლენის მოხდენის დაუშვებლობას; მოსამართლის ხელშეუხებლობას; პიროვნების ხელშეუხებლობის დაცვას; დაკავებულისა და დაპატიმრებული პირისადმი უფლებების განმარტებას მათთვის გასაკებენაზე; დაკავებაზე და დაპატიმრებაზე სასამართლო კონტროლს; დაცვის უფლების რეალურ განხორციელებას;

ბრალის აღიარების მიზნით იძულების დაუშვებლობას; წამებისა და მკაცრი მოპყრობის აკრძალვას; დაცვის უფლებებისა და კომპენსაციის მიღებას. [3]

§ 2. ეჭვიტანილის დაკითხვის პროცესუალური და ტაქტიკური თავისებურებანი

მოწმეების და დაზარალებულების დაკითხვის ტაქტიკისაგან განსხვავებით ეჭვიტანილისა და ბრალდებულის დაკითხვის ეფექტურობა, პირველ რიგში, დამოკიდებულია მის კარგად მომზადებაზე. თუ დაკითხვა წარმოებს მომზადების გარეშე, ის უმრავლეს შემთხვევაში არ იძლევა მოსალოდნელ შედეგს. გასათვალისწინებელია ისიც, რომ ასეთ შემთხვევებში დასაკითხი პირებიც ემზადებიან ჩვენების მიცემისათვის. ბრალდებულების შემთხვევაში, ისინი არაერთხელ განიხილავენ მომავალ დაკითხვას სხვა პატიმრებთან ერთად. ხანდახან კი მათთან ერთად აკეთებენ მის ინიცირებას. ამიტომ მით უფრო მნიშვნელოვანია დამკითხავის ყოველმხრივი მომზადება ჩვენების მიღებისათვის.

პირველ რიგში, აუცილებელ პირობას დაკითხვისთვის, (როგორც ყველა სახის დაკითხვის წარმოებისას), წარმოადგენს საქმის მასალების ძირფესვიანი შესწავლა, დაკითხვის გეგმის შედგენა, შესაბამისი დროის, ადგილის პირობების გამონახვა, უნდა განისაზღვროს, ვინ უნდა დაიკითხოს და ვის როლში (ეჭვიტანილის სახით თუ ბრალდებულის სახით) და რა ფაქტორების და გარემოებების დადგენა არის მოსალოდნელი დაკითხვის შედეგად.

საქმის მასალების შესწავლა აუცილებლად წინ უნდა უსწრებდეს დაკითხვის პროცესს. თუ იგი მიმდინარეობს დაკითხვის მსვლელობისას, ეს არ გამოეპარება ეჭვიტანილს და ბრალდებულს. მათ ექმნებათ შთაბეჭდილება საქმის გარშემო გამომძიებლის გაუთვითცნობიერებაზე, რაც აუცილებლად იმოქმედებს საქმის მსვლელობაზე და მის შედეგებზე. განსაკუთრებით კი ეჭვიტანილისა და ბრალდებულის დაკითხვის პროცესზე.

დამკითხავმა უნდა გააანალიზოს არსებული მტკიცებულებანი, რომელზე დაყრდნობითაც აპირებს დაკითხვის წარმართვას და დასაკითხი პირებისთვის მათ წარდგენას.

საქმის მასალების შესწავლისას გამოძიებელი ვალდებულია მოიძიოს ყველა ის მონაცემი, რომლებიც მეტყველებენ ბრალდებულის დანაშაულზე - ყველა პირდაპირი და არაპირდაპირი მტკიცებულება. მის წინააღმდეგ შეაგროვოს ის მასალები, რომლებიც, თუმცა სრულყოფილად ჯერ არ არის მისაღები, მაგრამ თვითონ ბრალდებულის დაკითხვის შემდეგ უნდა გამოირკვეს. ამის გარდა უნდა აღნიშნოს ის მონაცემებიც, რომლებიც ბრალდებულის სასარგებლოდ მეტყველებს. საქმის მასალების გარდა შესაძლებელია გათვალისწინებულ იქნას სხვა მონაცემებიც, რომელთა გამოყენებაშიც დაკითხვა გახადოს უფრო შედეგიანი.

ექვმიტანილისა და ბრალდებულის დაკითხვამდე აუცილებლობას წარმოადგენს მათზე ყოველგვარი ინფორმაციის შეგროვება, რისი გაგებაც შესაძლებელია ოპერატიული მასალებიდან, მათი მეზობლებისგან, ნათესავებისგან, მეგობრებისგან, მასთან დაპირისპირებული პირებიდან. ასეთი სახის ინფორმაციის ქონა, მდგომარეობს მისი ბიოგრაფიული ცნობების მოგროვებაში (მათ შორის პროფესია, ნასამართლეობა): ცხოვრების წესი, თვისებები, განათლების დონე, მის მიერ ჩადენილი (უმნიშვნელო, მნიშვნელოვანი თუ ასეთი არსებობს) დანაშაულის მოტივები, და ყველაფერი ის, რაც შემდგომში დაეხმარება დამკითხავს, რათა სწორი შეხედულება ჩამოუყალიბდეს ადამიანზე, რომელიც მან უნდა დაკითხოს, მისი სუსტი და ძლიერი მხარეები, შინაგანი დაპირისპირებით, ფსიქოლოგიური წინააღმდეგობის გაწევის შესაძლებლობებით, ან პირიქით გატეხილობით და სიცარიელით.

დაკითხვისთვის მზადება გულისხმობს აგრეთვე დაკითხვის ადგილისა და დროის განსაზღვრას, ეს საკითხები განხილული გვაქვს პირველ თავში, დავამატებთ მხოლოდ იმას, რომ ექვმიტანილი უნდა დაკითხოს არა უგვიანეს ოცდაოთხი საათისა, ბრალდებულს კი მისთვის ბრალის წაყენების შემ-

დღე. თუ დაკითხვა ვერ მოხერხდა, ასეთი დაყოვნების მიზეზის შესახებ უნდა შედგეს ოქმი.

საკითხის მეორე ჯგუფი, რომელიც უნდა გავითვალისწინოთ, განეკუთვნება იმ პირების განსაზღვრას, რომლებმაც უშუალოდ მონაწილეობა უნდა მიიღონ დაკითხვის წარმოებაში. გარკვეულ წილად ეს საკითხებიც განხილული გვაქვს პირველ თავში. ამიტომ აღარ შევანერებთ მასზე ყურადღებას და დავამატებთ იმ შემთხვევას, როცა პროკურორი მონაწილეობს დაკითხვაში.

დაკითხვაში, რომელსაც აწარმოებს გამომძიებელი, პროკურორის აქტიური ჩართვა ითვალისწინებს მის მიერ საქმის მასალების კარგ ცოდნასა და ყველაფერ იმას, რაზედაც ვილაპარაკეთ ზემოთ, მაგრამ წინასწარ უნდა იქნას გათვალისწინებული მისი როლი დაკითხვისას, უნდა განისაზღვროს მონაწილეობის ხასიათი და მოქმედების საზღვრები, საჭიროა შეთანხმება: ვინ როდის და როგორ კითხვებს დაუსვამს; ვინ დაიწვევს დაკითხვას; როგორ მტკიცებულებებს და ვინ როდის გამოიყენებს და ასე შემდეგ. გამომძიებელი და პროკურორი უნდა მონაწილეობდნენ შეთანხმებულად, მაშინ დასაკითხი აღმოჩნდება ორი დამკითხავის წინაშე, რომლებიც ერთმანეთს ეხმარებიან. ეს შეუქმნის დასაკითხს უფრო რთულ ფსიქოლოგიურ პირობებს, რა დროსაც დიდი ყურადღება უნდა მიექცეს ტაქტიკური ხერხების სწორად გამოყენებას, მაგრამ არ უნდა დაუშვათ დასაკითხის პროცესუალური გარანტიების დარღვევა. (ამ შემთხვევაში შესაძლებელია განსაკუთრებული სიფრთხილით იქნას გამოყენებული ტაქტიკური ხერხი, რომელიც „კეთილი და ბოროტი დამკითხველის“ სახელითაა ცნობილი და რის განხილვასაც შეგნებულად აუარეთ გვერდი).

2.1. ეჭვმიტანილის დაკითხვის თავისებურებანი კონფლიქტურ სიტუაციებში

კონფლიქტურ სიტუაციად შეიძლება მივიჩნიოთ ის მომენტი, როდესაც სუბიექტს უმტკიცდება დანაშაული, მაგრამ არ

სურს მისი აღიარება და ნებისმიერი ხერხით ცდილობს თავის გამართლებას.

როგორც უკვე ბევრჯერ აღვნიშნეთ, დაკითხვა წარმოადგენს იმ პიროვნებისათვის კითხვების დასმის პროცესს, რომელიც გარკვეულწილად არის დაკავშირებული ჩადენილ დანაშაულთან. ამ დროს ხდება გამოძიების ხელთ არსებული ინფორმაციის შედარება დასაკითხის ჩვენებასთან.

ექვმიტანილის დაკითხვის მიზანს წარმოადგენს:

1. დადგინდეს სიმართლე, თუ როგორ მოხდა დანაშაული;
2. ექვმიტანილისგან ბრალის აღიარება;
3. გამოვლინდეს ფაქტი ჩადენილი დანაშაულის შესახებ (მეთოდები, გარემოებები);
4. შეგროვდეს ისეთი ინფორმაცია, რომელიც გამომძიებელს შესაძლებლობას მისცემს, მივიდეს კონკრეტულ დასკვნამდე;
5. შეგროვდეს ყველა ინფორმაცია, რომელიც სასამართლო პროცესისათვის იქნება საჭირო.

დაკითხვის განმარტებიდან და ადრე განხილული საკითხებიდან შეგვიძლია ჩამოვაყალიბოთ დაკითხვის ელემენტები კონფლიქტურ სიტუაციებში, რაც დაგვეხმარება შემდგომში ექვმიტანილებისაგან სრული ინფორმაციის მიღებაში.

ა. ექვმიტანილის დამაჯერებლად დადანაშაულება, დანაშაულში მხილება

1. უნდა ეთქვას ექვმიტანილს, რომ ის დაკავშირებულია დანაშაულთან;
2. უნდა წარუდგეს ექვმიტანილს საქმის მასალები, ფაქტები, პირდაპირი და ირიბი მტკიცებულებები, იმისათვის, რომ დარწმუნდეს წინააღმდეგობის გაწევის უაზრობაში;
3. ყურადღება უნდა მიექცეს ექვმიტანილის რეაქციას. თუ ის უარყოფს დანაშაულთან კავშირს, კვლავ განუცხადდეს, რომ ის მხილებულია, კვლავ დაადანაშაულებთ. თუ ექვმიტანილი აღარ უარყოფს, ეს უკვე მაჩვენებელია იმისა,

რომ ის დამნაშავეა.

ბ. ეჭვმიტანილის მხრიდან უარყოფის აღკვეთა

1. საჭიროა შეწყდეს და აღკვეთოს ნებისმიერი დამატებითი უარყოფა, რომელსაც აპირებს ეჭვმიტანილი;
2. დამნაშავეის უარყოფა ასეთ დროს თანდათან შესუსტდება, ხოლო უდანაშაულოსი კი უფრო გაძლიერდება და მეტი გაბრაზებაც დაეტყობა;
3. უნდა განუცხადდეს ეჭვმიტანილს, რომ ახლა მისი მოსმენის დროა.

გ. აღიარებისათვის მიზეზების წარდგენა

1. საჭიროა დაესვას ეჭვმიტანილს შეკითხვა, თუ რატომ ჩაიდინა დანაშაული;
2. საჭიროა მიეცეს მისაღები მიზეზები, რათა აღიაროს სიმართლე;
3. მიზეზის წარდგენა რაც მეტად ჰგავს მონოლოგს, უკეთესია;
4. მოცემულ შემთხვევაში მოთმინება, მდგრადობა და მჭერმეტყველება წარმატების გასაღებია.

დ. პროტესტის აღკვეთა

1. პროტესტი არის ეჭვმიტანილის მიერ უდანაშაულობის გამოხატვის გამოყენებული ფორმა;
2. პროტესტის ფორმას ჩვეულებრივ დამნაშავეები მიმართავენ, ვინაიდან უარყოფა შედგეს არ იძლევა;
3. ჩვეულებრივ პროტესტის ფორმას გააჩნია ფაქტიური საფუძველი და ამიტომაც შესაძლებელია, რომ იგი გამოყენებულ იქნას ეჭვმიტანილის მიერ თავის დასაცავად. ასე რომ, არ ეცადოთ მათ იგნორირებას;
4. პროტესტები უნდა გაერთიანდეს ჩამოყალიბებულ შესაძლო დანაშაულებრივ მიზეზებთან, რათა ადვილი გახდეს ეჭვმიტანილისაგან დანაშაულის აღიარება.

ე. ექვმიტანილის გონებრივად უკანდახევის აღკვეთა

1. უკანდახევა სწორად გამოწვეულია უშედეგო უარყოფითა და პროტესტით;
2. საჭიროების შემთხვევაში შესაძლებელია ექვმიტანილთან მიახლოება და სახელით მიმართვა;
3. აუცილებელია გულახდილობის გამოხატვა.

ვ. აღქმის ნიშნებზე ყურადღების მიქცევა

1. განსაკუთრებული ყურადღება უნდა მიექცეს აღქმის არავერბალურ ნიშნებს, როგორებიცაა: თავის ქნევა, სხეულის მოძრაობა, ცრემლების გამოჩენა თვალებზე;
2. ბრალის აღიარების მიზეზები, ანუ მოტივაცია დაიყვანება მოკლე, ექვმიტანილისათვის გასაგებ იდეებამდე (ცნებებამდე);

ზ. კარგი და ცუდი არჩევანი

1. ზოგი ექვმიტანილი ეთანხმება და მისაღებად მიაჩნია ის მიზეზები, რომლებიც წარუდგინეს მას იმისათვის, რომ ეღიარებინა დანაშაული;
2. ზოგი კი ბუნებით ეჭვიანია;
3. დავუშვათ, რომ ექვმიტანილის ქმედებას უფრო კარგი არჩევანი ედო საფუძველად, ვიდრე ცუდი და ეს ცუდი შემთხვევითია;
4. უნდა ეთხოვოს ექვმიტანილს, რომ მანაც დაადასტუროს ეს.
5. თუ დაადასტურებს, იწყება ჩვენების მიღება. თუ უარყოფს, მაშინ უფრო მეტი დრო დაეთმობა დანაშაულის რაციონალიზაციას, გადაბრალებასა და შემცირებას (**RPM - ს**) ანუ „გამართლების“ მექანიზმს და საუბარი უნდა გაგრძელდეს აღიარების მოტივაციაზე. (ამ საკითხს შემდგომში განვიხილავთ)

2.2. წარმატებული დაკითხვის ხერხები

იმ ინფორმაციის მიღება, რომლის გაცემაც არ სურს დასა-

კითხს, დაკითხვის მთავარ მიზანს წარმოადგენს. წარმატებით ჩატარებულ დაკითხვას შედეგად მოსდევს ექვმიტანილის ბრალის აღიარება, ან მისგან იმის აღნიშვნა, რომ გარკვეულ-წილად მონაწილეობდა უკანონო ქმედებაში. თუმცა გამოძიებლები ხშირ შემთხვევაში არ ფლობენ ამ კრიტიკულ ინფორმაციას, რომელსაც საქმის წარმატებით გადაწყვეტა მოითხოვს. ხშირად დამნაშავე ექვმიტანილები გამოძიებლის ოთახს ისე ტოვებენ, რომ უმცირეს აღიარებასაც კი არ აკეთებენ. ხშირია შემთხვევები, როდესაც დაკითხვის შემდეგ გამოძიებლები ხვდებიან, რომ ექვმიტანილმა მოატყუა. როდესაც ასეთ სიტუაციას აქვს ადგილი, დამნაშავეები დაუხჯელები რჩებიან და კვლავ ეძლევათ საშუალება ჩაიდინონ დანაშაული და ამით ავნონ საზოგადოებას.

დაკითხვის ასეთი ჩავარდნა მრავალმა მიზეზმა შეიძლება გამოიწვიოს. ზოგიერთი მიზეზის წინასწარ განსაზღვრა შესაძლებელია, ზოგიერთის კი - არა. თუმცა დამკითხავებს თავიანთი წარმატებულების ხარისხის ამადლება შეუძლიათ „ჩავარდნის“ არსებითი მახასიათებლებისა და გამოვლენილი ნიშნების შემცირების (მინიმუმამდე დაყვანის) გზით. დაკითხვის წარმატებით გაძლოლისა და დასრულებისათვის მთავარ კომპონენტებს წარმოადგენს: დაკითხვის მომზადება, დამაჯერებელი არგუმენტების მოფიქრება, დაკითხვის გეგმის შედგენა, დასაკითხთან ნორმალური ურთიერთობის დამყარება, დაკითხვისათვის საკმარისი დროის გამოყოფა, დაკითხვის ადგილის შერჩევა და, რაც მთავარია, იმის შეგნება, რომ ერთი შეცდომის დაშვების გამო შესაძლებელი იქნება დაკითხვის ჩავარდნა, მიუხედავად მასში ჩადებული ძალისხმევისა. მართალია ეს ჩამონათვალი სრული და ამომწურავი არ არის, მაგრამ ამ ფაქტორების დახვეწას დამკითხავი წარმატებული დაკითხვისაკენ მიჰყავს.

2.3. დაკითხვის მომზადება, ადგილი და გარემო

დაკითხვის წარმატებით ჩატარებისათვის უმნიშვნელოვანეს ფაქტორს წარმოადგენს დაკითხვის მომზადება. მსგავსი საკითხები განხილული იქნა არაკონფლიქტურ სიტუაციებში

დაკითხვის დროს, ხოლო კონფლიქტურ სიტუაციებში დაკითხვის მომზადება და გაძღოლა გარკვეულ საკითხებში შედარებით განსხვავებული ხასიათის მატარებელია. მაშასადამე, მისი განხილვაც მეტნაკლებად განსხვავებული იქნება. როგორც უკვე ვთქვით, ყველაზე ხშირად დაკითხვის ჩაწარმას იწვევს მისი მოუმზადებლად ჩატარება. დაკითხვის მომზადების ელემენტებს შეადგენს დაკითხვის ადგილისა და დროის განსაზღვრა, საქმის მასალების საფუძვლიანი ცოდნა, დასაკითხი პიროვნებისა და პროცესუალური დოკუმენტების შევსების ცოდნა.

გასათვალისწინებელია ისიც, რომ დაკითხვის დაწყებამდე გამომძიებლებმა წინასწარ უნდა მოაგვარონ ისეთი მნიშვნელოვანი დეტალები, რომლებიც ჩვენების ფიქსირებას ეხება. დაკითხვის პროცესში, დამკითხავი არ უნდა იყოს დაკავებული გარეშე მოქმედებებით, ისეთებით, როგორებიცაა აუდიო ან ვიდეო კასეტების შეცვლა, ქაღალდებისა და სხვა საწერი საშუალებების ძებნა. ასეთი მოქმედებები აღიზიანებს სუბიექტს, მათ უნდებათ იმის გრძნობა, რომ ისინი ნაკლებად მნიშვნელოვანნი არიან, ვიდრე დაკითხვის პროცესი, რაც დიდად ამცირებს დაკითხვის წარმატებით დამთავრების შესაძლებლობას. მიუხედავად იმისა, რომ დამკითხავები დაკითხვის პროცესს დღესდღეობით აღბეჭდავენ ვიდეო თუ აუდიო ფირებზე, მათ ასევე აუცილებლად უნდა მიიღონ ეჭვმიტანილისაგან ხელმოწერილი წერილობითი ჩვენება, რომელიც სრულად აღწერს ძირითად ფაქტებს. უფრო მეტიც, თუ აუდიო ან ვიდეო ფირზე ჩაწერილი პროცესი მოულოდნელად უვარგისი გახდება, დაგვრჩება დაწერილი ჩვენება, რომელიც სასამართლოში მტკიცებულების სახით განიხილება.

წარმატებული დაკითხვა გულისხმობს, რომ გამომძიებლები აკონტროლებენ როგორც განსახილველ საკითხებს, ასევე ფიზიკურ გარემოსაც. გამომძიებლები არ უნდა წარუძღვინონ დაკითხვას მანამ, სანამ არ ექნებათ სიმყუდროვისა და გარემოზე კონტროლის გარანტია. ყველაზე კარგი ასეთ დროს არის პატარა, მყუდრო ოთახი, რომელიც დაცული იქნება ხმაურისაგან. დამკითხავები უნდა მოერიდონ ოთახებს დიდი

ფანჯრებით, ტელეფონით, სურათებით, საათითა და სხვა ტექნიკური თუ ზოგადი მოხმარების საგნებით. ოთახი, რომელშიც ყურადღების გამფანტველი საგნები არ არის, დასაკითხს აიძულებს უპასუხოს დასმულ შეკითხვებს და არ მოხდეს ყურადღების გადატანა სხვა საგნებზე. ასეთ გარემოში მომკვლევისათვის უფრო მოსახერხებელია დასაკითხის ვერბალურ და არავერბალურ ქცევაზე დაკვირვება. აქედან გამომდინარე, დამკითხავებმა ზუსტად იციან, რომ დასაკითხის მხრიდან გამოვლენილი ნიშნები გამოწვეული არ არის რაიმე სხვა გარეშე ფაქტორების ზეგავლენის გამო. დაკითხვის შემდგომი სიტუაცია დამოკიდებულია შექმნილი გარემოს კონტროლზე, რომელიც ასევე დიდ გავლენას ახდენს დაკითხვის წარმატებით ჩატარებაზე. თუ დამკითხავს არ შეუძლია ასეთი გარემოს შექმნა, მან დაკითხვა სხვა დროისათვის უნდა გადადოს. ხშირად დაკითხვის წარმატებით ჩატარების მხოლოდ ერთი შესაძლებლობა არსებობს. ასეთი შესაძლებლობის რისკის ქვეშ დაყენება გამომძიებლის სისუსტეზე მიუთითებს.

2.4. საქმის მასალებისა და დასაკითხი პიროვნების ცოდნა

საქმის მასალების საფუძვლიანი ცოდნა ერთერთ უმთავრეს ფაქტორად რჩება დაკითხვის დროს, თუმცა ზოგიერთი ფაქტის ცოდნა სხვებთან შედარებით უფრო მნიშვნელოვანია და მით უმეტეს იმის ცოდნა, თუ როგორ მოხდა დანაშაული. თუ გამომძიებელს შეუძლია ეჭვმიტანილს უთხრას, როგორ და რანაირად მოხდა დანაშაული, სუბიექტმა შესაძლოა დაასახელოს ის მიზეზები, თუ რატომ მიიღო მონაწილეობა ინციდენტში და რა აკავშირებს მასთან. თუმცა გამომძიებლებმა სიფრთხილე უნდა გამოიჩინონ ამ ტაქტიკის გამოყენების დროს. როდესაც სუბიექტს დანაშაულის ფაქტებს უსახელებენ, დამკითხავები დარწმუნებულნი უნდა იყვნენ, რომ ეს ფაქტები სწორია, ისინი რისკავენ და წინააღმდეგ შემთხვევაში შესაძლოა დასაკითხის თვალში დაკარგონ ის დამაჯერებლობა, რომლითაც აქამდე გამოირჩეოდნენ, რადგან ასეთ შემთხვევაში დასაკითხი ხედება, რომ დამკითხავმა

ფაქტები სრულად და ზუსტად არ იცის, რაც მას დაუსჯელობის იმედს გაუძლიერებს. ყოველივე ზემოთქმულიდან გამომდინარე, დასაკითხი პიროვნების უცოდინრობა დაკითხვის ჩავარდნისა და მისი წარუმატებლად დამთავრების გარკვეულ მიზეზს წარმოადგენს.

დასაკითხის გრძნობები, მიზნები და პიროვნული ღირებულებები პირდაპირ ზემოქმედებს დაკითხვის წარმატებით ჩატარებაზე. ინდივიდები ხშირად აღიარების გადაწყვეტილებას იღებენ მათი ემოციური მდგომარეობის საფუძველზე, ხოლო შემდეგ თავიანთი პოზიციით და ლოგიკური არჩევანის საშუალებით. ამიტომ რაც უფრო მეტი იციან დამკითხავებმა დასაკითხი პიროვნების შესახებ, ისინი უფრო მეტად ზრდიან დაკითხვის წარმატებით დამთავრების შესაძლებლობას. როდესაც დამკითხავებმა იციან და ესმით დასაკითხის მიზნები, მისწრაფებები, პრობლემები, მათ უკეთ შეუძლიათ დაარწმუნონ ის იმაში, რომ დანაშაულის აღიარება მათ ინტერესებში შედის.

2.5. განსხვავება დაკითხვასა და გამოკითხვას შორის

გამომძიებლებმა აუცილებლად უნდა გააცნობიერონ ამ ორ პროცესს შორის არსებული სხვაობა. გამოკითხვა ყოველთვის წინ უნდა უსწრებდეს დაკითხვას. გამოკითხვის დროს გამომძიებელმა უნდა გამოიკვლიოს ეჭვმიტანილი პიროვნება, შეიტყოს მისი მიზნების, განცდების, გრძნობების, შიშებისა და ა.შ. შესახებ. ამას ისინი შემდგომ გამოიყენებენ დაკითხვის მომზადებისა და მისი ჩატარების დროს. გამოკითხვა არ არის იძულებითი პროცესი, იგი თავისუფალ საუბარს ჰგავს, რომლის დროსაც გამომძიებელი აკვირდება ეჭვმიტანილის ვერბალურ და არავერბალურ ქცევას, ამყარებს მასთან ფსიქოლოგიურ კონტაქტს და წყვეტს, თუ როგორი მეთოდით უნდა დაკითხოს კონკრეტული პიროვნება (თუ ეჭვი გაუჩნდებათ, რომ სუბიექტი შესაძლოა დაკავშირებული იყოს კანონსაწინააღმდეგო ქმედებასთან), ან მიიღონ ინფორმაცია ახალ ფაქტებზე საქმის გარემოებებთან დაკავშირებით.

დაკითხვის დროს გამოძიებლები იყენებენ სხვადასხვა აპრობირებულ ხერხებს არა მხოლოდ იმისათვის, რომ მიიღონ ინფორმაცია, არამედ იმისთვის, რომ ეჭვმიტანილები ფაქტების წინაშე დააყენონ. გამოკითხვაში ლიდერობს დამკითხავი, ხოლო ეჭვმიტანილი მას უბრალოდ მიჰყვება. გამოძიებლები ამ დროს არ აკეთებენ ჩანაწერებს, მათ მხოლოდ სურთ, რომ მიიღონ მართალი ჩვენებები და აღიარებები. გამოკითხვისას მოგონილი ინფორმაციის მოსმენა და იმავდროულად სწორი ჩვენების მიღების ცდა გამოძიებლებს აკარგვინებს ეჭვმიტანილზე ზემოქმედების უპირატესობას, რასაც ნაკლებად შეუძლია სარგებლობის მოტანა შემდგომი დაკითხვის დროს.

გამოკითხვისას აუცილებელია დამაჯერებელი თემებისა და არგუმენტების შემუშავება, რომელთა საშუალებითაც შესაძლებელია დავარწმუნოთ დასაკითხი, რომ სიმართლის თქმა აუცილებელია. გამოკითხვისას ასეთი თემებისა და არგუმენტების შემუშავების უგულვებელყოფა მომავალში დაკითხვის ჩავარდნის ერთ – ერთ პირობას წარმოადგენს.

ამის დასაძლევად და თავიდან ასაცილებლად სამი მთავარი საშუალება არსებობს.

პირველი არის გამოცდილება, რომელიც გამოძიებელს საკმაოდ რაოდენობით არგუმენტს აძლევს. რაც უფრო მეტ გამოკითხვას გასდლოლია გამოძიებელი, მით მეტი იდეების, არგუმენტებისა და თემების წამოჭრის შესაძლებლობა აქვს.

მეორე არის დაკითხვისათვის მომზადება, რომელიც პრობლემის გადაჭრის საუკეთესო ხერხია. მომზადება საშუალებას აძლევს გამოძიებელს დაგეგმოს და წინასწარ განსაზღვროს ის არგუმენტები და თემები, რომლითაც იმუშავებს სუბიექტთან გამოკითხვისას. ჭეშმარიტი არგუმენტები და თემები შეუფასებელ როლს თამაშობენ დაკითხვის წარმატებით ჩატარებაში. ყოველივე ეს კი შეიცავს დანაშაულის საშიშროების შემცირებას, დაზარალებულის დადანაშაულებას, ქცევის სამარცხვინოობის ხარისხის შემცირებას, ჩადენილი დანაშაულის გრძნობის ამალღებასა და ეჭვმიტანილში მისთვის

უკეთესი შედეგის იმედის ჩასახვას. თუმცა, ეს უკანასკნელი გამომძიებელმა ისე არ უნდა გააკეთოს, რომ ეჭვიმტანილს პასუხისმგებლობის შემსუბუქების იმედი გაუჩნდეს. ეს ეწინააღმდეგება კანონს და შესაძლოა დადგეს შემდგომში მიღებული ჩვენებისა თუ აღიარების ბათილად ცნობის საბაბი. სხვა ბევრი დანაშაული მოითხოვს ასეთი ან ამის მსგავსი თემების გამოყენებას. ყოველი კონკრეტული დანაშაულისათვის უნდა შეირჩეს მისი შესაფერისი თემა და ეს ეჭვიმტანილის გამოკითხვისას უნდა მოხდეს. მაგალითად, ქურდობის დროს შესაძლოა გამოვიყენოთ ისეთი თემა, როგორცაა ბრძოლა არსებობის შენარჩუნებისათვის, დაზარალებულთა დადანაშაულება, პროფესიულად ჩადენილი დანაშაულისათვის ეჭვიმტანილის ქება და ა. შ.

მესამე, კარგი გამოკითხვის ჩატარება დაკითხვამდე და გამოკითხულის ძირითადი პასუხების ჩანიშვნა უკვე დაკითხვისას, შესაძლებლობას აძლევს გამომძიებელს, შეურიოს ისინი გამოკითხვის შემდეგ შემუშავებულ დასარწმუნებელ თემებსა და არგუმენტებს და ეს ყოველივე დაკითხვის დროსვე გააკეთოს. იცის რა გამომძიებელმა თუ რა არის დასაკითხისათვის მთავარი, მას შეუძლია ეს ყოველივე შემდგომში თავის სასარგებლოდ გამოიყენოს.

ამ საფეხურების გაუვლელად მათ ყოველივე ზემოთქმულის გაკეთება დაკითხვის დროს მოუწევთ, რასაც დიდი დრო მიაქვს და დაკითხვა ჩავარდნისკენ მიჰყავს.

გამომძიებლებს თემები და არგუმენტები მზად უნდა ჰქონდეთ და უნდა შეეძლოთ საქმის ფაქტებს დაუკავშირონ ისინი. თუ ყველა არგუმენტი და თემა ამომწურავად იქნა გამოყენებული, მაშინ, საჭიროების შემთხვევაში, მათი გამოყენება შესაძლებელი იქნება სხვა სიტყვებითა და მიმდევრობით. ეს პროცესი შესაძლოა საკმაოდ დიდხანს გაგრძელდეს. უფრო სწორად, უნდა გაგრძელდეს მანამ, სანამ არ მივიღებთ აღიარებას. უნდა აღინიშნოს, რომ უფრო მეტი წარმატების მომტანია თემებისა და არგუმენტების მოხერხებულად წარმოჩენა, ასევე თუ ისინი შეიცავენ დაკითხვის მოცემულ ეტაპზე არსებულ

სპეციფიკური ნიშნებით აღჭურვილ ახალ თემებსა და არგუმენტებს.

2.6. დაკითხვის გეგმის შედგენა

დაკითხვის უფრო ეფექტურად ჩატარებას განაპირობებს მარტივი, ოთხ ნაწილიანი გეგმა.

პირველი – გამომძიებლები სუბიექტებს იძულებით ან შეგნებულად აყენებენ იმ ფაქტების წინაშე, რომლებიც დანაშაულს ეხება და ჩვეულებრივ ბრალს სდებენ მათ მასში მონაწილეობისათვის. საერთოდ სუბიექტები ამას უარყოფენ. შემდეგ გამომძიებელი იწყებს დასაკითხის შეჩერებას მაშინ, როდესაც იგი იწყებს უარყოფას. ამით ხელი უნდა შეუშალოს სუბიექტებს სიმართლის დამახინჯების ცდაში და ეს უნდა განმეორდეს ყოველთვის, როდესაც დასაკითხები დაიწყებენ ამბის დამახინჯებას. წინააღმდეგ შემთხვევაში შესაძლებელია დასაკითხმა შეძლოს თავი აარიდოს დანაშაულში მონაწილეობის აღიარებას.

მეორე – დასაკითხის უარყოფის შესაწყვეტად მეტად ეფექტური მეთოდია, როდესაც გამომძიებელი შეგნებულად უმეორებს დასაკითხს, რომ იგი დაკავშირებულია დანაშაულთან და მხოლოდ მისი ქცევის მოტივს ეკითხება. დასაკითხის დანაშაულთან კავშირზე ყურადღების გამახვილება შესაძლებლობას გვაძლევს უფრო მეტი კონტროლი ვიქონიოთ დაკითხვის პროცესზე. ასეთ დროს შესაძლოა დასაკითხმა შეწყვიტოს უარყოფა და გადავიდეს თავისი ქცევის „გამართლებაზე“. ქცევაში ასეთმა ცვლილებამ გამომძიებელს სტიმული უნდა მისცეს, რადგან ასეთი ქცევა იმის მაჩვენებელია, რომ დაკითხვის პროცესი სწორად მიდის და ის პროგრესულია.

მესამე საფეხურის დროს გამომძიებლები დასაკითხს წარუდგენენ თავიანთ თემებსა და არგუმენტებს. თუ დასაკითხი იწყებს უარყოფას, გამომძიებელმა უნდა აღკვეთოს ეს და გააგრძელოს არგუმენტების ჩამოყალიბება. ეს არგუმენტები

და თემები, მათი დახვეწილობა და დამაჯერებლობა დამოკიდებულია გამომძიებლის გამოცდილებაზე, დაკვირვებულობაზე და პიროვნულ ცოდნაზე. ზოგიერთი თემა უნივერსალურია, ზოგი კი მხოლოდ ცალკეული დანაშაულისათვისაა განკუთვნილი. ნებისმიერ სწორად შერჩეულ თემას შეუძლია დასაკითხზე მოახდინოს ემოციური ზეგავლენა. თემები არწმუნებენ დასაკითხს თქვას სიმართლე, მიუხედავად შედეგებისა. თემებისა და არგუმენტების საფუძვლიანად მომზადების გარეშე დაკითხვები, როგორც წესი, წარმატებლად მთავრდება.

და ბოლოს, **მეტსე** - როგორც კი დასაკითხი გამომძიებლის მხარეზე გადავა, მაგრამ მაინც საჭიროებს „პროვოცირებას“ იმისათვის, რომ სიმართლე თქვას, გამომძიებლებს შეუძლიათ დაუსვან მათ ალტერნატიული ან ღია კითხვები. ეს კითხვები შესაძლებლობას აძლევს დასაკითხს აღიაროს ჩადენილი და თან არ დაკარგოს თავისი ღირსების გრძნობა. ალტერნატიულ კითხვაში იგულისხმება, როდესაც გამომძიებელი ეკითხება დასაკითხს მათ წინასწარ დაგეგმეს დანაშაული, თუ იმპულსურად ჩაიდინეს იგი, ანდა ნარკოტიკების შესაძენად ვინმე გაქურდეს თუ ოჯახის წევრები დაეხმარნენ. პოზიტიური პასუხი ასეთ კითხვაზე დასაკითხის მხრიდან უკვე აღიარებაა.

ასეთი გეგმის გამოყენება შესაძლებლობას აძლევს გამომძიებელს მართოს დაკითხვის პროცესი და აკონტროლოს სიტუაცია. მას ასევე დაკითხვის დროს აღიარებისა და დაკითხვის პროცესის წარმატებით დასრულებისაკენ მივყავართ.

2.7. დაკითხვის დროს კარგი ურთიერთობის დამყარება და საკმარისი დროის დათმობა

გამომძიებლებს შესაძლებლობა აქვთ მნიშვნელოვან წარმატებას მიაღწიონ დაკითხვის დროს, თუ გააცნობიერებენ, რომ დასაკითხები მაინც რჩებიან ცენტრალურ ფიგურებად დაკითხვაში და ისინი თავისი მნიშვნელობით აჭარბებენ თავად დაკითხვის გეგმას, თემებს, არგუმენტებსა და სხვა კომპონენტებს. ინდივიდები ხშირად აღიარებენ დანაშაულს, მხოლოდ დამკითხავის პატივისცემისა და მათი ნდობის საფუძველზე

და არა სხვა მიზეზების გამო. სწორედ ამიტომ დამკითხავი უნდა შეეცადოს დასაკითხთან კარგი ურთიერთობა დაამყაროს. ყველაფერი, რაც დასაკითხზე და მასთან ურთიერთობაზე მნიშვნელოვანი ჩანს, დაბეჯითებით შეგვიძლია განვაცხადოთ, რომ დაკითხვის პროცესისათვის საზიანოა. უფრო მეტიც, გამომძიებლებმა მხედველობაში უნდა მიიღონ ზოგიერთი პიროვნული სპეციფიკური, კრიტიკული ელემენტი. ეს იმას არ ნიშნავს, რომ გამომძიებელი სიმპატიით განეწყოს დასაკითხის მიმართ. იგი უნდა შეეცადოს საკითხებს დასაკითხის თვალთახედვის მიხედვით მიუდგეს, იმსჯელოს მასთან და მოისმინოს მისი შეხედულებები სხვადასხვა მოვლენებთან დაკავშირებით. შემდეგ უნდა დაადგინოს, თუ რა თავისებურებები განაპირობებს ამ თუ იმ შეხედულებების არსებობას. ეს შეიძლება იყოს სქესი, კულტურა, ეკონომიური მდგომარეობა და თავად პიროვნების მიზნები და მოთხოვნილებები. როდესაც გამომძიებელი გააცნობიერებს და გაიაზრებს ამ სხვაობას, დაკითხვა უფრო ეფექტური გახდება.

გამომძიებლებს უნდა ახსოვდეთ, რომ დაკითხვის წარმატებით დასრულებას საკმაოდ დიდი დრო სჭირდება. ზოგიერთი ჩვენებისა თუ აღიარების მიღება მალე ხერხდება, მაგრამ უმეტესობის - არა. საერთოდ, დაკითხვის დროს სწორი ჩვენების მიღების შანსი 25% -ით იზრდება ყოველ ერთ საათში. გამომძიებლები თავდაპირველად ერთ საათს უთმობენ დასაკითხის შესწავლას, მასთან ფსიქოლოგიური კონტაქტის დამყარებას, დანაშაულზე მსჯელობას (დანაშაულის განხილვას), ვერბალური და არავერბალური ნიშნების აღმოჩენას. ნახევარი ან ერთი საათის შემდეგ დაკითხვის შეჩერება, დაკითხვების 75% – ის ჩავარდნის, წარუმატებლად დამთავრების მიზეზი ხდება. სიმართლის თქმაზე, აღიარებაზე დიდ გავლენას ახდენს დასაკითხების ცხოვრებისეული წესებისა და კავშირების ცოდნა. ეს პიროვნებები კრიტიკულ გადაწყვეტილებებს იღებენ თავიანთი მიზნების, მოთხოვნილებების, გრძნობების საფუძველზე და იმის მიხედვით, თუ რა არგუმენტები და ფაქტები წარუდგინეს მათ გამომძიებლებმა. ასეთი რთული პროცესის წარმატებით დასრულებისათვის საკმაოდ

დიდი დროა საჭირო.

დაკითხვებზე ვარჯიში დიდად ზრდის დაკითხვის წარმატებით დამთავრების შესაძლებლობის ხარისხს. ფორმალური გამოკითხვისა და დაკითხვის ცოდნა უძვირფასეს მასალას იძლევა დაკითხვის ტექნიკის დაუფლებისა და დახელოვნებისათვის. არც ერთ გამომძიებელს არ შესწევს უნარი წარმატებას მიაღწიოს ყველა დაკითხვაში. მიუხედავად გამომძიებლის მონდომებისა დასაკითხთა 80% არ აღიარებს ჩადენილს. პროფესიონალი დამნაშავეები სწორედ ასეთ კატეგორიაში შედიან. მათი მონაწილეობით დაკითხვების უმრავლესობა გამომძიებლებისათვის საჭირო შედეგს ვერ იღებს. ეს დასაკითხები ხშირად რეციდივისტები არიან და კარგად იცნობენ სამართალწარმოების სისტემას. ისინი განსაკუთრებულ საშიშროებას წარმოადგენენ საზოგადოებისათვის და დაკითხვის დროსაც ანტისოციალურ ქცევას მიმართავენ. ამიტომაც ასეთი სუბიექტების დაკითხვის დროს, რასაც შედეგი არ მოხდევს გამომძიებლების ძალისხმევის მიუხედავად, უნდა გვახსოვდეს, რომ გუული არ გავიტყვით და საკუთარ კომპეტენტურობაში ეჭვი არ შევიტანოთ, რადგან პროფესიონალ დამნაშავეთა დაკითხვა ყველაზე ხშირად ასეთი შედეგით სრულდება.

როგორც უკვე აღვნიშნეთ, დაკითხვები წარუმატებლად მთავრდება უამრავი მიზეზის გამო. გამოვლენილი მიზეზების აღმოფხვრა და თავიდან აცილება შეამცირებს მათი ჩავარდნის რაოდენობას. დაკითხვებისათვის ადეკვატური მომზადება ამისათვის ყველაზე საუკეთესო საშუალებაა. ასევე დიდი მნიშვნელობა აქვს მიღებულ ცოდნასა და დაგროვილ გამოცდილებას. ყოველი დაკითხვის შემდეგ გამომძიებელმა უნდა დახვეწოს თავისი ხელოვნება, რაც დაშვებული შეცდომების გაცნობიერებისა და აღმოფხვრის საშუალებით უნდა მოხდეს. შეადგინეთ კარგად გააზრებული გეგმა და დაუთმეთ დაკითხვას საკმარისი დრო, რათა მიიღოთ პოზიტიური შედეგი.

ყველა ზემო ჩამოთვლილ ელემენტს გამომძიებელმა დიდი

ყურადღება უნდა მიაქციოს, რადგან ეს ყველაფერი უმნიშვნელოვანეს როლს თამაშობს დაკითხვის წარმატებით დასრულებაში. ამ ფაქტორების სწორად გამოყენება დამნაშავეებისაგან მიღებული აღიარების რიცხვს ზრდის. იმის გამო, რომ დაკითხვის წარუმატებლად დასრულება გავლენას ახდენს სამართალდამცავ სისტემაზე, გამოძიებლები ყველანაირად უნდა ეცადონ, არ დაუშვან დაკითხვის ჩავარდნა. ადეკვატური ცოდნით, გაძლიერებული ყურადღებით, სიფრთხილითა და კარგად მოფიქრებული გეგმით აღჭურვილი გამოძიებელი შეიძლება იყოს წარმატებული დამკითხავი, რომელიც ეფექტურად გამოიძიებს საქმეებს და შეამცირებს გაუხსნელ დანაშაულთა რიცხვს, რომელიც მხოლოდ სამართალდამცავ სისტემას კი არ აზიანებს, არამედ, იმ საზოგადოებასაც, რომელიც კანონებს იცავს.

2.8. ჩვენების ანალიზი

ამ ნაწილში განხილვა დაეიწყოთ კერძო მაგალითით, რომელიც საგამოძიებო პრაქტიკაში საშინელი და იშვიათი დანაშაულის პრეცედენტს წარმოადგენს.

„ერთი ქალბატონი ტბის პირას იდგა და ტიროდა. ტბაში მანქანა იყო ჩაძირული, რომელშიც სავარძელზე უსაფრთხოების ქამრით მიმაგრებული მისი მცირეწლოვანი შვილები იმყოფებოდნენ. ქალბატონმა პოლიციაში განაცხადა თითქოსდა ბავშვები გაიტაცეს, რის გამოც, გამოცხადდა არასრულწლოვნებისა და მათი გამტაცებლების ძებნა“.

გამოძიების პროცესში ცრემლმორეული დედა იმეორებდა „მე ვუნდოდი ჩემს არასრულწლოვნებს, მათ მე ვჭირდებოდი, ახლა კი მე არ შემიძლია მათი დახმარება.“ ბავშვების მამა კი, რომელსაც სჯეროდა მეუღლის მონაყოლის, ცდილობდა გაემხნეებინა და დაერწმუნებინა ცოლი შემდეგი სიტყვებით: „ისინი კარგად არიან, ისინი მალე სახლში იქნებიან.“

ცოტა ხანში პოლიციამ ეს ქალბატონი დააპატიმრა, თავისი შვილების მკვლელობის ბრალდებით. ის გაასამართლეს და

დამნაშავედ სცნეს.

ბევრი გამომძიებელი იყენებს ტექნიკას, რომელსაც ეწოდება ჩვენების ანალიზი იმისათვის, რომ დაადგინონ რა არის მართალი და რა არა, ისე, როგორც ეს მოხდა ქალბატონისა და მისი მეუღლის მონათხრობის ანალიზის დროს.

ჩვენების ანალიზისას გამომძიებლები ამოწმებენ სიტყვებს საქმის ფაქტებისაგან დამოუკიდებლად, რათა აღმოაჩინონ სიცრუე. ისინი ამავე დროს დიდ ყურადღებას აქცევენ იმ ინფორმაციას, რომელიც არ თქმულა (რომელიც გამოტოვა დასაკითხმა) და უსვამენ თავს შეკითხვას, თუ რატომ გააკეთა ეს ეჭვიტანილმა.

ზემოთ განხილულ საქმეში, იმ ჩვენებების ანალიზიდან, რომლებიც დაზარალებულის მშობლებმა მისცეს, შესაძლებელი ხდება დავასკვნათ: მამას სჯეროდა, რომ ბავშვები ცოცხლები იყვნენ, ხოლო დედამ იცოდა, რომ ისინი აღარ არსებობდნენ. დედუქციის ეს გასაღები გრამატიკაშია, კერძოდ კი - ზმნის დროში. მამა არასრულწლოვნებს აწმყო დროში მოიხსენიებს, დედა კი წარსულ დროს იყენებდა „მე ვუნდოდი ჩემს არასრულწლოვნებს, მათ მე ვჭირდებოდი, ახლა კი მე არ შემიძლია მათი დახმარება“, მაგრამ არასრულწლოვნებს ის აღარ სჭირდებოდათ, რადგან ისინი იმ დროისათვის უკვე ცოცხლები აღარ იყვნენ.

ჩვენების ანუ მონათხრობის ანალიზი ძირითადად შეიცავს ოთხ კომპონენტს-მეტყველების ნაწილებს (ნაცვალსახელები, არსებითი სახელები, ზმნები), შინაგან ინფორმაციას, სარწმუნოების ნაკლებობასა და ჩვენების ბაღანსს.

ჩვენების ანალიზზე ძალიან ბევრი რამ არის დაწერილი. სხვადასხვა მიზეზის გამო ჩვენ აქ არ ვეხებით ანალიზის ისეთ კომპონენტებს, როგორცაა გამოტოვებული მეტყველების ნაწილები და გამოტოვებული ინფორმაციის აღმოჩენის უამრავი ხერხი. ჩვენ მხოლოდ ძირითად კომპონენტებს განვიხილავთ.

ამასთანავე, გვინდა აღვნიშნოთ, რომ ზოგადი ტექნიკის ცოდნაც კი საკმარისია იმისათვის, რომ უკეთ წარგუძღვეთ დაკითხვას, მივხვდეთ, დასაკითხი მართალს ამბობს თუ არა. გარდა ამისა, უფრო მეტი შანსი გვექნება გამოვავაშკაროთ დამნაშავე და მივადწიოთ იმას, რომ მისგან სწორი ჩვენება მივიღოთ.

ჩვენების ანალიზს გააჩნია ორსაფეხურიანი პროცესი: პირველი – გამოძიებლები ადგენენ რა არის ტიპობრივი მართალი ჩვენებისათვის, რომელიც ნორმას წარმოადგენს, ხოლო შემდეგ ისინი ეძებენ ნებისმიერ გადახრას ამ ნორმიდან. მართალი ჩვენება მოგონილისაგან განსხვავდება ხარისხითაც და მოცულობითაც.

თუმცა, უნდა აღვნიშნოთ, რომ საუბრის დროსაც არის შესაძლებელი წარმოთქმული სიტყვების ანალიზი, მაგრამ გამოძიებლებს, რომლებიც გამოცდილნი არ არიან ჩვენების ანალიზში, დასაწყისისათვის გაუადვილდებათ, თუ ანალიზს დაფიქსირებული ჩვენებიდან გააკეთებენ. ამისათვის გამოძიებელმა უნდა ჩაიწეროს დასაკითხის მონათხრობი, ან უფრო უკეთესია თუ დასაკითხს ვთხოვთ თავისი ხელით დაწეროს ყველაფერი დაწვრილებით. ეს გაცილებით ზრდის ანალიზის კანონიერებასა და სარწმუნოებას.

ჩვენების ანალიზი არის საშუალება, რომელიც გვეხმარება მივიღოთ დასაკითხისაგან სწორი ჩვენება ანუ აღიარება. ეს რა თქმა უნდა არ არის ერთადერთი გზა, მაგრამ მიზანშეწონილია, დაკითხვის დაწყებამდე გამოძიებელმა ანალიზი გაუკეთოს დასაკითხის მონათხრობს.

2.9. გამოსადეგი მეტყველების ნაწილები

მეტყველების ნაწილები, შეიძლება ითქვას, რომ ჩვენების ანალიზის საფუძველთა საფუძველია. მონათხრობის ანალიზისათვის, გამოძიებლებს პირველ რიგში ესაჭიროებათ ინდივიდუალური მეტყველების ნაწილების შემოწმება. კერძოდ კი ნაცვალსახელების, არსებითი სახელების, ზმნების და

უნდა დაადგინონ ნორმა ყოველი მათგანისათვის. თუკი გამოჩნდება ნორმისაგან განსხვავებული მეტყველების ნაწილი, მაშინ გამოძიებელმა აუცილებლად უნდა იკითხოს „რატომ?“.

ა. ნაცვალსახელები. ნაცვალსახელი მეტყველების ის ნაწილია, რომელიც არსებითი სახელის ადგილს იკავებს. ყველასათვის ცნობილია, რომ პირველი პირის ნაცვალსახელებია: მე, შენ, ის, ჩვენ, თქვენ, ისინი. ჩვენების ანალიზის დროს ყურადღება უნდა გაგამახვილოთ პირველი პირის ნაცვალსახელებზე „მე“ და „ჩვენ“, ასევე ყველა კუთვნილებით ნაცვალსახელზე, როგორცაა „ჩემი“, „ჩვენი“, „შენი“ და ა. შ.

გამომძიებლისათვის შეუძნეველი არ არის, რომ მართალი ადამიანი ჩვენებას იძლევა ნაცვალსახელი „მე“-ს გამოყენებით, რომელიც არის პირველი პირის, მხოლოდითი რიცხვის ნაცვალსახელი. როცა პიროვნება პერსონალური დაკავშირებულიობით იძლევა ჩვენებას, ანუ ხშირად იყენებს ნაცვალსახელ „მე“-ს, ნებისმიერი გადახვევა ამ ნორმიდან იმსახურებს ეჭვის თვალთ შევხედოთ ნათქვამს, რადგანაც ეს შესაძლოა ნიშნავდეს იმას, რომ დასაკითხი მთლიანად არ არის დაკავშირებული იმ ფაქტთან, რომელსაც ის აცხადებს ჩვენებაში (მონათხრობში) და ამრიგად ის არ ამბობს სრულ სიმართლეს, რასაც მოყვანილი მაგალითი ნათლად დაგვანახებს: „მე ავდექი 7 საათზე, მე „პახმელიაზე“ ვიყავი და გადავწვიტე ლუდის დასალევად წავსულიყავი. მე წავედი ლუდის ბარში. შევხვდი კაცს, რომელიც იქვე ცხოვრობს, ველაპარაკე მას რამოდენიმე წუთი. მე დავლიე ლუდი და წავედი საქმეზე.“

პირველ ოთხ წინადადებაში ნაცვალსახელ „მე“-ს ხმარება პირველი პირის მხოლოდითისათვის დადგენილ ნორმას შეესაბამება, ხოლო შემდეგ ორ წინადადებაში განსხვავებაა, რადგანაც ეს ნაცვალსახელი გაქრა ის აღარ ამბობს „მე შევხვდი კაცს“ და „მე ველაპარაკე მას“. რამ აიძულა დასაკითხი შეეწვიტა ნაცვალსახელი „მე“-ს ხმარება?

ნაცვალსახელების ხმარების დროს ყველა ცვლილება ყურად-

საღებია, გამომძიებელმა უნდა გააცნობიეროს, რომ ამ შემთხვევაში ჩვენება რჩება პერსონალური დაკავშირებულობის გარეშე. შესაძლებელია რაიმე დაძაბულობა ყოფილიყო დასაკითხსა და დასახელებულ პირს შორის? ამიტომ დაკითხვის დროს გამომძიებელმა უნდა გამოარკვიოს ის სპეციფიკურობები, რაც ამ ორი ადამიანის ურთიერთობას ეხება, იმისათვის, რომ გადაწყვიტოს ჩვენება სინამდვილეს შეესაბამება, თუ დასაკითხი მალავს რაიმეს.

ბ. „მე“ „ჩვენ“ - ის წინააღმდეგ. იმის გამო, რომ პირველი პირის, მხოლოდითი რიცხვის ნაცვალსახელის ხმარება ნორმალურად, გამომძიებელმა უნდა მოძებნონ ნაცვალსახელი „მე“-ს არარსებობა და პირველი პირის მრავლობითი რიცხვის ნაცვალსახელი „ჩვენ“-ის გადაჭარბებული ხმარება. მაგალითი, რომელსაც ახლა მოვიყვანთ, ერთ-ერთი ადამიანის ჩვენებიდან არის და ნორმას შეესაბამება:

„მე შევხვდი ოთხ მეგობარს კინოთეატრში, ვუყურე ფილმს, შემდეგ შევჩერდი მათთან ერთად სავახშმოდ. ჩვენ ცოტა დავლიეთ ბარში, სანამ სახლში წამოვიდოდით. მე დავრჩი ღამის 12 საათამდე და შემდეგ წავიდა სახლში“.

ახლა გთავაზობთ იმავე ისტორიას, ოღონდ ისე ჩამოყალიბებული, რომელიც ნორმისაგან განსხვავებულია:

„ჩვენ ყველა ერთმანეთს კინოთეატრში შევხვდით. ვუყურეთ ფილმს, შემდეგ შევჩერდით სავახშმოდ. ცოტა დავლიეთ, სანამ სახლში წავიდოდით. ჩვენ დავრჩით ღამის 12 საათამდე და შემდეგ ჩვენ ყველა წავიდა სახლებში“.

იმის გამო, რომ მეორე ჩვენება შეიცავს მხოლოდ მრავლობითი პირის ნაცვალსახელებს, მოსალოდნელი ნორმის მაგივრად, რომელშიც უმეტესად „მე“ იხმარება, გამომძიებელი უნდა დაინტერესდეს, თუ რატომ არ არის მასში პერსონალური (ინდივიდუალური) დაკავშირებულობა. შესაძლოა დასაკითხი იმედოვნებს, რომ დაფარავს რაიმეს, ან საქმის გაუარესების შემთხვევაში თავიდან აიცილებს პერსონალურ პასუხისმგებლობას, ამიტომაც ყველაზე მიუთითებს „ჩვენ“.

გ. ნაცვალსახელი „ჩვენ“: მეტყველებაში და წერის დროს, მოსაუბრეები ირჩევენ კომუნიკაციისათვის ყველაზე უმოკლესსა და მარტივ გზას. ნაცვალსახელი „ჩვენ“ არის ყველაზე უმოკლესი და გასაგები სიტყვა, რომელიც გამოხატავს ერთი ადამიანის კავშირს მეორესთან იმ დროს, როდესაც მათ შორის ამისათვის შესაფერისი ურთიერთობა არსებობს. „ჩვენ“ ასევე გამოხატავს ერთობლიობას, სიახლოვესა და ადამიანთა შორის რაღაც კავშირს.

ნაცვალსახელი „ჩვენ“-ის გამოტოვება განსაკუთრებით მნიშვნელოვანია, როდესაც პირები მეუღლეები არიან. შემდგომ მაგალითებში განხილულია ქმრის ჩვენება, რომელიც აღწერს მოვლენას. ამათგან პირველი ნორმას შეესაბამება, ხოლო მეორე მისგან გადახრას:

„მე და ჩემი მეუღლე დაპატიუებული ვიყავით ჩვენი მეზობლის დაბადების დღეზე. ჩვენ იქ ცოტა გვიან მივედით. ჯერ კიდევ შუა ქეიფი იყო, როცა ჩვენ სახლში წამოვედით.“

„მე და ჩემი მეუღლე დაპატიუებული ვიყავით მეზობლის დაბადების დღეზე. მე და ჩემი ცოლი იქ ცოტა გვიან მივედით. ჯერ კიდევ შუა ქეიფი იყო, როცა მე და ჩემი მეუღლე სახლში წამოვედით.“

მეორე ვარიანტში ცოლ-ქმარს შორის დისტანცია იგრძნობა. ქმარმა ერთხელ უკვე დაასახელა თავისი მეუღლე წინადადებაში, ამიტომ შემდგომში კომუნიკაციისათვის ყველაზე უფრო ადვილი და გასაგები სიტყვაა „ჩვენ“. თუმცა ქმარი ერიდება ამ სიტყვას, რატომ? იქნებ იმიტომ, რომ მათ ურთიერთობაში სიახლოვე ნაკლებშესამჩნევია.

თუ მოგვიანებით, იმ დამეს ცოლი მოკლულია, ქმარი კი მთელი დღის მოვლენებს იხსენებს და გადმოსცემს მათ, რომლის დროსაც ერიდება ნაცვალსახელი „ჩვენ“-ს ხმარებას, გამომძიებელმა გულისყურით უნდა გამოჰკითხოს ქმარს მათი ურთიერთობის შესახებ. თუ ქმარი აღნიშნავს, რომ მათ ჰქონდათ გარკვეული ოჯახური პრობლემები და მტკიცედ უარყოფს ნებისმიერ კავშირს მეუღლის სიკვდილთან, გამომძიე-

ბელს შეუძლია გამორიცხოს ის ექვემდებარება სიიდან, იმ შემთხვევაში, თუ არ არსებობს საწინააღმდეგო ჩვენება. ხოლო თუ ქმარი აცხადებს, რომ მათ ძალზე ახლო ურთიერთობა ჰქონდათ, გამოძიებელი ფხიზლად, ყურადღებით უნდა იყოს, რადგან „ჩვენების ანალიზი“ სხვა რამეს გვიჩვენებს.

ყურადღება გასამახვილებელია ასევე ნაცვალსახელების ცვლაზე ჩვენების აღებისას. მაგალითად: ნაცვალსახელი „ჩვენ“-იდან, იგი პერსონალურ დაკავშირებულობას გამოხატავს, ანუ ის პიროვნება, რომელიც ამ ნაცვალსახელს ხმარობს, სხვებთან ერთად რაიმე მოვლენასთან კავშირს უსვამს ხაზს, ხოლო „მათ“, „მან“ და ა.შ. ნაცვალსახელების გამოყენება პერსონალურ კავშირზე აღარ მიუთითებს.

ნაცვალსახელების ასეთი ცვლა ხშირია ცრუ გაუპატიურების დროს „დაზარალებულებისაგან“ მიღებულ ჩვენებებში. ყურადღება აქ გასამახვილებელია ნაცვალსახელ „ჩვენ“-ზე. მაგალითისათვის ავიღოთ ჩვენებიდან ასეთი ფრაზა:

„მან მე მაიძულა შევსულიყავი ტყეში“ და „ჩვენ შევედით ტყეში“.

პირველი მაგალითი წარმოადგენს ნორმას, ხოლო მეორე, რომელიც ნაცვალსახელ „ჩვენ“-ს შეიცავს, ნორმისაგან განსხვავებულია.

გამოცდილი გამოძიებლები გაუპატიურების საქმეების გამოძიებისას, ყურადღებით აკვირდებიან დაზარალებულის ჩვენებაში ნაცვალსახელი „ჩვენ“-ის მოულოდნელ გამოჩენას. ასეთ საქმეებში დაზარალებულთა დაკითხვები გვიჩვენებს, რომ დაზარალებულები იყენებენ ნაცვალსახელ „მან“-ს და „მეს“ და არა „ჩვენ“-ს იმისათვის, რომ აღწერონ მოძალადე და თავისი თავი.

იმის გამო, რომ ნაცვალსახელი „ჩვენ“ სიახლოვეს აღნიშნავს, გამოძიებელმა, რომელიც დაზარალებულის ჩვენებაში ზემოხსენებულ ნაცვალსახელს აღმოაჩენს, აუცილებლად უნდა გამოარკვიოს, იცნობდნენ თუ არა ადრე ერთმანეთს დაზარალებ-

ბული და ეჭვიმტანილი, და ჰქონდათ თუ არა რაიმე სერიოზული ურთიერთობა გაუპატიურებამდე. თუ დაზარალებული ამას კატეგორიულად უარყოფს, ჩნდება საბაბი იმისათვის, რომ ვიფიქროთ – ჩვენება მოგონილია.

გატაცების საქმეების ჩვენებებში ნაცვალსახელი „ჩვენ“-ის ხმარება გვაფიქრებინებს, რომ დაზარალებული სრულ სიმართლეს არ ამბობს. ავიღოთ მაგალითი: ახალგაზრდა ქალმა, რომელმაც განაცხადა, რომ გაიტაცეს შემდეგი სახის ჩვენება მისცა: „მე გავაჩერე მანქანა და ის იყო გადმოსვლა დავაპირე, რომ მომიხლოვდა მამაკაცი, დაახლოებით 180 სმ სიმაღლის, რომელმაც მითხრა ჩავმჯდარიყავი ისევ მანქანაში, თორემ რაიმეს დამიშავებდა. შემდეგ ის უკან ჩაჯდა. მე დავძარი მანქანა. მან მითხრა მე წავსულიყავი გზატკეცილის დასავლეთით. მან მკითხა ფული მქონდა თუ არა. მე ვუპასუხე – არა. ჩვენ დაახლოებით ერთი საათი ვიარეთ. ამ ხნის მანძილზე იგი ხმას არ იღებდა. როდესაც ჩვენ ქალაქის გასასვლელთან მივედით, მე მას ვუთხარი, რომ ბენზინი არ მქონდა. ის გადაირია და მითხრა გავსულიყავი გასასვლელში. ჩვენ გზა გავაგრძელეთ. მან მითხრა, რომ მარცხენა მხარეს პირველივე ჩასახვევში ჩამეხვია. ჩვენ დაახლოებით სამასი მეტრი გავიარეთ. მან მითხრა გავჩერებულყავი. გააღო კარები, კისერში ჩამარტყა და გადავიდა.“

გამომძიებლები, რომლებიც დახელოვნებულები არიან ჩვენების ანალიზში, კითხვის ქვეშ აყენებენ ასეთი მონაყოლის ჭეშმარიტებას. ნამდვილი გატაცებების დროს, დაზარალებული აცხადებს: „მან მაიძულა დამეძრა მანქანა“, ან „მან მაიძულა ქალაქის გასასვლელში გავსულიყავი“, და ა.შ. ტრავმირებული დაზარალებულები, რომლებიც სიმართლეს ამბობენ, არ იყენებენ ნაცვალსახელს „ჩვენ“, რათა გამიჯნონ მოძალადე და თავიანთი თავი.

გამომძიებლის პროცესში დადგინდა, რომ ზემოაღნიშნული ჩვენება ცრუ იყო. დაკითხვის დროს დასაკითხმა აღიარა, რომ არანაირ გატაცებას ადგილი არ ჰქონია. სინამდვილეში ის იმ ადამიანთან იმყოფებოდა, რომელსაც ძალიან კარგად იც-

ნობდა.

დ. კუთვნილებით ნაცვალსახელები. კუთვნილებითი ნაცვალსახელები, ისეთები, როგორცაა: ჩემი, შენი, ჩვენი, მისი, მათი, თქვენი გამოხატავენ, რომ მოსაუბრეს კუთვნილებითი დამოკიდებულება აქვს საგანთან ან პიროვნებასთან. ეჭვიმიტანილი შეცვლის ან საერთოდ გამოტოვებს ნაცვალსახელს, როდესაც სურს, რომ არ აჩვენოს კუთვნილება (მფლობელობა) ან დაუშვას ასოციაციური დამოკიდებულება განსაზღვრულ საგანთან ან პიროვნებასთან. მაგალითად: „მე ვწმენდი ჩემს იარაღს, მე ჩემი იარაღის შენახვას ვაპირებდი. იარაღი გავარდა.“ ამ პიროვნებას უნდოდა რა, რომ „უარყო“ იმ იარაღის მფლობელობა, რომელიც გავარდა (არ აქვს მნიშვნელობა უბედური შემთხვევა იყო ეს, თუ განზრახ ჩადენილი ქმედება), შეწყვიტა კუთვნილებითი ნაცვალსახელის ხმარება, აღარ ახსენა „ჩემი იარაღი გავარდა“. ის უკვე გახდა უბრალოდ იარაღი.

მეორე მაგალითად მოვიყვანოთ იმ პიროვნების ჩვენებას, რომლის სახლიც დაიწვა: „ჩემი სახლიდან მე ზუსტად საუზმის შემდეგ გამოვედი, რათა შევხვედროდი ჩემს მეგობარს... უკან დავბრუნდი ჩემს სახლში, ... გავაკეთე რამდენიმე სატელეფონო ზარი და წავედი ნათესავთან სტუმრად... დამე იქ უნდა გამეთია. დაახლოებით შუაღამე იყო, როდესაც სახანძრო მანქანების ხმა შემომესმა. ჩვენ ავდექით, რომ გაგვეგო, თუ რა ხდებოდა“.

ამ შემთხვევაში, როდესაც მოსაუბრე გამუდმებით ხმარობდა ნაცვალსახელს „ჩემი“, იმისათვის, რომ თავისი სახლი დაესახელებინა, თავს ანებებს კუთვნილებითი ნაცვალსახელის გამოყენებას, მისი ბოლო დასახელების დროს. ისმის კითხვა: ეს იმიტომ ხომ არ მოხდა, რომ სახლი მისი აღარ იყო მას შემდეგ, რაც ის დაიწვა? თუ ასეა, მაშინ ეს ცვლილება ცოტა მოგვიანებით უნდა მომხდარიყო, შუაღამისას, როდესაც მან გაიგო, რომ მისი სახლი იწვოდა.

ჩვენებაზე დაყრდნობით, გამომძიებელს კითხვა უნდა დაეზა-

დოს, თუ რატომ ხდება ცვლილება იმ დროს, ანუ აღარ ახსენებს „ჩემს“, მას შემდეგ, რაც პიროვნება ბოლოჯერ იმყოფებოდა სახლში. იმიტომ ხომ არ მოხდა ასე, რომ პიროვნებამ ბენზინი მოასხა იატაკზე? იქნებ იმიტომ დათმო მფლობელობა, რომ თვითონ დაწვა სახლი? ამის შემდეგ გამოძიებლები ცდილობენ დაადგინონ, სახლის დაწვამდე სახლიდან ძვირფასეულობა და რაიმე ღირებული ხომ არ იყო გატანილი, რათა დაადგინონ განზრახ დაწვეს თუ თავად დაიწვა სახლი. პროფესიონალი გამოძიებლები, უპირველეს ყოვლისა არკვევენ და ეძებენ იმ ზუსტ მანიშნებელს, რომლის დროსაც მფლობელი წყვეტს მფლობელობას, კუთვნილებითი ნაცვალსახელის „ჩემი“- ს გამოტოვების გზით.

ე. არსებითი სახელები. არსებითი სახელები, როგორც ვიცით აღნიშნავენ პიროვნებებს, ადგილებსა და საგნებს. თუმცა არსებითი სახელები სხვადასხვა დროს სხვადასხვა მნიშვნელობას იძენენ, რაც ინდივიდზეა დამოკიდებული, თუ როგორ საუბრობს იგი. დაკითხვის დროს მიღებული ინფორმაციის შემოწმებისას, გამოძიებელმა უნდა ჩაინიშნოს ყველა ცვლილება, რომელიც პიროვნებაში მოხდა, იმიტომ, რომ „საუბარში სიტყვების ცვლა, რეალობაში ცვლილებების მაჩვენებელია“. თუ ეჭვიმტანილი ცვლის იმ სიტყვას, რომელსაც ის გარკვეული დროის მანძილზე გამუდმებით ხმარობდა, იმის მანიშნებელია, რომ რაღაც მის ცხოვრებაში შეიცვალა. ასეთი ცვლილებები სხვა მეტყველების ნაწილებსაც ეხება, მაგრამ ეს უფრო ხშირად გვხვდება არსებით სახელებთან მიმართებაში.

ერთ-ერთი საქმის დროს, მკვლელობაში ეჭვიმტანილის ჩვენებაში აღინიშნებოდა არსებითი სახელის ჩანაცვლება საკუთარი სახელით. ახალგაზრდა კაცმა ცოლს სახეში თოფი ესროლა. ქალი ადგილზევე გარდაიცვალა, მისი ქმარი კი ამტკიცებდა, რომ ეს უბედური შემთხვევა იყო. გამოძიებელმა სთხოვა მამაკაცს დაეწერა ჩვენება და მოეთხრო იმ მოვლენების შესახებ, რომელსაც ადგილი ჰქონდა გასროლის დღეს. ქმარმა მისცა დეტალური ჩვენება, სადაც შეიძლება გამოიყენა არსებითი სახელი „ცოლი“, იმისათვის, რომ თავისი მეუღლე

დაესახელებინა. შემდეგ მან დაწერა: „მე დაკარგე კონტროლი თოფზე, მე მივხვდი, რომ ლულა მიმართული იყო ლელასკენ (ანუ აქ უკვე ცოლის სახელი ახსენა) და მე უცბად ვცადე ხელი შეტაცა თოფისათვის. როდესაც ეს გავაკეთე, თოფი გაგარდა. ეს მოხდა წამებში, რომ გაეიხედე ლელას (აქ მან ცოლის სახელი ისევ ახსენა) სისხლიანი სახე დავინახე.“

რამ გამოიწვია, რომ ქმარმა დაიწყო ცოლის სახელის ხმარება? ჩვენების განსაკუთრებულ ნაწილში მოხდა თუ არა ეს ცვლილება?

გამომძიებლებს ამასთან დაკავშირებით დადგენილი აქვთ ნორმა, რომ ქმრები, თავიანთი მეუღლეების დასახელების დროს იყენებენ არსებით სახელს „ცოლი“. როდესაც მეუღლე ბაზარში წავიდა, ის „ჩემი ცოლი“ იყო, როდესაც მან ცოტა ხნის შემდეგ დაურეკა ქმარს, „ჩემი ცოლი“ იყო, მაგრამ როდესაც თოფის ლულა ცოლისაკენ იყო მიმართული და მის სახეზე სისხლი დაინახა, ჩვენების კრიტიკულ ნაწილში, ის აღარ არის „ჩემი ცოლი“, ის გახდა ლელა.

გამომძიებლებმა დაადგინეს: დამნაშავეებს უჭირთ დაუშვან, რომ თავისი ოჯახის წევრი დააზიანეს. ამ შემთხვევაშიც ქმარს უჭირს თქვას, რომ მან თავისი მეუღლე მოკლა, ამიტომაც მან შეცვალა ოჯახური კავშირის აღმნიშვნელი არსებითი სახელი „ცოლი“ მისი სახელით „ლელა“.

ასევე ქმარმა გამომძიებელს თავიდან არ წარუდგინა თავის ცოლი, როგორც „ლელა“. არსებითი სახელის „ცოლი“-ს შეიდჯერ გამეორების შემდეგ, სახელი „ლელა“ მოულოდნელად ჩნდება. მსმენელმა დანამდვილებით არ იცის, თუ ვინ არის „ლელა“. შესაძლებელია მხოლოდ მივხვდეთ, რომ ლელა არის ცოლი, მაგრამ ქმარმა არ წარადგინა ის საჭირო გზით, „ჩემი ცოლი, ლელა“.

ჯანსაღი ურთიერთობის დროს ნორმად ითვლება, რომ წარდგენა მოხდეს სათანადოდ და გასაგებად, ხოლო როდესაც ურთიერთობა არც თუ ისე ჯანსაღია, წარდგენა

ზერეღედ ხდება ან საერთოდ არ ხდება. ასეთი წარდგენის არსებობა ცოლქმრული ურთიერთობის „სიღარიბეზე“ მეტყველებს. ამის ცოდნა დიდად დაეხმარებათ გამოძიებლებს სიმართლისა და ჭეშმარიტების დადგენაში.

გ. ზმნები. ზმნები აღნიშნავენ მოქმედებას როგორც წარსულში, ასევე აწმყოსა და მომავალშიც. ჩვენების ანალიზში ზმნის დროს უდიდესი მნიშვნელობა აქვს. როდესაც ანალიზს უკეთებთ ნათქვამს, გამოძიებელმა ყურადღება უნდა გაამახვილოს ზმნის დროზე. მართალ ჩვენებაში წარსული დროის გამოყენება ნორმაა, რადგან მომხდარი მოვლენები, რომელსაც ჩვენებაში იძლევიან, წარსულში მოხდა.

ნორმის ამსახველია შემდეგი ჩვენება:

„ეს მოხდა შაბათ ღამეს. მე გავედი ბაღში ხეხილის მოსარწყავად. უკვე ბნელოდა. კაცი გამოვარდა ბუჩქებიდან. ის შემოვარდა ბაღში, მტაცა ხელი და წამაქცია...“

ეს კი ნორმისაგან განსხვავებულია:

„ეს მოხდა შაბათ ღამეს. მე გავედი ბაღში ხეხილის მოსარწყავად. უკვე ბნელოდა. კაცი გამორბის ბუჩქებიდან. ის შემოდის ბაღში, მტაცებს ხელს და მაქცევს...“

წარსულის გახსენება და მისი გადმოცემა წარსულ დროში უნდა მოხდეს, აწმყო დროზე გადასვლა, საყურადღებოა. ეს შეცვლა შესაძლოა ტყუილის მანქანებელი იყოს.

აწმყო და წარსული დროის ასეთი ცვლილებები ასევე მნიშვნელოვანია დაკარგული ადამიანების მოხსენიების დროს. ამ შემთხვევაში ნორმად ითვლება მათი აწმყო დროით მოხსენიება, „მჯერა, რომ ხეიჩა კარგად არის“.

როდესაც ბავშვები იკარგებიან, მშობლების გულსა და გონებაში ისინი კვლავაც ცოცხლები რჩებიან, ხშირად მაშინაც კი, როდესაც საკმაოდ დიდი დროა გასული. ზემოაღნიშნულ მაგალითში ნახსენები ქალბატონის საქმეში კი, ადგილი ჰქონდა

წარსული დროის გამოყენებას, რაც ამ შემთხვევაში ნორმიდან განსხვავებულია.

2.10. შინაგანი ინფორმაციის გათვალისწინება

შინაგანი ინფორმაცია მონათხრობში შეიძლება შეიცავდეს ტყუილის მანიშნებლებს. მართალი პიროვნება, რომელსაც არაფერი აქვს დასამალი, კითხვაზე „რა მოხდა?“ – მოვლენებს მოყვება ქრონოლოგიურად. ნებისმიერი ინფორმაცია, რომელიც არ პასუხობს ამ კითხვას, არის შინაგანი.

ადამიანები, რომლებიც დანაშაულთან არიან დაკავშირებული, შესაძლოა გრძნობდნენ თავიანთი ქცევის გამართლების საჭიროებას. ასეთ შემთხვევაში მონაყოლი არ არის თანმიმდევრული და ლოგიკური. ის, რაც სინამდვილეში მოხდა, შელამაზებული იქნება. ის ასევე შესაძლოა შეიცავდეს უფრო მეტ ინფორმაციას, ვიდრე ისტორიის მოყოლას სჭირდება. ასეთ შემთხვევაში, გამომძიებელმა უნდა შეაჯამოს ინფორმაცია და დასვას კითხვა: რატომ დასჭირდა დასაკითხს ამ ინფორმაციის ჩართვა მონაყოლში. მაგალითად: მკვლელობის საქმის გამოძიებისას, რომელშიც ქმარმა ესროლა ცოლს, ქმარმა პოლიციას განუცხადა, „მე იარაღს ვწმენდი და ამ დროს ის მოულოდნელად გაეარდა“. ამის შემდეგ გამომძიებელმა სთხოვა კაცს ყველაფერი დაეწერა, რაც გასროლის დრომდე მოხდა. მან დეტალურად დაწერა და საკმაოდ სქელტანიანი მონათხრობი გამოუვიდა, წინა ღამის ნადირობის შესახებ, ასევე თოფის დაჯანგვის შესახებაც აღნიშნა, მაგრამ ძალიან გაუჭირდა თავისი მოქმედებების კონკრეტულად აღწერა იმ დროს, როცა თოფს წმენდდა. შინაგანი ინფორმაციის რაოდენობაში სხვაობამ, გამომძიებელს აფიქრებინა, ქმარი ეჭვიმტანილად მიეჩნია.

2.11. დამაჯერებლობის (დარწმუნების) აუცილებლობის გათვალისწინება

კიდევ ერთი უმნიშვნელოვანესი ფაქტორი, ჩვენების მიღებისას, არის პიროვნების დამაჯერებლობის ნაკლებობა. როდეს

საც ანალიზს ვუკეთებთ მონათხრობს, გამომძიებელმა ყურადღება უნდა მიაქციოს, ხომ არ სიმულირებს დასაკითხი და ხომ არ ჩივის მეხსიერების სისუსტეზე შემდეგი გამონათქვამების საშუალებით: „მე არ მახსოვს“ ან „მე ვერ ვისვენებ“.

მათ ასევე უნდა შენიშონ, ხომ არ იყენებს დასაკითხი თხრობის დროს ისეთ ფრაზებს, როგორცაა: „მე მჯერა“, „მე როგორც მახსოვს“, „რაც ამის მსგავსი“. ასეთ დროს პირი, რომელიც საუბრობს, ცდილობს თავიდან აირიდოს გარკვეული ვალდებულება და ეს ფრაზები გამომძიებლისათვის გამაფრთხილებელი ზარის ფუნქციას უნდა ასრულებდეს.

შემდეგი მაგალითია ერთ – ერთი ქალბატონის მონაცემი იმის შესახებ, თუ როგორ შეუვარდა შუადამისას საკუთარ სახლში უცხო მამაკაცი და გააუპატიურა იგი. ასეთი ტრავმული შემთხვევის შესახებ მონათხრობი სავსე უნდა იყოს დამაჯერებლობით, რომელიც მას ამ შემთხვევაში, საერთოდ არ გააჩნია:

„მან ხელი მტაცა და ყელზე დანა მომადო. და მე, როცა გამომეღვიძა და მე ვგულისხმობ, რომ ღრმად მეძინა და არ ვიცოდი რომ კარები ღია დამრჩენოდა, და მე, იცით, შემეშინდასავით, როცა გამოვიღვიძე და იცით, მე შემეშინდა და, ისა, მან გამარტყა და მითხრა, ის მეუბნებოდა გავჩუმებულიყავი და მან მე მკითხა თუ ვგრძნობდი კისერზე დანას“.

საჭიროა გაანალიზდეს ფრაზა „მე შემეშინდასავით, როცა გამოვიღვიძე“ სიმართლე, რომ ითქვას, ეს არ არის ნორმალური რეაქცია იმ ქალისა, რომელიც იღვიძებს შუადამისას და თავის საწოლთან უცხო კაცს ხედავს, მით უმეტეს, დანას გრძნობს თავის ყელზე. ამ შემთხვევაში სიტყვა „თავზარი დამეცა“ გონებასთან უფრო ახლოს მოდის ვიდრე „შემეშინდასავით“, რადგან ამ სიტყვის ხმარება ასეთი ტერორისას რადიკალურად განსხვავებულია იმ ნორმალური რეაქციიდან, რომელიც მას უნდა მოჰყოლოდა.

დამაჯერებლობის ნაკლებობის მაგალითად შეიძლება მოვიყ-

ვანოთ ასევე იმ ქალბატონის მონაყოლიც, რომლის დედამთილიც უცნაურ ვითარებაში გაუჩინარდა. გამომძიებელმა სთხოვა მას მოეთხრო, თუ რას აკეთებდა იგი იმ დღეს, როცა მისი დედამთილი გაუჩინარდა. რძალი ჩიოდა მესსიერებაში ლაფსუსების არსებობაზე და ამტკიცებდა, რომ ზუსტად არ ასსოვს იმ დღის დეტალები. ბოლოს კი ასე დაასრულა თხრობა: „ეს იყო და ეს ამის თაობაზე. ასეთი იყო ჩემი მოქმედებები, რომლებიც ყველაზე უკეთ გავიხსენე.“

ნებისმიერმა გამომძიებელმა, ზემოთ მოყვანილის წაკითხვის შემდეგ, საკუთარ თავს უნდა დაუსვას სერიოზული კითხვა, იყო თუ არა მოვლენები სრულად და ზუსტად აღწერილი.

2.12. ჩვენების ბალანსი და შემოწმება

ჩვენება, რომელსაც ეჭვმიტანილი ან ცრუ მოწმე იძლევა, გამომძიებელმა უნდა შეამოწმოს მის სრულ მოცულობაში ბალანსის არსებობის თვალსაზრისით.

მართალი ჩვენება სამნაწილიანია:

პირველი ნაწილი – აღწერს იმ მოქმედებებს, რომლებსაც ადგილი ჰქონდა გამოსაძიებელ მოვლენამდე;

მეორე ნაწილი – უშუალოდ მოვლენის დროს არსებულ მოქმედებებს აღწერს, ანუ იმას, რაც მოხდა ქურდობის, მკვლელობის, გაუპატიურების დროს და ა.შ.

მესამე ნაწილი – კი აღწერს იმას, რაც ხდებოდა მოვლენის შემდეგ, აქ მოცემულია ის მოქმედებები და ემოციები, რომლებსაც ადგილი ჰქონდა კონკრეტულად მომხდარი მოვლენის შემდეგ, და ის მოცულობით პირველი ნაწილის ტოლი უნდა იყოს.

რაც უფრო მეტად არის დაბალანსებული მონათხრობის სამივე ნაწილი, მით უფრო მეტია ალბათობა იმისა, რომ ის სწორია.

დადგენილია, რომ საშუალოდ ჩვენებაში, რომლის თითოეულ ნაწილში თანაბარი რაოდენობის წინადადებებია მოცემული (შეესებული სტრიქონები), მაგალითად, ჩვენების სრული მოცულობა თუ არის 33 ხაზი და თითოეული ნაწილი მთლიანად 1/3-ს, ანუ მეტნაკლებად 11 სტრიქონს შეადგენს, სიმართლის მაჩვენებელია. თუმცა უნდა აღვნიშნოთ, რომ არსებობს გამონაკლისებიც, რომლებიც გარკვეულწილად არ ჯდება ამ ჩარჩოში.

თუ რომელიმე ნაწილი არ არის სრულყოფილი ან საერთოდ არ არის, ეს სიცრუის მაჩვენებელია. მაგალითისთვის წარმოვიდგინოთ იმ კაცის ჩვენების ბალანსის სქემას, რომლის სახლიც დაიწვა. მამაკაცმა 56 სტრიქონში გადმოსცა ყველაფერი, რაც იმ დღეს ხდებოდა. ჩვენი ფორმულის მიხედვით მონათხრობის დაყოფის შემდეგ მივიღეთ ასეთი შედეგი:

პირველი ნაწილი – (მოვლენამდე, ე.ი. ცეცხლის გაჩენამდე) 33 ხაზი – 59,0%;

მეორე ნაწილი – (მოვლენის დროს ე.ი. ცეცხლის გაჩენის დროს) 16 ხაზი – 28,5%;

მესამე ნაწილი – (მოვლენის შემდეგ ე.ი. ცეცხლის გაჩენის შემდეგ) 7 ხაზი – 12,5%;

გამომძიებლებმა დაადგინეს, რომ ზემოთ მოყვანილი ჩვენება ცრუ იყო, რადგან მასში სრულიად დარღვეული აღმოჩნდა ბალანსი. პირველი ნაწილი ძალიან ვრცელი იყო, ხოლო მესამე კი მოკლე.

პირველი ნაწილის შემოწმებისას გამომძიებლებმა აღმოაჩინეს, მონათხრობში ძალზე დიდი ინფორმაცია, რომელსაც არანაირი კავშირი არ ჰქონდა გამოსაძიებელ მოვლენასთან (ხანძართან). ამან აფიქრებინა მომკვლევებს, რომ დასაკითხი ცდილობდა გაემართლებინა თავისი მოქმედებები.

გარდა ამისა, ჩვენება შეიცავდა ძალზე მწირ ინფორმაციას იმის შესახებ, რაც ხანძრის შემდეგ მოხდა. ასევე, არ შეიმ-

ჩნეოდა ემოციები, არ იყო გაბრაზების, შოკის და ა.შ. ნიშნები. დასაკითხმა, რომელიც არ დარდობდა ხანძრის შედეგებზე, ბოლოს და ბოლოს აღიარა, რომ ცეცხლი მან გააჩინა.

ამგვარად, ყოველივე ზემოთქმულიდან შეიძლება გამოვიტანოთ დასკვნა:

მონათხრობი (ჩვენება) შეიცავს უმდიდრეს ინფორმაციას, იმის გარდა, რაც ეჭვმიტანილს და ცრუ მოწმეს სურს გადმოსცეს. საბედნიეროდ, გამომძიებლებს შეუძლიათ ეს ინფორმაცია თავიანთი მიზნებისათვის გამოიყენონ.

ჩვენების ანალიზი გამომძიებლებს დიდად უმაგრებს ზურგს, იმისათვის, რომ სწორად წარმართონ დაკითხვის პროცესი. მისი ცოდნა შესაძლებლობას იძლევა, დადგინდეს მონათხრობი სიმართლეა თუ სიცრუე. ასეთი ცოდნით შეიარაღებული გამომძიებელი უფრო თავდაჯერებული შედის ოთახში დასაკითხისაგან ჩვენების მისაღებად და მეტი შესაძლებლობა აქვს გამოავლინოს დამნაშავე.

2.13. ეჭვმიტანილების მიერ ჩადენილ ქმედების აღიარება

მრავალი საქმე, თუნდაც ისეთი, რომელსაც გამოცდილი გამომძიებელი იძიებს, იხსნება უშუალოდ იმ აღიარების საშუალებებით, რომელსაც დანაშაულის ჩამდენი აკეთებს. ხშირად გამომძიებლები მოიპოვებენ ძალიან ცოტა მტკიცებულებებს და ამასთან, ხშირ შემთხვევაში ისინი საკმარისი არა არის ეჭვმიტანილი პირისათვის ბრალის წასაყენებლად. ასეთ დროს ეჭვმიტანილთა დაკითხვა და, შესაბამისად, მათგან აღიარების მიღება ძალიან მნიშვნელოვანია.

ეს პარაგრაფი ეძღვნება იმას, თუ რატომ საუბრობენ ეჭვმიტანილები თავისუფლად და იძლევიან სრულ აღიარებას. განხილულია აღიარების ფიზიკური და ფსიქოლოგიური ასპექტები და მათი კავშირი წარმატებულ დაკითხვასთან. განხილულია „გარდატეხის წერტილი“, ანუ ის მომენტი, როდესაც ეჭვმიტანილი აღიარებას იწყებს, ასევე განხილულია

„გამართლების“ მექანიზმი, რომელიც გვეხმარება აღიარების მიღებაში და, რაღა თქმა უნდა, განხილულია აღიარების ნებაყოფლობით მიღების პრობლემები, რომელიც ძალზე მტკივნეულად დგას დღევანდელი სამართალდამცავი ორგანოების წინაშე.

ვიციტ რა დაკითხვის განმარტება და მისი მიზნები, იბადება შეკითხვა: „რატომ აღიარებს ჩადენილ დანაშაულს ეჭვმიტანილი?“. თვითდასჯა, თვითგათქმა არ არის ნორმალური ადამიანის მახასიათებელი ნიშანი. ადამიანები ჩვეულებრივ არ აღიარებენ ჩადენილს სპონტანურად. ამიტომაც ლოგიკურია დავასკვნათ, რომ როდესაც ეჭვმიტანილები მიჰყავთ პოლიციის განყოფილებებში დასაკითხად (დანაშაულთან მათი შესაძლო კავშირის დადგენისათვის), მათი პირველი რეაქცია იქნება კითხვების გაცემაზე უარის თქმა. ამის ფონზე ვიღაცამ შეიძლება დაასკვნას, რომ არავინ გასცემს ინკრიმინირებულ ინფორმაციას, როდესაც დანაშაულთან დაკავშირებით ეკითხებიან და მით უმეტეს, არავინ გააკეთებს სრულ აღიარებას. თუმცა სხვადასხვა ფსიქოლოგიური მიზეზების გამო ეჭვმიტანილები მაინც აგრძელებენ გამომძიებლებთან საუბარს.

2.14. ეჭვმიტანილის პარანოია

საინფორმაციო წყაროები ხშირად გადმოსცემენ ინფორმაციას იმის შესახებ, თუ რა სახის დანაშაულები ხდება ჩვენს გარშემო, მათ ხშირად ეჭვმიტანილები უფრო ადევნებენ თვალს, ვიდრე რიგითი მოქალაქეები. მასმედიის საშუალებებით გადმოცემული ცნობები დანაშაულის შესახებ ხშირად ამომწურავი ინფორმაციის შემცველიც კი არის და თვით გამოძიების მსვლელობასაც უკავშირდება. ჩვენი აზრით, ასეთი ინფორმაციის გადაცემა მედიის საშუალებით გამოძიებისათვის ხშირად საზიანოა.

ეჭვმიტანილებმა არასდროს იციან ბოლომდე, თუ რა ინფორმაცია გააჩნიათ გამომძიებლებს. მათ იციან, რომ პოლიცია იძიებს საქმეს და ადევნებენ თვალყურს მედიას, რათა გაიგონ, თუ რა იცის პოლიციამ. ყველაზე მთავარი ისაა, რომ გაარკ-

ვიონ რა ინფორმაციას ფლობს გამოძიება და ამის გაგება პირველწყაროდან სურთ.

ასეთი „პარანოიით“ ეჭვმიტანილები მოტივირებულნი არიან, რათა ნებაყოფლობით გაყვნენ პოლიციელს დაკითხვაზე. ამ პარანოიით შეპყრობილი ეჭვმიტანილები ხშირ შემთხვევაში ნებაყოფლობით ცხადდებიან პოლიციის განყოფილებებში და აცხადებენ, რომ გააჩნიათ ინფორმაცია კონკრეტულ დანაშაულთან დაკავშირებით, ასევე ამბობენ, რომ მათი „მოქალაქეობრივი“ ვალია ყველაფერი პოლიციაში განაცხადონ. ამით შესაძლოა ეჭვმიტანილები ცდილობენ ცრუ (ყალბი) ჩვენებების მიცემას, რათა გამოძიება არასწორი გზით წარმართონ, დააბნიონ გამოძიებლები, მიიღონ დანაშაულის შესახებ ინფორმაცია პირველწყაროდან და აიცილონ ეჭვი, რადგან ისინი იძლევიან ინფორმაციას და გამოძიებელმა, შესაძლოა, არ იფიქროს მათ კავშირზე დანაშაულთან.

მაგალითისათვის მოვიყვანოთ ერთ საქმეს. შენობის სარდაფში აღმოაჩინეს 22 წლის გარდაცვლილი ქალის გვამი. ქალი გაუპატიურებული და სასტიკად ნაცემი იყო. გამოძიებლებმა უამრავი ადამიანი დაკითხეს მომდევნო დღეების განმავლობაში, მაგრამ ეჭვმიტანილი ვერ გამოავლინეს. მედია ფართოდ აშუქებდა ამ მოვლენას.

გამოძიების დაწყებიდან რამდენიმე დღეში, პოლიციის განყოფილებაში გამოცხადდა 33 წლის კაცი და განაცხადა, რომ ის დარწმუნებულია იმაში, რომ გააჩნია ინფორმაცია, რომელიც აღნიშნულ დანაშაულს შეეხება. კაცმა განაცხადა, რომ როდესაც ერთ საღამოს სახლისაკენ მიდიოდა, გაიარა ის ტერიტორია, სადაც ქალი იქნა აღმოჩენილი. მან გაიხსენა, რომ იქ შენიშნა „უცხო პიროვნება“, რომელიც იქვე, ავტო ფარეხებთან ტრიალებდა. კაცმა ასევე განაცხადა, რომ მას შეეშინდა უცნობის, მოერიდა მას და სახლში წავიდა. მას შემდეგ, რაც ტელევიზიის საშუალებით შეიტყო გოგონას გარდაცვალების შესახებ, საჭიროდ ჩათვალია მოეყოლა პოლიციისათვის, რაც შენიშნა.

კაცმა პოლიციელს აღუწერა „უცნობის“ გარეგნობა და დაეხმარა ფოტორობოტის შექმნაში. მისი წასვლის შემდეგ გამოძიებლებმა აღმოაჩინეს, რომ „მოწმე“ ძალიან ჰგავდა მისივე აღწერით შექმნილ ფოტორობოტს.

ეს პიროვნება კვლავ იქნა დაბარებული პოლიციაში, რათა პასუხი გაეცა რამდენიმე კითხვაზე, რაზეც იგი დიდი სიამოვნებით დათანხმდა. ინტენსიური დაკითხვის დროს მან აღიარა, რომ ერთ-ერთმა მისმა „გაორებულიმა“ პიროვნებამ მოკლა ქალი, რომელსაც ის არ იცნობდა და უბრალოდ იმიტომ მოკლა, რომ ის ქალი იყო, რაც ეჭვმიტანილს ყოველთვის უნდოდა, რომ ყოფილიყო.

ეს საქმე ნათლად გვიჩვენებს, თუ როგორ სჭირდება ზოგიერთ ეჭვმიტანილს იცოდეს, რა ხდება გამოძიებაში. მათ ჭეშმარიტად სწამთ, რომ „პატიოსანი ადამიანის“ ნიღბით შენიღბულებს, „დახმარების“ მოტივით გამსჭვალულებს, ინკრიმინირებული ინფორმაციის გაუცემლად შეუძლია თავად გამოძიებლებისგან შეიტყონ ინფორმაცია გამოძიების შესახებ.

§ 3. ეჭვმიტანილების აღიარების ფსიქოლოგიური ფაქტორები

3.1. ეჭვმიტანილისაგან აღიარების მიღებისათვის გასათვალისწინებელი ქმედებები

დაკითხვაზე საუბრის დროს აუცილებელია შევეხოთ ეჭვმიტანილის დაკითხვის ადგილს (გარემოს). უნდა აღინიშნოს, რომ დაკითხვის ადგილი განსხვავებული უნდა იყოს იმ გარემოდან, რომელსაც ეჭვმიტანილი შეჩვეულია.

უმთავრესი ფსიქოლოგიური ფაქტორი, რომელიც დაკითხვის წარმატებით ჩატარებას უწყობს ხელს არის პირადულობა - გამოძიებელი ეჭვმიტანილთან დაკითხვის დროს მარტო უნდა იმყოფებოდეს. დაკითხვის ადგილი ისე უნდა იყოს მოწყობილი, რომ ეჭვმიტანილი მხოლოდ გამოძიებელს ხედავდეს, აზრები და პასუხები გარეშე ფაქტორებისაგან არ უნდა იყოს

სტიმულირებული. ადგილზე არსებულმა სიტუაციამ უნდა შეამციროს დასაკითხის შიში და მიიყვანოს იმ გადაწყვეტილებამდე, რომ მოყვეს დანაშაულის შესახებ. შიში ადამიანის თავდაცვის მექანიზმს ყველაზე უფრო მეტად აძლიერებს, საჭიროა ამ შიშის შეძლებისდაგვარად შემცირება. ამიტომაც დაკითხვის ადგილზე უნდა არსებობდეს სამუშაო ატმოსფერო, რომელიც უნდა განსხვავდებოდეს „პოლიციის მსგავსი“ ატმოსფეროსაგან. პირქუში, მოსაწყენი დაკითხვის ადგილები ეჭვმიტანილებში იწვევენ შიშს, ხოლო „შენ არაფრის არ უნდა გეშინოდეს“ ამცირებს ასეთ შიშს, რაც თავისთავად ბარიერის გადალახვის მთავარ საშუალებას წარმოადგენს. გამომძიებლებმა ფსიქოლოგიურად უნდა განმუხტონ (გაანეიტრალონ) ეჭვმიტანილები მათი ისეთ გარემოში მოთავსებით, რომელშიც არ იქნება შიშის წარმომქმნელი ფაქტორები.

ეჭვმიტანილები ცხადდებიან დაკითხვაზე, როგორც უწყების საფუძველზე, რათა უპასუხონ დასმულ კითხვებს, ასევე იმ განზრახვით, რომ მეტი ინფორმაცია შეიტყონ მიმდინარე გამოძიების შესახებ. მას შემდეგ, რაც ისინი დასაკითხ ოთახში მოხვდებიან, გამომძიებელი მათ ცივილიზებული ფორმით უნდა მოეპყროს, არა აქვს მნიშვნელობა რამდენად სერიოზული დანაშაული აქვთ ჩადენილი. შესაძლოა, ეჭვმიტანილის მიმართ დამკითხავებს უარყოფითი გრძნობებიც გაუჩნდეთ, მაგრამ მთავარი მიზანი, აღიარების მიღება, მოითხოვს პირადი ემოციების მოთოკვას.

როგორც საგამომძიებლო პრაქტიკა გვიჩვენებს, უმეტეს შემთხვევაში ეჭვმიტანილები დანაშაულს იმიტომ სჩადიან, რომ სჯერათ, იმ მომენტისათვის ეს მათი მოთხოვნების დაკმაყოფილების საუკეთესო საშუალებაა. გამომძიებელმა ფსიქოლოგიური კონტაქტი უნდა დაამყაროს ეჭვმიტანილებთან. ორი წესი, რაც უნდა იქნას დამახსოვრებული, არის: 1. ეჭვმიტანილის დასაკითხად და სიმართლის დასადგენად კეთილგონიერებას მოუხსნობთ და 2. აუცილებელია ეჭვმიტანილთან ურთიერთობის დონის მიღწევა. ეს წესები აუცილებელია ეჭვმიტანილთა დასარწმუნებლად და მათი ნდობის

მოსაპოვებლად, რათა მათ სიმართლე თქვან. ეჭვმიტანილები უნდა დარწმუნდნენ, რომ მათ წინ ზის არა მხოლოდ პოლიციელი ან უხეში გამოძიებელი, არამედ პროფესიონალი ადამიანი, რომელიც მათ კრიტიკის გარეშე უსმენს. თუ გამოძიებლები შეძლებენ დაარწმუნონ ეჭვმიტანილები, რომ მთავარი თვით დანაშაული კი არა, არამედ ამ დანაშაულის ჩადენის მოტივაციის გარკვევაა, ისინი დაიწყებენ თავიანთი მოტივირებული ფაქტორების ახსნას ან რაციონალიზაციას. (განვიხილავთ შემდეგში)

დაკითხვის ამ ეტაპზე გამოძიებლები ცდილობენ, გადააღახვიონ ეჭვმიტანილს თავდაცვითი ბარიერი და მიიყვანონ იმ მდგომარეობამდე, რომ მათ აღიარონ თავიანთი კავშირი დანაშაულთან. ეს არის დაკითხვის კრიტიკული (მთავარი) სტადია, რომელსაც გარდატეხის წერტილს უწოდებენ.

გარდატეხის წერტილი არის დაკითხვის ის მომენტი, როდესაც ეჭვმიტანილი აკეთებს აღიარებას და არა აქვს მნიშვნელობა ეს სრული აღიარებაა თუ არა. მთავარია მან აღიაროს ისეთი რამ, რასაც ადრე უარყოფდა და არა აქვს მნიშვნელობა, რამდენად მცირე და უმნიშვნელო ფაქტს შეეხება ის. ეს იმის მაჩვენებელია, რომ დამცავი მექანიზმი შესუსტებულია და გამოძიებელს მხოლოდ დრო სჭირდება, რათა აღიარების დანარჩენი ელემენტები მიიღოს.

გარდატეხის მომენტის წარმატებით დაძლევა გამოძიებლებს შეუძლიათ დასაკითხი პიროვნებისა და მისი განვლილი ცხოვრების კარგი ცოდნის საშუალებით. ხშირად დამნაშავეთა ფსიქოლოგიური პრობლემები გამოწვეულია მათ ოჯახებში არსებული გამუდმებული კონფლიქტებით და სხვა მსგავსი ფაქტორებით. საჭიროა გამოძიებელმა, როდესაც მის წინ მჯდომ ეჭვმიტანილს უყურებს, გაითვალისწინოს, რომ წარსულმა განცდებმა შესაძლოა გავლენა მოახდინოს მის ახლანდელ ქცევაზე. მას შემდეგ, რაც გამოძიებელი გააცნობიერებს, რომ აღიარების გაკეთებასთან დაკავშირებით, შესაძლო დასჯის ანდა სიამაყის დაკარგვის შიში ეჭვმიტანილის უმთავრესი შემაფერხებელი ფაქტორებია, ის უმაღლეს

შექმდეს ჩამოაყალიბოს კითხვები და გააანალიზოს პასუხები, რომლებიც გარდატეხას შეიტანენ ასეთ წინააღმდეგობაში.

გამომძიებლები ყველა დაკითხვას უნდა წარუძღვინონ იმ რწმენით, რომ თუ ეჭვმიტანილს საჭირო ფსიქოლოგიურ გარემოში ჩააყენებენ, ისინი აღიარებენ ჩადენილ დანაშაულს. მეცნიერულმა გამოკვლევებმა ცხადყო, რომ დანაშაულის ჩამდენ პირთა უმეტესობა, რომლებიც ჩადენილს აღიარებენ, თავიდანვე ეძებენ საჭირო მომენტს, რათა ჩადენილის შესახებ მოუთხრონ გამომძიებელს.

ეჭვმიტანილები დანაშაულს აღიარებენ მაშინ, როდესაც მათ შინაგან მღელვარებას, რომელსაც ტყუილი იწვევს, გადასწონის დანაშაულის შედეგების აღქმა (გაცნობიერება). ხშირ შემთხვევაში ეჭვმიტანილები თავიანთ გონებაში ზრდიან, როგორც დანაშაულის საშიშროების ხარისხს ასევე ამ დანაშაულისათვის პასუხისმგებლობის ხარისხს. გამომძიებელმა უნდა გაანეიტრალოს ეჭვმიტანილის მღელვარება ამ შიშის პერსპექტივაში გამოყენების (მოქცევის) საშუალებით.

ეჭვმიტანილები ასევე აღიარებენ ჩადენილს, როდესაც სჯერათ (სწამთ), რომ დახმარების გაწევა (თანამშრომლობა) ალტერნატიულ ქცევათაგან ყველაზე სწორი არჩევანია. თუ ისინი დარწმუნდებიან, რომ გამომძიებელი მზად არის მოისმინოს დანაშაულის ყველა გარემოება, ისინი დაიწყებენ ლაპარაკს. ფსიქოლოგიური და ფიზიოლოგიური დაძაბულობა, რომელიც დანაშაულის ჩამდენში ჩნდება, ყველაზე უკეთ საუბრის დროს ნელდება, მცირდება. იმისათვის, რომ ეს დაძაბულობა განმუხტონ, ეჭვმიტანილები იწყებენ დანაშაულის გარემოებების ახსნას, ანდა იწყებენ ჩადენილის აღიარებას.

და ბოლოს, ეჭვმიტანილები აღიარებენ ჩადენილს იმ დროს, როდესაც გამომძიებლები სწორედ ვარირებენ იმ მოტივებით, რომელთა გამოც დასაკითხს შეეძლო ჩადენა დანაშაული. ეჭვმიტანილებს წინასწარ სურთ დარწმუნდნენ, რომ გამომძიებლები დაიჯერებენ იმას, რაც მათ უნდა თქვან და გაიგებენ თუ რამ გაუკეთა მათ მოტივაცია დანაშაულის ჩასადენად.

ყოველივე ზემოთქმულიდან შეიძლება გაკეთდეს დასკვნა.

ბუნებრივია, რომ ექვმიტანილებს სურთ დაიცვან თავიანთი კანონიერი უფლებები და თავისუფლება, ასევე ბუნებრივია, რომ ექვმიტანილები წინააღმდეგობას უწევენ გამომძიებლებს და არ საუბრობენ ჩადენილ დანაშაულზე. თუმცა, ამ მიზეზების მიუხედავად, გამომძიებლებს დაკითხვის დროს უნდა შეეძლოთ გაანეიტრალონ მათი ფსიქოლოგიური თავდაცვითი მექანიზმი. სანამ ექვმიტანილები დანაშაულის აღიარებას დაიწყებენ, ისინი თავს კომფორტულად უნდა გრძნობდნენ იმ გარემოში, სადაც დაკითხვა მიმდინარეობს და ასევე უნდა სჯეროდეთ თავიანთი გამომძიებლის, რისი მიღწევაც შესაძლებელია მათი გულდასმით მოსმენის საშუალებით ანუ მათთვის შესაძლებლობის მიცემით, ვერბალურად გადმოსცენ ჩადენილი დანაშაულის გარემოებები.

გამომძიებლებს, რომლებიც გაიგებენ თუ რა უბიძგებს ექვმიტანილს აღიაროს ჩადენილი დანაშაული, უფრო მეტი შესაძლებლობა ეძლევათ ჩამოაყალიბონ, დასვან ეფექტური კითხვები და გააანალიზონ პასუხები. უნდა აღვნიშნოთ, რომ აღიარების მისაღებად უფრო მეტი ფაქტორები არსებობს, რომლებიც ამ თავში არ არის განხილული. რაც მთავარია, უნდა ვიცოდეთ, თუ გამომძიებელი ვერ შეძლებს გაიგოს ექვმიტანილის მოტივაცია, მაშინ სხვა ფაქტორები, რომლებიც აღიარების მოპოვებაში გვეხმარება, ნაკლებეფექტურია.

3.2. მაგიური (საჭირო) სიტყვები აღიარების მიღებისათვის

გამომძიებლები ხშირად სვამენ კითხვას, „არსებობს რაიმე ისეთი სიტყვები, რომლითაც აღიარების მიღებაა შესაძლებელი?“. რა თქმა უნდა, არსებობს. ისეთი ჩვეულებრივი სიტყვები და ფრაზები, როგორცაა „უბედური შემთხვევები ხდება ხოლმე...“, „ყველას მოსვლია შეცდომა...“, „ამ სიტუაციაში ყველას შეეძლო...“, შესაძლებლობას აძლევენ დამნაშავეს თავისი ღირსებისა და თავმოყვარეობის შელახვის გარეშე აღიარონ თავიანთი კავშირი დანაშაულთან, ხოლო გამომძიე-

ბლებს უადვილებენ აღიარების მიღებას. საჭირო სიტყვების განსაზღვრის შემდეგ გამომძიებლებს შეუძლიათ (გაითავისონ) გააანალიზონ და გამოიყენონ ისინი დაკითხვის დროს. დასავლეთის ქვეყნებში ასეთ სიტყვებს „მაგიურ სიტყვებს“ უწოდებენ.

მაინც რას წარმოადგენენ და საიდან მოდიან ეს სიტყვები. როგორც ადრე აღვნიშნეთ, სანამ გამომძიებლები ეჭვმიტანილების დაკითხვაზე გადავლენ, მანამდე აწარმოებენ მათ გამოკითხვას, რაც შესაძლებლობას იძლევა ჩასწვდნენ და გაიგონ დასაკითხის გრძნობები, აზრები, მისწრაფებები და ა.შ. გამოცდილმა გამომძიებლებმა იციან, რომ ბუნებაში ყველა ადამიანი განიცდის ისეთ მენტალურ პროცესებს (ხშირად ეს არაცნობიერად ხდება), რომელთა საშუალებითაც ცდილობენ გაამართლონ თავიანთი ქცევები.

დამნაშავეები ხშირად იყენებენ ამ დაცვის მექანიზმს იმისათვის, რომ რაციონალიზაცია გაუკეთონ თავიანთ ქცევებს ან ბრალი დასდონ სხვა ვინმეს, რაიმეს, ანდა შეამცირონ თავიანთი დანაშაული. უმეტესად დამნაშავეები აშკარად არ გამოხატავენ ამ მექანიზმს, მაგრამ ისინი იძლევიან გასაღებს ისეთ დროს, როდესაც გამომძიებელი გამოკითხვისას ეკითხება მათ თავიანთი წარსულის, მიზნების, შეხედულებების შესახებ. ეჭვმიტანილების ყურადღებით მოსმენა გამომძიებელს საშუალებას აძლევს, აღმოაჩინოს ის მნიშვნელოვანი ინფორმაცია, რომელიც განაპირობებს ისეთი საჭირო (მაგიური) სიტყვების მოძებნას, რომლებიც მან დაკითხვის დროს უნდა გამოიყენოს აღიარების მისაღებად.

საჭირო სიტყვები მომდინარეობენ ზემოხსენებული იმ სამი თავდაცვის მექანიზმიდან, რომლებიც ჩვეულებრივ ყველაზე ხშირად გამოიყენება. როგორც აღვნიშნეთ ესენია: დანაშაულის რაციონალიზაცია, გადაბრალება და შემცირება. ვუწოდოთ მას „გამართლების“ მექანიზმი, საზღვარგარეთ გამომძიებლები მას **RPM**-ს (razionalizacion, projection, minimizacition) უწოდებენ. ეს მექანიზმი ეხმარება დასაკითხს, ახსნას და გაამართლოს თავისი საქციელი და ამავე დროს, შეინარჩუნოს

თავმოყვარეობა, ღირსების გრძნობა. თუ ის იყენებს ასეთ მექანიზმს, გამოძიებულმაც უნდა შეძლოს მისი გამოყენება და თავად დაეხმაროს მას დანაშაულის აღიარებაში. ეს ხერხდება გამოკითხვის დროს. დასაკითხის ყურადღებით მოსმენა გამოძიებულს აძლევს იმ მასალას, საიდანაც იბადება საჭირო მაგიური სიტყვები „გამართლების“ მექანიზმის შემუშავებისთვის.

მნიშვნელოვანია ვიცოდეთ, რომ „გამართლების“ ტექნიკა ახდენს დანაშაულის მორალურ და ფსიქოლოგიურ გამართლებას და არავითარ შემთხვევაში კანონიერს, ამიტომაც დამნაშავეები პასუხს აგებენ თავიანთ ქცევებზე.

შემდეგ მაგალითად მოყვანილი მკვლევლობის საქმე ილუსტრირებას უკეთებს მაგიური სიტყვების გამოვლენის ოთხ ტექნიკას და მათი ეფექტურად გამოყენების სტილს. ამ მაგალითში გამოძიებელი იყენებს იმ ინფორმაციას, რომელიც უშუალოდ გამოკითხვის დროს მიიღო, იმისათვის, რომ გამოავლინოს (განავითაროს) „გამართლების“ მექანიზმი და მიიღოს აღიარება.

განვიხილოთ მაგალითი:

თექვსმეტი წლის ნათელას დედამ და მამინაცვალმა პოლიციას შეატყობინეს, რომ არასრულწლოვანი დაიკარგა. იმის გამო, რომ გოგონა ადრე ორჯერ იყო გაქცეული სახლიდან, გამოძიებლებმა შეცდომა დაუშვეს და თავდაპირველად არ იფიქრეს უშუალოდ დანაშაულზე. თანდათან გამოძიებლები იმ დასკვნამდე მივიდნენ, რომ დანაშაულია ჩადენილი. ჯერ ერთი გამოძიებლებმა დაადგინეს, რომ ნათელას დედა და მამინაცვალი მის გაუჩინარებამდე რამდენიმე დღით ადრე დაცილდნენ ერთმანეთს და ეს მათი დაქორწინებიდან მეექვსე თვეს მოხდა. მეორეც, გამოძიებლებმა აღმოაჩინეს, რომ ნათელა და მისი მამინაცვალი მარტო იყვნენ სახლში ზუსტად მის გაუჩინარებამდე. მალე მამინაცვალი შალვა გახდა უმთავრესი ეჭვიტანილი. თუ კი ნათელას რაიმე ზიანი ჰქონდა მიყენებული, საქმის სწორად გადაწყვეტა დამოკიდებული იქნება მის მიყენებულზე, საქმის სწორად გადაწყვეტა დამოკიდებული იქნება მის მიყენებულზე.

ბული უნდა ყოფილიყო გამომძიებლის მოხერხებაზე და მიეღო შალვასაგან აღიარება.

გამომძიებელთან პირისპირ მჯდომი შალვა გამუდმებით უარყოფდა რაიმე კავშირს ნათელას გაუჩინარებასთან. თუმცა კი ისე ჩანდა, რომ არ სჯეროდა თავისი უსაფრთხოების. ტრაილერის მძღოლი ენაწყლიანი, თვითკმაყოფილი შალვა ისეთ შთაბეჭდილებას ტოვებდა, რომ მას სიამოვნებდა ოპონენტების „გაცურება“ (ეშმაკურად მოტყუება). გამომძიებლებმა უმაღლესი გააცნობიერეს, რომ ასეთი სურვილებით შეპყრობილი ადამიანი დიდ წინააღმდეგობას გაუწევდა ჩვენების მიცემისას. იმისათვის, რომ აღიარება მიეღო, გამომძიებელს უნდა გამოეყენებინა მაგიური სიტყვები, რათა რაციონალიზაცია გაეკეთებინა შალვას ქცევისთვის (*„მე მესმის, თუ როგორ შეგეძლოთ ...“*), ბრალი სხვაზე დაედო (*„ახალგაზრდებთან ძალზე ძნელია ურთიერთობა...“*), შეემცირებინა დანაშაული (*„ასეთი შემთხვევები ხდება ხოლმე...“*), და მიეცა მიზეზები იმისათვის, რომ აღიარება გაეკეთებინა (*„მხოლოდ შენ შეგიძლია ამ შემთხვევის შენებური ვერსია მოყვე...“*).

ა. ეჭვმიტანილის ქცევის რაციონალიზაცია. რაციონალიზაცია გვთავაზობს ეჭვმიტანილთა ქცევის შესაძლო ახსნას, რაც უშუალოდ დადებითად აისახება დასაკითხზე, რადგან მათ თავიანთი ქცევის უფრო პოზიტიური კუთხით დანახვა შეუძლიათ. ბევრი ინდივიდი რაციონალიზაციას უკეთებს თავის ქცევას იმისათვის, რომ „გამოასწოროს“ ნებისმიერი სახისა და ხარისხის შეცდომა. გამოცდილი გამომძიებლები იყენებენ ამ ფსიქოლოგიურ პროცესს, რითაც დასაკითხს აგრძნობინებენ, რომ საკმაოდ კარგად ესმით მათი. როდესაც ამის გამოყენება ფაქიზად და გულახდილად ხდება, ეჭვმიტანილთან მიდგომა იმგვარი უნდა იყოს, რომ ის გამოჩნდეს „კარგი“ ადამიანი, ის ადამიანი, რომელმაც დამაქცეველი მოვლენები განიცადა.

გამოკითხვის დროს გამომძიებელი შალვას უსვამდა თავისუფალ კითხვებს, რომელთა საშუალებითაც დაადგინა, რომ შალვა განიცდიდა ძლიერ სურვილს გაეკონტროლებინა

ცოლი და მისი ქალიშვილი. მისმა ასეთმა სურვილმა გამოიწვია ის, რომ ცოლმა უთხრა დაეტოვებინა სახლი. დაკითხვაში, რომელიც უშუალოდ გამოკითხვას მოჰყვა, გამომძიებელმა რაციონალიზაცია გაუკეთა შალვას ქცევებს.

„შალვა, უეცრად სიტუაცია, რომ შეიცვალე და ცოლისა და ახალგაზრდა გოგონას გარემოცვაში მოხვდი, ალბათ, ამან სტრესულ მდგომარეობაში ჩაგაგდო. ყველა ადამიანი ასეთ სიტუაციაში იგრძნობდა იმის საჭიროებას, რომ წესები განესაზღვრა ახალგაზრდისათვის, მაგალითად საღამოს სახლში შემოსვლის დროის განსაზღვრა, მანქანის გამოყენების წესების დადგენა. სახლში მუდმივი დაძაბულობა არსებობდა, რაც იმით დასრულდა, რომ მეუღლემ ქალიშვილის მხარე დაიჭირა და შენ გაიძულა მოვლენებს გარეთ დარჩენილიყავი.“

რაციონალიზაციის დამაჯერებელი აქტი გავლენას ახდენს ეჭვმიტანილის ფსიქოლოგიურ ბუნებაზე, რაც იმაში გამოიხატება, რომ მას გააჩნია უდიდესი სურვილი რამენაირად გაამართლოს (ასხნას) თავისი ქცევა. გამომძიებლები აღწევენ ეჭვმიტანილთა გონებაში და ეუბნებიან მათ, თუ რატომ იქცევიან ისე, როგორც მოიქცნენ და ამით შესაძლებლობას აძლევენ რომ გაიგონ.

ბ. სხვაზე გადაბრალება. გადაბრალება „ამართლებს“ ქმედებას ბრალის ვინმეზე ან რაიმეზე გადატანის მეშვეობით. შალვას დაკითხვის დროს გამომძიებელმა ბრალი დასდო ნათელას დედას, რომ მას არ შეეძლო კომპრომისის მოძებნა, „თანამშრომლობა“ შალვასთან, ნათელას გამომწვევი და თავდაჯერებული ხასიათის გამო, ამან გამოიწვია დაძაბულობა სახლში:

„შალვა, ნათელას დედას თავის დროზე რომ განესაზღვრა მისთვის ქცევის წესები, ის არ იქნებოდა ასეთი თავნება გოგონა. დედამისს რომ ზურგი გაემავრებინა თქვენს მიერ დადგენილი მიზანშეწონილი წესებისათვის, იქნებ ნათელას შეესმინა კიდევ ისინი. ნათელა ასე აშკარად დამცინავად რომ არ მოქცეულიყო, თქვენ, ალბათ, თავს შეიკავებდით, ისე

როგორც ამას ადრე აკეთებდით. ნათელა იყო, ვინც ეს ყველაფერი დაიწყო.“

გ. დანაშაულის შემცირება. დანაშაულის საშიშროების ხარისხის შემცირება ეჭვმიტანილს უზრდის ფსიქოლოგიური დაკმაყოფილების გრძნობას, რადგან ის ამცირებს მათი როლის ხარისხსა და დანაშაულის ხასიათის სერიოზულობას. ისეთი სიტყვების ფრთხილი ხმარება, როგორცაა „შეცდომა“ და „შემთხვევა“, ამცირებენ სიტუაციის სერიოზულობას (მნიშვნელობას), რაც საშუალებას აძლევს გამომძიებელს მინიმუმამდე დაიყვანოს ეჭვმიტანილის წინააღმდეგობა და მისდამი ნდობით აღავსოს იგი. ფრთხილი, მსგავსი სიტყვების გამოყენება ეჭვმიტანილთა გონებაში ამცირებენ დანაშაულის უარყოფითი შედეგის ხარისხს. სხვაგვარად რომ ვთქვათ, ასეთმა ემოციურმა განსაცდელმა, უხეშმა სიტყვებმა, როგორცაა „გაუპატიურება“ და „მკვლელობა“ შესაძლოა ეჭვმიტანილს ყურადღება გაამახვილებინოს გამომძიებლის მიერ გაკეთებულ დასკვნებზე და არ იფიქროს აღიარებაზე. უხეშმა სიტყვებმა შესაძლოა დასაკითხს თავისი ქმედების ზოგიერთ ასპექტზე სირცხვილის გრძნობა გაუჩინოს და ამიტომ უნდა მოვერიდოთ მათ ხმარებას. დაკითხვის დროს, გამომძიებელმა ეჭვმიტანილის ორტოფობა (აღიაროს თუ არა ჩადენილი) უნდა შეასუსტოს დანაშაულის შემცირების საშუალებით. თუ გამომძიებლები ამას არ აკეთებენ, გამოდის, რომ ისინი არ უქმნიან ეჭვმიტანილს პირობას, რომ ჩადენილი საქციელი აღიაროს. თუმცა, უნდა აღინიშნოს, როდესაც გამომძიებლები დანაშაულის სერიოზულობას გარკვეულწილად „დაბლა წევენ“, ისინი არასოდეს ამცირებენ დანაშაულებრივი ქმედების უარყოფითი შედეგების ხარისხს, რაც დამნაშავეს საზოგადოებისათვის მოაქვს.

შაღვას დაკითხვის დროს, გამომძიებელმა ნათელას სიცოცხლის ხელყოფას უბედური შემთხვევა უწოდა, ისეთი რაღაც, რასაც შაღვა ჩვეულებრივ არასოდეს გააკეთებდა.

„მე საქმეს ძალიან კარვად გავეცანი, შაღვა, ეს ალბათ უფრო უბედური შემთხვევა იყო. შენ არ აპირებდი ამის

გაკეთებას. შენ, ალბათ, ნატრობ, რომ შეგეძლოს ამის შეცვლა და კიდევაც შეცვლიდი, შესაძლებელი რომ იყოს. ეს არ იყო დაგეგმილი, წინასწარ განზრახული ქმედება, ეს უბრალოდ ასე მოხდა. შენ ჩვეულებრივ ასე არ მოიქცეოდი.“

დ. აღიარებისათვის მიზეზის წარდგენა. გამომძიებლებმა, იმისათვის, რომ განამტკიცონ აღიარების მიღების შესაძლებლობა, ჩვენს მიერ განხილული ტექნიკის გამოყენების შემდეგ, უნდა წარუდგინონ ეჭვმიტანილებს მიზეზები იმისათვის, რომ აღიარონ ჩადენილი. აქ იგულისხმება ეჭვმიტანილისათვის ისეთი „საფუძვლიანი“ მიზეზების წარდგენა, რისი საშუალებითაც ის დარწმუნდება, რომ ჩადენილი დანაშაულის აღიარება მის ინტერესში შედის და მისთვისევა სასარგებლო. გამოკითხვისას გამომძიებლებს შეუძლიათ ეფექტური მიზეზების პოვნა, რასაც მოგვიანებით დაკითხვის დროს გამოიყენებენ, რათა ეჭვმიტანილისაგან აღიარება მიიღონ. ეჭვმიტანილის სიტუაციის, მოტივაციისა და მის ცხოვრებაში არსებული პრობლემის ცოდნამ, შესაძლებელია, გამომძიებელს მიაწოდოს დანაშაულის ჩადენის შესაძლო მიზეზები (გადაწყვეტილებები).

რატომ უნდა აღიარონ ჩადენილი დანაშაულებმა? ჩვენი შემთხვევის გარდა, ზოგადად, დედის, რომელიც თავისი ბავშვების თანდასწრებით გარყვნილ ქმედებას სჩადიოდა, ფსიქოლოგიური მკურნალობის დანიშვნამ და ამ ქმედებისათვის ბოლოს მოღებამ, შესაძლოა მისცეს მიზეზი იმისათვის, რომ აღიაროს ჩადენილი. ქალისათვის, რომელმაც თავისი მეუღლე მოკლა, „მეუღლესთან გატარებული წლების განმავლობაში მიღებული დამცირება“ შესაძლოა, აღიარების გაკეთებისათვის ერთ – ერთი უმთავრესი მიზეზი გახდეს. ასევე მძარცველისათვის იმის გაცნობიერება, რომ ერთ დღეს ის შეიძლება შეიარაღებულმა სახლის პატრონმა მოკლას, შესაძლოა, ასევე აღიარების საფუძველი გახდეს. ჩვენ შემთხვევაში გამომძიებელმა გამოიყენა სხვადასხვა მარტივი მიზეზი იმისათვის, რომ შალვას სიმართლე ეთქვა ნათელასთან დაკავშირებით.

„შალვა, რაც მსგავს სიტუაციებში მინახავს, ის არის, რომ ადამიანები საკუთარ თავს შემდგომ კეითხებიან: სად ვიქნებოდი ახლა მე თავის დროზე ჩემი ქმედების ახსნის შესაძლებლობა რომ გამოძევენებინა და მეთქვა ჩემი ვერსია? დღეს შენ გაქვს ამის შესაძლებლობა, არ გაუშვა ის ხელიდან. შენი მონათხრობი იმაზე უკეთ ვერასოდეს გარგებს, ვიდრე დღეს, ზუსტად ამ მომენტში. თუ შენ დაიგვიანებ, ამ ამბავზე ყველა სხვადასხვანაირად იმსჯელებს და ეს არ იქნება შენი ახსნა – განმარტებიდან გამომდინარე. შალვა, მე მზად ვარ ჩავიწერო შენი ჩვენება. პროკურორი ნამდვილად მკითხავს ამ დაკითხვის შესახებ. მკითხავს, როგორ იქცეოდი დაკითხვაზე, ნანობდი თუ არა ჩადენილს და მეხმარებოდი თუ არა ჭეშმარიტების დადგენაში, რადგან შენ იცი ყველა ფაქტი, იცი, როგორ და რატომ მოხდა ყველაფერი. მე გაძღვევ შესაძლებლობას შენი ბედი თავად გადაწყვიტო. შენ შეგიძლია დამემარო დაეასრულოთ დაკითხვა და ჩვენების ბოლო ნაწილი დაეწეროთ.“

იმ დროს, როდესაც გამომძიებლები ეჭვმიტანილებს „აგუიანებენ“, აღიარონ ჩადენილი, დიდი სიფრთხილე უნდა გამოიჩინონ დაპირების დროს. სამართალდამცავი ორგანოს თანამშრომლის მიერ ეჭვმიტანილის მიმართ „რბილი“ მოპყრობის დაპირება დაუშვებელია და მისი საშუალებით მიღებული აღიარება დაკარგავს მტკიცებულების ძალას სამართლო განხილვის დროს.

3.3. გამართლების მექანიზმის ეფექტურად გამოყენება

მას შემდეგ, რაც გამომძიებლები ჩამოაყალიბებენ „საჭირო“ სიტყვებსა და აღიარების მიზეზებს, ისინი უნდა დარწმუნდნენ, რომ მათი წარდგენა ეფექტურად ხდება. მხოლოდ „საჭირო“ სიტყვები საკმარისი არა არის იმისათვის, რომ დასაკითხმა ჩადენილი აღიაროს. მათ (სიტყვებმა) შეიძლება დაკარგონ თავიანთი მნიშვნელობა, თუ არაეფექტურად, მოუხერხებლად, უადგილოდ იქნებიან გამოყენებულნი.

გამომძიებლები უნდა მოერიდონ დასაკითხთან დაძაბულ საუბარს. „გამართლების“ მექანიზმის სწრაფი, მექანიკური გამოყენება დასაკითხზე სიყალბის შთაბეჭდილებას ტოვებს. უხეში, „მკაცრი“ მიდგომის ნაცვლად გამომძიებლებმა უნდა მიმართონ ღმობიერ, „რბილ“ მიდგომას, რომელშიც ისინი ეჭვმიტანილის პრობლემისადმი დიდ ყურადღებას და თანაგრძნობას გამოიჩენენ. იმის გამო, რომ თანაგრძნობა ნდობის ჩამოყალიბების ერთ – ერთი მთავარი ასპექტია, გამომძიებელმა უნდა შეძლოს დაანახოს ეს დასაკითხს, რაც შესაძლებელია ხმის დაწვევისა და მეტყველების შენელების საშუალებით. გამომძიებელი ეჭვმიტანილთან უნდა ხელმძღვანელობდეს „რბილი“ მიდგომით, რადგან მხოლოდ ამის საშუალებითაა შესაძლებელი ჩავწვდეთ დასაკითხის გონებას და ფსიქოლოგიურ მდგომარეობას. შემდეგ მაგალითში მოყვანილია შედარება შალვას დაკითხვისას „მკაცრ“ და „რბილ“ მიდგომებს შორის.

მკაცრი: – *„შალვა, შენ თავიდანვე მატყუებდი. შენ ვერ გამახსულელებ მავ ისტორიით და ყველაფერს უკან ჩავთხრი პირში. ნახავ, როგორ ინახებ“.*

რბილი: – *„შალვა, მე რაღაც კარგად არ მესმის შენი ისტორია. მე ეს ადრეც მინახავს და ვხვდები, რომ არ მეუბნები სიმართლეს. ეს ბუნებრივია, მაგრამ მე ნამდვილად ვიცი თუ როგორ მოხვდი შენ ამ გაუგებრობაში. მოდი, ეს გავითვალისწინოთ და ერთმანეთთან გულწრფელები ვიყოთ. მოდი საქმე იმაზე უარესი არ გავხადოთ, ვიდრე ის არის“.*

მკაცრი: – *„შენ გაგუდე ნათელა. რატომ არ აღიარებ შენ ამას?“.*

რბილი: – *„შალვა, გამოცდილებამ მასწავლა და ვიცი, რომ ასეთ დროს კაცს, რომელიც ჩემს წინ სკამზე ზის, თავში უამრავი აზრი უტრიალებს. ის თავის თავს ეკითხება „რა მელის? ვის უნდა გაიგოს, რომ მე ეს გავაკეთე? უკეთესი იქნება, რომ მოყვე შენი ვერსია, თუ რატომ მოხდა ასე და როგორ დაიწყო ყველაფერი, მოდი, ამ კითხვებს ერთად გავცეთ პასუხი. შევხე-“*

ღოთ მათ სხვადასხვა კუთხით (პერსპექტივაში)“.

გამომძიებლების უნარი, გამოამჟღავნონ სითბო, გულწრფელობა, ეჭვიმტანილისაგან აღიარების მიღების მთავარი ასპექტია. იმ შემთხვევაში, თუ გამომძიებლები ამის გამოხატვას ვერ ახერხებენ, ნებისმიერი ცდა, მოიპოვონ ეჭვიმტანილთა ნდობა, მარცხით სრულდება და, რაღა თქმა უნდა, აღიარების მიღების შესაძლებლობაც იკარგება.

დაკითხვა რთული პროცესია და მოიხსენიება, როგორც ხელოვნების გამოხატულება. ის გამოძიების სასიცოცხლო ღერძია და ხშირად მას „დანაშაულთა გამოძიების ნერვულ კვანძს“ (ცენტრს) უწოდებენ. იმის გამო, რომ „გამართლების“ მექანიზმი მნიშვნელოვან როლს თამაშობს დაკითხვის პროცესში, გამომძიებლებს, შესაძლოა, მათი ხშირი გამოვრება მოუწიოთ, რადგან ეჭვიმტანილები, თუნდაც შოკის გამო, მათი პირველივე გამოყენების შემთხვევაში არ იქცევიან ისე, როგორც ამას გამომძიებლები იმედოვნებენ, ამიტომ მომკვლევემა მრავალგზის უნდა გამოიყენოს „გამართლების“ მექანიზმი სხვადასხვა კომბინაციით და გადაწყვიტონ თუ რომელი ახდენს დასაკითხზე უფრო მეტ გავლენას. შალვას დაკითხვის საბოლოო ფაზა გვანახებს გამომძიებლის მიერ სწორად გამოყენებული „გამართლების“ მექანიზმის მნიშვნელობას და მის ფასს საერთოდ დაკითხვისათვის.

მას შემდეგ, რაც გამომძიებელმა გამოიყენა რაციონალიზაციის, გადაბრალებისა და შემცირების ტექნიკა, მან წარუდგინა შალვას სხვადასხვა მიზეზები იმისათვის, რომ ჩადენილი ეღიარებინა. მთელი ამ დროის მანძილზე გამომძიებელი სიმშვიდეს ინარჩუნებდა. ბოლოს შალვა ალაპარაკდა. მან თავისი ცოლი დაადანაშაულა იმაში, რომ მან ხელი შეუწყო ნათელასთან მისი ურთიერთობის გამწვავებას. მან დაადანაშაულა ნათელა იმაში, რომ ის შეურაცხყოფას აყენებდა მამინაცვალს და არაფრით თმობდა თავის პოზიციას. მან თქვა, რომ ის ეჩხუბებოდა მას, რაც იმით დამთავრდა, რომ ხელებით ყელში სწვდა გოგონას და სანამ მიხვდებოდა ამას, ის უკვე მკვდარი იყო. მან თავისი მანქანა ხიდთან მიაყ-

ენა, რომელზეც ტრანსპორტი ნაკლებად მოძრაობდა. გადმოიღო ნათელას სხეული მანქანიდან და ხიდიდან მღვრიე მდინარეში გადააგდო. შემდეგ მან თავიდან მოიცილა გოგონას პირადი ნივთები, რათა სახლიდან გაქცევის შთაბეჭდილება შეექმნა. თვეების შემდეგ სხეული წყალმა ნაპირზე გამოირია. ექსპერტიზამ დაადგინა, რომ ის ნათელა იყო.

დასასრულს შეიძლება გავაკეთოთ დასკვნა: – შალვამ იმიტომ აღიარა ჩადენილი, რომ გამომძიებელმა მას შესაძლებლობა მისცა თავმოყვარეობა შეენარჩუნებინა. მოცემულ შემთხვევაში გამომძიებელმა შესანიშნავად გამოიყენა „გამართლების“ მექანიზმი და შალვას საშუალება მისცა თავისუფლად მოეთხრო მომხდარი. მან რაციონალიზაცია გაუკეთა შალვას ქცევას და ყურადღება გაამახვილა სტრესსა და დაძაბულობაზე მის სახლში. ბრალი დასდო ნათელას დედას და თავად ნათელას, შეამცირა დანაშაული და მკვლევლობას უწოდა არა წინასწარ განზრახული, არამედ შესთავაზა სხვადასხვა მიზეზები, რათა აღიარება გაეკეთებინა. მან უთხრა შალვას, რომ არჩევანის გაკეთება და მისი ბედის გადაწყვეტა მხოლოდ მის ხელთ იყო. „რბილი“ და „მკაცრი“ მიდგომის საშუალებით გამომძიებელმა შეძლო შალვას ნდობის მოპოვება და ამით მან შეძლო დაერწმუნებინა, რომ სიმართლე ეთქვა. გამომძიებლის მაგიურმა სიტყვებმა და მათი გამოყენების ფეკტურმა სტილმა აღიარებამდე მიიყვანა ის.

ექვმიტანილები თავიანთ საიდუმლოებებს ადვილად არ ამხელენ. მათი დარწმუნება, რომ აღიარონ თავიანთი კავშირი დანაშაულთან, სხვადასხვა ტექნიკის გამოყენებას მოითხოვს. უნდა აღვნიშნოთ, რომ გამომძიებლები, რომლებსაც შეუძლიათ რაციონალიზაცია გაუკეთონ ექვმიტანილის ქცევას, ბრალი დასდონ სხვას ან სხვა მოვლენას, შეამცირონ დანაშაული და წარუდგინონ მათ მიზეზები, რათა აღიარონ ჩადენილი, აღიარების მისაღებად უკვე სწორ გზაზე დგანან.

3.4. აღიარების მიღების თავისუფლება (სიცრუე, დაპირებები ან მუქარა)

აღიარება ისეთი მტკიცებულებაა, რომელიც, შეიძლება ითქვას, ყველაზე ეფექტურად გამოიყენება განსასჯელის წინააღმდეგ. იმისათვის, რომ აღიარება დასაშვები იყოს, ის კანონის მოთხოვნათა დაცვით უნდა იქნეს მიღებული და ნებაყოფლობით გაკეთებული. ამასთანავე დაცული უნდა იყოს დანაშაულში მხილებული პირის კონსტიტუციური უფლებები. თუ აღიარება მიღებულია დანაშაულში მხილებული პირის ნების (უფლებების) დარღვევის გზით, მას, საპროცესო კანონმდებლობის შესაბამისად დაეკარგება მტკიცებულების ძალა.

ზოგიერთი ქვეყნის სასამართლომ შესაძლოა დაუშვას (დასაშვებად ჩათვალოს) პოლიციის ან გამომძიებლის მიერ ტყუილის, დაპირების ან მუქარის ღიმიტირებული გამოყენება. თუმცა ჩვენი კანონმდებლობა ამას საპროცესო კანონმდებლობის დარღვევად თვლის. ამ თავში განვიხილავთ თუ ტყუილის, დაპირების ან მუქარის რა ხარისხმა შეიძლება გავლენა მოახდინოს აღიარების თავისუფლებაზე (ნებაყოფლობაზე).

ექვმიტანილის „აღაპარაკება“ (აღიარების მიღება) დაკითხვის დროს, გამოყენებულ ტაქტიკაზე დამოკიდებული უნდა აღვნიშნოთ, რომ გამოყენებული ტაქტიკა არავითარ შემთხვევაში არ უნდა ზღუდავდეს დასაკითხის ნებას. სასამართლო პრაქტიკამ აჩვენა, რომ ყველა ექვმიტანილი ერთნაირად არ აღიქვამს მუქარის შემცველ დაკითხვის ტაქტიკას. თუმცა, ზოგ შემთხვევაში დაკითხვის ადრინდელმა ჩვეულებამ ტაქტიკამ შესაძლოა, მართლაც შეზღუდოს ექვმიტანილის ნება. გამოცდილმა გამომძიებლებმა შესაძლოა გამოიყენონ ტაქტიკის ისეთი სახეები, რომლებიც მათი დაკითხვის არსენალში არსებობს, ასევე შეარჩიონ და გამოიყენონ ისეთები, რომლებიც უკეთესი შედეგის მომტანია (რა თქმა უნდა ექვმიტანილისა და საქმის გარემოებების გათვალისწინებით).

იმ პოტენციურად საშიში დაკითხვის ტაქტიკის გამოყენებამდე,

როგორცაა ტყუილები, დაპირებები და მუქარა, დამკითხველმა უნდა შეისწავლოს პიროვნების მახასიათებელი ნიშნები (ასაკი, განათლება, გონებრივი და ფიზიკური განვითარების დონე), რადგანაც სწორედ ისინი ახდენენ გავლენას იმაზე, იმოქმედებს თუ არა ეჭვმიტანილზე ასეთი ტაქტიკა და “აალაპარაკებს” თუ არა მას. აღსანიშნავია, რომ გონებრივი და ფიზიკური ნაკლის მქონე ადამიანებმა შესაძლოა შეაღამაზონ აღიარება. გამომძიებელმა უნდა გაითვალისწინოს ეს და არ უნდა გამოიყენოს მათი ნაკლი იმისათვის, რათა დაძლიონ მათი თავისუფალი ნება.

სანამ დამკითხავებს არ გააჩნიათ კონტროლი პიროვნების მახასიათებელ ნიშნებზე (პიროვნულ თავისებურებებზე), მათ შესაბამისად არ გააჩნიათ კონტროლი იმ გარემოზე, სადაც დაკითხვა მიმდინარეობს და ასევე დაკითხვის დროს გამოყენებულ ტაქტიკაზე. ამიტომაც ეჭვმიტანილების დაკითხვის დროს, გამომძიებლებმა მათი პიროვნების შესახებ იმდენი რამ უნდა შეიტყონ, რამდენიც შესაძლებელია და მხოლოდ ამის შემდეგ უნდა შეარჩიონ დაკითხვის დროს გამოსაყენებელი ტაქტიკური ხერხები, რომელთა საშუალებით, ისინი შეძლებენ დასაკითხის დარწმუნებას, აღიარონ ჩადენილი და თანაც ისე, რომ არ შეზღუდონ ეჭვმიტანილის თავისუფალი ნება.

ტყუილებისა და ხრიკების გამოყენება ყოველთვის არ ითვლება დაუშვებლად. თუმცა დაკითხვის დროს გამოყენებულ ტაქტიკურ ხერხებს, შემდგომში, უკვე სასამართლო საქმის ყველა გარემოებების გათვალისწინებით ადვოკატები გულდასმით ამოწმებენ. მართალია, კონკრეტულ შემთხვევებში ტყუილი შესაძლოა კანონიერადაც იყოს გამოყენებული, თუ იგი მთლიანად გავლენას არ მოახდენს ჩადენილის აღიარების თავისუფლებაზე. ასევე გამომძიებელი უნდა მოერიდოს ისეთ ხრიკებს, რომლებიც ეჭვმიტანილს უარს ათქმევინებს საპროცესო კოდექსით მინიჭებულ უფლებებზე, ნებაყოფლობაზე.

გავლენის მიხედვით ტყუილი შეიძლება დაიყოს ორ კატეგორიად: ა. ტყუილი, რომელიც ეჭვმიტანილს აკავშირებს

დანაშაულთან, რომელიც გარკვეულწილად დასაშვებია და ბ. ტყუილები და გარკვეული ხრიკები, რომლებიც წარმოადგენენ სიყალბეს.

ა. ტყუილი, რომელიც ეჭვმიტანილს აკავშირებს დანაშაულთან. სასამართლოთა უმეტესობა დასაშვებად მიიჩნევს გამომძიებლის მიერ გამოყენებულ ისეთ ტყუილს, როგორცაა ეჭვმიტანილის წინააღმდეგ გამოსაყენებელი მტკიცებულებების უბრალოდ გაზრდა, რადგანაც ისინი ზეგავლენას არ ახდენენ მთლიანად დასაკითხის ნებაზე (ანუ მის არჩევანზე აღიაროს თუ არა ჩადენილი). ტყუილებს, რომლებიც ეჭვმიტანილებს აკავშირებს დანაშაულთან, არ მიჰყავს ისინი საკუთარი ნების წინააღმდეგ, რათა აღიარონ დანაშაული. ანუ ეჭვმიტანილისათვის იმის გაცხადება, რომ პოლიციას საკმარისი მტკიცებულებები აქვს შეგროვილი, რომლებიც მის დანაშაულში მონაწილეობას ადასტურებს, არ ჩაითვლება უკანონოდ, თუნდაც პოლიციას, სინამდვილეში, არ გააჩნდეს საკმაო რაოდენობის მტკიცებულება.

ასევე უკანონოდ არ ჩაითვლება, თუ გამომძიებელმა ეჭვმიტანილს განუცხადა, რომ აქვს დადასტურებული ინფორმაცია იმის შესახებ, რომ დასაკითხის მანქანა შენიშნეს იმ ადგილზე, სადაც მკვლელობა მოხდა და ამიტომ მან აუცილებლად უნდა ახსნას, რატომ იყო მისი მანქანა იქ. ამის მსგავსად ეჭვმიტანილისათვის იმის გაცხადება, რომ ის დაზარალებულმა ამოიცნო, ან ვითომდა მისი თითის ანაბეჭდები შემთხვევის ადგილზე აღმოაჩინეს, არ იწვევს მიღებული აღიარების უკანონოდ ცნობას. ასე რომ ტყუილები, რომლებიც ეჭვმიტანილს დანაშაულთან აკავშირებს და მათი საშუალებით მიღებული აღიარება, არ ნიშნავს იმას, რომ კანონი დაირღვა.

ბ. სიყალბის შემცველი, უსაფუძვლო ტყუილები. სიყალბის შემცველი, უსაფუძვლო ტყუილებით მიღებული აღიარება, შესაძლებელია, სასამართლომ უკანონოდ სცნოს და არ მიანიჭოს მტკიცებულების ძალა.

მაგალითად; საქმის მსვლელობისას გამოძიებელმა უთხრა ეჭვმიტანილ ქალს, რომ მას მშობლის უფლებებს ჩამოართმევდნენ, თუკი დანაშაულს არ აღიარებდა. სამაგიეროდ შესთავაზა, რომ აღიარების გაკეთების შემთხვევაში დაეხმარებოდა მას და ამ საშიშროებას თავიდან ააცილებდა. ამით გამოძიებელმა შეზღუდა ქალის თავისუფალი არჩევანი, რადგან მან გამოიყენა ისეთი ტყუილი, რომელიც შეიცავს მართალია უსაფუძვლო, ფუჭ, მაგრამ მაინც მუქარას. მან გვერდი აუარა ისეთ ტყუილს, რომელიც აკავშირებდა ეჭვმიტანილს დანაშაულთან (იმის თქმა, რომ საკმაო მტკიცებულებები გააჩნია გამოძიებას მის დანაშაულში სამხილებლად).

დაკითხვისას გამოძიებელმა რამოდენიმეჯერ გაუმეორა ეჭვმიტანილს, რომ მას შეუძლია დაკითხვის დროს დაისწროს დამცველი ან ითანამშრომლოს გამოძიებასთან და არა ორივე ერთად. ასევე უთხრა, რომ თუ კი ის დაკითხვაზე დამცველის დასწრებას მოითხოვდა, ეს პერმანენტულად ხელს შეუშლიდა თანამშრომლობას. ამ განცხადებამ ეჭვმიტანილის გონებაში დაბადა აზრი, რომ აუცილებლად იმ მომენტში უნდა ეღიარებინა დანაშაული და სხვა დროს თანამშრომლობას უკვე აღარ ექნებოდა საჭირო ეფექტი. ამ დროს, შეიძლება ითქვას, რომ დასაკითხის მიერ ჩადენილის აღიარება შედეგი იყო იმ უსაფუძვლო ტყუილისა, რომელმაც შეზღუდა მისი თავისუფალი ნება და ამდენად აღიარება არ იყო ნებაყოფლობითი.

ასევე არ არის მიზანშეწონილი ტყუილი, როცა გამოძიებელი ეუბნება ეჭვმიტანილს, რომ თუ ის ჩადენილს არ აღიარებს, ეს უარყოფით შედეგს მოუტანს სხვებს. მაგალითად, ერთი საქმის დროს გამოძიებელმა ეჭვმიტანილს უთხრა, რომ მისი მეგობარი, რომელიც პოლიციის აკადემიაში მუშაობდა დაკარგავდა სამუშაოს, თუ ის ჩადენილ დანაშაულს არ აღიარებდა.

ასეთი სიყალბის შემცველი, უსაფუძვლო ტყუილებით მიღებული აღიარება, შესაძლებელია სასამართლომ არა ნებაყოფლობითად ჩათვალოს და საქმის განხილვის დროს მას მტკიცებულობის ძალა არ მიანიჭოს.

სასამართლომ, საქმის განხილვის დროს, ყველა გარემოების გათვალისწინებით არანებაყოფლობითად ჩათვალა ექვმიტანილის მიერ აღიარებული დანაშაული, რადგან მას საფუძვლად ედო გამომძიებლის დაპირება, რომ მას თავისუფლების აღკვეთის ადგილას სხვა ტუსალებისაგან განცალკევებით მოათავსებდნენ. სასამართლომ ჩათვალა, რომ დაპირება ქვეშინაარსში შესაძლო ფიზიკური ძალადობის მუქარას შეიცავდა, სწორედ ამიტომ სცნო სასამართლომ აღიარება არანებაყოფლობითად. შესაძლოა, ზოგიერთმა სასამართლომ დასაშვებად ჩათვალოს როგორც პირდაპირი, ასევე არაპირდაპირი დაპირება და პირიქით, შესაძლოა მიუღებლად ჩათვალოს ისეთი დაპირება, რომლებიც შემდეგ ფაქტორებს ეხება:

1. თუ გამომძიებლის დაპირება აღიარების ძირითადი მიზეზია;
2. თუ დასაკითხს სჯერა დაპირებისა აღიარების გაკეთების დროს;
3. თუ დაპირება შესრულებულია;
4. თუ დაპირება ექვმიტანილისათვის სისხლის სამართლის საპროცესო კოდექსით მინიჭებული უფლებების გაცნობის შემდეგ მოდის;
5. თუ პასუხისგებაში მიცემული პირი მოითხოვს დაპირებას;
6. თუ პასუხისგებაში მიცემულ პირს სჯერა, რომ დამპირებელს აქვს საჭირო ძალაუფლება და ავტორიტეტი იმისათვის, რომ დანაპირები შეასრულოს.

უნდა აღინიშნოს, რომ გამომძიებლის ნათქვამი ყოველთვის არ არის „დაპირება“. იმის გადასაწყვეტად, ნებაყოფლობითია თუ არა აღიარება, საჭიროა ვიცოდეთ, რომ დაპირება არის მომავალში რაიმე მოქმედების შესრულების, ან მისგან თავის შეკავების შეთავაზება, რომელიც განსაზღვრულ გავლენას მოახდენს დასაკითხზე.

გამომძიებელს შეუძლია თანაუგრძნოს დასაკითხს ან აუხსნას მას, რომ სიმართლის თქმა, შესაძლოა, ყველაზე უკეთესი პოლიტიკა იყოს დამნაშავისათვის. ასეთ ნათქვამს შეუძლია

გარკვეული როლი ითამაშოს დანაშაულის აღიარების გადაწყვეტილების მიღებაში. მაგრამ იმდენად, რამდენადაც გადაწყვეტილების მიღება მთლიანობაში მაინც დასაკითხვა დამოკიდებული, გაკეთებული აღიარება ნებაყოფლობითად შეიძლება ჩაითვალოს.

განსაკუთრებით მნიშვნელოვანი ხდება ის გარემოება, როდესაც გვინდა გადავწყვიტოთ, არღვევს თუ არა საპროცესო ნორმებს გამომძიებელი, რომელიც ეჭვმიტანილს ღმობიერებას ჰპირდება, განსხვავებით დაპირებისაგან, რომელიც უბრალოდ დასაკითხვაში იმედის გაჩენას იწვევს. საერთოდ შინაგანად წარმოშობილი რწმენა და იმედები არ მოქმედებენ მიღებული აღიარების კანონიერებაზე, მაგრამ როდესაც აღიარება კეთდება გამომძიებლის მიერ ღმობიერების დაპირების საფუძველზე, გაკეთებული აღიარების ნებაყოფლობითობაზე ლაპარაკი უკვე აღარ არის. ამიტომ გამომძიებლები უნდა მოერიდონ დაპირებებს სასჯელის შემცირების თაობაზე. თუმცა უნდა აღვნიშნოთ, რომ ეჭვმიტანილში უბრალოდ იმედის ჩასახვა ღმობიერების, ანუ პასუხისმგებლობის შემცირების დაუპირებლად, საკმარისად არ არის მიჩნეული იმისათვის, რომ ამან აღიარების ნებაყოფლობითობაზე ზეგავლენა მოახდინოს.

ამავე დროს გამომძიებლის დაპირება, ეცნობოს თანამშრომლობის შესახებ „ხელისუფლებას“, საჭიროებს შემოწმებას და იმის დადგენას აღნიშნული დაპირების საშუალებით მიღებული აღიარება ნებაყოფლობითია თუ არა. მაგალითად, თუ გამომძიებელი განუცხადებს ეჭვმიტანილს, რომ მისი გამოძიებასთან თანამშრომლობის შესახებ ეცნობება პროკურორს, სასამართლოს, მაგრამ სასჯელის დაკლების გარანტიას არ მისცემს და ასევე განუცხადებს, რომ ის ეჭვმიტანილები, რომლებიც გამოძიებასთან თანამშრომლობენ „უკეთეს სასჯელს“ იღებენ, ასეთი ნათქვამი კანონსაწინააღმდეგო არ არის. თუმცა უნდა აღვნიშნოთ, რომ გამომძიებელმა ეს იმგვარად არ უნდა გააკეთოს, რომ დასაკითხვს შთაბეჭდილება დარჩეს თითქოს თანამშრომლობაზე უარის თქმის შემთხვევაში, გამომძიებელი უფლებას იტოვებს ესეც შეატყობინოს პროკუ-

რორს. ეს უკვე მუქარის შინაარსს ატარებს და მიუღებლად ითვლება.

უმეტესი სასამართლოები ერთმანეთისაგან ასხვავებენ ექვმიტანილისათვის პასუხისმგებლობის შემცირების (ღმობიერების) დაპირებას და ისეთ დაპირებას, რომელიც პარალელურ, მეორეხარისხოვან დახმარებას გულისხმობს, რაც ნაკლებად ახდენს გავლენას აღიარების ნებაყოფლობითობაზე. მაგ:

1. დაპირება, რომ გაათავისუფლებენ დასაკითხის მეგობარ გოგონას, ძმას და ა.შ. თუ ისინი უდანაშაულონი არიან.
2. დაპირება, რომ პასუხისგებაში არ მისცემენ დასაკითხის შვილს, თუ მის მიერ აღიარებული ფაქტები შვილის უდანაშაულობაზე ლაპარაკობს (თუმცადა ეს უკანასკნელი დანაშაულის შესახებ საქმის კურსში იყო).
3. დაპირება, რომ დაუნიშნავენ მკურნალობას ნარკომანიისაგან განსაკურნავად ან ალკოჰოლიზმისაგან გასათავისუფლებლად.

მიუხედავად იმისა, რომ ზემოთ ჩამოთვლილ დაპირებებს სასამართლო დასაშვებად ცნობს, ისინი არ შეიძლება გამოყენებულ იქნას ყველა შემთხვევაში. აღიარების ნებაყოფლობითობა განსაკუთრებული საკითხია და ამას სასამართლოები ყველა კონკრეტული საქმის დროს გულდასმით ამოწმებენ, მხედველობაში იღებენ საქმის ყველა გარემოებას. უმეტესი სასამართლოები არანებაყოფლობითად მიიჩნევენ შემდეგნაირი დაპირებებით მიღებული აღიარებებს: დაპირება, რომ დაიცავენ პასუხისგებაში მიცემულ პირს, დაპირება, რომ დაიცავენ პასუხისგებაში მიცემული პირის ოჯახს და ოჯახის წევრებს, დაპირება, რომ არ დააპატიმრებენ დასაკითხს და ა.შ.

საერთოდ დაუშვებელია მუქარის გზით აღიარების მიღება. ამ შემთხვევაში ლაპარაკიც კი ზედმეტია მის ნებაყოფლობითობაზე, მაგრამ ამასთან უნდა აღვნიშნოთ, რომ თუ გა-

მომძიებლის მუქარას არავითარი კავშირი არა აქვს დასაკითხის მიერ აღიარების გაკეთების გადაწყვეტილების მიღებასთან, მაშინ აღიარება დასაშვებად შეიძლება ჩაითვალოს.

უმეტესი სასამართლოები თვლიან, რომ მუქარა შესაძლო ფიზიკური ძალადობის შესახებ და მისი საშუალებით მიღებული აღიარება არანებაყოფლობითია. ერთ-ერთმა სასამართლომ არანებაყოფლობითად ჩათვალა დასაკითხისაგან მიღებული აღიარება, რადგანაც დამკითხავმა ფიზიკური ძალადობა გამოიყენა დაპატიმრებულ პირთან მიმართებაში, ხოლო დასაკითხს საფუძვლიანი შიში გაუჩნდა, რომ მის მიმართაც იგივე განხორციელდებოდა, თუ არ აღიარებდა ჩადენილს. მუქარა იმის შესახებ, რომ დასაკითხი დამატებით ან უფრო მკაცრ სასჯელს დაიმსახურებს (და ასე მიღებული აღიარება) ყოველთვის არ შეიძლება ცნოს სასამართლომ დაუშვებლად.

ჩვეულებრივ მიუღებლად ითვლება ისეთი აღიარება, რომელიც დასაკითხმა გააკეთა იმის გამო, რომ მას გამომძიებელი დაემუქრა: თუ არ აღიარებდა დანაშაულს, მას დააპატიმრებდა და პასუხისგებაში მისცემდა მის ნათესავს ან მეგობარს. თუმცა უნდა აღინიშნოს, რომ არსებობს ფაქტები, როდესაც დასაკითხს ახლობლის დახმარების სურვილი უჩნდება და ეს უკეთებს მოტივაციას მას, რომ აღიაროს ჩადენილი. მსგავსი შემთხვევა თავისთავად არ წარმოადგენს ისეთ ფაქტორს, რომლის საფუძველზეც სასამართლომ აღიარება შესაძლოა არანებაყოფლობითად ჩათვალოს .

და ბოლოს, მუქარა, რომელიც ნორმალური ოჯახური ურთიერთობის გაფუჭებას ეხება სასამართლოების მიერ, ძლიერ საშიშად ითვლება და ჩვენების გამოძალვად კვალიფიცირდება. მაგალითად: არანებაყოფლობითად ჩაითვლება აღიარება, თუ დამკითხავი დასაკითხს ქაღალტონს განუცხადებს, რომ თუ ის უარს იტყვის გამოძიებასთან თანამშრომლობაზე, შვილებს ჩამოაშორებენ და მათ სახელმწიფო მზრუნველობის ქვეშ გადაიყვანენ. ანდა გამოტყვის მიზნით თუ განუცხადებს, რომ ის ვერ ნახავს თავის მცირეწლოვან

შვილს დიდი ხნის მანძილზე, რადგანაც მას გარკვეული დროის გატარება ციხეში მოუწევს. ამ შემთხვევაში გამომძიებელი იყენებს დედის ინსტიქტს, რის საშუალებითაც იღებს აღიარებას. რა თქმა უნდა, ასეთი ხერხით მიღებული აღიარება არანებაყოფლობითია.

დასასრულს შეგვიძლია გამოვიტანოთ დასკვნა: კანონმდებლობა აცხადებს, რომ „დანაშაულის ჩამდენის მიერ ბრალის აღიარება დიდმნიშვნელოვანი და სასურველია, თუ ისინი დასაშვები და არა საშიში გზითაა მიღებული“. საერთოდ, არარეალური იქნება დავასკვნათ, რომ ეჭვმიტანილების უმრავლესობა, უბრალოდ, გამოგვეცხადება ბრალის აღიარებით, მაგრამ სამაგიეროდ, როგორც ვხედავთ, გამომძიებელს უამრავი შესაძლებლობა გააჩნია, რათა განსაზღვროს და აირჩიოს სტრატეგია ეჭვმიტანილის დაკითხვისათვის.

იმდენად, რამდენადაც კანონმდებლობა მისაღებად თვლის მხოლოდ იმ ტაქტიკურ ხერხებს, საგამომძიებო ეშმაკობებს, რომლებიც არ ზღუდავენ ეჭვმიტანილის თავისუფალ ნებას, გამომძიებლებმა ფრთხილად უნდა შეარჩიონ ისინი, დასაკითხი პიროვნების თავისებურებების გათვალისწინებით. იმ შემთხვევაში, თუ გამომძიებლის მიერ გამოყენებული ხერხები, რომლებიც კანონმდებლობის მიერ დაუშვებლადაა ცნობილი, არ თამაშობენ ძირითად როლს აღიარებისას, მიღებული ჩვენება სასამართლოს მიერ შესაძლებელია ნებაყოფლობითად იქნას მიჩნეული, რა თქმა უნდა, საქმის ყველა გარემოების გათვალისწინებით.

მაგრამ მაინც უკეთესი იქნება გამომძიებლებმა დაკითხვის მომზადებისას რჩევები მიიღონ თავიანთი მეგობარი გამოცდილი კოლეგებისაგან იმის თაობაზე, ხომ არ გამოიწვევს მათ მიერ გამოყენებული გარკვეულწილად „საშიში“ დაკითხვის ტაქტიკა, (რომელიც მოიცავს ტყუილს, დაპირებას და მუქარას), მიღებული აღიარების არანებაყოფლობითად ცნობას სასამართლოს მიერ.

ტყუილის მოსმენა და მისი გაშიფვრა, განსაკუთრებით ეჭვმი-

ტანილისაგან, გარკვეულ ხელოვნებას მოითხოვს, ამიტომ დამწეები გამომძიებლებისათვის და არა მარტო მათთვის, ამერიკელმა მეცნიერმა უორენ ჰოლმსმა შეიმუშავა მატყუარებთან ურთიერთობის გარკვეული სქემა, რომლის ცოდნაც სასარგებლო იქნებოდა გამომძიებლებისათვის.

ა. კითხვები, რომლებიც საკუთარ თავს უნდა დაუსვას დამკითხავმა, როდესაც ეჭვმიტანილის მონათხრობს უსმენს:

1. სუბიექტი ლეგალურ უდანაშაულობას ამტკიცებს, მაგალითად, „მათ არ ჰქონდათ უფლება ჩემს სახლში ყოფილიყვნენ“, იმის მაგივრად, რომ ამტკიცოს აბსოლუტური უდანაშაულობა, „მე არ გამიკეთებია ეს“. ასე იმიტომ იქცევა, რომ რაღაც არგუმენტით თავს უფრო კომფორტულად გრძნობს;
2. მონათხრობი შეესაბამება თუ არა შესაძლებლობის ანუ ალბათობის კანონებს? მაგალითი: დაცვის თანამშრომელს ბრალად ედება ფირმაში მომუშავე ქალბატონის შეწუხება სექსუალურ ნიადაგზე. თავის მხრივ, ის ბრალს სდებს ამ ქალბატონს უკანონო ქმედებაში (დავუშვათ, ნარკოტიკების შენახვაში). უთხრა კი ამის შესახებ დაცვის თანამშრომელმა თავის კოლეგებს, სანამ თვით მას დასდებდნენ ბრალს ზემოხსენებულ ქმედებაში? თუ არა, მაშინ ის ცრუობს. მას აუცილებლად მოუწოდებოდა თავის გამოჩენა და სამსახურებრივ ასპარეზზე წინ წაწევა;
3. რაზეა მონათხრობში ყურადღება გამახვილებული? ინციდენტის პერიფერიაზე თუ მის შუაგულზე? თუ ეჭვმიტანილის აქტიუობა დეტალურად არის გადმოცემული დანაშაულის ჩადენამდე და მისი ჩადენის შემდეგ, ხოლო თავად დანაშაულის მომენტზე ინფორმაცია მწირია – ფრთხილად იყავით, ეს უკვე სიცრუეზე მიუთითებს;
4. მონათხრობი მწირია თუ მრავლისმომცველი? მატყუარა დაცვისათვის მცირე დეტალებს იძლევა, მართალი პიროვნება კი დეტალურად აანალიზებს ინციდენტს, გრძნობებით გადმოსცემს მას და ხელახლა განიცდის მომხდარ ფაქტს;
5. იყენებს თუ არა ეჭვმიტანილი დასარწმუნებლად შემდეგ-

- ნაირ ფორმულირებებს: „მე ისედაც ბევრი ფული მაქვს, რატომ გავაკეთებდი ამას?“, „მე არ გავაუპატიურებდი იმ ქალს, ოჯახის პატრონი ვარ. სახლში ბევრი საქმე მაქვს“. უფრთხილდით იმათ, ვინც გადამეტებულად ხმარობს ასეთ ფორმულირებებს, იმისათვის, რომ თავის უდანაშაულობაში დაგვარწმუნოს;
6. იძლევა თუ არა დასაკითხი ინციდენტის დეტალებს, რომლებიც მის მონათხრობს დამაჯერებლობას მატებს? მაგალითი: მკვლელობაში ეჭვმიტანილი მოწმე ამბობს, რომ მან დაინახა მკვლელი, რომელიც ნიღბით იყო და მეტი არაფერი, – ეს ტყუილის შემთხვევაში. მართალი კი დეტალურად აღწერდა სავარაუდო მკვლელის ჩაცმულობასაც;
  7. გადმოსცემს თუ არა ეჭვმიტანილი გრძნობებს, როდესაც ყველა ისტორიას? მაგალითი: უდანაშაულო ამბობს: „მე მთელი დამე ვერ დავიძინე და ჩემს მეუღლესთან ვსაუბრობდი ამის შესახებ“. დამნაშავე კი კითხვაზე: „როგორ ფიქრობ, რა მოხდა?“ – პასუხობს „არ ვიცი“. უდანაშაულო პიპოთეზებს (გერსიებს) წამოაყენებს, დამნაშავე კი – არა;
  8. ერიდება პიროვნება უსიამოვნო სიტყვებს? მაგალითი: სეიფიდან დაიკარგა ფული, უფროსი ასხნა-განმარტებას ითხოვს მომსახურე პერსონალისაგან. ყურადღებით დააკვირდით იმათ, ვინც ერიდება ისეთი სიტყვების თქმას, როგორც არის „ქურდობა“, „მოპარული“, და ა.შ. მათ მაგივრად ამბობს „დაკარგული“, „დაიკარგა“, „გაქრა“ და ა.შ.
  9. უმატებს თუ არა ეჭვმიტანილი თავის მონათხრობს რაიმე ალიბს?. მაგალითი: „სხვათა შორის, მე მთელი დამე სახლში ვიყავი“, „მე ადრე წამოვედი იქედან“ – სავარაუდოდ იგი ცრუობს;
  10. გამოტოვა თუ არა ეჭვმიტანილმა რაიმე მნიშვნელოვანი დეტალი, რომელიც ადრე ვინმესთან დაასახელა? ამ შემთხვევაში, მან შესაძლოა, ნაკლი შენიშნა და მის დაფარვას ცდილობს;
  11. გეუბნებათ ეჭვმიტანილი თუ რატომ არ ჩაიდენდა დანა-

- შაულს? „ეს რომ ჩამედინა, შევრცხვებოდი“, „საზოგადოებაში თავს ვერ გამოვყოფდი“ და ა.შ. – თქვენ ეს ინტუიციის საშუალებით უნდა გაიგოთ. შესაძლოა იგი ცრუობდეს;
12. ცვლის ეჭვიმტანილი მონაყოლის მნიშვნელოვან ნაწილს? თუ იგი თხრობისას ნაწილობრივ იტყუება, ან ცვლის ჩვენებას და ამას თქვენს მიერ წარდგენილი მტკიცებულებების გამო აკეთებს, მაშინ ის მთლიანობაშიც ტყუილს ამბობს;
13. აბრალებს ეჭვიმტანილი დანაშაულს მთელ სამყაროს? მაგალითი: „მე სეიფი ღია დავტოვე“ – ე. ი. მთელ მომუშავე პერსონალს ეჭვის ქვეშ აყენებს;
14. აცხადებს ეჭვიმტანილი ისეთ რამეს, რითაც სურს თავიდან აიცილოს დამნაშავედ ყოფნის შესაძლებლობა? მაგალითი: „მე ვერ ჩავიდენდი ამას, მე იმ ადგილს ახლოსაც არ გავკარებდვარ“. თუმცა კი მისი სამსახური იმ ტერიტორიასთან ახლოს არის;
15. რაც არ თქმულა, ზოგჯერ ის უფრო მნიშვნელოვანია? მაგალითი: მკვლელობაში ეჭვიმტანილი იკითხებოდა უგზო – უკვლოდ დაკარგული კაცის თაობაზე, მაგრამ ეჭვიმტანილს დაკითხვის დროს არასოდეს დაუშვია მკვლელობის შესაძლებლობა – სავარაუდოდ, ის რაღაცას მალავს;
16. აყენებს თუ არა ეჭვიმტანილი დანაშაულის შესახებ რაიმე თეორიებს? თუ არა - ყურადღებით იყავით! დამნაშავეს არ სურს სპეკულაცია, იგი უარს აცხადებს მოსაზრების გამოთქმაზე - მან იცის რაც მოხდა;
17. როგორ ყვება პიროვნება მომხდარ ფაქტს? უდანაშაულოები გულახდილები არიან, არ ერიდებიან პირდაპირ თვალის კონტაქტს, იყენებენ აშკარა აღწერილობით ფრაზებს და ცდილობენ გამოავლინონ შეუსაბამობები.

ბ. დაცვის მექანიზმი

1. მტრობა – იგი ყველაზე მეტად გამოიყენება. შესაძლებელია თვით უდანაშაულომაც კი გამოავლინოს მტრული დამოკიდებულება დაკითხვის დასაწყისში, მაგრამ ეს მა-

ლევე ქრება (განუმარტავენ დაკითხვის აუცილებლობას, მისი ჩვენების მნიშვნელობას და ა.შ.). დამნაშავე კი მთელი დაკითხვის მანძილზე ამით თავის დაცვას განაგრძობს;

2. თავგზის აბნევა – ბრალს სდებს ყველას;
3. რაციონალიზაცია – „მოსარული ვარ, რომ ვიღაცამ ფული მოიპარა, მას ასე მოუხდება“, „ზოგიერთი ადამიანი იმსახურებს სიკვდილს“, და ა. შ.

გ. მატყუარების დამახასიათებელი ნიშნები

1. მატყუარები მესამე პირში საუბრობენ, „მე თქვენ გეუბნებით, ნოდარი პატიოსანი ადამიანია“;
2. მატყუარები ახლოს მიდიან სიმართლესთან (შიშის არარსებობა რომ დაგანახონ);
3. დახელოვნებული მატყუარები აღნიშნავენ ყველაფერს, რისი დამტკიცებაც შეგიძლიათ და მეტს არაფერს;
4. მატყუარები ცდილობენ გამომძიებლებში აღძრან დამნაშავეს გრძნობა და აფიქრებინონ, რომ ის ცდება – „თქვენ არ იცით რას ნიშნავს, როდესაც ტყუილად ბრალს დაგდება“;
5. დააკვირდით ხასიათის ცვლილებებს, დამნაშავე განწყობის შკალაზე ხან ზევით ავა, ხან ქვევით ჩამოვა – გამომძიებლის გადაწყვეტილებაზე, რომ გადაამოწმოს მისი ჩვენება, მან შეიძლება იყვიროს (იტვიროს), ხოლო ცოტა ხნის შემდეგ ისე მოიქცეს თითქოს არაფერი გაეგოს და არაფერი მომხდარა.
6. მატყუარა შეეცდება ინფორმაციის მისაღებად დამკითხავს სხვა წყაროზე მიუთითოს: – „შეამოწმეთ პოლიციის ჩანაწერები, მე მათ ეს ინფორმაცია გუშინ მივეცი.“
7. მატყუარები გამოიყენებენ „გზის აბნევის“ ტექნიკას იმისათვის, რომ ყურადღება გადაიტანონ სხვა რამეზე, როგორცაა, მაგალითად, საქმის წარმოების კანონიერ მხარეებზე საუბარი და არსებით მხარეებზე მოყრუება.
8. მატყუარები შეეცდიებიან მოწმის დისკრეტიზაციას მაგ: „ის მსუბუქი ყოფაქცევის ქალია და თან ნარკომანიც, რატომ უჯერებთ მას?“ ის ცდილობს დაგარწმუნოთ მოწმის

უვარგისობაში;

9. მატყუარები მოკლედ გიცხადებენ „ოჰ, თქვენ ვერ გამოგებთ“;
10. დადანაშაულებისას მატყუარები ცდილობენ დაგარწმუნონ უდანაშაულობაში, „უდანაშაულო“ ცოტა ხანში გაბრაზდება; თქვენ დამნაშავეს ვერ გაანაწყენებთ, მან იცის, რომ თქვენ სიმართლეს ამბობთ.

დ. საქციელის სტილის შემოწმება, ისევე როგორც შინაარსის

1. ამბობს თუ არა ის ყველაფერს? – „ეს არ მახსოვს“, „ამას არ დაგკვირებია“ და ა.შ.
2. ცდილობს თუ არა დროის გაყვანას? – „ვერ გავიგე“, „თუ შეიძლება კითხვა გამიმეორეთ.“, „ვიყავი თუ არა მე იქ.“ და ა.შ.
3. აკეთებს თუ არა შემოტევით ფორმულირებებს იმისათვის, რომ თქვენ თავდაცვაზე გადაგიყვანოთ? – „მე რატომ უნდა ვყოფილიყავი?“, „თქვენ გინდათ რომ მოვიტყუო?“
4. არბილებს თუ არა ის თავის ნათქვამს? – „პატიოსნად გეუბნებით“, „დედას გეფიცებით“, და ა.შ.

ე. ბოლო თქმა

მას შემდეგ, რაც დამკითხავი მოისმინეს ეჭვიმტანილის მონათხრობს და დარწმუნდება, რომ ის იტყუება (თუმცა ბოლომდე არა არის დარწმუნებული) არ უნდა იჩქაროს საბრალდებო საფეხურზე გადასვლაზე. დამკითხვის წარმატების საიდუმლოება თვით კითხვებშია – უნდა დასვას მეტი შეკითხვა და მიიღებს მეტ პასუხს. ზედაპირული კითხვები ვერ აღმოაჩენენ სიცრუეს, მხოლოდ უწვრილმანესი დეტალები აგლეწენ მას. მაგალითად: „თქვენ გააღეთ კარები? რომელი ხელით?“ ამ ტიპის შეკითხვები შთაბეჭდილებას მოახდენს უდანაშაულოზე და დარწმუნდება დამკითხავის კომპეტენტურობაში იმდენად, რამდენადაც დაინახავს, რომ მას უმცირესი დეტალიც კი აინტერესებს, ხოლო დამნაშავე ამით დაიბნევა და ხშირ შემთხვევაში რადიკალურად შეცვლის იმ ქცევას, რომელსაც ის მთელი დამკითხვის მანძილზე მიმარ-

თავდა. პრობლემები შეიძლება მაშინაც წამოიჭრას, როდესაც კითხვები უკიდურესად მამხილებელია – ექვმიტანილმა შეიძლება შეწვიტოს დაკითხვის პროცესი და უარი განაცხადოს მის გაგრძელებაზე. ამიტომაც არ თქვათ „ხომ არ ფიქრობთ, რომ ამ სისულელეს დაგიჯერებ?“ ამის მაგივრად იკითხეთ, „რატომ?“, „როგორ შეიძლება, რომ ასე ყოფილიყო?“ და ა.შ.

§ 4. ბრალდებულის დაკითხვის პროცესუალური და ტაქტიკური თავისებურებანი

4.1. ბრალდებული, როგორც დაკითხვის პროცესუალური სუბიექტი

ბრალდებულის ჩვენების არსი და მნიშვნელობა განისაზღვრება იმ ფაქტორით, რომ იგი წარმოადგენს პროცესუალური მოქმედების ერთ-ერთ მთავარ სუბიექტს. მოწმე ჩვენებას აძლევს არა თავისი, არამედ სხვისი საქმის ირგვლივ. იგი საქმის საბოლოო შედეგით არ არის დაინტერესებული, მაშინ როდესაც ბრალდებული გამოძიების დაწყების პირველი წუთიდანვე დაინტერესებულია საქმის ყველა დეტალით, ჩვენებებით და იმ მტკიცებულებების არსებობით, რომელიც დამკითხავს ხელთ აქვს.

ბრალდებულს შეუძლია იმოქმედოს გამოძიების მიმდინარეობაზე, რადგან იგი აღჭურვილია მთელი რიგი პროცესუალური უფლებებით, რომლებიც წარმოადგენს რეალურ გარანტიას - დუმილის უფლება, დაცვის ფუნქციაც, რაც წარმოადგენს განსაკუთრებით მნიშვნელოვან საშუალებას წარდგენილი ბრალდების უარსაყოფად, რისთვისაც მას არავითარი პასუხისმგებლობა არ ემუქრება.

ბრალდებულის პროცესუალურ მდგომარეობასთან არის დაკავშირებული მისი დაკითხვა. თუ შევადარებთ მოწმის ინფორმაციასთან, რომელმაც იშვიათ შემთხვევებში იცის საქმის ყველა გარემოება და დეტალი, ბრალდებული ეს ის პირია, რომელმაც იცის თუ არა საქმის ყველა გარემოება, მაინც

მისი დაკითხვა ხდება საქმის ყველა გარემოების შესახებ. ასეთი დამოკიდებულება ბრალდებულის დაკითხვისადმი აიხსნება იმით, რომ უპირველესად, მას ეძლევა შესაძლებლობა გამოთქვას თავისი შეხედულება, აზრი, წინადადებანი, მომხდარი ქმედების შესახებ და მისცეს ახსნა, საქმის ყველა გარემოებას და ამით სრულად განახორციელოს მისდამი წაყენებული ბრალდებისაგან თავის დაცვა.

მაგრამ ბრალდებულის ჩვენება წარმოადგენს მტკიცებულების წყაროს, რადგან იგი ფლობს მნიშვნელოვან ინფორმაციას დანაშაულებრივი ქმედების შესახებ. ამიტომ საჭიროა უფრო პასუხისმგებლობით მოვეკიდოთ ბრალდებულის დაკითხვას, რათა დავადგინოთ საქმეზე რეალობა.

ეჭვმიტანილისა და ბრალდებულის დაკითხვის მომზადების და წარმოების ტაქტიკური ხერხების ძირითადი საკითხები თითქმის ერთი და იგივე ხასიათს ატარებს. მაგრამ მათ შორის არის ერთი განსხვავებული მდგომარეობა. ეს განსხვავება ძირითადად ეხება ბრალდებულის ფსიქიკურ მდგომარეობას, რომელიც სხვადასხვა ფორმით იჩენს თავს მისი დაკავების და თავისუფლების აღკვეთის შემდეგ.

ამის მიზეზი ძირითადად არის მისი პატიმრობაში ყოფნა, როცა ბუნებრივია იგი მოკლებულია მრავალ მატერიალურ და სულიერი მოთხოვნების დაკმაყოფილების შესაძლებლობას. ასეთი მდგომარეობა კი გარდაუვალად იწვევს როგორც ფიზიკურ, ისე სულიერ ტანჯვას. ამას კი შედეგად მოსდევს მძიმე ფსიქიკური მდგომარეობა, რაც რასაკვირველია დაკითხვის პერიოდშიდაც გამოიხატება ბრალდებულის ქცევებში. მათ შორის აღსანიშნავია შემდეგი ფსიქიკური მდგომარეობანი:

1. ყურადღების გამახვილება, საკუთარი ბედით დაინტერესება, გაკვირვება, გაოცება, შეცბუნება, დაბნეულობა და სხვა;
2. დაძაბულობა, გულმავიწყობა, მოწყენილობა, იმედიანობა და უიმედობა, დადგრემილობა, დაუცველობა, სასოწარკვეთა და განწირულობა;

3. აქტივობა, მხნეობა, სიმშვიდე, დანაგრეულობა, დამძიმება, შიში, შეძრწუნება;
4. დაღლილობა, უძღურობა, აპათიურობა, ან პირიქით, აგზნებადობა, აგრესიულობა და ასე შემდეგ;
5. მერყეობა, დაურწმუნებლობა, შეცბუნება, დაბნეულობა, დაძაბულობა და ა.შ.

თითოეულ ფსიქიკურ მდგომარეობას შეესაბამება საწინააღმდეგო მდგომარეობა, რომლის ცვალებადობა ხშირია ბრალდებულებში და მკაფიოდ ვლინდება დაკითხვების წარმოებისას: აქტიურობას უპირისპირდება პასიურობა, რწმენას-დაურწმუნებლობა, გაბედულებას-გაუბედავობა და ა.შ.

უნდა აღვნიშნოთ ისიც, რომ ბრალდებულის ფსიქიკური მდგომარეობა ბევრად არის დამოკიდებული მის ინდივიდუალურ თავისებურებებზე. თავისუფლების აღკვეთა სხვადასხვანაირად მოქმედებს ადამიანებზე. ზოგიერთი გამომძიებელი, დაკითხვისას ცდილობს შექმნას გაურკვევლობის სიტუაცია ბრალდებულისათვის. ასეთ სიტუაციას, როგორც წესი ვერ უძლებენ მეღანქოლიური ტემპერამენტის ადამიანები. ისინი ცდილობენ მისცენ სწორი ჩვენება და თუ გამომძიებელი მაინც არ ენდობა მათ ჩვენებებს, მაშინ ისინი მიმართავენ ცრუ აღიარებას, ოღონდაც კი ბოლო მოუღონ გაურკვევლობის მდგომარეობას, ძიების დამთავრებასა და საქმის სასამართლოში გადაცემას, ვინაიდან ამით ბოლო ედება გაურკვეველ მდგომარეობას, რასაც ასე ძლიერად განიცდიან ისინი. იგივე გაურკვეველი სიტუაცია ასე ძლიერ ზეგავლენას ვერ ახდენს სანგვინიკურ ტიპებზე. ისინი ამ დროს ჩვეულებრივ სიმშვიდეს მაქსიმალურად ინარჩუნებენ, რათა არც უესტ-მიმიკით და არც სიტყვით არ გასცენ თავიანთი თავი.

დაკითხვის მიმდინარეობის პერიოდში შესაძლებელია ხასიათობრივი ცვლილებები. არსებულ ფსიქიკურ მდგომარეობასა და წინამორბედ ფსიქიკურ მდგომარეობას შორის ცვლილება შეიძლება ორგვარი იყოს. ერთ შემთხვევაში არსებული მდგომარეობა იცვლება საპირისპირო მდგომარეობით: ასე მაგალითად, დაძაბულობის მდგომარეობა, რასაც ბრალდებულის

განიცდის დაკითხვისას, შეიძლება შეიცვალოს განმუხტვით. მეორე შემთხვევაში არსებული ფსიქიკური მდგომარეობა კი არ იცვლება, არამედ ძლიერდება, მაგალითად დროებითი გაბრაზება, რაც წარმოიშობა ბრალდებულსა და გამოძიებელს შორის. თუ დაკითხვისას ბრალდებულის იმედები რაღაცით არ გამართლდა დროებითი გაბრაზება შეიძლება გადაიზარდოს გლობალურ გაბოროტებაში. ბრალდებული ყველაფერზე იწვევს რეაგირებას პრინციპის მიხედვით; „სულ ერთია სიმართლეს მაინც ვერ იპოვი, ქვეყნად სამართალი არ არსებობს“ და ა.შ.

ამიტომ თუ ავიღებთ აგზნებადობის საერთო მდგომარეობას დაკითხვის პროცესში, დამკითხავმა უნდა შექმნას ისეთი პირობები, რომელიც გამორიცხავს შემაფერხებელ ანდა დამამუხრუჭებელ პროცესებს. წინააღმდეგ შემთხვევაში ბრალდებული კარგავს თვითკონტროლის უნარს. განსაკუთრებით საშიშია, როცა აგზნებული მდგომარეობა ყველაზე მეტად თვალში საცემია ბრალდებულის დაკითხვის დაწყებამდე. ეს ყველაფერი აიხსნება გამაღიზიანებლების არსებობით, როგორცაა თავისუფლების აღკვეთა, ბრალის დადება, საკანში მდგომარეობა, დროის ნელა გასვლა და ფიქრისათვის დათმობილი ბევრი დრო და სხვა.

იმ ბრალდებულის საერთო ფსიქიკური მდგომარეობა, რომელიც პირველად არის ბრალდებულად, განსხვავდება იმათგან, რომელთაც არაერთხელ მოუხდიათ სასჯელი მის მიერ ჩადენილი დანაშაულისათვის ანუ რეციდივისტისაგან. თუ პირველ შემთხვევაში ფსიქიკური მდგომარეობის ცვალებადობას და აგზნებადობას, გამაღიზიანებლის სიახლე და უჩვეულობა იწვევს, მეორეში მდგომარეობის ცვალებადობას და აგზნებადობას არა მარტო გამაღიზიანებლის გამეორებითი ზემოქმედება იწვევს, არამედ მას სურვილიც არა აქვს შეაჩეროს თავისი საქციელი. ამის შემდეგ ვითარდება პროცესი, რომელიც არღვევს პიროვნების თვითრეგულაციის პროცესს.

ყველაზე ტიპური ფსიქიკური მდგომარეობა, რაც ყველა

ბრალდებულს ერთნაირად ახასიათებს, არის მოლოდინის, იმედის ან უიმედობის, სევდის, მოწყენილობისა და აპათიის-სასოწარკვეთილების მდგომარეობა. ასევე სუბიექტური დაუცველობის შეგრძნება, რომლის დროსაც იგი მიმართავს თავდაცვით ღონისძიებას - უხეშობას.

უარყოფითი ფსიქიკური მდგომარეობის მოხსნა და დადებითი ფსიქიკური მდგომარეობის შენარჩუნება დამკითხავებს ხელს შეუწყობს ბრალდებულებთან ურთიერთობაში, მათ დარწმუნებაში, რათა ილაპარაკონ იმ ფაქტებზე, რასაც რეალურად ჰქონდა აღგილი.

4.2. ბრალდებულის დაკითხვის პროცესუალური და ტაქტიკური ხერხები

ა. ბრალის წაყენება.

ბრალდებულის დაკითხვას ყოველთვის წინ უძღვის ბრალდებულის სახით პასუხისმგებაში მიცემა და ბრალის წაყენება. ბრალდებულს ასევე უნდა განემარტოს თავისი უფლება – მოვალეობები და ჩაპბარდეს მისი უფლება – მოვალეობათა წერილობითი ნუსხა. ბრალდებულის პირველ დაკითხვას ესწრება პროკურორი.

ბრალდებულის დაკითხვა უნდა დაიწყოს იმით, რომ მიეცეს მას საშუალება თავისუფალი თხრობით გადმოსცეს ყველაფერი, მისთვის ბრალად წარდგენილი დანაშაულებრივი ქმედების შესახებ, რის შემდეგაც მისგან მიღებული ჩვენების შესაბამისად უნდა ვიმოქმედოთ და გამოვიყენოთ დაკითხვის ის ტაქტიკური ხერხები, როგორც აღწერილი გვაქვს ეჭვმიტანილის დაკითხვის შემთხვევაში.

ბრალდებულის სახით პასუხისმგებაში მიცემის შესახებ გამოტანილი დადგენილების გაცნობა ბრალდებულში იწვევს მთელ რიგ ემოციურ განცდებს და თავს იჩენს, როგორც უკვე აღვნიშნეთ, დადებით და უარყოფით ემოციებს. დადებითად შეიძლება მიჩნეული იქნეს ის, რომ დაკითხვის მოლოდინში ბრალდებულში წამოიჭრება სურვილი, აღიაროს ჩადენილი

დანაშაული და გამოძიებას მისცეს სწორი ჩვენება, თუკი მას ნამდვილად აქვს ჩადენილი იგი. უარყოფითი მხარე გამოიხატება თავის მიერ ჩადენილი დანაშაულის დამაღწევაში, რადგან სჯერა, რომ გამოძიება ვერ დაადგენს ფაქტებს მის მიერ ვითომდა შენიღბულ დანაშაულის მექანიზმის გამო და ამჯობინებს თავის მართლების მიზნით გამოძიებას მისცეს არასწორი ჩვენება და ამ მიმართულებით იგი ქმნის თავის ჩვენების სხვადასხვა მოდელს.

დაკითხვის პირველ ეტაპზე უფრო არის რეალური საშუალება, მიღებულ იქნას ბრალდებულისაგან სწორი ჩვენება რამოდენიმე ეპიზოდში ბრალის წაყენების მეშვეობით, ვიდრე მთელი მოცულობით მის დანაშაულებრივ ქმედებაში ბრალის წაყენებით. ბრალდებულისათვის, რომელიც იძლევა ობიექტურ ჩვენებას თუნდაც რამოდენიმე ეპიზოდში მისი ბრალეულობის შესახებ, შემდგომში უკვე ძნელი იქნება მისგან ამ ჩვენებების უარყოფა გამოძიების მიერ ახალი ფაქტების მოპოვების შემთხვევაში.

ამის მაგალითად, შესაძლებელია აღვწეროთ პრაქტიკიდან შემთხვევა, როცა საქმე ეხებოდა ქრთამის აღებას. ეჭვმიტანილებზე ბრალის წაყენება მოხდა მხოლოდ დადგენილი რამოდენიმე ეპიზოდის გარშემო. შემდგომისთვის უკვე ბრალდებულები იკითხებოდნენ სხვა ახალი დადგენილი ფაქტებისა და გარემოებების გარშემო. როცა გამოძიების ბოლოს გააცნეს ბრალში ცვლილებები და დამატებები, მათ განაცხადეს, რომ თუ ეს ბრალდება თავიდანვე წარდგენილი იქნებოდა სრულად, ისინი ნამდვილად არ აღიარებდნენ და სცნობდნენ თავს დამნაშავედ საწყის ეტაპზე არსებული ფაქტების გარშემო. ახლა კი, როცა პირველი ჩვენებები სრული მოცულობით იყო გადამოწმებული და დადასტურებული, მათ არაფერი აქვთ დარჩენილი, გარდა იმისა, რომ ილაპარაკონ სიმართლე.

გამომძიებელი ვალდებულია ბრალდებული დაკითხოს ბრალის წაყენებისთანავე, მაგრამ თუ ეს შეუძლებელია გარკვეული შემთხვევების გამო, უნდა შედგეს ოქმი, თუ რატომ

ვერ მოხერხდა დაკითხვის ჩატარება.

ჩვენების მიცემა არის ბრალდებულის უფლება და არა მოვალეობა, ამიტომ იგი არ აგებს პასუხს ჩვენების მიუცემლობის ან ცრუ ჩვენების მიცემის გამო.

ბ. ბრალდებულების დაკითხვის თანმიმდევრობის განსაზღვრა.

იმ შემთხვევაში, როცა არსებობს მტკიცებულობების საკმაო რაოდენობა, რათა წარედგინოს ბრალი რამოდენიმე პიროვნებას, გამოძიების წინაშე ისმება კითხვა, თუ რომელს წარუდგეს იგი პირველად. ამ საკითხის სწორად გადაწყვეტას აქვს მთავარი ტაქტიკური მნიშვნელობა დაკითხვების შემდგომი წარმოებისათვის. პირველი, სწორად შერჩეული ბრალდებულის დაკითხვამ შესაძლებელია მოგვცეს ახალი მტკიცებულებები, რომლის გამოყენებაც შესაძლებელია დანარჩენი ბრალდებულების დაკითხვისას. ამიტომ დაკითხვა უნდა დაიწყოს იმ ბრალდებულისაგან, რომლისგანაც შესაძლებელია მიღებულ იქნას ჭეშმარიტი ჩვენება.

ამ საკითხის გადაწყვეტისას გათვალისწინებული უნდა იყოს შემდეგი საკითხები:

1. გამოსარკვევი გარემოებების მნიშვნელობა, რომლის გაგებაც საჭიროა თითოეული დასაკითხი ბრალდებულისაგან, რათა შემდგომში გამოყენებულ იქნას სხვა ბრალდებულების დაკითხვისას;
2. თითოეული დასაკითხი ბრალდებულის ინდივიდუალური თავისებურებები, პირველად ჩაიდინა მან დანაშაული თუ ადრეც იყო ნასამართლევ;
3. თითოეული ბრალდებულის მიმართ, ჩადენილი დანაშაულის გარშემო არსებული მტკიცებულებების რაოდენობა და ხასიათი;
4. თითოეული ბრალდებულის დანაშაულში მონაწილეობის ხარისხი;
5. დანაშაულში მონაწილეების ერთმანეთთან დამოკიდებულება.

აქედან გამომდინარე შესაძლებელია იმ ფაქტორის გათვალისწინება, რომ ბრალდებული, რომელმაც პირველად ჩაიდინა დანაშაული, იძლევა უფრო მართებულ ჩვენებას, ვიდრე რეციდივისტი; ასევე, უფრო იოლია მართებული ჩვენების მიღება იმ ბრალდებულისაგან, რომლის შესახებაც მოგროვილია უფრო მეტი მტკიცებულება. სწორედ მისგან არის საჭირო დაკითხვის დაწყება, რადგან არსებული მტკიცებულებების სიმრავლემ შეიძლება დაარწმუნოს დასაკითხი, რომ გამოძიებულს გააჩნია საკმარისად სრული ინფორმაცია ჩადენილი დანაშაულის გარშემო ანუ იცის ყველაფერი დანაშაულის შესახებ, რის გამოც შემდგომი გაჩუმება უშედეგოა; მეორე ხარისხოვანი როლის მქონე დამნაშავე უფრო აღიარებს დანაშაულს.

გ. წაყენებული ბრალის არსის ახსნა და ბრალდებულის სახით დაკითხვის საგანი.

როგორც აღვნიშნეთ, ბრალდებულის დაკითხვას წინ უნდა უძღვოდეს წაყენებული ბრალის განმარტება, მაგრამ დამკითხავმა უნდა აუხსნას არა მარტო ბრალის შინაარსი, არამედ განუმარტოს იურიდიული კვალიფიკაცია, რიგ შემთხვევებში - სასჯელის ხასიათი და ზომა. ხშირად დამკითხავები გვერდს უვლიან სასჯელის გარშემო საუბარს, რაც ყოველთვის არ არის გამართლებული, რადგან ბრალდებული მაინც გაიგებს, თუ რა სასჯელი ელის მას. ამიტომ სასჯელის შესახებ ტაქტიკურად სწორად ახსნილი, განმარტებული ინფორმაცია გვაძლევს დადებით შედეგს. გამოკვლევებმა აჩვენეს, რომ გამოკითხული ბრალდებულების 8%-მა არ აღიარა დანაშაული, რადგან არ იცოდნენ, თუ რა სასჯელი ელოდათ მათ.

აქედან გამომდინარე შესაძლებელია გაეთვალისწინოთ, რომ მიზანშეწონილია ბრალდებულს აუხსნას და განუმარტოს არა მარტო დისპოზიცია, არამედ სისხლის სამართლის სანქციის ნორმებიც, რის მიხედვითაც წარედგინათ ბრალდება.

ბრალდებულის სახით პირველი დაკითხვის საგანი უპირვე-

ლეს ყოვლისა განისაზღვრება წაყენებული ბრალის შინაარსი-დან. მიღებულ უნდა იქნას განმარტება თითოეული ინკრიმინირებული ფაქტის გარშემო, ასევე ბრალდებულის მიერ თავის დამნაშავედ ცნობის ან უარყოფის შესახებ. თუ ის არ ცნობს თავს დამნაშავედ აუცილებლად უნდა გაირკვეს გარემოებები, რომლებსაც შეუძლიათ დაადასტურონ მისი ჩვენება.

ბრალდებულის დაკითხვის საგანი უფრო ფართო ფორმულირებისაა, ვიდრე თვით წაყენებული ბრალი. ბრალდებულად ცნობის დადგენილებაში ჩამოყალიბდება და ფიქსირდება მხოლოდ გამოძიების ორგანოს ვერსია. ბრალდებული არ არის კავშირში ამ ვერსიის ფორმულირებასთან. წარდგენილი ბრალის განმარტების შემდეგ მას შეუძლია ჩამოაყალიბოს და დაასაბუთოს თავისი მოსაზრება, მომხდარი დანაშაულის გარშემო. იგი უფლებამოსილია, აგრეთვე, მოგაწოდოთ ყველა გარემოება, რომელიც მისი აზრით არსებითია სხვა მტკიცებულებების მოგროვებისა და შეფასებისთვის. ბრალდებულის დაკითხვის საგანს წარმოადგენს არა მარტო მისი მამხილებელი ფაქტები, არამედ მისი გამამართლებელი და ბრალის შემამსუბუქებელი გარემოებებიც.

იმ შემთხვევაშიც კი, როცა ბრალდებული თავს ცნობს დამნაშავედ, არ არის მიზანშეწონილი შემოვიფარგლოთ ბრალში აღწერილი ფაქტების ფორმულირებით. აუცილებლობას წარმოადგენს ახსნა - განმარტების მიღება იმ მტკიცებულებებზე, რომელზეც დაფუძნებულია წაყენებული ბრალი, მაგრამ ეს არ ნიშნავს იმას, რომ დამკითხველმა არ გამოიყენოს ტაქტიკური უპირატესობა. დამკითხველი აუცილებელია, აგრეთვე შეეცადოს, დაადგინოს სხვა გარემოებებიც, როგორცაა მაგალითად დაუდგენელ თანამონაწილეთა ვინაობა, დანაშაულებრივი ქმედების ობიექტებისა და კვალთა დამაღვის ადგილები და სხვა.

ბრალდებულისათვის ბრალის გაცნობისას დამკითხველმა უნდა გაითვალისწინოს ის, რომ მას არ ეკრძალება განმეორებითი დაკითხვების წარმოება და აქედან გამომდინარე, მან თავისი მოსაზრებით უნდა განსაზღვროს პირველი დაკითხვის

დროს წარსადგენად გამოსაყენებელი მტკიცებულების შემცველი საჭირო მასალების რაოდენობა.

დაკითხვის დასაწყისში აუცილებელია გამოირკვეს ბრალდებულის დამოკიდებულება წაყენებული ბრალის მიმართ და იგივე მიმართული უნდა იყოს არა იმისკენ, ადასტურებს თუ არა ბრალდებული ადრე მოწმედ ან ეჭვმიტანილად ყოფნისას მიცემულ ჩვენებებს, არამედ მიმართული უნდა იყოს გარემოებების ახალი განმარტების მიღებისაკენ. ბოლოს მისი პასუხებიდან გამომდინარე მითითებული უნდა იყოს, ცნობს თუ არა იგი თავს ბრალეულად, თუ ცნობს - სრულად თუ ნაწილობრივ.

დ. ბრალდებულის დაკითხვა, თავის ბრალეულად ცნობის და არ ცნობის შემთხვევებში.

იმ შემთხვევაში, როცა ბრალდებული სრულად ცნობს თავს დამნაშავედ წაყენებული ბრალდების ყველა პუნქტში, დაკითხვა უნდა ატარებდეს არა - ნაკლებ დეტალურ ხასიათს, ვიდრე იმ შემთხვევისა, როცა თავს არ სცნობს დამნაშავედ. ნაწილობრივი აღიარებისას საჭიროა დადგინდეს, თუ ბრალდების რომელ კონკრეტულ ეპიზოდში გრძნობს თავს დამნაშავედ და რომელში არა.

დამკითხველი არ უნდა დაკმაყოფილდეს ბრალდებულის საერთო ხასიათის განცხადებით თავის დამნაშავედ ცნობის შესახებ, მთავარია მან უფრო მეტი ფაქტი და დეტალი გამოარკვიოს მისგან, რომლებიც შემდგომი გადამოწმების შედეგად შეიძლება საქმეზე ღირებულ მტკიცებულებადაც გამოდგეს. ეს აუცილებელია უპირველეს ყოვლისა იმის გასარკვევადაც, თუ ბრალდებულის აღიარება რამდენად შეესაბამება სინამდვილეს.

ბრალდებული არ არის ვალდებული წარმოადგინოს მტკიცებულებების თავის დანაშაულებრივი ქმედების შესახებ, რადგან საქართველოს სისხლის სამართლის საპროცესო კოდექსი მას არ ავალდებულებს ამას. ეს მოვალეობა სრულად ეკისრება გამომძიებელს და პროკურორს. მაგრამ ეს არ ნიშ-

ნავს იმას, რომ დამკითხველმა არ გამოარკვიოს ბრალდებულისაგან, თუ რა ფაქტები ადასტურებს მის ბრალეულობას, ხსნის მის ბრალდებას ან ამსუბუქებს მას.

ზოგიერთ შემთხვევაში ბრალდებულები მართებულად თვლიან წაყენებულ ბრალდებას, მაგრამ რეალურია, რომ ისინი უმეტესად ცდილობენ შეამცირონ თავიანთი ბრალეულობა. ასეთ შემთხვევებში არ არის მიზანშეწონილი სინქარე, რათა ბრალდებულები დავადანაშაულოთ, რომ ისინი არასაკმარისად მართებულად აღწერენ გარემოებებს და გადმოგვცემენ ფაქტებს. წინასწარმა გამოსატულმა უნდობლობამ შესაძლებელია გამოიწვიოს ბრალდებულების მხრიდან საერთოდ ჩვენების მოცემაზე უარი.

ბრალდებულს, რომელიც აღიარებს დანაშაულს და სურს თანმიმდევრობით გადმოსცეს მომხდარის შესახებ, შესაძლებელია დაუშვას შეცდომები, აღქმისას, გადმოცემისას, ჩვენების ფორმირებისას. ამიტომ ამ შემთხვევაში უნდა გამოიყენოს არაკონფლიქტურ სიტუაციაში დაკითხვის ტაქტიკური ხერხები, რომლებიც განვიხილეთ მოწმისა და დაზარალებულის შემთხვევებში. ამიტომ მისი ხელმეორედ განხილვა აღარ არის მიზანშეწონილი.

თუ ბრალდებული არ აღიარებს დანაშაულს, ის რა თქმა უნდა, უმეტესად უარს ამბობს ჩვენების მიცემაზეც. ასეთ შემთხვევებში უნდა აეხსნას მას, რომ ჩვენების მიუცემლობა ვერ შეაჩერებს გამოძიების შემდგომ მსვლელობას; ის კი ამით იკლებს ბრალდებიდან თავის დაცვის შესაძლებლობას. ასეთ შემთხვევებში უნდა გამოვიყენოთ დაკითხვის ტაქტიკის ის ხერხები, რასაც ვიყენებთ ეჭვმიტანილების დაკითხვისას.

არის შემთხვევები, როცა ბრალდებული არა მარტო არ გრძნობს თავს დამნაშავედ, არამედ გთავაზობს კიდევ თავის ვერსიებს მომხდარის გარშემო, დანაშაულში მონაწილე სხვა პირების შესახებ. აუცილებელია გაწონასწორებულ ფარგლებში ყურადღებით მოვეკიდოთ ამ განცხადებებს. უმეტეს შემთხვევებში დამკითხველი ყურადღებას მიმართავს მხოლოდ

ბრალდების სუბიექტისაკენ, ბრალდების გარემოებებისაკენ და მის მიმართ მოგროვილი მტკიცებულებებისაკენ, რის გამოც სათანადო ყურადღებას არ უთმობს მისი ასეთი სახის განცხადებებს, ფიქრობენ რა, რომ ეს მისი ხრიკებია. ამიტომ, როცა შემდგომში ისინი ცდილობენ დანაშაულის ჩადენამდე მონაცემების გადამოწმებას, აწყდებიან მასალების უკმარისობას, რაც შემდგომში იწვევს ფაქტების ერთმანეთთან შეუსაბამობას და ვერ ახერხებენ სხვა დანაშაულის ჩამდენი პირების დროულ დაკავებას.

მოვიყვანოთ ასეთი შემთხვევის ერთი მაგალითი: ერთ-ერთ პიროვნებას „გ.მ.“-ს წაუყენეს ბრალდება „ო.პ.“-ს მკვლელობის შესახებ, რომლის გვამიც ნაპოვნი იქნა ტყეში. ამ პერიოდშივე იმავე ტყეში სანადიროდ იმყოფებოდა „გ.მ.“-ც; მის გარშემო შეგროვილი იქნა, ვითომდა, „გ.მ.“-ს ბრალეულობის უტყუარი მტკიცებულობები. „გ.მ.“ კი ამტკიცებდა, რომ „ო.პ.“ შეიძლება მოეკლათ ტყის გვერდზე მცხოვრები დასახლებული პუნქტის მცხოვრებლებს, რადგან ისინი თვითნებურად კრძალავდნენ ამ ტყეში კანონიერად ნადირობას. ამის შესახებ „გ.მ.“ ამტკიცებდა მაშინაც კი, როცა იგი ეჭვიმტანილის სტატუსით იქნა დაკითხული და ყველა მტკიცებულება მის წინააღმდეგ იყო მიმართული.

შემდგომში „გ.მ.“ დეტალურად იქნა დაკითხული იმის შესახებ, თუ ვის შეიძლებოდა დაედასტურებია ის ფაქტი, რომ დასახლებული პუნქტის მცხოვრებნი თვითნებურად კრძალავდნენ ნადირობას. გამომძიებელი ამ ვერსიის კონკრეტიზაციის შემდეგ მივიდა დასკვნამდე, რომ ასეთი რამ მართლაც შესაძლებელი იქნებოდა. გადაუდებელი გადამოწმების შემდეგ მართლაც დადგენილი იქნა ნამდვილი მკვლეელი.

ბოლოს დასკვნის სახით შესაძლებელია ვთქვათ ის, რომ ეჭვიმტანილისა და ბრალდებულის დაკითხვის ტაქტიკური ხერხები ჰგვანან ერთმანეთს და საკმაოდ განსხვავებული წარმატებითაა შესაძლებელი მათი გამოყენება ორივე შემთხვევაში, როგორც ბრალდებულის, ასევე ეჭვიმტანილის მიმართ. რა თქმა უნდა, ეს იმას არ ნიშნავს, რომ მოწმისა და

დაზარალებულის მიმართ გამოყენებულ დაკითხვის ტაქტიკურ ხერხებს ვერ გამოვიყენებთ ეჭვიანილისა და ბრალდებულის მიმართ. ნაშრომში აღწერილი დაკითხვის ტაქტიკური ხერხების გამოყენება შესაძლებელია ყველა შემთხვევებისთვის, საგამოძიებო სიტუაციებიდან გამომდინარე.

თავი IV.
დაკითხვის პროცესში გამოყენებული
ტექნიკური საშუალებები

§ 1. დაკითხვისას ვიდეო და აუდიო აპარატურის
გამოყენების პროცესუალური და ტექნიკური
ხერხები

თანამედროვე პირობებში გამოძიების ხარისხისა და კულტურის ამაღლება, ასევე სასამართლოში საქმის განხილვა მჭიდრო კავშირშია სისხლის სამართლის პროცესში მეცნიერებისა და ტექნიკის უკანასკნელი მიღწევების დანერგვასა და გამოყენებასთან.

გამოძიებასა და სასამართლოში საქმის განხილვის გაუმჯობესება კავშირშია ასევე ისეთ ტექნიკურ საშუალებათა გამოყენებასთან, როგორცაა ფოტო, ვიდეო და აუდიო აპარატურის გამოყენება სისხლის სამართალწარმოებაში.

უნდა აღინიშნოს, რომ ძველად არსებული, ასევე 1960 წელს მიღებული საქართველოს სისხლის სამართლის საპროცესო კოდექსი, საერთოდ არ ითვალისწინებდა ხმის ჩაწერას დაკითხვისა და სხვა საგამოძიებო მოქმედებების ჩატარების დროს. მხოლოდ 1966 წლის 30 ნოემბრის ბრძანებულებით, საქართველოს სისხლის სამართლის საპროცესო კოდექსში შევიდა შესწორება, რომლის საფუძველზეც 96¹ მუხლი ითვალისწინებდა ხმის ჩაწერას დაკითხვის დროს, რაც უნდა ჩაითვალოს პროგრესულ მოვლენად.

დღეისათვის მოქმედმა საქართველოს სისხლის სამართლის საპროცესო კოდექსმა ნაწილობრივ გააფართოვა ხმის ჩაწერის შესაძლებლობა დაკითხვის დროს (მუხლი 303-304).

სიტყვიერი ურთიერთობის პრაქტიკაში ხშირად წარმოიქმნება შეუმჩნეველი გართულებები, რომლებიც უარყოფითად მოქმედებს საგამოძიებო მოქმედებების ჩატარებაზე. განსაკუთრებით საყურდღებოა მოსაუბრის ნათქვამის გაუგებრობა ან

მცდარი გაგება, ასევე მისი არავერბალური ქცევის შეუსაბამობა ნათქვამთან. არის შემთხვევები, როცა დასაკითხი სწორად ვერ იგებს დასმულ შეკითხვას და შესაბამისად იძლევა არასწორ პასუხს ან დამკითხველი ვერ იგებს პასუხის აზრს და ოქმში აღნიშნავს პასუხის არასწორ ინტერპრეტაციას. ოქმის ჩანაწერში შეცდომა შესაძლებელია მაშინაც, როცა დამკითხველმა რაღაც ვერ გაიგო ნორმალურად და საჩქაროდ გააკეთა ჩანაწერი ოქმში. შესაძლებელია დამკითხველი გაუთვითცნობიერებული იყოს დაკითხვის საგანთან დაკავშირებით, როგორცაა მაგალითად სპეციალური ცოდნის ქონა (საბუღალტრო, საინჟინრო და სხვა), ამიტომ შესაძლებელია მან არასწორად გააკეთოს ჩანაწერი ოქმში. ამასთან ერთად ჩანაწერებში ცდომილებები შესაძლებელია ენობრივი თავისებურებების გამოვლინებისას, ორაზროვანი გამონათქვამებისას.

აქედან გამომდინარე, დაკითხვის ფიქსაცია ვიდეო და აუდიო აპარატურის გამოყენებით (განსაკუთრებით ვიდეო აპარატურის) საშუალებას გვაძლევს შემდგომში დაწვრილებით მოვისმინოთ, ვნახოთ და გავაანალიზოთ მოსაუბრის ნათქვამი, რაც გამორიცხავს დაკითხვის შეფასებისას არასწორი აზრის გამოტანას.

საგამოძიებო პრაქტიკის ანალიზიდან გამომდინარე, შესაძლებელია განვიხილოთ სიტუაციები, თუ რა დროს და რა შემთხვევებისას არის მიზანშეწონილი დაკითხვისას აუდიო და ვიდეო აპარატურის გამოყენება.

ა. არასრულწლოვანთა (განსაკუთრებით მცირეწლოვანების) დაკითხვისას. ეს განპირობებულია იმით, რომ სიტყვების მარაგი და მეტყველების თავისებურებები არასრულწლოვანებსა (განსაკუთრებით მცირეწლოვანებს) და სრულწლოვანებს შორის განსხვავებულია. არასრულწლოვანები და განსაკუთრებით მცირეწლოვანები ფანტაზიორებენ, იყენებენ გამოთქმებს, რომელთა ნამდვილი არსი მათთვის უცნობია, მათ არა აქვთ დროის, სიჩქარის, ზომის და სხვადასხვა მოვლენების ზუსტი განსაზღვრის უნარი. მცირეწ-

ლოვანების ფსიქოლოგიიდან გამომდინარე (რაც განხილულია წინამდებარე თავში) ისინი უმეტესად ჰყვებიან იმას, რისი გაგებაც სურს დამკითხავს ან დაკითხვაზე მყოფ უფროსებს. ყველაფერ ამაში გარკვევა შესაძლებელია მხოლოდ არასრულწლოვანის ჩვენების დეტალური ანალიზის შედეგად, რომელსაც აადვილებს აუდიო ან ვიდეო ჩანაწერის არსებობა.

აუდიო ან ვიდეო ჩანაწერის გამოყენება, არასრულწლოვანების და განსაკუთრებით მცირეწლოვანების დაკითხვისას საჭიროა იმიტომაც, რომ ისინი ძალიან იოლად ექცევიან სრულწლოვანების გავლენის ქვეშ, რის შემდეგაც მათ შეუძლიათ შეცვალონ ჩვენება. ყველაფერი ეს გვაძლევს იმის წინაპირობას, რათა ვიდეო და აუდიო აპარატურა უფრო ფართოდ იქნეს გამოყენებული არასრულწლოვანების დაკითხვისას.

ბ. იმ პირთა ჩვენების ფიქსაციისას, რომელთა ჩვენება განსაკუთრებით აუცილებელია, მაგრამ არსებობს ვარაუდი ან ზუსტად არის ცნობილი, რომ გარკვეული მიზეზის გამო დასაკითხი ვერ შეძლებს სასამართლოზე გამოცხადებას; მაგალითად, როცა დაკითხვამდე გამომძიებელისათვის გახდა ცნობილი, რომ მოწმე უნდა წავიდეს ხანგრძლივ მივლინებაში საზღვარგარეთ, ან იგი ცხოვრობს სადმე შორს დასახლებულ რაიონში საიდან ჩამოსვლაც მას გაუჭირდება, ან მისი ჯანმრთელობის მდგომარეობა იმგვარია, რომ მას გაუჭირდება სასამართლოზე გამოცხადება. აუდიო ან ვიდეო ჩანაწერების არსებობა აძლევს სასამართლოს საშუალებას შეაფასოს სასამართლოზე საპატიო მიზეზით გამოუცხადებელი პირის მიერ მიცემული საქმეში არსებული ჩვენება.

გ. იმ პირთა ჩვენების ფიქსაციისას, რომელთა სიცოცხლეს ემუქრება საშიშროება; ასეთ შემთხვევაში ვიდეო ან აუდიო ჩანაწერმა შესაძლებელია დიდი დახმარება გაუწიოს გამოძიებას, რადგან დასაკითხის გარდაცვალების შემთხვევაში საქმეში რჩება არა მარტო ოქმის სახით არსებული ჩანაწერი, არამედ დასაკითხი პირის მიერ პირადად მიცემული ჩვენების

ხმის და გამოსახულების ორიგინალი.

მაგალითი პრაქტიკიდან: გარდაცვალებამდე სამი დღით ადრე, გამომძიებელმა საავადმყოფოს პალატაში, მკურნალი ექიმის თანდასწრებით დაკითხა მოქალაქე „ნ“-ი, რომელსაც მეუღლემ მიაყენა სხეულის მძიმე დაზიანებები. დაკითხვის დროს ბრალდებული და მისი ათი წლის შვილი, რომელიც შეესწრო დანაშაულს, უარყოფდნენ ცემის ფაქტს. მაგრამ, როცა სამართლო განხილვისას გამოყენებული იქნა დაზარალებულის დაკითხვის ჩანაწერი, ეჭვმიტანილმა და მისმა შვილმა დაადასტურეს დაკითხვის „ჩანაწერში“ მოყვანილი ფაქტები და გარდა ამისა ეჭვმიტანილმა მისცა სრული და ჭეშმარიტი ჩვენება მომხდარი ფაქტის გარშემო.

დ. იმ პირთა ჩვენების ფიქსაციისას, რომელთა პიროვნებიდან გამომდინარე არსებობს ვარაუდი, რომ გამოძიების მიერ განსორციელებული ზეწოლის მომიზეზებით, დასაკითხი შემდგომში უარს იტყვის მიცემულ ჩვენებაზე ან შეცვლის მას. პრაქტიკამ აჩვენა, რომ (მიუხედავად იმისა, რომ ცრუ ჩვენების მიცემისთვის არსებობს პასუხისმგებლობა) ზოგჯერ დანაშაულის ფაქტების შეცვლის მიზნით დასაკითხები გარკვეული მიზეზების გამო ცვლიან თავიანთ ჩვენებებს, ან საერთოდ უარს ამბობენ მასზე.

თვალნათლივ ჩანს, რომ ზემოთ მოყვანილ ანალოგიურ შემთხვევებში ვიდეო ან აუდიო ჩანაწერი არ შეიძლება გამოყენებულ იქნას ბრალდებულის ბრალეულობის წინააღმდეგ, როგორც აღიარების გამაგრების საშუალებად ან მის მიერ ჩვენების შეცვლის გამომრიცხავ გარემოებად. თავისთავად აღიარებითი ვიდეო ან აუდიო ჩანაწერის (შემდგომში „ჩანაწერი“) არსებობამ არ უნდა შეზღუდოს გამომძიებელი, რათა არ გამოიჩინოს ინიციატივა შემდგომში დამატებით სხვა მტკიცებულებების მოგროვებაში. როგორც წესი, ჩანაწერი შეიცავს გარკვეულ საჭირო ინფორმაციებს, ამიტომ ჩვენების შეცვლის შემთხვევაში გამომძიებელს აძლევს საშუალებას შეაფასოს, არსებულ სხვა მტკიცებულებებთან ერთად, სისხლის სამართლის საქმის გარემოებები და დაადგინოს, თუ რო-

მელი განმარტებები შეესაბამება რეალობას.

საგამოძიებო პრაქტიკაში არსებობს შემთხვევები, როდესაც დასაკითხი შეუგნებლად ცვლის თავის ჩვენებას იმიტომ, რომ დიდი დროის გასვლის გამო დაავიწყდა წინათ მიცემული ჩვენება.

აქედან გამომდინარე, შეიძლება ვთქვათ, რომ „ჩანაწერი“ ზოგჯერ არ არის მტკიცებულების გამაგრების საშუალება, რათა დასაკითხმა არ შეცვალოს პირვანდელი ჩვენება, არამედ ის არის იმ ფაქტის მტკიცების საშუალება, რომ გარკვეული მომენტისათვის დასაკითხი იძლეოდა იმ ჩვენებას, რაც „ჩანაწერშია“ მოცემული. ყოველივე ეს გვაძლევს საშუალებას გავაფართოვოთ შესაძლებლობა, რათა შევამოწმოთ, თუ რა პირობებში და გარემოებებში რა სახის პასუხებს და ახსნა განმარტებებს იძლეოდა დასმულ კითხვებზე დასაკითხი.

„ჩანაწერი“ შესაძლებელია გამოყენებულ იქნეს კიდევ შემდეგ შემთხვევებში:

ე. გაუპატიურებისას დაზარალებულის დაკითხვის დროს, რადგან, როგორც წესი მათ ერიდებათ, მსგავსი ჩვენების მიცემა სასამართლო განხილვისას ან საერთოდ არ ცხადდებიან სასამართლოზე;

ვ. როცა დაკითხვაში მონაწილეობას იღებს თარჯიმანი. ამ შემთხვევაში შესაძლებელია გამოირკვეს ჩვენების შეცვლის საფუძველი, როცა დასაკითხი მიუთითებს არასწორ ან არაზუსტ თარგმანზე.

ზ. იმ პირების დაკითხვისას, რომელთა ფსიქიკურ სრულყოფილებაშიც შეგვაქვს ეჭვი. ექსპერტ-ფსიქიატრების მტკიცებით ასეთი „ჩანაწერები“ მათ აძლევთ საშუალებას გარკვეულ წილად გააიოლონ დასაკითხი პირების ფსიქიატრიული გამოკვლევა.

მაგალითი პრაქტიკიდან: ქურდობის ფაქტთან დაკავშირებული საქმის გამოძიებისას, ეჭმიტანილი დაკითხვის დროს ლაპარა-

კობდა არეულად, იგონებდა რაღაც ფაქტებს, ურევდა წელიწადის დროებს, ითხოვდა ცალკე საკანში მოთავსებას, რათა კონცენტრირება გაეკეთებინა გენიალურ აღმოჩენაზე. მსგავსი ჩვენების დაფიქსირება ოქმში იწვევდა სრულ გაუგებრობას, ამიტომ გამომძიებლის გადაწყვეტილებით გაკეთდა დაკითხვის ვიდეო ჩანაწერი, რომელიც შემდგომში გამოყენებული იქნა ფსიქიატრიული ექსპერტიზის დროს. „ჩანაწერის“ მოსმენამ სასამართლო-ფსიქიატრიული ექსპერტიზის ჩატარებისას ექიმები მიიყვანა დასკვნამდე, რომ ბრალდებული სიმულირებდა ფსიქიკურ აშლილობას.

თ. განსაკუთრებით საჭირო საკითხების ფიქსაციისათვის, რომლებიც სრულდება ცალკეული დავალებების შემთხვევაში. „ჩანაწერის“ გაკეთებას დიდი მნიშვნელობა აქვს იმ შემთხვევაში, როდესაც გამომძიებელი უშუალოდ ვერ აწარმოებს ბრალდებულის, მოწმის და დაზარალებულის დაკითხვას და ამ საგამომძიებო მოქმედებას ავალებს სხვა გამომძიებელს, რომლის მოქმედების ტერიტორიაზეც იმყოფება დასაკითხი პირი. ასევე, დაკითხვის ოქმთან ერთად „ჩანაწერი“ გვაძლევს იმ გამომძიებლის დაკითხვაში მონაწილეობის გამორკვევის საშუალებას, რომელმაც მიიღო საქმე წარმოებაში და შემდგომ ეს საქმე უნდა გადაეგზავნოს სხვა ორგანოს.

ი. ადამიანის უფლებების დაცვის მიზნით, გაუნათლებელი, ყრუ-მუნჯების, ბრმების და სხვა პირთა დაკითხვისას, როგორც ჩვენების დამატებითი ფიქსაციის საშუალება. ასეთ შემთხვევებში „ჩანაწერი“ (უმეტესად ვიდეო ჩანაწერი) აძლევთ მათ საშუალებას დარწმუნდნენ, რომ მათი ჩვენება ფიქსირდება სწორად და შემდგომში სასამართლოზე ვერ ამტკიცებენ იმას, რომ თავიანთი ნაკლის გამო, ჩვენება არის არასწორად დაფიქსირებული.

კ. „ჩანაწერი“ შესაძლებელია გამოყენებულ იქნეს შემდგომი გამოძიებისას, ტაქტიკური მიზნებისათვის. მოწმეებისა და ბრალდებულების „ჩანაწერის“ მოსმენა სხვა ბრალდებულების თუ დასაკითხი პირების მიერ ეფექტურია, ვიდრე მათ წაუკითხო ჩვენების ოქმი, მითუმეტეს დღევანდელ პირობებში,

როცა საპროცესო კოდექსიდან ამოღებულია დაპირისპირების მუხლი.

ლ. და ბოლოს „ჩანაწერის“ გაკეთება მიზანშეწონილია არა მარტო დაკითხვისას, არამედ სხვა საგამოძიებო მოქმედებისას, როგორცაა ჩვენების ადგილზე შემოწმება და საგამოძიებო ექსპერიმენტი. ეს გვეხმარება შემდგომში დაკითხვის დროს, რათა დასაკითხს წარუდგინოთ გარკვეული მტკიცებულებები, რომელიც მიღებულია ჩვენების ადგილზე შემოწმებისას და საგამოძიებო ექსპერიმენტის დროს. გარდა ამისა საგამოძიებო მოქმედებისას, როგორცაა ჩვენების ადგილზე შემოწმება და საგამოძიებო ექსპერიმენტი, ოქმი დგება საგამოძიებო მოქმედებების ჩატარების მერე და ჩანაწერი გვაძლევს საშუალებას არ გამოგვრჩეს ოქმის გაფორმებისას გარკვეული ნიუანსები, რაც შემდგომში ხელს შეუშლის გამოძიებას რეალობის დადგენაში.

საქართველოს სისხლის სამართლის საპროცესო კოდექსის 303-ე და 304-ე მუხლის შესაბამისად დაკითხვის დროს ხმის და გამოსახულების ჩაწერას ახასიათებს გარკვეული თავისებურებანი, რაც გამოიხატება შემდეგში: კერძოდ, 303-ე მუხლის მეორე პუნქტის მიხედვით დაკითხვის დროს შეიძლება გამოყენებულ იქნეს გამოსახულების ან/და ხმის ჩაწერის შესაბამისი ტექნიკური საშუალება. დაკითხვა ყოველთვის უნდა ჩაიწეროს ამგვარი ტექნიკური საშუალებით, თუ დასაკითხი პირი შუამდგომლობს დაკითხვის ჩაწერაზე და ტექნიკური საშუალებებით უზრუნველყოფს ჩაწერას. ამ მუხლში ნახსენებია გამოსახულების ჩაწერის (ანუ ვიდეო გადაღების) გამოყენება დაკითხვის დროს. (ამ მუხლის შემდგომ პუნქტებში და არც 304-ე მუხლში გამოსახულების ჩაწერა აღარ არის ნახსენები, ნახსენებია მხოლოდ ხმის ჩაწერა. მიზანშეწონილი იქნებოდა თუ 304-ე მუხლში ხმის ჩაწერასთან ერთად ნახსენები იქნება გამოსახულების ჩაწერაც). საქართველოს მოქმედი სისხლის სამართლის საპროცესო კოდექსის 304-ე მუხლის პირველი პუნქტის მიხედვით „ბრალდებულის, ეჭვმიტანილის, მოწმის ან დაზარალებულის დაკითხვისას შეიძლება ხმის ჩაწერა“. ამჟამად მოქმედმა საპროცესო კოდექსმა მიუთითა, რომ ეჭვმი-

ტანილის, ბრალდებულის ან დამცველის ხმის ჩაწერა არ შეიძლება, თუ ისინი ამის წინააღმდეგი არიან, რაც იმით არის განპირობებული, რომ ექვმიტანილისა და ბრალდებულის ჩვენება არის უფლება და არა ვალდებულება.

როგორც კი გამოძიებელი გადაწყვეტილებას იღებს ხმის ან გამოსახულების ჩაწერის შესახებ, იგი ამის თაობაზე დასაკითხს აცნობებს დაკითხვის დაწყებამდე, ამავე დროს ხმის ან გამოსახულების ჩანაწერი დაკითხვის დროს უნდა ასახავდეს დაკითხვის მთელ მიმდინარეობას. დაკითხვის ნაწილის ჩაწერა, აგრეთვე იმავე დაკითხვისას მიცემული ჩვენების გამეორება სპეციალურად ჩაწერისათვის დაუშვებელია.

დაკითხვის დამთავრებისთანავე ხმის ან გამოსახულების ჩანაწერი მთლიანად უნდა წარუდგინონ დასაკითხს და ჰკითხონ, სურს თუ არა რაიმე დაუმატოს ან დააზუსტოს და ადასტურებს თუ არა ჩანაწერის სისწორეს. ხმის ან გამოსახულების ჩაწერის შემდეგ დასაკითხის დამატებითი ჩვენებაც იმავე წესით იწერება.

ხმის ან გამოსახულების ჩაწერის გამოყენების შემთხვევაში გარკვეული თავისებურება ახასიათებს ასევე დაკითხვის ოქმის შედგენას. გარდა იმ მოთხოვნებისა, რასაც კანონი უყენებს საგამომიებო მოქმედების ოქმის შედგენას (საქართველოს სისხლის სამართლის საპროცესო კოდექსის 287-ე მუხლი), გათვალისწინებული უნდა იყოს ოქმის შედგენის თავისებურება:

1. ოქმის სრულყოფისათვის შეიძლება ვიდეო ან აუდიო ჩანაწერის გამოყენება;
2. ვიდეო ან აუდიო მასალების ჩანაწერი ინახება საქმეში;
3. დაკითხვის ოქმში უნდა აღინიშნოს გამოყენებული აუდიო ან ვიდეო ჩანაწერის შესახებ, მათი გამოყენების პირობები, წესი და ტექნიკური საშუალებების დახასიათება;
4. ოქმში უნდა მიეთითოს, რომ აუდიო და ვიდეო ჩაწერის შესახებ დაკითხვამდე წინასწარ შეატყობინეს დაკითხულ პირს, და დაკითხვაში მონაწილე სხვა პირებს;

5. ოქმში უნდა აღინიშნოს, რომ დაკითხულმა პირმა თავიდან ბოლომდე მოისმინა ან ნახა ჩანაწერი;
6. ოქმში უნდა მიეთითოს იმის შესახებ, თუ რა სახის განცხადება გააკეთა დაკითხულმა პირმა ჩანაწერის მოსმენის შემდეგ;
7. ოქმს დანართის სახით უნდა დაერთოს ჩანაწერის ორიგინალი.

აღსანიშნავია, რომ უნდა გაკეთდეს ჩანაწერის ასლი, შემდგომში საგამოძიებო მოქმედებებში მისი გამოყენებისათვის. ჩანაწერის ორიგინალი უნდა მოთავსდეს ქაღალდის ან სასურველია მუყაოს კოლოფში, დაილუქოს და მას გაუკეთდეს წარწერა, თუ ვისი ჩვენებაა ჩაწერილი, რომელ საქმეზეა მიღებული ჩანაწერი, ვინ მოახდინა ჩვენების ჩაწერა და რა აპარატურის გამოყენებით.

ვიდეო და აუდიო აპარატურის გამოყენება სისხლის სამართალწარმოებაში განუხრელად უნდა შეესაბამებოდეს კანონიერების პრინციპს, რომელიც იძლევა პროცესის მონაწილეთა უფლებების დაცვის გარანტიას, ხელს უწყობს საქმის ყოველმხრივ, სრულყოფილ და ობიექტურ გამოძიება-განხილვას. თანამედროვე ტექნიკური საშუალებების გამოყენება იძლევა საშუალებას დაეხმაროს პროცესის მონაწილეებს, დარწმუნდნენ კანონის ზუსტ და განუხრელ დაცვაში საგამოძიებო და სასამართლო მოქმედებათა ჩატარების დროს. ასევე დარწმუნდნენ იმაში, რომ დაკითხვები და სხვა საგამოძიებო მოქმედებები ჩატარებული იყო პროცესის მონაწილეთა უფლებების დაცვით, რომ საგამოძიებო მოქმედებათა ჩატარების დროს არ იყო გამოყენებული მუქარა, შანტაჟი, იძულება და სხვა კანონსაწინააღმდეგო მოქმედებანი.

თანამედროვე ტექნოლოგიების განვითარება საშუალებას გვაძლევს, აუდიო და ვიდეო აპარატურის გამოყენება გავხადოთ უფრო მოსახერხებელი და ხელმისაწვდომი დაკითხვების დროს. კერძოდ, დღესდღეობით აღარ წარმოადგენს სირთულეს და განსაკუთრებით სიძვირეს დაკითხვის წარმოების ფიქსირება ვიდეო აპარატურის გამოყენებით, ე.წ. ინფორ-

მაციის შესანახი მატარებლების მოსახერხებლობის და სი-
იაფის გამო.

სასურველია დაკითხვის დაფიქსირება მოხდეს ისეთი ვიდეო
კამერით, რომელიც ჩანაწერს აკეთებს „მინი CD-R“-ზე. ამგვარ
ვიდეო კამერებს გააჩნიათ ვიზუალური აღქმის ფართე კუთხე,
რაც საშუალებას გვაძლევს სურვილისამებრ კადრში მოვახ-
ვედროთ დაკითხვაში მონაწილე ყველა სუბიექტი, ასევე ამ
კამერებს ვიდეო გამოსახულების ფიქსაციის პარალელურად
გააჩნია აუდიო ინფორმაციის მიღების ფართო დიაპაზონი.
დაკითხვისას ასეთი ტიპის ვიდეო კამერების გამოყენება საშუ-
ალებას გვაძლევს გავარჩიოთ აუდიოვიზუალური ჩანაწერი
სრულად, ყოველგვარი ზედმეტი ტექნიკური ჩარევის გარეშე.

კანონის მოთხოვნის თანახმად დაკითხვის ჩანაწერი უნდა
დაილუქოს და დაერთოს სისხლის სამართლის საქმეს და-
კითხვის ოქმთან ერთად. „მინი CD-R“ გვაძლევს საშუალებას,
მარტივად მისი კომპიუტერზე კოპირების შემდეგ, იქნეს და-
ლუქული და შენახული სასამართლო განხილვამდე ისე, რომ
მასზე არსებული ინფორმაცია არ იქნეს დაზიანებული ან
განადგურებული. განსაკუთრებით აღსანიშნავია, რომ თითქმის
შეუძლებელია „მინი CD-R“ –ზე არსებული ჩანაწერის შემდგომი
ფალსიფიცირება.

ჩანაწერის შემდგომი მოსმენა ხდება სასამართლოში, დაკითხ-
ვის ოქმის წაკითხვის შემდეგ. (მოსმენის წესი რეგულირდება
სისხლის სამართლის საპროცესო კოდექსის 477, 481 მუხლე-
ბით)

§ 2. დაკითხვის არატრადიციული მეთოდები

2.1. სიცრუის დეტექტორი (პოლიგრაფი) და მისი გამოყენება დაკითხვისას

მეცნიერული თვალსაზრისით ტყუილი მიეკუთვნება მორალურ
-ეთიკურ კატეგორიას და არც ერთ ხელსაწყოს არა აქვს
უნარი აღმოაჩინოს იგი. სისხლის სამართლებრივი საქმეების

განხილვაში თანამედროვე ტექნიკური საშუალებების გამოყენება ზოგჯერ ღებულობს მოულოდნელ ფორმებს. დანაშაულობასთან ბრძოლის სიახლის ასეთ ფორმას მიეკუთვნება დაკითხვის პროცესში, ე.წ. „სიცრუის დეტექტორის“ ანუ „პოლიგრაფის“ გამოყენება. ამ აპარატს ლიტერატურაში მოიხსენიებენ, კიდევ როგორც „ლაი-დეტექტორს“ (სიცრუეში გამომჟღავნებელი), „ვარიოგრაფს“, „პლექტიზმოგრაფი“

სიტყვა „პოლიგრაფი“ წარმოდგება ბერძნული სიტყვების ნაკრებს და თარგმანი ნიშნავს „მრავალრიცხოვან ჩანაწერს“ (polys - ნიშნავს მრავალს, მრავალრიცხოვანს, ფართოს და grapho - ჩაწერას).

„პოლიგრაფი“ წარმოადგენს მრავალფუნქციურ ოსცილოგრაფს, რომელიც საზღვრავს და არეგისტრირებს 4-დან 16-მდე ადამიანში მიმდინარე ფიზიოლოგიურ პროცესს, რაც დაკავშირებულია ემოციების წარმოქმნასთან: სუნთქვის სისწორესთან, სისხლის წნევასთან, ხელისგულების სინოტივსთან, ბიოდენებთან (ტვინის, გულის, კუნთების) და ასე შემდეგ.

ამერიკის შეერთებული შტატების პოლიგრაფის ოპერატორების ასოციაციის კვლევებმა აჩვენეს, რომ „პოლიგრაფის“ მიერ მიღებული ინფორმაციის 87-96% ეფექტურად გამოიყენება სისხლის სამართლის საქმეების გამოძიებისას.

უმეტესი ქვეყნების და მათ შორის ჩვენი კანონმდებლობით „პოლიგრაფის“ გამოყენება იკრძალება და მისი საშუალებით მიღებულ შედეგებს არა აქვს მტკიცებულობითი ძალა. მაგრამ თუ დასაკითხი თანახმა არის, მას შეუძლია გაიაროს შემოწმება „პოლიგრაფზე“.

დანაშაულში ეჭვმიტანილის ფსიქოლოგიური მდგომარეობა, ამ მდგომარეობის ცვალებადობა და ემოციური მდგომარეობა, მხილებისას და დანაშაულთან დაკავშირებული საჭირო ინფორმაციის მიღებისას ძველთაგანვე იწვევდა მეცნიერების და იურისტების ინტერესს.

ძველი დროიდანვე შემჩნეული იყო, რომ დაკითხვისას ადამიანი, რომელმაც ჩაიდინა დანაშაული, განიცდიდა მხილების, სიმართლის გამომჟღავნების შიშს, რის გამოც იცვლებოდა მისი ფიზიოლოგიური ფუნქციები. ასე მაგალითად ძველ ჩინეთში ეჭვმიტანილებს პირში ჩაგუბებული ჰქონდათ მშრალი ბრინჯი, მხილების პროცესში თუ ბრინჯი რჩებოდა მშრალი (შიშისაგან ადამიანს პირი უშრება), მტკიცდებოდა ეჭვმიტანილის დანაშაული. ძველ ინდოეთში ეჭვმიტანილს ეუბნებოდნენ დანაშაულთან დაკავშირებულ ნეიტრალურ და კრიტიკულ სიტყვებს, მას უნდა ეპასუხა თავში მოსული პირველივე სიტყვით და თან ნელა უნდა დაერთყა დოლისათვის. მიანდით, რომ თუ კრიტიკული სიტყვის დასახელებისას ეჭვმიტანილი მაგრად დაარტყამდა დოლს იგი იყო დამნაშავე. [87. გვ.264]

თუ გავანალიზებთ ზემოთ მოყვანილ ძველ ჩინურ და ძველ ინდურ მეთოდებს, არ იქნება რთული დავასკვნათ, რომ დამნაშავის გამორკვევისათვის მმხილებლები იყენებდნენ ადამიანის ცალკეული ფიზიოლოგიური ცვლილებების კონტროლს. ამ შემთხვევებში, ნერწყვის გამოყოფასა და მოძრაობის აქტიუობას.

ბოლო წლებში მსოფლიოში გავრცელება ჰპოვა სპეციალურმა აპარატმა „პოლიგრაფმა“, რომლის მუშაობის პრინციპი ფორმირდებოდა და იხვეწებოდა ადამიანის ფიზიოლოგიის შესწავლასთან ერთად. ათწლეულების განმავლობაში იგი გამოიყენება სხვადასხვა ქვეყნებში, დანაშაულთან ბრძოლის პრაქტიკაში.

მაინც რაზეა დაფუძნებული „პოლიგრაფის“ მუშაობის პრინციპი? მთავარი ის არის, რომ „პოლიგრაფი“ აღმოაჩენს არა ტყუილს, არამედ საზღვრავს ადამიანის რეაქციას ექსპერიმენტატორის, მიერ დასმულ კითხვებზე. ადამიანის რეაქცია შეიძლება განვსაზღვროთ, ორგანიზმისათვის დამახასიათებელი მრავალი კრიტერიუმით, როგორცაა პულსის სიხშირე, არტერიული წნევისა და სუნთქვის ცვალებადობა (გარკვეული დროის განმავლობაში სუნთქვითი მოძრაობების სიხშირე და

სიღრმე), ამასთან ერთად იზომება კანის ელექტრული წინაღობა. იურისტებისთვის, რომლებსაც არა აქვთ შეხება ფიზიკასთან, მედიცინასთან და ბიოლოგიასთან, შეიძლება გაუგებარი იყოს, თუ ადამიანის ორგანიზმში მიმდინარე რა პროცესებთან გვაქვს ამ შემთხვევაში საქმე.

თუ ერთხელ მაინც აღვლევებულა ან ანერვიულებულა ადამიანი, ემახსოვრება არასასიამოვნო შეგრძნებები: ხელისგულების ოფლიანობა, ასხამს ცივი ოფლი. როგორც ცნობილია, ადამიანის კანი დენს არ ატარებს, იგი იდეალური დიელექტრიკია, მაგრამ მის ზედაპირზე არის ყოველთვის ოფლის ნაწილაკები, რომელსაც გამოყოფს ორგანიზმი, როგორც დაწყნარებულ მდგომარეობაში ყოფნისას, ისე ფიზიკური, გონებრივი და ემოციური დაძაბულობისას (გამონაკლისს წარმოადგენს მხოლოდ სპეციალურად ნაგარჯიშები ადამიანები და ფსიქიკურად დაავადებულები). სწორედ ეს განაპირობებს ადამიანის კანის წინაღობის შეცვლას.

ორგანიზმში მიმდინარე ასეთი სახის ცვალებადობებს, აფიქსირებს სპეციალური მიმღები მოწყობილობები, რომლებიც დღესდღეობით წარმოადგენენ მეცნიერების და გამოთვლითი ტექნიკის განვითარების მიღწევებს. მათ მონაცემების აღება შეუძლიათ როგორც ადამიანთან კონტაქტით, ისე უკონტაქტოდ. არსებული მონაცემები და მცირე ცვალებადობები რეგისტრირდება „პოლიგრაფზე“, რისი განხილვის შემდეგაც გამოგვაქვს შესაბამისი დასკვნები.

როგორც ზემოთ აღვნიშნეთ უმეტესი ქვეყნების, და მათ შორის ჩვენი კანონმდებლობით „პოლიგრაფის“ გამოყენება იკრძალება და მისი საშუალებით მიღებულ შედეგებს არა აქვს მტკიცებულობითი ძალა. ზოგიერთ ქვეყანაში „პოლიგრაფის“ გამოყენება დაშვებულია მხოლოდ გამოძიებისათვის საჭირო ინფორმაციის მისაღებად. დასავლეთ ევროპას ამ მხრივ უკავია ნეიტრალური მდგომარეობა, ოფიციალური მონაცემებით, მსგავს შემოწმებებს პოლიციურ პრაქტიკაში ადგილი არა აქვს. საქართველოში „პოლიგრაფის“ გამოყენების შესახებ ოფიციალური ინფორმაცია არ არსე-

ბობს.

ამერიკის შეერთებულ შტატებში ექვმიტანილის (მოწმის, დაზარალებულის) ტესტირებისათვის საჭიროა დადგენილი ფორმით მათი წერილობითი თანხმობა, მაგრამ რადგან მიღებული მონაცემები ატარებენ სავარაუდო ხასიათს, ისინი არ შეიძლება ჩაითვალოს ადამიანის დამნაშავეობის თუ უდანაშაულობის პირდაპირ მტკიცებულებად. ზოგიერთ შტატში არსებობს მდგომარეობა, რომლის თანახმადაც „პოლიგრაფის“ ჩვენება სასამართლო პროცესზე შეიძლება ჩაითვალოს მტკიცებულებად, თუ ბრალდების და დაცვის მხარე წინასწარ მოილაპარაკებენ ამ საკითხზე. საჭიროა აღინიშნოს, რომ უდანაშაულო ადამიანი თავისუფლად თანხმდება და ხანდახან თვითონაც ითხოვს „პოლიგრაფზე“ გამოკვლევას, რაც გამოძიებისათვის მის დანაშაულებრივ ქმედებასთან კავშირის არქონის დამატებით მაჩვენებლად ითვლება.

2.2. ჰიპნოზის გამოყენება დაკითხვისას

ზოგიერთ ქვეყანაში, დანაშაულის გამოძიებისას დაკითხვის პროცესში, გარკვეულ წილად ეფექტურობით გამოირჩევა ფსიქოენერგეტიკული მეთოდები. ასეთი ერთ-ერთი მეთოდია ჰიპნოზი, რომელიც გამოიყენება სხვადასხვა სიტუაციებში მსოფლიოს 32 ქვეყანაში. ყოფილ საბჭოთა კავშირში, და დღესდღეობით საქართველოშიც, მსგავსი მეთოდი არ გამოიყენება, რადგან იგი ითვლება არატრადიციულ, ბოლომდე შეუსწავლელ მეთოდად. მეცნიერები მაინც ბოლომდე არ არიან დარწმუნებულები დაკითხვისას ადამიანზე ამ სახით ზემოქმედების უსაფრთხოებაზე, ამიტომ ითვლება, რომ ექვმიტანილების დაკითხვისას ჰიპნოზის გამოყენება არაპრობლემურია. იმ ქვეყნებშიც კი სადაც დაშვებულია დაკითხვის დროს ჰიპნოზის გამოყენება, მას იყენებენ მხოლოდ მოწმეების შემთხვევაში.

მიუხედავად ამისა, ცნობილია გახმაურებული საქმეები, სადაც დაკითხვისას გამოყენებული იქნა ჰიპნოზი, კერძოდ არასრულწლოვანთა გაუპატიურების საქმესთან დაკავშირებით.

დაზარალებულებს სტრესის შედეგად არაფრის გახსენება არ შეეძლოთ, მაგრამ ჰიპნოზის ქვეშ დაკითხვისას მათ გაახსენდათ ისეთი მცირედი ნიშნებიც მოძალადეზე, როგორცაა ლოყაზე ხალი, შრამი, და სხვადასხვა ჭრილობები და ასე შემდეგ. როგორც წინა თავებში აღვნიშნეთ, ადამიანი აფიქსირებს ვიზუალურად თითქმის ყველაფერს, მაგრამ მესსიერებას არ შეუძლია აღქმის შემდეგ ყველაფრის გახსენება. ჰიპნოზის ქვეშ კი შესაძლებელია, პრაქტიკულად ყველაფრის გახსენება, ისეთი მოვლენებისაც კი, რომელსაც ადგილი ჰქონდა 20-30 წლის უკან.

ამერიკის შეერთებულ შტატებში ჰიპნოზის ქვეშ დაკითხვა ნებადართულია მხოლოდ იუსტიციის მინისტრის და ფედერალური პროკურორის თანხმობის საფუძველზე. აუცილებელია, რომ გამომძიებლის გარდა დაკითხვას ესწრებოდნენ დამკვირვებელი და ექიმი.

ექსტრასენსორიკის მექანიზმი ჯერჯერობით არ არის მეცნიერების მიერ საფუძვლიანად შესწავლილი, ამიტომ პრაქტიკაში მითი გამოყენება და მით უმეტეს საქართველოს შემთხვევაში არ არის კანონიერი და ჰუმანური.

2.3. ბიორითმოლოგიის გამოყენება დაკითხვისას

პრაქტიკა გვიჩვენებს, რომ გარკვეულ ფსიქოლოგიურ მდგომარეობაში ბრალდებული (ეჭვმიტანილი), მტკიცებულებების წარდგენის შემდეგ აღიარებს დანაშაულს და სცნობს თავს დამნაშავედ, მაგრამ ზოგჯერ იმყოფება ისეთ ფსიქოლოგიურ მდგომარეობაში, როცა მსგავსი მტკიცებულების წარდგენისას იგი არ რეაგირებს მასზე და სულერთია, თუ რა მამხილებელი მასალა წარუდგინეთ მას.

ბიორითმოლოგებმა დაადგინეს, რომ ადამიანის ორგანიზმში იმყოფება ასზე მეტი ბიოლოგიური რითმი, რომლებიც გამოხატავს ადამიანის ორგანიზმში მიმდინარე სხვადასხვა ფიზიოლოგიურ მდგომარეობას. ეს არის ყოველდღიური ძილისა და სიფხიზლის, სხეულის ტემპერატურის ცვალება-

დობის, გულისსხლძარღვთა სისტემის მუშაობის და სხვადასხვა ბიორითმები. არსებობს ბიორითმები, რომელთა გამოვლინების ციკლი შეადგენს თვეებს და წლებს. უმეტესობა მათგანი დამოკიდებულია მზის გამოსხივების რითმულ ცვალებადობაზე, მთვარის ფაზებზე და დედამიწის ელექტრომაგნიტური ველის ცვალებადობაზე. სხვადასხვა ქვეყნებში მეცნიერები მივიდნენ დასკვნამდე, რომ გეომაგნიტური აქტივობისას იზრდება ავადმყოფთა რიცხვი ფსიქიატრიულ სამკურნალო დაწესებულებებში, იზრდება თვითმკვლელობები და სხვადასხვა დანაშაულობათა რიცხვი. შემჩნეულია დამოკიდებულება მთვარის ფაზებსა და განზრახ მკვლელობათა რიცხვს შორის.

გამომძიებელისათვის აუცილებელია არა მარტო დასაკითხვის ცალკეული ემოციების გამოვლინების შეფასება, არამედ მისი განწყობის ცოდნაც. ამაში მას დაეხმარებიან ბიორითმოლოგები, რომელთაც შეუძლიათ განსაზღვრონ დაკითხვისათვის ხელსაყრელი პერიოდი.

ბიორითმოლოგების გამოკვლევებით დადგენილია, რომ იმ პირების ექსპერიმენტულ დაკითხვისას, რომლებმაც ჩაიდინეს მძიმე დანაშაული, 36 შემთხვევიდან 28 შემთხვევაში (78%) მიღებულ იქნა დაწვრილებითი ჩვენება ჩადენილი დანაშაულის გარშემო. 8 შემთხვევაში (22%) ბრალდებულებს პოზიცია არ შეუცვლიათ, მაგრამ წამოსცდენიათ ფაქტები, რომლებიც ადასტურებდა დანაშაულის ჩადენაში მათ მონაწილეობას. შემდგომში დაკითხვის ვიდეო ჩანაწერები გამოყენებული იქნა დამნაშავეების მხილებაში.

ტაქტიკური თვალსაზრისით დასაკითხები არ იყვნენ ინფორმირებულები, რომ მათთან მუშაობის პერიოდი შერჩეული იყო სპეციალურად, ბიორითმოლოგების გამოთვლების შედეგად და ადვოკატების ყოფნას დაკითხვაზე ხელი არ შეუშლია გამოძიებისათვის მათგან დაწვრილებითი რეალური ჩვენების მიღებაში.

2.4. სუნისა და მუსიკალური ფონის გამოყენება დაკითხვისას

შესაბამისი სასიამოვნო მუსიკალური ფონის შექმნა და გამოყენება არის ერთ-ერთი დასაშვები ხერხი ისეთი ბრალდებულის დაკითხვისას, რომელიც იძლევა ცრუ ჩვენებას. ეს ხერხი ემყარება იმ ფსიქოლოგიურ გამოკვლევებს, რომლის მიხედვითაც დამტკიცებულია, რომ მუსიკას შეუძლია იმოქმედოს ადამიანის ემოციურ სფეროზე.

ადამიანზე მუსიკის ზეგავლენა უმეტესად დამოკიდებულია კონკრეტულ ცხოვრებისეულ პირობებზე, რომელშიდაც ისინი იმყოფებიან. თითქმის ყველა ბრალდებულს აქვს ისეთი მუსიკალური ნაწარმოები, რომლის მოსმენაც მას სიამოვნებას ანიჭებს. მუსიკა აღაგზნებს, წარმოქმნის ადამიანში შესაბამისი აზრებისა და გრძნობების ასოციაციას, რომელიც იწვევს მისი ქცევის გარკვეულ ფორმირებას. გამოკვლევებმა გვიჩვენა, რომ ბრალდებულის შინაგანი განწყობის ნეიტრალიზება, ცრუ ჩვენების მიცემაზე, შესაძლებელია (თუნდაც გარკვეული პერიოდით) მისთვის საყვარელი მუსიკალური ნაწარმოების ზემოქმედებით.

მუსიკის გამოყენება იძლევა ეფექტს მაშინ, როცა კარგად არის შესწავლილი ბრალდებულის (ეჭვმიტანილის) პიროვნული ნიშან-თვისებები, მისი ემოციონალური სფეროს თავისებურებები, ტემპერამენტი.

წინა პარაგრაფებში განვიხილეთ, რომ ადამიანის ცხოვრებაში ყნოსვითი შეგრძნება თამაშობს დიდ როლს სმენასთან და მხედველობასთან ერთად. სუნს შეუძლია შექმნას ან გაახანგრძლივოს გარკვეული განწყობა, იმოქმედოს ადამიანის ქცევაზე, შრომისუნარიანობაზე, გულ-სისხლ-ძარღვთა სისტემაზე, შიდა თავის ქალის წნევაზე, ტონუსსზე, მხედველობაზე, სმენაზე, პულსზე. ბევრ ადამიანში სუნს შეუძლია გამოიწვიოს მოგონებები. ეს აიხსნება იმით, რომ ყნოსვის მექანიზმი დაკავშირებულია თავის ტვინის იმ ნაწილთან, რომელიც მართავს მეხსიერებას და ემოციებს.

ბრალდებულების დაკითხვის შესახებ ამჟამად არსებულ ლიტერატურაში თითქმის არ გვხვდება რეკომენდაციები, რომლებიც ითვალისწინებს სქესის მიხედვით დასაკითხების ფსიქოლოგიური თავისებურებების გარჩევას, როცა ამავე დროს ფსიქოლოგები და ფიზიოლოგები მიუთითებენ ქალთა სქესის წარმომადგენლების მიერ სუნის აღქმის თავისებურებებზე და მის ქცევაზე გავლენის შესახებ.

1974-1990 წლებში, რუსეთში ირკუტსკის ოლქის პროკურატურაში ჩატარეს ცდები იმ ქალებზე, რომელთაც ჩადენილი ჰქონდათ განსაკუთრებით მძიმე დანაშაულებები და რომლებიც არ აღიარებდნენ დანაშაულს. ჩატარებული ცდებიდან 40 შემთხვევა დადებითი შედეგით დამთავრდა.

პიროვნებების გარშემო განხორციელებული საგამოძიებო ოპერატიულ ღონისძიებების გატარების შედეგად, შეგროვებულ ინფორმაციებზე დაყრდნობით, რომელიც ახასიათებდა დასაკითხ პიროვნებას, გამორკვეული იქნა მონაცემები თუ რომელი სუნამო უყვარს ბრალდებულს და რა ასოციაციებს აღუძრავდა მათ ესა თუ ის სუნამო.

ფსიქოლოგების რჩევით ბრალდებული ქალბატონების დაკითხვა წარმოებდა 17-დან 21 საათამდე. სანდო გარემოს შესაქმნელად კაბინეტში იმყოფებოდა ერთი გამომძიებელი. ბრალდებულის მოყვანამდე 10 წუთით ადრე გამომძიებელი კაბინეტს ანიავებდა კარგად, რომ არ ყოფილიყო რაიმე სხვა სუნი, ასხურებდა სათანადო სუნამოს შალის ნაჭერს და დებდა მაგიდის თაროზე. დაკითხვები გრძელდებოდა 2-დან 4 საათამდე, ამასთანავე ყველა ეპიზოდში არც ერთი დაკითხულთაგანი არ იყო ინფორმირებული და ვერც ხვდებოდა სუნის სპეციალური გამოყენების ფაქტს.

2.5. ნარკოტიკული საშუალებების გამოყენება დაკითხვისას

აშშ-ს საპოლიციო პრაქტიკაში ტარდებოდა ექსპერიმენტები დაკითხვის დროს ნარკოტიკული საშუალებების გამოყენებით.

დასაკითხების ვენაში შეჰყავდათ მორფის, ქლოროფორმის, ქლორიანი სკოპოლომინის შრატები, რომლებიც ასუსტებდა ტვინში გარკვეულ უჯრედებს და მოქმედებდა ადამიანზე როგორც ალკოჰოლი. იმის შემდეგ, როცა ადამიანი მივიდოდა ნახევრად უგონო მდგომარეობამდე ანუ პარალიზებული იყო ტვინის გარკვეული შემახერებელი უნარი, იწყებდნენ მის დაკითხვას. ამერიკელი მეცნიერი გ. მულბარი 1944 წელს აღნიშნავს იმ ფაქტებს, რომ სკოპოლომინის გამოყენებისას 50% შემთხვევაში ბრალდებულები ნახევრად უგონო მდგომარეობაში ლაპარაკობდნენ სიმართლეს.

დაკითხვის მსგავსი მეთოდები გაერთიანებული ერების ორგანიზაციის მიერ 1958 და 1960 წლებში ცნობილი იქნა, როგორც არასამართლიან ქმედებად, ადამიანის ღირსების შელახვად და ადამიანის უფლებების დარღვევად, რომელსაც არავითარი კავშირი არა აქვს სამართალწარმოებასთან.

ზოგიერთ ქვეყანაში ღიად არ რეკლამირდება დაკითხვისას ნარკოტიკული საშუალებების გამოყენება, ზოგჯერ დეკლარირებასაც უკეთებენ მისი გამოყენების არაჰუმანურობას. ამიტომ სასურველია, რომ საპროცესო კოდექსში ნათლად იყოს აღნიშნული მსგავსი ნივთიერებების გამოყენების დაუშვებლობა.

სირთულე მსგავსი დაკითხვებისას მდგომარეობს პრეპარატის ოპტიმალური მუშა დოზის შერჩევაში. დაუშვებელია დოზის გადამეტება, რადგან ამან შეიძლება გამოიწვიოს დასაკითხის სრული გათიშვა ან სულაც სიკვდილი და მცირე დოზა კი ვერ იწვევს სასურველი „ეფექტის“ მიღწევას.

ნარკოდაკითხვისას იყენებდნენ და დღესაც საზღვარგარეთ ზოგან იყენებენ შემდეგ დაუშვებელ მეთოდებს:

1. სასმელში ბელადონას („Atropa belladonna“ ლათ. ველური ბალი) ნაყენის გარევა, იმ მიზნით, რომ ნახევრად მიძინებულ მდგომარეობაში ადამიანს დააცდევინონ სიმართლე;

2. ვენაში სკოპოლომინის მცირე დოზის (0,5-1 მლგრ, 0,05% ხსნარი) ნელ-ნელა შეყვანა. ამის შემდეგ სუბიექტი ვერ აკონტროლებს თავს, ხდება ზედმეტად გახსნილი ურთიერთობაში, გუღლია და ყვება იმას, რასაც ჩვეულებრივ მდგომარეობაში არ მოყვებოდა;
3. ნატრიუმის-ტიოპენტალის ანუ პენტოტალის ხსნარის (ნარკოზული საშუალება ბარბიტურატი) 2-8 მლგრ, 10%-იანი ხსნარის ნელ-ნელა ვენაში შეყვანით (1 მლგრ-1 წუთში). ამის შემდეგ 10-15 წუთში შუქი ნელ-ნელა ბინდება, ნივთები პატარავდება ზომებში, დამალული აზრები ამოტივტივდება ზედაპირზე, ქრება თავდაჭერილობა, სიფრთხილე, თუმცა ურთიერთობის სურვილი არ მქადავდება.
4. ნატრიუმის ამიტალის ანუ ბარბამილის (Amytal Natrium. Amytal. Amobarbital. Estimalum. Isoamyl. Pentimal.) 2-8 მლგრ, 10%-იანი ხსნარის ნელ-ნელა ვენაში შეყვანით (3-5 წუთში), ნარკოტიკულ ძილში გადასვლის შემდეგ, ამფიტამინის ($C_9H_{13}N$) ანუ 2-ამინი-1-ფენილპროპანის პსიქოსტიმულატორის ძლიერი დოზით გაგრძელებით. მიძინებული ადამიანის ფორსირებული გაღვიძების შედეგად აძლევს მას ენერჯის მოზღვაებას, რაც იწვევს ლაპარაკის სურვილს; ხმები და გარშემო ყველა სახე ხდება ნათელი და რელიეფური, პულსი და სუნთქვა ხშირდება, მთელი აზრები ნათდება და სურვილი ჩნდება ყვირილის ყველაფრის გადმონთხვის.

დასკვნა

ყოფილი საბჭოთა სახელმწიფოს მრავალწლიანი არსებობის მანძილზე სისხლის სამართლის საპროცესო კანონმდებლობა წარმოადგენდა იმ საკანონმდებლო ბაზას, რომლის დახმარებითაც საბჭოთა სახელმწიფო მანქანამ შეძლო XX საუკუნის 30-40-იან წლებში მასობრივი პოლიტიკური რეპრესიების განხორციელება და 70-80-იან წლებში დისიდენტური მოძრაობის წინააღმდეგ ბრძოლა.

1960 წლის 30 დეკემბერს მიღებული საქართველოს სისხლის სამართლის საპროცესო კოდექსის მე-2 მუხლში სისხლის-სამართალწარმოების ერთ-ერთ მთავარ ამოცანად მართალია მითითებული იყო ადამიანის უფლებებისა და თავისუფლების დაცვის აუცილებლობა, მაგრამ კანონის ეს მოთხოვნა აშკარად დეკლარაციულ ხასიათს ატარებდა, ვინაიდან იმ დროისათვის არსებული დაკითხვის ტაქტიკურ - ფსიქოლოგიური ხერხები, რომლებიც შემუშავებულია ჯერ კიდევ საბჭოური მმართველობისას - 30-40-იან წლებში, ხოლო გადა-მუშავებულია 1960-70 წლების პერიოდში, ვერ აკმაყოფილებდა ადამიანის უფლებების დაცვის მოთხოვნებს: გაერთიანებული ერების გენერალური ასამბლეის 1948 წლის დეკემბრის რეზოლუციას - „ადამიანის უფლებათა საყოველთაო დეკლარაცია“ და, ასევე, „ადამიანის უფლებათა და თავისუფლებათა დაცვის ევროპული კონვენციას“, მიღებულს რომში, 1950 წლის 4 ნოემბერს. ამ დეკლარაციებში ძირითადი ყურადღება გამახვილებული იყო ადამიანის თავისუფლებების ხელშეუხებლობასა და დაკავებულთა, დაპატიმრებულთა მოპყრობის პირობებზე.

აღნიშნული, და შემდგომში მიღებული საერთაშორისო ხასიათის სამართლებრივი აქტები, ითვალისწინებდა დაკითხვის დროს ადამიანის უფლებებისა და თავისუფლების განუხრედი დაცვას, რისი შესრულებაც შეუძლებელი იყო იმ დროისათვის არსებული დაკითხვის პრაქტიკის პირობებში. ხშირი იყო დაკითხვისას პიროვნებებზე ზეწოლის ფაქტები, რასაც გარკვეულ წილად ხელს უწყობდა სამართალდამცავ ორგანოებში

არსებული დაუსჯელობის სინდრომი.

აღნიშნული მიზეზი უნდა ვეძებოთ საქმისადმი ფორმალურ დამოკიდებულებაში - სამართალდამცავი ორგანოები დაინტერესებული იყვნენ დანაშაულის გახსნის პროცენტული მაჩვენებლების ზრდით. თავის თავად ეს იწვევდა დასაკითხი პირებისადმი არაადეკვატური მოპყრობის გამოვლინებას. კერძოდ, მოწმეების და დაზარალებული პირების დაკითხვას არასაკმარისი დრო ეთმობოდა, რაც გამოიხატებოდა მათი მონაყოლის მხოლოდ დაკითხვის ოქმში აღნუსხვით და არა, მათი ფსიქოლოგიური მდგომარეობიდან გამომდინარე, მომხდარი ფაქტების გარშემო მიცემული ჩვენების შესწავლას.

ამრიგად, საბჭოთა სინამდვილეში სისხლისსამართალწარმოება მიმართული იყო არა იმდენად საგამოძიებო და ოპერატიული სამსახურების მუშაკების მხრიდან გამოვლენილი თვითნებობისაგან პიროვნების დასაცავად, არამედ ნებისმიერი ხერხების გამოყენებით დამნაშავეობის წინააღმდეგ საბრძოლველად. საბჭოთა კავშირის დაშლისა და ჩვენს ქვეყანაში სამართლებრივი სახელმწიფოს აღმშენებლობის იდეასთან ერთად გაიზარდა მოთხოვნილება პიროვნების დაკითხვისას მათი უფლებებისა და თავისუფლების უზრუნველსაყოფად.

გარდა ზემოთ აღნიშნულისა, ჩვენს ქვეყანაში განხორციელებულმა რეფორმებმა გამოიწვია პროფესიონალური კადრების დენადობა სამართალდამცავი ორგანოებიდან, რამაც გარკვეულწილად იმოქმედა საგამოძიებო მოქმედებების წარმოებაზე. კერძოდ, გამოჩნდნენ ახალგაზრდა იურისტები, რომლებსაც არა აქვთ არც თეორიული და არც პრაქტიკული გამოცდილება ისეთი საგამოძიებო მოქმედების წარმოებაში, როგორც არის დაკითხვა. გარდა არსებული ძველი საბჭოური ლიტერატურისა არ არსებობს შესაბამისი თანამედროვე ლიტერატურა ქართულ ენაზე, რომელიც ახსნის და განმარტავს დაკითხვის წარმოების ტაქტიკურ და ფსიქოლოგიურ პრობლემებს.

პრინციპულად ახალი ტიპის საზოგადოებრივ მოწყობაზე გადასვლა, სისხლის სამართლისსამართალწარმოების ძირფესვიან ცვლილებასთან ერთად ითვალისწინებს გარკვეული საგამომიებო მოქმედებების მოდერნიზაციას, რომელთა რიგს ეკუთვნის დაკითხვაც.

დაკითხვა კომუნიკაციის ერთ-ერთი ფორმაა, რაზედაც განსხვავებული წარმოდგენები აქვთ პროფესიონალ გამომძიებლებს, ოპერატიული სამსახურის თანამშრომლებსა და იურისტებს. ის ჩამოყალიბდა მანვე პრაქტიკის პირობებში და ხშირ შემთხვევაში გავლენას ახდენს თანამედროვე გამომძიებლის პროფესიულ აზროვნებაზე.

სწორედ ამიტომ საქართველოში, პირველად, სისტემაში მოვიყვანეთ დაკითხვის ტაქტიკური და ფსიქოლოგიური ხერხები, რომელიც ადრე ცალ-ცალკე ჰქონდათ განხილული ფსიქოლოგებს თუ კრიმინალისტებს, შევიმუშავეთ პრაქტიკული რჩევები, რაც დღეისათვის აუცილებელია საგამომიებო მოქმედების ეფექტურობის ამაღლებისათვის.

მოწმისაგან ინფორმაციის მიღება ან დანაშაულის ჩამდენისაგან აღიარება, დიდად არის დამოკიდებული დაკითხვის სწორად ორგანიზებასა და ჩატარებაზე. დაკითხვის არასწორად წარმართვამ შესაძლოა უარყოფითი შედეგი გამოიწვიოს დაკითხვაში მონაწილე ყველა მხარისათვის. ამ მხარეებს კი წარმოადგენენ: მოწმეები, დაზარალებულები, ეჭვმიტანილები, გამომძიებლები, პოლიციელები და სხვადასხვა ძალოვანი სტრუქტურების წარმომადგენლები, რომლებსაც დაკითხვასა და გამოკითხვაში მონაწილეობის პროცესუალური უფლება გააჩნიათ.

ზემოთ აღნიშნულიდან გამომდინარე, შევიმუშავეთ დაკითხვის წარმოების დიფერენცირებული მეთოდოლოგია, რომელიც ეფუძნება თანამედროვე ფსიქოლოგიისა და კრიმინალისტიკის მიღწევებს, აგრეთვე, არსებულ პოზიტიურ გამოცდილებას.

ამდენად, წარმოდგენილი ნაშრომი გამოირჩევა თავისი აქტუ-

აღობით და წარმოადგენს საქართველოში პირველ ცდას, სისხლისსამართალწარმოებასა და კრიმინალისტიკაში, დაკითხვის თანამედროვე პრობლემების შესწავლისა და ეფექტური სისტემის ჩამოყალიბებისათვის.

ერთ-ერთ პრობლემატურ საკითხს წარმოადგენს მოწმისა და დაზარალებულის დაკითხვისას ჩვენების ფორმირების პროცესი, რომელიც ცალ-ცალკე განხილულია ფსიქოლოგების და კრიმინალისტების მიერ. დღევანდელი მთხოვნილებების საფუძველზე, ასევე პრაქტიკულ გამოცდილებაზე დაყრდნობით, ჩვენ შევისწავლეთ ჩვენების ფორმირების საფეხურები – აღქმა, ფაქტებისა და გარემოებების დამახსოვრება და გადაცემა, რამაც მიგვიყვანა დასკვნამდე, რომ დასაკითხი პირებიდან მოწოდებული ინფორმაციის და ფაქტების ანალიზი უნდა გაკეთდეს არა მხოლოდ დაკითხვის ბოლოს, არამედ უშუალოდ დაკითხვის პერიოდში.

ამიტომ, მიზანშეწონილად მივიჩნიეთ სისტემაში მოგვეყვანა დაკითხვისას გამოყენებული ტაქტიკური ხერხები და შევიმუშავეთ რეკომენდაციები, რაც საშუალებას მიცემს დაკითხვის უფლებით აღჭურვილ პირებს უმოკლეს დროში, პრაქტიკულად გაერკვნენ ჩვენების ფორმირების საფეხურებში, რათა მოახერხონ ჩვენების ანალიზი უშუალოდ დაკითხვის პერიოდში.

ჩვენების ფორმირების სამი საფეხურიდან განსაკუთრებული ყურადღება დაუთმეთ ჩვენების გადმოცემის ვერბალურ და არავერბალურ საკითხებს, რაც ჩვენი აზრით, არის მთავარი კომპონენტი, რათა გაანალიზებულ იქნეს გადმოცემული ფაქტები უშუალოდ დაკითხვის პერიოდში, კომუნიკაციის მეშვეობით.

აქედან გამომდინარე, ნეირო-ლინგვისტიკური პროგრამირების საკითხების გამოყენებით, ნაშრომში ჩამოვაყალიბეთ დასაკითხის მიერ ჩვენების მიცემისას ინფორმაციის გადაცემის დომინირებული ფორმების დადგენისათვის საჭირო მეთოდები. შევიმუშავეთ და სისტემაში მოვიყვანეთ ჩვენების მიღებისას

თითოეული დომინირებული ფორმის შესაბამისი დაკითხვის ტაქტიკური ხერხი.

შესწავლილია მოწმისაგან ან დაზარალებულისაგან სრული და დაზუსტებული ინფორმაციის მიღებისათვის შემეცნებითი დაკითხვის ანუ ე.წ. „კოგნიტური ინტერვიუს“ გამოყენების საკითხები, რაც ითვალისწინებს მოვლენების კონტექსტში აღდგენის, სხვა და სხვა თანმიმდევრობით გახსენების, პერსპექტივაში დანახვის და სპეციფიკური გახსენების ტაქტიკური ხერხების გამოყენებას.

პრაქტიკაში ხშირად სათანადოდ არ არის განსაზღვრული დაზარალებულის როლი, რამაც არ შეიძლება უარყოფითად არ იმოქმედოს გამოძიების ეფექტურობაზე, ამიტომ შევესწავლეთ ისეთი აქტუალური პრობლემა, როგორცაა კონფლიქტური და არაკონფლიქტური დაზარალებულების დაკითხვა. შევიმუშავეთ რეკომენდაციები ამ ტიპის დაზარალებულების დასადგენად, შესაბამისი დაკითხვის ტაქტიკური ხერხის გამოყენებისათვის. პრაქტიკულად შევესწავლეთ „ვიქტიმურობის ფენომენი“, როგორც ადამიანის გაზრდილი შესაძლებლობა, მისი სულიერი და ფიზიკური ფაქტორებიდან, სოციალური როლის ან სტატუსიდან გამომდინარე, განსაზღვრული გარემოებების გამო აღმოჩნდნენ დანაშაულის მსხვერპლად.

ეჭვმიტანილის დაკითხვისას, ერთ-ერთ პრობლემატურ საკითხს წარმოადგენს რეალური აღიარების მიღება ისე, რომ ადგილი არ ჰქონდეს ადამიანის უფლებების დარღვევას, მის დამცირებას და ღირსების შელახვას. ამ საკითხის გადაწყვეტისათვის მიზანშეწონილად მივიჩნით შეგვესწავლა პრაქტიკაში გავრცელებული სხვადასხვა ტაქტიკური ხერხები, რომელიც გამოიყენება ცალკეული გამოძიებლების მიერ ინტუიციის და გამოცდილების საფუძველზე, რის საფუძველზეც ჩვენს მიერ, საქართველოში პირველად შემუშავებულია და პრაქტიკაშია დანერგილი ე.წ. **RPM**–ს (razionalizacion, projection, minimizacition) მეთოდი, რასაც „გამართლების“ მექანიზმი ეწოდება. იგი წარმოადგენს ეჭვმიტანილების დაკითხვისას

დანაშაულის რაციონალიზაციის, გადაბრალების და შემცირების საუკეთესო ტაქტიკურ ხერხს. აღნიშნულ ტაქტიკურ ხერხს ზოგიერთი გამოცდილი გამოძიებელი იყენებდა ქვეცნობიერად პრაქტიკული გამოცდილების საფუძველზე და მის ათვისებას ჭირდებოდა გარკვეული პერიოდის პრაქტიკა, რათა გარკვეულიყვნენ „გადაბრალების“ მექანიზმის დადებით და უარყოფით მხარეებში.

ამრიგად, ჩვენს მიერ შემუშავებული დაკითხვის ტაქტიკური ხერხები სრულად ავსებენ კრიმინალისტიკური ტაქტიკის და ცალკეულ დანაშაულთა გამოძიების მეთოდის პრობლემებს, რაც საშუალებას იძლევა საგამოძიებო და სასამართლო პრაქტიკაში მისი გამოყენების შესაძლებლობას. გარკვეულწილად, ჩვენს მიერ, ყოველივე ზემოაღნიშნული სიახლე წარმატებით იქნა გამოყენებული და დღესაც ხდება მისი გამოყენება სისხლის სამართლის საქმეების გამოძიების პრაქტიკაში.

P.S. ბოლო მიღწევების გამოყენება, დაეხმარება ოპერატიულ თანამშრომლებს, გამოძიებლებს და მოსამართლეებს მოწმესთან, დაზარალებულთან, ეჭვმიტანილთან და ბრალდებულთან, ტაქტიკურად სწორი და მოფიქრებული კონტაქტის დამყარებაში, რათა სრულად მიაღწიონ მიზანს დანაშაულის გამოძიებისას და ჭეშმარიტების დადგენისას.

გამოყენებული ლიტერატურა

1. საქართველოს კონსტიტუცია, თბილისი 1995 წელი.
2. „ადამიანის განზომილების შესახებ ევროპის უსაფრთხოება და თანამშრომლობა“, კოპენჰაგენი 1990 წლის 29 ივნისი.
3. „ადამიანის განზომილების შესახებ ევროპის უსაფრთხოება და თანამშრომლობა“, მოსკოვი 1991 წელი.
4. „ადამიანის უფლებათა და თავისუფლებათა დაცვის ევროპული კონვენცია“, რომი 1950 წელი 4 ნომბერი.
5. „ადამიანის უფლებათა საერთაშორისო აქტების კრებული“, თბილისი 1998 წელი.
6. „ადამიანის უფლებათა საყოველთაო დეკლარაცია“, გაერთიანებული ერების გენერალური ასამბლეის რეზოლუცია, 1948 წელი, დეკემბერი.
7. „პარიზის ქარტია ახალი ევროპისათვის“ პარიზი 1990 წელი.
8. „საერთაშორისო პაქტი სამოქალაქო და პოლიტიკურ უფლებათა შესახებ“ მიღებული 1966 წლის 16 დეკემბერი.
9. კონვენცია წამების, სხვა არაადამიანურ და ღირსების დამამცირებელი ქცევისა და დასჯის წინააღმდეგ, მიღებული 1984 წლის 10 დეკემბერს.
10. გაბისონია ი. დაპირისპირება, როგორც საგამოძიებო მოქმედება, გაუქმდა, რამდენად სწორია ეს ნაბიჯი?, ჟურნალი „მართლმსაჯულება და კანონი“ №3 2006 წელი.
11. გოგიჩაიშვილი თ. იურიდიული ფსიქოლოგია, თბილისი 1994 წელი.
12. გოგიაშვილი ნ. ხაზარაშვილის ბ. ზოგიერთი მოსაზრება მოწმის ჩვენების ფსიქოლოგიასთან დაკავშირებით, ჟურნალი „სამართალი“ №8, 2003 წელი.
13. დაუთაშვილი პ. საქართველოს სისხლის სამართალი (კერძო ნაწილი), თბილისი 2008 წელი.
14. დაუთაშვილი პ. საქართველოს სისხლის სამართალი (ზოგადი ნაწილი), თბილისი 2008 წელი.
15. დაზარალებულთან მოპყრობა, (დამხმარე სახელმძღვანელო), თბილისი 2005 წელი.
16. თრენკელი ე. „მოწმის ფსიქოლოგია“ თბილისი 2003 წელი.

17. ინწკირველი ზ. ბრალდებულის ცრუ აღიარების მიზეზები და მათი გამოვლენის მექანიზმი ფსიქოლოგიური და პროცესუალური ხერხებით და საშუალებებით. ჟურნალი „სამართალი“ №3, 2000 წელი.
18. ინწკირველი ზ. ბრალდებულის ჩვენების შეფასების პროცესუალურ-ფსიქოლოგიური საფუძვლები, თბილისი 1998 წელი.
19. ინწკირველი ზ. ბრალდებულის ჩვენების შეფასების პროცესუალური მნიშვნელობა, ჟურნალი „სამართალი“ №3-4, 1998 წელი.
20. ინწკირველი ზ. ბრალდებულის ჩვენების შეფასების პროცესუალური მნიშვნელობა, ჟურნალი „სამართალი“ №5-6, 1998 წელი.
21. ინწკირველი ზ. ბრალდებულის დაკითხვის პროცესუალურ-ეთიკური მხარე, ჟურნალი „სამართალი“ №1-2, 1998 წელი.
22. კაპანაძე რ. ხმის ჩაწერის არსი და მნიშვნელობა სისხლის სამართალწარმოებაში, ჟურნალი „სამართალი“ №3, 1999 წელი.
23. კომუნიკაციის უნარ ჩვევები, (მასწავლებლის დამხმარე სახელმძღვანელო - CD მასალით), ფონდი „ღია საზოგადოება საქართველო“, თბილისი 2005 წელი.
24. კრიმინალისტიკა (სახელმძღვანელო II ტომი), თბილისი 1995 წელი.
25. მერაბიშვილი გ. ზოგადი და იურიდიული ფსიქოლოგია, თბილისი 1998 წელი.
26. ნათაძე რ. „ფსიქოლოგია“, თბილისი 1983 წელი.
27. სამსონიძე ც. ნანეიშვილი გ. ზურაბაშვილი დ. ბერია ზ. ხარებავა თ. ბაზლაძე თ. სასამართლო ფსიქიატრია, თბილისი 2006 წელი
28. საქართველოს სისხლის სამართლის პროცესი (კერძო ნაწილი), თბილისი 2008 წელი.
29. საქართველოს სისხლის სამართლის პროცესი (ზოგადი და კერძო ნაწილი), თბილისი 2002 წელი.
30. საქართველოს სისხლის სამართლის პროცესი (ზოგადი ნაწილი), თბილისი 2008 წელი.
31. შინდელიშვილი გ. ექვმიტანილის და ბრალდებულის და-

- კითხვის მომზადება, ჟურნალი „სამართალი“ №4, 2001 წელი.
32. შინდელიშვილი გ. ფსიქოლოგიური კონტაქტი ეჭვმიტანილისა და ბრალდებულის დაკითხვისას, ჟურნალი „სამართალი“ №5, 2001 წელი.
  33. სისხლის სამართლის პროცესი, სახელმძღვანელო გამომცემლობა „მერიდიანი“ თბილისი 2002 წელი.
  34. ტორვალი ი. კრიმინალისტიკის ასი წელი, თბილისი 1978 წელი.
  35. უზნაძე დ. „ფსიქოლოგია“, თბილისი 1998 წელი.
  36. უზნაძე დ. ზოგადი ფსიქოლოგია, გამომცემლობა საქართველოს მაცნე 2006 წელი.
  37. ფაფიაშვილი შ. მოწმის დაზარალებულის და განსასჯელის სასამართლოში დაკითხვა. „სასამართლო“ №4 2002 წელი.
  38. ფაფიაშვილი ა. გამოძიების ორგანოების სრულყოფის საკითხები საქართველოს რესპუბლიკაში, კრებული „სამართლის რეფორმა საქართველოში“ თბილისი 1994 წელი.
  39. ფაფიაშვილი ა. მაგნიტოფონის გამოყენება საქართველოს გამოძიების ორგანოებისა და სასამართლოს მიერ, ჟურ. საბჭოთა სამართალი №2, 1974 წელი.
  40. ფაფიაშვილი ა. სისხლის სამართლის საპროცესო კოდექსის პროექტის დებულებათა შესახებ, ჟურნალი „მართლმსაჯულება და კანონი“ №4, თბილისი 2006 წელი.
  41. ფაფიაშვილი ა. ხმის ჩაწერის გამოყენების სადაო საკითხები სისხლის სამართალწარმოებაში, „სისხლის სამართლის სისხლის სამართლის პროცესისა და კრიმინოლოგიის აქტუალური საკითხები“ კრებული, თბილისი 1986 წელი.
  42. ცინცაძე ზ. დაკითხვის ტაქტიკური საკითხები ორგანიზებული ჯგუფის მიერ ჩადენილი დანაშაულის საქმეზე, ჟ. „სამართალი“ №6-7, 2003 წელი.
  43. ციხისელი თ. დეკანოზიშვილი გ. დაკითხვის ტაქტიკა და ფსიქოლოგიური თავისებურებები, თბილისი 2005 წელი.
  44. ცნობილაძე პ. საკანონმდებლო ტექნიკის უცხოური გა-

მოცდილება, ჟურნალი „სამართალი“, 2004 წელი

45. Абшилова Г. В. Некоторые особенности производства допроса с участием переводчика. Российский следователь. -2004. - № 10.
46. Антонян Ю.М., Еникеев М.И., Эминов В.Е. Психология преступника и расследование преступлений. - М: Юристь, 2003.
47. Ароцкер Л.Е. Тактика и этика судебного допроса. – М., 1969
48. Баев О.Я. Тактика следственных действий: Учебное пособие. - 2-е изд.; доп. и испр.- Воронеж: НПО "МОДЭК", 2004.
49. Бандурка А.М., Бочарова С.П., Землянская Е.В. Юридическая психология. Издательство Национального университета внутренних дел Харьков 2002.
50. Белкин Р. С. Собрание, исследование и оценка доказательств. – М., 1966
51. Бочарова С.П. Память в процессах обучения и профессиональной деятельности. – Тернополь, 1997
52. Васильев А. Н., Карнеева Л.М. Тактика допроса. М., 1988.
53. Волков В. Н. Психологические особенности проведения допроса в свете судебных реформ. Закон и право. -2005. - № 1.
54. Володина А.Н. Психологические методы получения информации при осуществлении допроса. Актуальные проблемы юриспруденции. Тюмень, 2004.
55. Григорьев Ф. Г. Право свидетеля являться на допрос с адвокатом. Право и государство. -2005. - № 10.
56. Дербенев А. П. О психологических приемах допроса на предварительном следствии. Правоведение. - 1981. - № 1.
57. Допрос свидетелей с использованием аудиовизуальных средств. Борьба с преступностью за рубежом. -2004 - № 7.
58. Доспулов Г. Г. Психология допроса на предварительном следствии. М., 2000.
59. Дулов А.В. Судебная психология. – М., 2006.
60. Еникеев М.И. Основы общей и юридической психологии. – М., 1996

- 61.Задорожный В.И. Проблемы совершенствования организационного и правового обеспечения виктимологической профилактики преступлений. - М., Российский следователь. №3, 2006.
- 62.Закатов А. А. Тактика допроса потерпевшего на предварительном следствии. - Волгоград: Изд-во ВСШ МВД СССР, 1976.
- 63.Зинченко П.И. Непроизвольное запоминание. – М., 1961
- 64.Золотарев Р. Г. Особенности производства допроса потерпевших и свидетелей по делам о заведомо ложном сообщении об акте терроризма. Закон и право. -2004. - № 5.
- 65.Зорин Г. А. Многовариантные программы допросов: Технологии построения и применения - М.: Изд-во деловой и учебной литературы, 2005.
- 66.Зорин Г.А. Руководство по тактике допроса. – М., 2001
- 67.Игнатов С. Тактика допроса адвокатом-защитником свидетеля в суде по уголовному делу. Уголовное право. - 2004. - № 1.
- 68.Идашкин Ю.В. К вопросу о непроизвольном запоминании. Вопросы психологии. – 1969. – №2.
- 69.Капустянский В. В. Допрос как средство достижения целей на стадии предварительного расследования уголовных дел. Российский следователь. -2006. - № 8.
- 70.Карнеева Л. М. Особенности предъявления обвинения и допроса обвиняемого в условиях деятельности органов внутренних дел. - М., 2003.
- 71.Кобенко О. В. Тактические аспекты судебного допроса и особенности оценки показаний потерпевших и свидетелей террористического акта. Вестник криминалистики. Выпуск 2 (18). -М.: Спарк, 2006.
- 72.Комиссарова Я.В., Семенов В.В. Особенности невербальной коммуникации в ходе расследования преступлений. – М., 2004
- 73.Коновалова В.Е. Допрос: Тактика и психология. – Харьков, 1999

74. Корнеева А.М. Применение звукозаписи в следственной работе. Москва 1967.
75. Кудрявцев В. Л. Процессуально-тактические основы участия адвоката - защитника в допросе потерпевшего и свидетеля в суде. Адвокатская практика. -2006. - № 2.
76. Кудрявцев В.Н. Причинность в психологии.- М., 1968
77. Леви А. А. К вопросу об обязанностях и правах свидетеля в уголовном процессе. Правоведение. -2000. - № 1.
78. Леви А.А. Звукозапись в уголовном процессе. М.: Изд-во Юрид. Лит., 1974.
79. Материалы архива Октябрьского районного суда г. Саратова за 2002 г.
80. Матусевич И.А. Изучение личности обвиняемого в процессе предварительного расследования преступлений. – М., 1975
81. Национальная энциклопедия полиции. – Париж, 1998.
82. Образцов В.А., Богомолова С.Н. Допрос потерпевшего и свидетеля на предварительном следствии. – М., 2003
83. Осипова Е. В. Установление психологического контакта с участниками уголовного судопроизводства. Оптимизация уголовного судопроизводства. - Калининград, 2000.
84. Палиашвили А. Я. Звукозапись и видеозапись в суде (особенности и спорные вопросы), Сборник укрепление законности и правопорядка, Москва 1987
85. Питерцев С.К., Степанов А.А. Тактика допроса на предварительном следствии и в суде. - СПб., 2005
86. Платонов К.К., Голубев Г.Г. Психология. – М., 1973
87. Плотников А. А. Использование полиграфа в раскрытии преступлений: лекция. – Хабаровск, 1996.
88. Победкин А. В. О понятии показаний в уголовном процессе. Следователь. -2005. - № 12.
89. Порубов А.Н. Ложь и борьба с ней на предварительном следствии. – М., 2002.

90. Порубов Н. И. Тактика допроса на предварительном следствии: учеб. пособие. – М., 1998.
91. Порубов Н.И. Тактика допроса на предварительном следствии. – М., 1998
92. Ратинов А.Р. Судебная психология для следователей. - М.: Юрид. лит., 2001.
93. Рахунов Р.Д. Свидетельские показания в советском уголовном процессе. - М., 1989;
94. Рзаев Т. Ю. Современные проблемы теории и практики допроса: Автореф. Дис. канд. юр. наук. - М.,2002.
95. Ривман Д.В. Криминальная виктимология. - СПб.: Питер, 2002.
96. Романов В.В. Юридическая психология: Учебник. - М., 2001.
97. Рубинштейн С.Л. Основы общей психологии. – М., 1946
98. Салиенко В. И. Принципы правомерного воздействия на допрашиваемых: учеб. пособие. – Хабаровск, 2003.
99. Саморока В. А. Тактика допроса и стратегия поведения. Российский следователь. -2005. - № 12.
100. Следственные действия. Криминалистические рекомендации. Под ред. В. А. Образцова. – М., 2000.
101. Суховеев Ю. В. Психологические особенности свидетеля - основа выбора тактики следователя. Следователь. -2004. - № 11.
102. Ушаков О. М. Теоретические и практические проблемы тактики допроса лица, склонного к даче ложных показаний: Автореф. Дис.канд. юр. наук. - Владивосток, 2004.
103. Франк Л.В. Потерпевшие от преступления и проблемы советской виктимологии. -Душанбе, 1973.
104. Хижняк, Д. С. Проблемы внедрения когнитивного интервью в отечественную практику расследования /Д. С. Хижняк. Следователь. -2004. - № 4 (72).
105. Цветков П.И. Исследование личности обвиняемого. – Л., 1973
106. Центров Е. Е. Наводящий вопрос и пределы использования информации на допросе. Ученые-юристы МГУ о современном

- праве. - М.: Городец-издат, 2005.
- 107.Центров Е.Е. Криминалистическое учение о потерпевшем. - М, 2005.
- 108.Цомартов В.Н. Тактические приемы допроса и пределы их допустимости: канд. дисс. М., 1977.
- 109.Шибутани Т. Социальная психология.-М., 1969
- 110.Щербатых Ю. Искусство обмана. – М., 1998.
- 111.Экман П. Психология лжи. - СПб., 2001.
- 112.Энциклопедия преступлений и катастроф. Наркотические средства и психотропные вещества. – М., 1998.
- 113.Якуб М.Л. Показания свидетелей и потерпевших. - М., 1981
- 114.Allen J. Michael, LLB, LLM, BARISTER „Criminal Law”, Fifth Edition, - London: Bleckstone Press Limited, 1999.
- 115.Allen J. Michael, LLB, LLM, BARISTER „Criminal Law”, Sixth Edition, - London: : Bleckstone Press, 2001.
- 116.BBC English Dictionary. – Harper Collins Publisher, Ltd. London, 1992.
- 117.Crystal D. The Cambridge Encyclopedia of Language. – Cambridge, 1992.
- 118.English-Russian Law Dictionary/ Andrianov S.N., Berson A.S., Niki-forov A.S. – Russo Press: Moscow, 1998.
- 119.Ivanova L.I., Sheberstova T.B. The Peculiarities of the English Legal Term and Their Reflection in Translation //The Problems of Intercultural Communication (international conference materials). ISUCT Press: Ivanovo, 2000.
- 120.Superanskaya A.V., Podolskaya N.V., Vasilieva N.V. General Terminology: Theoretical questions. – Moscow, 1989.
- 121.The Language of Law /Pigolkin A.S. – Moscow, 1990.
- 122.«Combating computer crime. Prevention. Detection. Investigation». Chantico publishing company, inc. 1990.
- 123.<http://caselaw.lp.findlaw.com/scripts/getcase.pl?court=us&vol=498&invol=146>
- 124.http://ka.wikipedia.org/wiki/ნეირო-ლინგვისტიკური_პროგრამირება

GRIGOL ROBAKIDZE UNIVERSITY

GIA DEKANOZISHVILI

**Contemporary Problems of Interrogation
in Criminal Procedure and Criminalistics**

S u m m a r y

**Tbilisi
2010**

General characteristics of the work

During the period of the Soviet Union the procedural legislation of criminal law was the legislative base with the help of which the Soviet state machine managed to accomplish mass political repressions in 30-40s of XX century and to struggle against the dissident movement in 70-80s.

Though in the second article of the procedural code of criminal law of Georgia accepted on December 30, 1960 human rights and freedom were indicated as one of the main objectives of criminal procedure, this requirement of law had obviously declarative character, as the tactical devices of an interrogation existing in the Soviet period in 30-40s and processed during 1960-70s were not able to satisfy the demands of human rights: the resolution of the UN general Assembly of December of 1948 “General Declaration of Human Rights” and also “European Convention of Defending Human Rights and Freedom” which was accepted in Rome on November 4, 1950. In this convention the main attention was paid to inviolability of people’s freedom and the conditions of treating the arrested.

The mentioned acts as well as the international legal acts accepted later considered the necessary defense of human rights and freedom during an interrogation what could not be accomplished by the interrogation practice existing those days. A lot of cases of pressure on people while interrogation were observed owing to the unpunishability principle existing in the law enforcement bodies.

The reason of the above mentioned should be sought in the fact that coming from the duties of the coordinator of the struggle against crime, law enforcement bodies took an interest in growth of percentage of revealing a crime. As a result, people being interrogated were not treated adequately, namely, witnesses and victims were interrogated in a very short period of time. Thus, confessions made by them were listed only in the interrogation protocol. Nobody took into consideration their psychological state and nobody studied the testimony given about the real facts.

Thus, in the Soviet reality criminal procedure was directed not towards defending an individual from the self-will of officers on investigation and operation services, but towards the struggle against a crime. As the Soviet Union collapsed and the legal state was built in our country, it became necessary to secure an individual’s rights and freedom in the process of an interrogation.

Besides the above mentioned, as a result of the changes and the reforms implemented in our country, a lot of professionals left law enforcement bodies what, on its turn, affected the process of investigation. Namely, young lawyers who substituted old professional, have neither theoretical nor practical experience in interrogation. Besides the old existing literature, there is no corresponding modern literature in Georgian language which would explain and define the tactical and psychological problems to young specialists working in criminal law.

Moving to a principally new type of society together with the total change of criminal procedure considers modernization of certain types of investigative actions, interrogation is among them.

Interrogation is one of the forms of communication about which professional investigators, staff of the operation service and lawyers have different views. These views are established as a result of unprofessional work of some workers having several years of experience. This happened in law enforcement structures. But beginner investigators have such views as a result of mass media, TV and different detective films or stories. Views are gradually formed as an individual's opinion and it is rather difficult to change or modify them. It is really difficult but some false views should necessarily be changed. The mechanism of conducting an investigation correctly greatly depends on it.

As we have already mentioned, interrogation is one of the forms of communication which is widely used by law enforcement bodies. Getting information from a witness or a confession from a criminal greatly depends on organizing and conducting an interrogation process correctly. An incorrect process of interrogation can cause negative results for each side. These sides are: witnesses, victims, suspects, investigators, policemen, and representatives of different law enforcement structures who have procedural rights in interrogation and questioning.

The relevance of the work is that it improves the existing tactical and psychological methods of interrogating a witness, a victim, a suspect, and the accused by the social and economic changes in society and the world scientific-technical process.

The purpose of the books is to work out modern tactical devices for getting complete and objective testimony while interrogating an individual.

A testimony given by a witness, a victim, a suspect and the accused is a

rather complicated aspect of the assertion which is sometimes formed in the nature of such individuals who cannot realize the happened but which, at the same time, is very necessary to ascertain the objective reality. That is why the objective of the given theme is studying of the psychological aspects of perceiving, remembering, forming and rendering the testimony done by an individual.

Criminalists related today's studies to the development of the tactics of criminalistics, to improving the psychological principles of an investigation, and also to working out different kinds of behaviour of an investigator and new, more effective tactical devices. Based on this, we introduced the novelty in the process of interrogating a witness, a victim, a suspect and the accused in order to implement the achievements of psychology, neurophysiology, medicine, and neuro-linguistic programming in the practice of criminal procedure of Georgia.

Particularly:

The mechanism of maintaining the procedural norms while using the tactical devices of interrogation is studied;

The method for ascertaining kinesthetic, oral and visual forms which dominate while the interrogated is passing information (giving testimony) is formed;

The tactical devices of interrogation corresponding to the forms dominating while getting testimony are systematized;

The devices of using the cognitive interrogation i.e. the so called cognitive interview for getting complete and specified information from a witness or a victim are worked out. This takes into consideration using the tactical devices for restoring events in the context, recollecting events in different sequences, seeing them in perspective as well as well for specific recollection;

In practice, the role of a victim often is not specified properly what probably should have negative affect on the efficiency of interrogation. For this reason, such an urgent problem as interrogation of conflictive and non-conflictive victims is studied and the recommendations to ascertain such victims for using the tactical devices corresponding to the interrogation are worked out;

“The phenomenon of victimability” as the a human's increased opportu-

nity become a victim of a crime because of definite circumstances as a result of his/her spiritual and physical factors, social role or status is studied practically;

The so called RPT (rationalization, projection, minimization) method is studied and implemented for the first time in Georgia what we called the mechanism of “justification”. It is the best tactical device of rationalization, projection and minimization of a crime while interrogating a suspect.

All the above mentioned novelties were successfully used and are still used in investigating cases of criminal law.

Theoretical significance of the work is the complex approach towards tactical-psychological devices of getting, checking and evaluating a testimony from a witness, a victim, a suspect, and the accused which can be used in scientific criminalistic and forensic psychological researches.

Practical significance of the work is determined by the possibility of using it in investigative and forensic practice within the scope of studying individuals participating in the interrogation process, also in the sphere of neuro-linguistic programming and studying establishing communication. The use of the latest achievements will help operating officers, investigators, prosecutors, lawyers, and judges to make tactically correct contact with a witness, a victim, a suspect, and the accused in order to achieve the goal completely while investigating a crime and establishing the truth.

Content of the work

In the introduction is substantiated the relevance of the problem as well as the goals of its research. The level of the scientific study of the problem is briefly highlighted. Scientific and practical significance of the conclusions and the novelty as well as the ways and forms of the possible use of several suggestions are determined.

First Chapter – The Concept of Interrogation, Formation of a Testimony and Preparation of an Interrogation – consists of two paragraphs.

First paragraph – The Concept of Interrogation – consists of four subtitles.

First subtitle – The essence of Interrogation and Its General Peculiarities. In this subtitle are discussed three stages of the development of an interro-

gation which correspond to the historical development of the process of criminal law. The essence of interrogation and its peculiarities and objectives are defined. The types of an interrogation are discussed. The main requirements an interrogation to be conducted justly and in normal conditions considering the moral and ethical norms are stated.

Second subtitle – Individual Views about an Interrogation. In this subtitle are discussed different views. This proves the fact that professional investigators, workers of operation service and lawyers have different views about an interrogation. In spite of the achievements of today's technologies of the world, most of which reached even the law enforcement structures and are one of the means of the struggle against crime, investigation of plenty of crimes is still related to a human being. In order this means to be effectively used, investigators should necessarily be good interrogators as well. It should be mentioned that only practice does not increase professionalism – training and studying are also necessary.

Third subtitle – Interrogation as the Object of Study. There are certain rules that an interrogator must not violate while conducting an interrogation. Mastering and successively fulfilling these rules will help an interrogator avoid a lot of problems which usually appear at incorrect interrogation. That is why we considered it would be expedient to discuss and explain an interrogation as the object of study.

Fourth subtitle – Procedural Peculiarities of an Interrogation and Its Tactical Devices. In this subtitle are discussed the general procedural peculiarities that consider the procedural succession of an interrogation which is common to every category of individual who should be interrogated. The tactical conditions of an interrogation that an investigator should satisfy are also discussed. General tactical devices which can be used during every kind of interrogation are stated as well.

Second paragraph – Formation and Acceptance of a Testimony – consists of four subtitles.

First subtitle – Perceiving, Memorizing and Rendering Facts and Circumstances by an Individual. In the first subtitle are discussed the stages of forming a testimony. Perception is the basic means of intercommunication among humans. It is considered as the first stage of forming a testimony process during which, as a result of viewing and observing the facts, circumstances and events related to cases of criminal law, the temporary neural connection between the seen and the heard is developed in a human's

brain via the organs of senses. The influence of subjective and objective circumstances on the organs of senses, the factors that affect humans' perception, physical restrictions of the organs of senses, the general factors affecting them, "physical illusions" are also considered in this subtitle. Memorizing facts and circumstances is the second stage in the formation of the testimony process. In relation with this, a human is considered as one whole system with his/her attention, imagination, thinking, memory, feeling, and inner speech. The subtitle also analyses the final third stage in the formation of the testimony process when a human restores and renders the perceived and memorized events, facts and traits.

Second subtitle – Communication. Three methods of communication are described in this subtitle by means of which it is possible to render information, oral or verbal communication, written and non-verbal communications. Their positive and negative sides are also described.

Third subtitle – Non-verbal Information (Messages). Non-verbal communication and its types – body language, physical environment, appearance, interjections, touching, the types of communication – conscious, subconscious, unconscious non-verbal messages are considered in this subtitle. Mime language in different individuals, the information that can be obtained from the parts of their bodies, the ways how the basic forms of mime language can be decoded, mime language in different nationalities and cultures are also described in this subtitle.

Fourth subtitle – Observations by Psycholinguists. Neuro-linguistic Programming. The process of human relations and revealing visual, auditorial and kinesthetic forms while relations, artificial ways of rendering facts and circumstances, distorting a fact and the ways of preventing it, necessity of unforced retelling and listening to facts, preventing destruction, understanding emotions, ideas and facts are described in this subtitle.

Third paragraph – general Issues of Preparing an Interrogation. General issues of preparing an interrogation are suggested in this paragraph. This process considers studying the case materials completely, determining the subject of interrogation, i.e. ascertaining those circumstances that require obtaining information, studying and preparing evidences to effectively use them, defining interrogations, studying them and obtaining information about them, determining those individuals who should participate in the interrogation procedurally in case of necessity, calling the persons being interrogated and preparing a plan of an interrogation, making normal conditions for an interrogation, preparing necessary techniques.

Second Chapter – Procedural and Tactical Peculiarities of Interrogating a Witness and a Victim. This chapter consists of the introduction and three paragraphs.

In the introduction are briefly considered the procedural and tactical peculiarities and differences in testimonies given by a witness and a victim.

First paragraph – Procedural and Tactical Peculiarities of Interrogating a Witness – consists of eight subtitles.

First subtitle – Witness as a Subject of Interrogation. According to their positions, witnesses are divided as interested in the case, uninterested in the case, honest, dishonest. Testimonies given by these witnesses can be correct as well as wrong. While conducting the process of interrogation, two types of tactical situation are observed in criminalistics and forensic psychology – conflictive and unconflictive.

Second subtitle – Imaginations and Errors in a Written Testimony. In this subtitle are described those errors and imaginations which occur in the process of perception of events by witnesses, in their behaviour which are in direct relation with a witness' cognitive perception as well as an interrogator's cognitive activities. The examples of those conditions in which events are distorted by a witness are given in this subtitle where are also described general types and forms of distorting facts. In the same subtitle are indicated the photo materials given in the appendix in which the mistakes made by a witness while perceiving events are shown.

Third subtitle – Successful Interrogation in Unconflictive Situations. Making an action plan as well as those issues how to facilitate relations with a person being interrogated to give him/her a chance to talk freely are considered in this subtitle. These issues are; questions should be properly selected, an interrogator should be a good listener and should not make a problem from the received answers, brief records should be made, an interrogation should be fixed as soon as it is over.

Fourth subtitle – Considering a Place of an Accident and a Time Factor while Interrogation. In this subtitle is discussed how time frames (time of a crime) should gradually develop in a witness' mind in the process of free retelling and how these frames should be strengthened by asking questions.

Fifth subtitle –Rechecking of a Testimony (Periphrases). In this subtitle is

considered the method by using of which an interrogator gets exact information and a person being interrogated is convinced that his/her information was accepted, understood and fixed properly.

Sixth subtitle – Fixing Messages. In this subtitle is discussed that problematic issue which considers fixing not only uttered words, but also the signals expressing emotions.

Seventh subtitle – Cognitive Interview or Cognitive Interrogation. In investigation and juridical practice incompatibility of truth and lie on the one hand, and considering reality and error on the other hand is the necessary condition for real evaluation of a witness' testimony. A relevant testimony can be reality corresponding to events or it may contain wrong positions which do not correspond to reality. That is why in this subtitle is suggested the technique of a cognitive interview while an interrogation by means of which a witness' memory is activated. This considers: restoring a context of the events, recollecting the event in different successions (i.e. in episodes), and viewing the event in different perspectives, specific (comparative) recollection. The specific condition of a cognitive interview which influences an interrogation is also described in this subtitle. This is a time factor what, in this case, considers spending enough time on a cognitive interrogation.

Eighth subtitle – Peculiarities of an Interrogation in the Unconflictive Situation. This subtitle refers to summarizing the peculiarities of interrogating a witness in unconflictive situations.

Second paragraph – Procedural and Tactical Peculiarities of Interrogating a Witness – consists of three subtitles.

First subtitle – Conflictive and Unconflictive Victims. In this subtitle is analyzed such a relevant problem as interrogating victims and its tactics. Here is also considered a role of a victim in criminal procedure which often is not properly determined in practice what will definitely have negative affect on the effectiveness of an investigation. The criteria of evaluating a victim are stated in this subtitle, as a victim is one of the central figures among the participants of the process as he/she carries necessary information from the criminalistic point of view. In the same subtitle are considered behaviours of different types of victims as well as the objective reasons of being interested in the results of the case. Special attention is paid to the tactics of interrogating victims having “victimal behaviour”. “Victimity” is considered as a human's increased possibility become a

victim of a crime as a result of his/her physical and spiritual factors, social role or status because of definite circumstances.

Second subtitle – Detecting a Lie while Interrogation. In this subtitle are considered behaviours of conflictive and unconflictive victims while interrogation and the physical state of those witnesses or victims who give real or wrong testimony. Special attention is paid to the issues detecting a lie while interrogating conflictive victims as well as to the changing of a human's reflexes while telling a lie.

Third subtitle – Non-verbal Communication while Telling a Lie and the Bases of Its Origin. As we have already mentioned, today understanding non-verbal communication and its essence is one of the most important problems to effectively conduct an interrogation. It is said that “Humans are given the ability to speak in order to have the opportunity to hide their feelings”. We have our consideration about this problem in the previous chapters. This subtitle refers to different forms of non-verbal i.e. reflexive behaviour while telling a lie and to their detailed analysis in order an investigator to use them effectively while interrogation.

Third Chapter – The Methods and Peculiarities of Interrogating a Suspect and the Accused – consists of four paragraphs.

First paragraph – The Data from the World Practice – consists of two subtitles.

First subtitle – Miranda Warning. In this subtitle is discussed Miranda warning that is well-known in the United States which defends the rights of the accused and suspects and takes into consideration their warning while being arrested. Here are also discussed those amendments in the USA Constitution which consider the rights of suspects and the accused.

Second subtitle – Miniki Decision. This subtitle concerns the so-called Miniki decision of the interrogation of the accused, its influence on the law enforcement system which offers interrogators legitimate steps to restrict some negative effects of an interrogation while investigating a crime. Here are also given some international agreements in which are indicated some points about defending suspects, the arrested and the accused. Everything this gives us the opportunity to get acquainted with certain actions spread in the world practice and which are considered by law in order to use them in our practice in future.

Second paragraph – Procedural and Tactical Peculiarities of an Interrogation of a Suspect – consists of fourteen subtitles. At the beginning are discussed those general rules and tactical devices which should precede an interrogation of a suspect and the accused, namely preparation of an interrogation.

First subtitle – Peculiarities of an Interrogation of a Suspect in the Conflictive Situation. In this subtitle are given the goals, objectives and actions of an interrogation when it is proved that a subject has committed a crime but he/she does not want to admit it and tries to justify him/herself by every possible means.

Second subtitle – Devices of a Successful Interrogation. In this subtitle special attention is paid to the devices that should be used for a successful interrogation, such as preparing an interrogation, thinking of convincing arguments, making a plan of an interrogation, establishing normal relations with a person being interrogated, finding enough time for an interrogation, choosing a place for an interrogation, and what is most important, understanding that in spite of much efforts, even one mistake can fail an interrogation.

Third subtitle – Preparing an Interrogation; Place and Environment. The following issues are considered in this subtitle: preparing an interrogation, choosing a place, creating proper environment for a suspect, and controlling this environment.

Fourth subtitle – Knowing Case Materials and People Being Interrogated. In this subtitle is considered the most important factor – studying a suspect fundamentally before interrogating him/her, knowing case materials.

Fifth subtitle – Difference between Interrogation and Questioning. In this subtitle is described how a suspect should be studied before interrogating him/her by putting questions and the difference between these two processes.

Sixth subtitle – Making a Plan of an Interrogation. In this subtitle special attention is paid to the peculiarities of making a plan of an interrogation in case a suspect exists.

Seventh subtitle – Establishing Good Relations while Interrogation and Finding Enough Time for It. In this subtitle is analyzed correct use of those factors which increase the number of confession of a crime, namely

the necessity of establishing good relations with a suspect while an interrogation and of finding time for an interrogation.

Eighth subtitle – Analysis of a Testimony. Discussion of this subtitle starts with the example in which is vividly shown the necessity of the analysis of a testimony for getting positive results. The analysis of a testimony which has two stages is described: at first investigators state what is the typical truth for a testimony that, on its turn, is the norm. Then they seek for any deviation from the stated norm. A true testimony differs from the invented one in quality and volume.

Ninth subtitle – Useful Parts of Speech. In this subtitle are discussed the parts of speech which are the basis for the analysis of a testimony, namely determining the norms of pronouns, nouns, adverbs, and discovering any kind of deviation.

Tenth subtitle – Considering Inner Information. In this subtitle attention is paid to considering inner information of a person being interrogated which can include a lie indicator.

Eleventh subtitle – Considering the Necessity of Convincingness. One more important factor while getting a testimony is the lack of an individual's convincingness. When the retold story is analyzed, attention should be paid to the fact whether a person being interrogated is simulating or not and claims the loss of memory. The mentioned issue is discussed in this direction and persuasive examples are given from the investigation practice.

Twelfth subtitle – Balance and Check of a Testimony. In this subtitle is considered a testimony given by a victim or a false witness. The parts of a testimony and the balance between truth and lie in these parts are also discussed in this subtitle.

Thirteenth subtitle – Confession Made by Suspects. This subtitle discusses why suspects speak easily and give full confession. Physical and psychological aspects of confession and their connection with a successful interrogation are considered.

Fourteenth subtitle – Paranoia of Suspects. In this subtitle is discussed the factor how necessary it is for some suspects to know what is going on in the investigation, their motivation for being involved in the investigation. The example from the investigation practice is given where it is shown

how a guilty person passes for a witness in order to be well informed how an investigation is proceeding.

Third paragraph – Psychological Factors of the Confession Made by Suspects – consists of four subtitles.

First subtitle – Actions that Should Be Considered for Getting a Confession from a Suspect. In this subtitle are described the major actions that should precede a suspect's interrogation and its accomplishment in order to get a confession. Here is also considered a "critical point", i.e. that moment when a suspect starts his/her confession. The peculiarities of overcoming this critical point are also discussed.

Second subtitle – Magic (Necessary) words for Getting a Confession. In this subtitle are analyzed necessary magic words which are desirable to be used while interrogating a suspect in order to get a full confession. Most frequently used necessary words come from the defense mechanism. These words are – crime rationalization, projection, and minimization. What we call "justifying" mechanism, foreign investigators call RPM (rationalization, projection, minimization). The detailed description of the justifying mechanism as well as the effectiveness of its use is also given in this subtitle.

Third subtitle – Effective Use of the Justifying Mechanism. In this subtitle are analyzed the examples from the investigation practice in order to understand the effective use of the justifying mechanism.

Fourth subtitle – Freedom of Getting a Confession (lie, promises or threat). In this subtitle are considered the problems of getting a confession voluntarily that are vulnerable for law enforcement bodies. Special attention is paid to the importance of a voluntary and free confession, the influence of an investigator's promise and to impossibility of a threat. And at last a list of questions which are to be asked to a suspect while listening to his/her confession are stated.

Fourth paragraph – Procedural and Tactical Peculiarities of a Suspect's Interrogation – consists of two subtitles.

First subtitle – The Accused as a Procedural Subject of an Interrogation. The accused is considered as a subject of an interrogation. The essence of a testimony is determined by the factor that the accused is one of the main subjects of the procedural action. A witness gives a testimony on another

individual's case. A witness is not interested in the final result of the trial while the accused minds every detail, a testimony and evidence from the very first minutes of the investigation.

Second subtitle – Procedural and Tactical Devices of Interrogation of the Accused. The following issues are stated in this subtitle: the procedural and tactical devices of the interrogation of the accused, accusing; determining the succession of interrogating the accused; explaining the essence of accusation; interrogation of the accused in case he/she confesses him/herself to be guilty or innocent.

Fourth chapter – Technical Means Used in the Process of Interrogation – consists of two paragraphs.

First paragraph – Procedural and Tactical Means of Using Video and Audio Apparatus while Interrogation. In this paragraph is described the use of technical means which improve investigation and court process as photos, video and audio apparatus in criminal procedure as well as the procedural and tactical devices of its use.

Second paragraph – Nontraditional Methods of Interrogation – consists of five subtitles. In this paragraph are considered such nontraditional methods of interrogation which are still used in foreign countries, namely, problematic issues of the use of a detector of lie, biorhythmology, smell and musical background while conducting an interrogation as well as the use of such inhuman methods as the use of drugs while conducting an interrogation.

დიზაინერი და ტექნიკური რედაქტორი
მიხეილ სარიშვილი
Designer and Technical editor
Michail Sarishvili

გრიგოლ რობაქიძის სახელობის უნივერსიტეტი
საქართველო, თბილისი 0160, ჯანო ბაგრატიონის 6.
ტელ: (995 32) 385 849, 384 406
ფაქსი: (995 32) 252 981
Email: info@gruni.edu.ge

Grigol Robakidze University
6, Jano Bagrationi Street
Tbilisi 0160, Georgia
Tel.: (995 32) 385 849, 384 406
Fax: (995 32) 252 981
Email: info@gruni.edu.ge

